University of Alberta Library
0 1620 2369 0579

Український Інститут
ім. М. Грушевського
Едмонтон - Канада

ІЛЮСТРОВАНИЙ

КАЛЄНДАР

УКРАЇНСЬКОГО ГОЛОСУ

НА 1939 РІК

St. John's Institute Library
11024 - 82nd AVENUE
EDMONTON, ALBERTA.

ВИДАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ВИДАВНИЧОЇ СПІЛКИ В КАНАДІ,
ВІННІПЕГ, МАН.

КОЛИ ТІЛЬКИ ВЖИВАЄТЕ ШОРТНІНҐ — ВЖИВАЙТЕ

Джул

Джул

НАЙЛІПШИЙ

НАЙБІЛЬШ ЕКОНОМІЧНИЙ

ДЛЯ ВСІХ ПОТРЕБ В ПЕЧЕННЮ І СМАЖЕННЮ!

Коли купуєте шортнінґ, питайте свого торговця за ДЖУЛ, а защадите гроші.

SWIFT CANADIAN CO. LTD. WINNIPEG

ГРИГОРІЙ БРИК

72 Derby St., Winnipeg

ВИСИЛАЄМО НА ПРОВІНЦІЮ.

Модерний склеп ґросерії, всіляких овочів. вудженого мяса, всіляких мясних виробів, ріжного рода свіжого мяса, прибори для шкільних дітей, тютюн, циґаретки, циґари ітд.

Можете писати до нас у вашій рідній мові.

Ми говоримо всіми славянськими мовами.

Наш Телєфон 53 511

ІЛЮСТРОВАНИЙ

КАЛЄНДАР

„УКРАЇНСЬКОГО ГОЛОСУ"

НА РІК

1939

UKRAINIAN BOOK STORE
10848 - 101st ST.
EDMONTON, ALTA.

РІЧНИК XXII

ВИДАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ВИДАВНИЧОЇ СПІЛКИ В КАНАДІ
ВІННІПЕҐ, МАН.

Printed and published by the Ukrainian Publishing Company of Canada, Limited
210—214 Dufferin Ave., Winnipeg, Manitoba.

Printed in Canada.

UNIVERSITY LIBRARY
UNIVERSITY OF ALBERTA

Рік 1939

АСТРОНОМІЧНИЙ КАЛЄНДАР

Рахуба часу.

Рік 1939 є 6652 роком юліянського навороту, а 7447—7448 візантійської ери.

Він є 1939-тим роком від народин Христа, 5699-тим роком від початку світа (згідно з жидівським численням) і 1357-мим роком магометанської ери.

Пори року.

ВЕСНА починається 21 березня в год. 12 і 29 мін., коли сонце входить у звіздовий збір „Барана". Це весняне зрівнання дня з ніччю.

ЛІТО починається 22 червня в год. 7-ій і 40 мін., коли сонце вступає у звіздовий збір „Рака". Це перемога дня над ніччю.

ОСІНЬ починається 23 вересня в год. 22-ій і 50 мін., коли сонце входить у звіздовий збір „Ваги". Це осінне зрівнання дня з ніччю.

ЗИМА починається 22 грудня в год. 18-ій і 6 мін., коли сонце вступає у звіздовий збір „Козорога". Це зимова перемога ночі над днем.

Положення землі супроти сонця.

Земля займе найближче положення до сонця дня 3-го січня в годині 22-ій, а найдальше положення від сонця займе дня 5-го липня в годині 20-ій.

Затьміння сонця й місяця.

I. Обручкове затьміння сонця виступить 19 квітня і буде видне на Україні як частинне затьміння. Початок затьміння в год. 14-ій і 26 мін. (час астрономічної обсерваторії в Ґрініч), середина затьміння в год. 17-ій і 14 мін., а кінець в год. 19-ій 4 мін. і 6 сек. Затьміння буде видне: у північно-східній частині Тихого Океану, у північно-східній Азії, у північній Америці, на північнім Ледовім морі, у північній частині Атлянтійського Океану та в західній, північній і середущій Европі.

II. Повне затьміння місяця прийде 3-го травня. Зачнеться в год. 12-ій і 24 мін. Початок повного затьміння в год. 14-ій і 40 мін., середина в год. 15-ій і 11 мін., а кінець в год. 16-ій і 55 мін. Початок видний буде: на Алясці, на Тихім океані, в Австралії, Полінезії, на Південнім Ледовім морі, на Індійськім океані та в східній і середній Азії. Кінець затьміння буде видний у західній частині Тихого океану, на Полінезії, в Австралії, в Азії, на Південнім Ледовім морі, на Індійськім океані, на Мадаґаскарі, в Африці (за винятком північно-західної частини) та частинно в східній Европі.

III. Повне затьміння сонця 12 жовтня. Початок в год. 18-ій і 35 мін., середина в год. 20-ій і 17 мін., а кінець в год. 22-ій і 45 мін. Видне буде в південно-східній Австралії, Полінезії, на південнім Ледовім морі та на пів-

денних кінчинах Південної Америки.

IV. Частинне затьміння місяця 28 жовтня. Вхід місяця в півтінь в год. 3-ій і 42 мін., середина затьміння в год. 6-ій і 36 мін., а кінець в год. 9-ій і 31 мінут. Початок затьміння буде видний в Европі, за винятком східної, в західній Африці, на Атлянтійськім океані, в цілій Америці, в східній частині Тихого океану та на кінчинах північно-східної Азії. Кінець затьміння буде видний у північній частині Атлянтійського океану, на Північнім Ледовім морі, в цілій Америці, на Тихім океані, на Полінезії, в східній Австралії та в північно-східній Азії.

Який буде 1939 рік.

В 1939 році панує планета Марс. Згідно з переказами і календарськими записками, рік, що стоїть під впливом цієї планети, є „сухий" та „теплий". Весна суха, одначе холодна, так, що в травні можливі й приморозки. Літо гаряче, головно місяць липень. Осінь також суха, аж до листопада включно без снігу. Зима від самого початку морозна й сніжна.

ЦЕРКОВНИЙ КАЛЄНДАР

ПАСХАЛІЇ.

В руці літо: до 1 березня (ст. ст.): д, а від 1 березня: є.

Буква пасхальна „є". — Золоте число (круг місяця): 18. Круг сонця: 27. Основання: 21. Єпакта: 0. Індикт: 7.

Мясниці тривають від Різдва Христового 7. I. (25. XII. 1938 ст. ст.) до мясного пущення, т. зн. 12 лютого (30. I. ст. ст.), отже 5 неділь і 1 день.

Тріодь починається 29 (16 ст. ст.) січня.

Мясне пущення 12 лютого (30 січня ст. ст.).

Сирне пущення 19 (6 ст. ст.) лютого.

Благовіщення Пресвятої Богородиці дня 7 квітня (25 березня ст. ст.), у Велику Пятницю.

Середопістя в середу 15 (2 ст. ст.) березня.

Утрення четверга 5-го тижня великого посту (Поклони) в середу вечером 22 (9 ст. ст.) березня.

Великдень дня 9 квітня (27 березня ст. ст.) разом з латинським.

Переполовлення празника Пасхи — в середу четвертого тижня по Великодні, дня 3 травня (20 квітня ст. ст.).

Віддання празника Пасхи — в середу перед Вознесенням Господнім, дня 17 (4 ст. ст.) травня.

Вознесення Господнє дня 18 (5 ст. ст.) травня.

Поминальна субота перед Зеленими святами, дня 27 (14 ст. ст.) травня.

Пресвятої Тройці (1-ий день Зелених Свят) дня 28 (15 ст. ст.) травня.

Неділя Всіх Святих дня 4 червня (22 травня ст. ст.).

Святих Апостолів Петра і Павла в середу дня 12 липня (29 червня ст. ст.).

ПОСТИ.

1. В навечеріє Богоявлення Господнього дня 18 (5 ст. ст.) січня.

2. Великий піст — від понеділка по сирнім пущенні 20 (7 ст. ст.) лютого,

до Великої Суботи 8 квітня (26 березня ст. ст.).

3. Петрівка — від понеділка по неділі Всіх Святих 5 червня (23 травня ст. ст.), до навечерія Петра і Павла 11 липня (28 червня ст. ст.) т. зн. 5 неділь і 2 дні.

4. Спасівка від 14 (1 ст. ст.) серпня до 27 (14 ст. ст.) серпня..

5. В день Усічення голови Святого Івана Хрестителя 11 вересня (29 серпня ст. ст.).

6. В день Воздвиження Чесного Хреста — 27 (14 ст. ст.) вересня.

7. Пилипівка від 29 (16 ст. ст.) листопада до навечерія Різдва Христового, т. зн. до 6 січня 1940 р. (24 грудня 1939 ст. ст.).

8. Кожної середи й пятниці крім загальниць.

9. В сирний тиждень (від мясопустної до сиропустної неділі) у всі дні тільки з набілом.

ЗАГАЛЬНИЦІ.

1. Від Різдва до Богоявлення Господнього, крім навечерія Богоявлення Господнього.

2. Від неділі Митаря і Фарисея до неділі Блудного Сина, тобто від 29 (16 ст. ст.) січня до 5 лютого (23 січня ст. ст.).

3. Від Великодня до Неділі Томиної, тобто від 9 квітня (27 березня ст. ст.) до 16 квітня (3 ст. ст.).

4. Від Зелених Свят до неділі Всіх Святих, тобто від 28 (15 ст. ст.) травня до 4 червня (22 травня ст. ст.).

ЗАБОРОНЕНИЙ ЧАС ВЕСІЛЬ ТА ЗАБАВ З МУЗИКОЮ.

1. Всі середи і пятниці, крім загальниць.

2. Від початку Пилипівки 29 листопада до Богоявлення Господнього — 19 січня.

3. Від понеділка по неділі Мясопустній, 13 лютого, до Томиної неділі — 16 квітня.

4. У Петрівку.

5. У Спасівку.

6. У день Усічення Голови Святого Івана Хрестителя — 11 вересня.

7. У день Воздвиження Чесного Хреста — 27 вересня.

ПУБЛИЧНІ СВЯТА В КАНАДІ.

Ціла Канада святкує такі свята:

День Нового року.

Великодну Пятницю.

Великодний Понеділок.

Вознесення Господнє.

День королеви Вікторії (24 травня).

Уродини короля в день, який буде проголошений.

Домініон Дей (1 липня).

Лейбор Дей (перший понеділок в місяці вересні).

День подяки, який буде проголошений.

День замирення, 11 листопада, або в найблищий понеділок, що звичайно проголошують.

День Різдва Христового.

Січень - January

— має 31 днів —

Дні		Українські свята	Латинські свята
Н	1	**Н. пер. Різд.** Боніфатія м.	**Н. 1 по Р. Н. Рік**
П	2	Свщм. Ігнатія.	Мак ім. Ісус
В	3	Уляни мч. Петра митр. Київ.	Ґеновефи
С	4	Вмч. Анастасії	Тита еп.
Ч	5	10 мучеників на Криті	Імени Ісус
П	6	Навеч. Різдва. Евгенії.	**Трох королів**
С	7	**Різдво Христове**	Валентина, Св. Р.
Н	8	**Н. по Різд. Соб. Пр. Бог.**	**Н. 1 по 3 К.** Сев.
П	9	**Стефана** первмч.	Мартіяни, Юл.
В	10	20 тис. муч. в Никомидії.	Івана еп.
С	11	14 тис. уб. у Вефл.	Гиґіна папи м.
Ч	12	Анисії і Теодори	Аркадія
П	13	Меланії пп.	Леонтія еп.
С	14	**Новий Рік. О.Г. Вас. Вел.**	Ілярія
Н	15	**Н. Пер. Просв.** Сильвестра.	**Н. 2 по 3 К.** Мавра
П	16	Малахії пр.	Маркелля п.
В	17	Собор 70 Апостолів	Антонія
С	18	Навеч. Богоявл. Теоп.	Прест. св. Петра
Ч	19	**Богоявлення Господне**	Марії м.
П	20	**Собор св. Івана Хрест.**	Фабіяна
С	21	Ґеорґія	Агнети
Н	22	**Н. по Просв.** Полієвкта	**Н. 3 по 3 К.** Вінк.
П	23	Григорія преп. і Домети	П.Д.М., Раймунда
В	24	† Теодосія Великого	Тимотея еп.
С	25	Мч. Татіяни	Нав. Ап. Павла
Ч	26	Єрміла мч.	Полікарпа
П	27	ОО. в Синаї	Івана Золотоуст.
С	28	Павла Т., Івана К.	Кароля В.
Н	29	**Н. Мит. і Фар.** Покл. ок. а. П.	**Н. 4 по 3 К.** Фр.
П	30	†Антонія Вел.	Мартини д. м. Г.
В	31	Атанасія і Кирила Олекс.	Петра з Н.

Записки:

Empire Drug Stores

Selkirk & McGregor **Selkirk & Arlington**

WINNIPEG, MAN.

До набуття, по умірковaних цінах, все, що входить в обсяг аптикарства.

Пишіть за інформаціями.

Старокраєві пявки, баньки, машинки.

Лютень - February

— має 28 днів —

Дні		Українські свята	Латинські свята
С	1	Прп. Макарія	Ігнатія еп. м.
Ч	2	†Евтимія Великого	**М. Б. Громн.**
П	3	Максима	Власія
С	4	Тимот. ап., Атаназія	Вероніки
Н	5	**Н. Блуд. Сина.** Климентія	**Старозап.** Агафії
П	6	Ксенії прп.	Дороти
В	7	† Григорія Богослова	Ромуальда
С	8	Ксенофонта й ін.	Івана з Малти
Ч	9	† Перен. м. Івана Золот.	Апольонії
П	10	Пп. Єфрема	Схолястики
С	11	Ігнатія Богон., Романа	Поява М. Б. Люр
Н	12	**Мясопустна. Трьох Святит.**	**Мясопустна.** Евл.
П	13	Кира й Івана безсребр.	Катерини, Річ.
В	14	Трифона мч.	Валентого
С	15	**Стрітення Господне**	Фавстина і Йов.
Ч	16	Симеона і Анни пр.	Юліяни діви
П	17	Ізидора	Юліяна
С	18	Мч. Агафії, Теодозія	Симеона
Н	19	**Сироп.** Вукола, Юліяна	**Запустна.** Конрада
П	20	Партенія і **Луки**	Евстахія
В	21	Вм. Теодора Страт.	Фелікса еп.
С	22	Мч. Никифора	Попелець. Марґ.
Ч	23	Харлампія	Петра
П	24	Власія, Віґілія	Віґілія
С	25	Мелетія еп., Антонія	Матея ап.
Н	26	**1. посту.** Мартиніяна.	**Вступна.** Алекс.
П	27	Авксентія прп.	Нестора
В	28	Ап. Онисима, Євсевія пуст.	Теофіля

Записки:

П. І. ЛАЗАРОВИЧ

АДВОКАТ, ПОВНОВЛАСНИК, НОТАР і т. д.

Бувший управитель Інституту ім. Мих. Грушевського.

Перепроваджує всякі судові справи — карні, цивільні, спадкові і розводові.
Також справи старокраєві.
Кожної суботи відвідує місто Веґревил.
Адреса:

P. J. LAZAROWICH,

2 National Trust Bldg., Edmonton, Alta.

ТЕОДОР ГУМЕНЮК

АДВОКАТ і НОТАР

Заступає в справах цивільних і карних. Полагоджує справи маєткові, розводові, старокраєві. Вносить подання о горожанство. Веде канцелярію під числом:

414 BAY STREET
(305 Manning Chambers)

Phone: Adelaide 0630, TORONTO 2, ONT.

Березень - March

— має 31 днів —

Дні		Українські свята	Латинські свята
С	1	Памфила	Альбіна
Ч	2	Теодора вмч.	Сиплікія
П	3	Льва п.	Кенеґунди
С	4	Архипа, Филимона	Казимира
Н	5	**2. посту. Льва еп.** Аґ.	**Суха.** Евсебія
П	6	Тимотея преп.	Колєти
В	7	Муч. що в Євгенії; мч. Мавр.	Томи з Акв.
С	8	Полікарпа	Вінкентія
Ч	9	†1 і 2 н. г. Івана Хр.	Франціски **Рим.**
П	10	Тараса еп.	40 Мучеників
С	11	Порфирія еп.	Константина
Н	12	**3 посту.** Прокопія	**Глуха.** Григорія
П	13	Василія іспов.	Розини
В	14	Пм. Евдокії, мч. Нестора	Матильди
С	15	Теодота	Климента
Ч	16	Евтропія, Кл.	Киріяка м.
П	17	Гарасима	Патрикія еп.
С	18	Мч. Конона, Іроїди	Кирила
Н	19	**4 посту.** 42 муч. з Аморії	**Середоп.** Йосифа
П	20	Єфрема П., Вас.	Евфемії
В	21	Теофілякта еп.	Венедикта
С	22	**Поклони.** † 40 муч. в С.	Катерини
Ч	23	Кондрата	Оттона
П	24	Софронія	Гавриїла Архистр.
С	25	Теофана ісп.	**Благовіщення**
Н	26	**5 посту.** Никифора	**Чорна.** Теодосія
П	27	Хрест. Венедикта	Руперта
В	28	Св. Олександра, мч. Апулія	Івана Кип.
С	29	Мч. Савина	Кирила
Ч	30	Олексія чол. Божого	Квірина
П	31	Кирила Єрусалимського	Бальбіни

Записки:

ДР. І. ВЕРХОМИН

ЛІКАР і ХІРУРҐ

Пересвітлення промінями Рентґена
(X-RAY)
Ультра-фіолетне світло і коротко-лучева машина до огрівання

Dr. J. VERCHOMIN
541 TEGLER Bldg., EDMONTON, Alta.
Тел. офісу 24543 Рез. 73158

Н. ЦЮНИК —HODGSON, MAN.
Властитель

ROYAL HOTEL
and
RESTAURANT
Кімнати вигідні і чисті.
Смачні страви і перекуска.
Все по умірковании цінах.

Квітень - April

— має 30 днів —

Дні		Українські свята	Латинські свята
С	1	Лазарева субота. Хриз і Д.	Гуґона
Н	2	**6. Квітна.** Івана мч. Серг.	**Пальмова.** Фран.
П	3	Якова ісп.	7 болів ПДМ.
В	4	Василія священмч.	Ізидора
С	5	Пп. Нікона	Вінкента
Ч	6	**Вел. Четвер.** Пр. Захарії	**Вел. Чет.** Келест.
П	7	**Вел. Пят. Благов. Пр. Бог.**	**Вел. Пят.** Епіф.
С	8	Собор Арх. Гавриїла	Діонізія
Н	9	**Воскресення Христове.**	**Воск. Христове**
П	10	**Світл. Понеділок.** Іляріона.	**Світлий Понед.**
В	11	**Світ. Вівторок.** Мар. Кир.	Льва вел.
С	12	Івана Л.	Юлія
Ч	13	Іпатія	Юстини
П	14	Марії Єгипетської	Юстина
С	15	Пп. Тита, Амфіяна	Людвики, Анаст.
Н	16	**1. Томина.** Никити.	**1. по В. Біла.** Лям.
П	17	Йосифа.	Рудольфа.
В	18	Мч. Агатопода й Теодула	Апольонії
С	19	Євтихія арх.	Кресцента
Ч	20	Юрія еписк.	Сульпіція
П	21	Іродіона ап.	Анзельма
С	22	Євпсихія мч.	Сотера
Н	23	**2. Мирон.** Терент., Мак.	**2 по В.** Войтіха еп.
П	24	Антипи, Якова	Ґеорґія
В	25	Василія, Ярослава	Марка еван.
С	26	Артемона	Клита і Марк.
Ч	27	Св. Мартина	Петра Кан.
П	28	Ап. Аристарха	Павла від Х.
С	29	Мч. Агапії, Ірини і Хіопії	Петра з Бер.
Н	30	**3. Розслабл.** Симеона.	**3 по В.** Катер. С.

Записки:

HEAP, ARSENYCH and MURCHISON

Адвокати, Повновласники, Нотарі і т. д.

Перепроваджуємо судові справи, карні і цивільні. Також справи старокраєві. Позички на звичайний процент на оброблені фарми і міські реальности.

ПИШІТЬ ПО УКРАЇНСЬКИ.

Адреса:

712 McINTYRE BLOCK,

Winnipeg, Man.

Телефон 94 122

ОДИНОКЕ ШИФКАРТОВЕ УКРАЇНСЬКЕ БЮРО НА СХІДНУ КАНАДУ

Продаємо корабельні карти з Канади до Краю.

Спроваджуємо родини зі старого Краю до Канади.

Гроші висилаємо до всіх частей світа в американських доларах.

По інформації пишіть на понищу адресу:

ГРИГОРІЙ МЕХ, Упр. Мировий суддя.

OCEAN TRAVELLERS ASS'N of CANADA

367 Graig Street West, Montreal, Que.

Травень - Мау

— має 31 днів —

Дні		Українські свята	Латинські свята
П	1	Івана преп.	Филипа і Якова
В	2	Пп. Івана, Юрія еп., Триф.	Жигмонта
С	3	Пп. Теодора, Тріхіни, Анас.	Знайдення Хреста
Ч	4	Ст. Ануарія та ін., Теодори	Фльоріяна
П	5	Теодора Сиксот.	Пія V.
С	6	**Вм. Юрія Переможця**	Флявії
Н	7	**4. Самар.** Сави	**4 по В.** Доміцелі
П	8	† Єван. Марка	Станислава
В	9	См. Василя Амас. Стеф. еп.	Григорія еп.
С	10	Ап. Симеона	Ізидора
Ч	11	Ап. Язона і Сосипатра	Францішка з Гієр.
П	12	Мч. 9 в Кізику	Панкратія
С	13	Ап. Якова	Серватія
Н	14	**5. Сліпородж.** Єремії пр.	**5 по В.** Боніфатія
П	15	† Бориса і Гліба	Софії і 3 д.
В	16	† Теодосія печ. мч. Тимот.	Андрея Боб.
С	17	Пм. Пелагії	Пасхаліса
Ч	18	**Вознесен. Господ.** Вм. Ірини	**Возн. Госп.** Фел.
П	19	Пм. Йова	Петра Кел.
С	20	Зявл. Ч. Хреста	Бернарда
Н	21	**6. Св. Отців.** † Ів. Богосл.	**6 по В.** Олени кор.
П	22	Пер. м. св. Миколая	Юлії
В	23	† Ап. Симона Зилота	Десідерія еп.
С	24	Кирила і Методія печ.	Йоанни
Ч	25	Епіфана еп. Кипр.	Григорія VII.
П	26	Мч. Гликерії діви	Филипа
С	27	**Зад. Суб.** Ізидора, Максима.	Беди
Н	28	**7. Пресвятої Тройці**	**Зісл. св. Духа**
П	29	**Зісл. Св. Духа**	**Пон. Зісл. св. Духа**
В	30	Ап. Андроніка й Юлії	Фердинанда
С	31	Теодота М.	Петронелі

Записки:

А. Т. ВАВРИНЮК

АДВОКАТ, ПОВНОВЛАСНИК, НОТАР і т. д.

Перепроваджує всякі судові справи — карні, цивільні, спадкові і розводові. Також справи старокраєві.

Адреса:

A. T. WARNOCK, LL.B.

Barrister & Solicitor

Ramsay Block, Tel. 63

DAUPHIN, MAN.

ДР. Ю. Е. ДРАҐАН

M.D., C.M., L.M.C.C.

Лікар, Акушер і Оператор

Член Домініяльної Ради Лікарів, З практикою по шпиталях в Рочестер, Філаделфії, Бостоні, Ню Йорку та Балтімор.

611 Canada Building, SASKATOON, SASK.

(Коло сієнарської стації)

Червень - June

— має 30 днів —

Дні		Українські свята	Латинські свята
Ч	1	См. Патрикія	Якова
П	2	Талалея	Марцеля
С	3	Рівноап. Константина і Ол	Кльотильди
Н	4	**Всіх Святих.** Василиска.	**1 по З. св. Тройці**
П	5	Михайла, Єфрос.	Фльорентія
В	6	Симона Див. Микити пер.	Норберта
С	7	† Найд. гол. Івана Хрест.	Роберта
Ч	8	Ап. Карпа, вм. Юрія нового	**Боже Тіло**
П	9	См. Терапонта	Феліціяна
С	10	Микити еп. Халк., Ігнатія	Марґарети
Н	11	**2 по Зісл. св. Д.** Теодосії мч.	**2 по З.** Варнави
П	12	Ісаакія, Богдана.	Онуфрія
В	13	Єремії ап.	Антонія з П.
С	14	Мч. Юстина	Василія еп.
Ч	15	**† См. Івана Сучавського**	Бенона
П	16	Муч. Лукиліяна	**Н. Серця Ісуса**
С	17	Митрофана	Райнера
Н	18	**3. по Зісл. св. Д.** Доротея	**3 по З.** Марка
П	19	Іляріона, Васил.	Ґервазія і Прот.
В	20	Муч. Теодота Анкір.	Сильверія
С	21	Теодора Страт.	Альойзія
Ч	22	Кирила арх. Алекс.	Павлина еп.
П	23	Свм. Тимофія	Аґрипіни
С	24	Ап. Вартоломея	Різдво Івана
Н	25	**4. по Зісл. св. Д.** † Онуфрія	**4 по З.** Проспера
П	26	Акилини м., Триф.	Павла й Івана м.
В	27	Пр. Єлисея, Методія патр.	Владислава
С	28	Пр. Амоса	Іринея еп.
Ч	29	Тихона еп. Амафун.	**Петра і Павла ап.**
П	30	Мч. Мануїла	Пам. св. Павла

Записки:

ЗАЩАДІТЬ Одну Третину

уживаючи

Стівенс-а 2-ковтову Систему

1-ковт з КЛІНҐ-КОТ на дерево — додати 1-ковт **Стівенса Фарби на погоду . . . результат** — ідеальне помальовання, яке **в дійсности дасть вам довшу, яснішу і більш** СТАЛУ ОХОРОНУ, як старий 3-разовий спосіб малювання . . . і до того **защадить одну третину роботи і матеріялу.**

Побачтеся нині з вашим найблищим торговцем Стівенса

G. F. STEPHENS & Co. Ltd. - Winnipeg, Man.

Липень - July

— має 31 днів —

Дні		Українські свята	Латинські свята
С	1	Мч. Леонтія, Ігнатія	Іпанія. Кр. І. Хр.
Н	2	**5 по З.** Юди ап., Зосима.	**5 по З.** Пос. Пр.Д.
П	3	Методія	Геліодора
В	4	Мч. Юліяна Тарс.	Теодора
С	5	Євсевія	Кирила
Ч	6	Мч. Агрипини	Ісаії пр.
П	7	**Різдво Івана Предтечі**	Вілібальда
С	8	Февронії	Єлисавети
Н	9	**6 по З.** Давида	**6 по З.** Кирила еп.
П	10	Самсона	Амалії д.
В	11	Кира й Івана	Пія І папи.
С	12	**Ап. Петра і Павла**	Івана Ґв.
Ч	13	Собор 12 Апостолів	Анаклита п. і м.
П	14	Безср. Кузьми і Дамяна	Бонавентури
С	15	Пол.. риз П. Богор.	Генрика
Н	16	**7 по З.** Анат. і Мокія	**7 по З.** Пр. Д.М.
П	17	Андрея крит.	Алексія
В	18	Сергія Радон., Атанасія аф.	Симеона
С	19	Уляни діви	Вінкентія
Ч	20	Пр. Хоми Малеїна, Акакія	Чеслава
П	21	Вм. Прокопа	Пракседи
С	22	Смч. Панкратія	Марії М.
Н	23	**8 по З.** † Антонія печер.	**8 по З.** Аполінар.
П	24	Ольги княгині України	Христини
В	25	Мч. Прокла й Іларія	Якова ап.
С	26	Арх. Гавриїла	Анни
Ч	27	Ап. Акіли, мч. Юста	Рудольфа Акв.
П	28	**Рівноапост. кн. Волод. Вел.**	Віктора
С	29	Смч. Атиноґена	Марти д.
Н	30	**9 по З.** Марини мч.	**9 по З.** Авдона
П	31	Якинта, Еміліяна	Ігнат. Льойол.

Записки:

КЛЕЙРС НЮ ГЕКЛА ФОРНЕС

ЩАДИТЬ ОДИН ТОН ВУГЛЯ НА СІМОХ

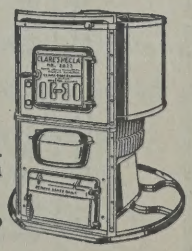

кошт, але що важніше, також ОСТАТОЧНИЙ кошт.

ОСТАТОЧНИЙ кошт є початком з доданням операційного кошту. Іншими словами — ЗУЖИТТЯ ВУГЛЯ. І, судячи після цего мірила новий Клейр Форнес є найдешевший, який ви можете купити.

Коли ви мешкаєте в лісистій околиці, ми доставимо спеціяльно збудований форнес для палення дровами.

Ваш найблищий аґент Гекла радо подасть вам повні інформації відносно НЮ ГЕКЛА. Або коли маєте яку трудність дістати їх, пишіть до:

Clare Brothers Western Limited

DISTRIBUTORS

The WINNIPEG PAINT & GLASS Co. Ltd., 179 Notre Dame East—Winnipeg.

Серпень - August

— має 31 днів —

Дні		Українські свята	Латинські свята
В	1	Пр. Макрини	Петра
С	2	† **Пр. Іллі**	БМ. Ангел.
Ч	3	Симона Юрод. Івана стовп.	Найд. св. **Стеф.**
П	4	Марії Магдалини	Домініка
С	5	Мч. Трофима	МБ. Сніжної
Н	6	**10 по З.** † Бор. і Гліба	**10 по З.** Преоб. Г.
П	7	†Усп. св. Анни	Каєтана
В	8	Смч. Єрмола, Єрмипа	Киріяка
С	9	Пантелеймона	Романа
Ч	10	Ап. і діяк. Прохора	Лаврентія м.
П	11	Мч. Каленика	Сузанни
С	12	Ап. Сили, Сильвана	Кляри **Д.**
Н	13	**11 по З.** Євдокії прав.	**11 по З.** Гіполита
П	14	Братів Маковеїв	Евзебія
В	15	Архид. Стефана, Нікодима	**Успіння Пр. Бог.**
С	16	Ісаакія	Йоакіма
Ч	17	Мч. 7 отрок ефес.	Яцка в.
П	18	Мч. Евсигнія	Єлени кор.
С	19	**Преображення Г.Н.І.Х.**	Людвика
Н	20	**12 по З.** Дом. Пульх.	**12 по З.** Стефана
П	21	Еміліяна	Іванни
В	22	† Ап. Матвія, мч. Антонія	Тимотея
С	23	Лаврентія	Филипа
Ч	24	Мч. Євпла діякона	Вартоломея ап.
П	25	Мч. Аникити	Людвика
С	26	Максима, Іполита	МБ. Ченст.
Н	27	**13 по З.** Михея, Теодора	**13 по З.** Йосифа
П	28	**Успення Пресв. Богород.**	Августина
В	29	Нерукотв. Образа (3 Спас)	Усік. гол. Ів. Хр.
С	30	Мирона	Рожі Лім.
Ч	31	Мч. Флора й Лавра, Єрма	Раймунда Нон.

Записки:

ДР. П. ЗАКУС

ДЕНТИСТ

веде свою канцелярію
під числом:

592 SELKIRK AVE.
WINNIPEG, — MANITOBA

Телефон офісу 55 043

HARVIE & YANDA

Адвокати і Нотарі
в Едмонтоні, Алта.

202 BANK OF TORONTO Bldg.
Phone 22115

Полагоджуємо всякі судові справи: кримінальні, цивільні, тестаментальні, а також старокраєві.

Можете розмовитися або писати до нас у рідній мові.

Вересень - September

— має 30 днів —

Дні		Українські свята	Латинські свята
П	1	Андрія Стратилата	Броніслава
С	2	Пр. Самійла	Стефана
Н	3	**14 по З.** Тадея ап. і Авр.	**14 по З.** Ізабелі
П	4	Аґатоніка	Розалії
В	5	Віддання Усп. Лупи мч.	Лаврентія
С	6	Петра митр. Київського	Захарії
Ч	7	Ап. Вартоломея й Тита	Бл. Мельхіора
П	8	Мч. Адріяна і Наталії	Різдво ПДМ.
С	9	Пп. Пимена	Петра Кл.
Н	10	**15 по З.** Августина	**15 по З.** Миколая
П	11	† Ус. г. Ів. Хрестителя	Прота
В	12	Св. Олександра, Івана й Пав.	Н. ім. Мат. Божої
С	13	Положення пояса Богород.	Филипа
Ч	14	Семена стовп.	Воздв. Ч. Хр.
П	15	Маманта	Стр. ПДМ.
С	16	Антипа еп.	Корнилія
Н	17	**16 по З.** Вавила, Мойсея.	**16 по З.** Лямберта
П	18	Захарії і Єлисавети	Томи з Вілян
В	19	Чудо Архистр. Мих. в Хон.	Януарія
С	20	Созонта	Евстахія
Ч	21	**Різдво Пресвятої Богород.**	Матея ап.
П	22	Богоотців Якима і Анни	Маврикії
С	23	Мч. Минодори	Теклі д.
Н	24	**17 по З.** Теодори прп.	**17 по З.** Ґерарда
П	25	Автонома	Клеофа
В	26	Оновл. хр. В. муч. Корнилія	Кипріяна
С	27	**Воздвиж. Чесного Хреста**	Косми і Демяна
Ч	28	Вмч. Микити, Порфира	Вячеслава кор.
П	29	Евтимії, Віктора	Михаїла Арх.
С	30	Мч. Віри, Надії і Любови	Єроніма

Записки:

УКРАЇНСЬКА КНИГАРНЯ В ЕДМОНТОНІ

МАЄ НА СКЛАДІ: Найновіщі театральні книжки та прибори до характеризації, Ноти для хорів, Оповідання, Повісти, Романи, Тлумачі, Календарі. Образи і інші річи, які входять в обсяг книгарства.

ВЕЛИКИЙ СКЛАД: Ґрамофонових рекордів, Ґрамофонів, Радій, Скрипок, Мандолін. Ґітар і всі прибори до музичних інструментів.

Продаємо Канадійські і Старокраєві нитки, Канви і Узори до вишивання.

Адреса:

UKRAINIAN BOOK STORE

10348—101 Street **Edmonton, Alta.**

Жовтень - October

— має 31 днів —

Дні		Українські свята	Латинські свята
Н	1	**18 по З.** Евменія	**18 по З.** Ремігія
П	2	Троифма, Сав.	Леодеґара
В	3	Вмч. Остапа, Теопистії і діт.	Кандида
С	4	Кондрата	МБ. Рож.
Ч	5	Смч. Фоки Синоп.	Плакида м.
П	6	Зачаття Івана Предтечі	Брунона
С	7	Рівноап. Теклі, Копрія	Марка п.
Н	8	**19 по З.** Еврозини, Пафн.	**19 по З.** Бриґіди
П	9	Пр. св. ап. Івана.	Діон., Вінкент.
В	10	Мч. Калистрата й вояків	Францішка
С	11	Харитона	Еміліяна
Ч	12	Киріяка анахор., мч. Дади	Максиміліяна еп.
П	13	Григорія Вірменина	Едварда кор.
С	14	**Покров Пр. Богородиці**	Каликста
Н	15	**20 по З.** Кипріяна, Юст.	**20 по З.** Тереси
П	16	Діонісія	Ґалля
В	17	Смч. Ієротея еп. Атен.	Марґарети
С	18	Харитини	Луки ев.
Ч	19	† Ап. Томи	Петра з Ал.
П	20	Сергія і Вакха	Івана Кант.
С	21	Пр. Палагії, Таїси	Уршулі
Н	22	**21 по З.** † Якова апост.	**21 по З.** Кордулі
П	23	Евлампія	Івана Кап.
В	24	Ап. Пилипа, Теофана еп.	Рафаїла
С	25	Прова і Тараха	Криспина
Ч	26	Мч. Карпа й Папили	Евариста пап.
П	27	Назарія	Фльорентія
С	28	Пр. Євтимія, Лукіяна	Симона
Н	29	**22 по З.** Льонгина сот.	**22 по З.** Наркиза
П	30	Андрія, Осії	Клявдія
В	31	† Ап. єв. Луки; мч. Марини	Вольфґанда

Др. Г. НОВАК

M.D., C.M.
ЛІКАР, ХІРУРҐ і АКУШЕР

Dr. G. NOVAK
459 Selkirk Ave., cor. Powers St.

WINNIPEG, MANITOBA

Телефон: 54 351

А. Т. ВАВРИНЮК

Адвокат, Повновласник, Нотар ітд.

Перепроваджує всякі судові справи — карні, цивільні, спадкові і розводові. Також справи старокраєві.
Адреса:

A. T. WARNOCK, LL.B.,
Barrister & Solicitor.
Ramsay Block, Telephone 63
DAUPHIN, MAN.

Листопад - November

— має 30 днів —

Дні		Українські свята	Латинські свята
С	1	Йоіля прор.	**Всіх Святих**
Ч	2	Вмч. Артема; пр. Артема	День Задушний
П	3	Іляріона Вел.	Губерта
С	4	Мч. Олександра	Кароля Бором.
Н	5	**23 по З.** Якова ап. бр. Госп.	**23 по З.** Єлисав.
П	6	Арети, Атаназія	Леонарда
В	7	Мч. Маркіяна й Мартирія	Бл. Антонія
С	8	**Дмитра Вмч.**	Ґотфріда
Ч	9	Мч. Нестора, Капітолини	Теодора м.
П	10	Терентія і Неоніли	Андрія з Авел.
С	11	Бл. Марії, Анастазії	Мартина еп.
Н	12	**24 по З.** Зеновія і Зеновії	**24 по З.** Мартина
П	13	Стахія, Нар.	Евгенія
В	14	Безсреб. Кузьми й Демяна	Йосафата
С	15	Акиндина	Ґертруди
Ч	16	Мч. Акепсима еп.	МБ. Остробрам.
П	17	Йоанікія Вел.	Сальомеї
С	18	Мч. Галактіона	Романа
Н	19	**25 по З.** Павла еп.	**25 по З.** Єлисавети
П	20	Єрона, Лазаря	Фелікса
В	21	**Собор Архистр. Михаїла**	Введ. Пр. Бог.
С	22	Онисифора	Кекилії діви
Ч	23	Ап. Єраста, Олимпа	Климента пап. м.
П	24	Віктора, Стефаніди	Івана від Хр.
С	25	Івана Милост.	Катерини
Н	26	**26 по З.** † Ів. Золотоустого	**26 по З.** Конрада
П	27	Филипа ап.	Валеріяна і Вірґ.
В	28	Мч. св. Гурія, Салина	Здислави
С	29	Ап. Матея	Сатурніна
Ч	30	Григорія чуд. еп. Неокес.	Андрія ап.

McARTHUR BUILDING,
Cor. Portage Ave & Main St.

Телефон Бюра 95 075 Резиденції 52 502

ДР. ВОЛ. Ф. БАЧИНСЬКИЙ

M.D. (Man.), L.M.C.C.

ОПЕРАТОР, ЛІКАР, АКУШЕР

Маємо апарат Рентґена для знимання
ЕКС-РЕЙ (X-RAY)
і пересвітлювання Флуороскопією.

Адреса канцелярії:
DR. V. F. BACHYNSKI
405 McArthur Bldg.
WINNIPEG, MAN.

Резиденції:
487 St. JOHN'S AVE.
До резиденції приймається лиш вечорами і через апойнтмент.

Грудень - December

— має 31 днів —

Дні		Українські свята	Латинські свята
П	1	Мч. Платона	Еліґія еп.
С	2	Пр. Авдія	Бібіяни д.
Н	3	**27 по З.** Григорія, Прок.	**1 Адв.** Франца Кс.
П	4	**Введення Пр. Богородиці**	Варвари
В	5	Ап. Филимона, Архипа	Сави еп.
С	6	Амфілохія	Миколая
Ч	7	Вмч. Катерини	Амврозія еп.
П	8	Климента	**Неп. Зачаття ДМ.**
С	9	Пр. Аліпія стовп.	Леокадії
Н	10	**28 по З.** Якова Пал.	**2 Адв.** М.Б. Льор.
П	11	Стефана првмч.	Дамазія
В	12	Мч. Парамона і з ним 370	Александра
С	13	Андрія првмч.	Лукії діви
Ч	14	Пр. Наума; мч. Ананії	Спіридіона еп.
П	15	Пр. Авакума	Валеріяна
С	16	Пр. Софронії	Евсевія
Н	17	**29 по З.** Івана Дамаскина	**3 Адв.** Лазаря
П	18	Сави Освящ. прп.	Ґраціяна
В	19	**Св. Миколая архиеп. Мирл.**	Немезія еп.
С	20	Амврозія еп.	Теофіля м.
Ч	21	Пп. Потапія; ап. Состена	Томи ап.
П	22	Зач. Анною Пресв. Богор.	Зенона м.
С	23	Мч. Мини, Єрмогена	Вікторії д.
Н	24	**Н. Праотців.** Данила Ст.	**4 Адв.** Нав. Різд.
П	25	Спіридіона	**Різдво Христове**
В	26	Мч. Євстратія, Авксентія	**Стефана**
С	27	Мч. Тирса	Івана ев.
Ч	28	См. Єлевтерія і матері його	Дітей убит. у В.
П	29	Пр. Аггея	Томи еп.
С	30	Пр. Данила, Ананії	Евгенія
Н	31	**Н. по Різд.** Севаст. і ін. м.	**Н. по Р.** Сильвес.

Записки:

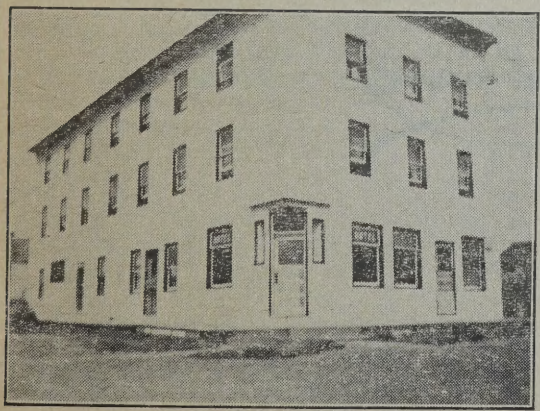

Hotel Myrnam

ГАРНО ВАС ОБСЛУЖИТЬ

— Теплі і вигідні кімнати.
— Смачні обіди.
— Умірковані ціни.

ДМИТРО ЧАПЕЛЬСЬКИЙ,
властитель.

MYRNAM, ALTA.
Телефон 4.

Т. Шевченко

ДАЙ ЖЕ ВАМ БОЖЕ.

ІЗ НОВИМ РОКОМ ВСІМ ВАМ БАЖАЮ,
І НА ЧУЖИНІ І В РІДНІМ КРАЮ:
КРАЩОЇ ДОЛІ В СТАЙНІ, ОБОРІ,
В ХАТІ, СТОДОЛІ, КЛУНІ, КОМОРІ.

ТИСЯЧ КІП ЗБІЖЖЯ НА ВАШІМ ПОЛІ,
ДАЙ ЖЕ ВАМ, БОЖЕ, ВСЕГО ДОВОЛІ;
ДАЙ ЖЕ ВАМ, БОЖЕ, НА МНОГА ЛІТ —
ПОКИ ВАМ ПАН БІГ ПРИЗНАЧИВ ВІК!

НА ЦЕЙ ЖЕ РОЧОК, ДАЙ ЖЕ ВАМ, БОЖЕ,
І ВЕСНУ КРАСНУ І ЛІТО ГОЖЕ!
В КАЛИТЦІ ГРОШЕЙ БАГАТО МАТИ,
СМУТОК ЗАБУТИ, ГОРЯ НЕ ЗНАТИ.

І ЩЕ БАЖАЮ, ДАЙ ЖЕ ТО БОЖЕ,
ЩОБ ВСЕ ПРОПАЛО, ЩО НАМ ВОРОЖЕ!
ХАЙ ЛЮБОВ, ЗГОДА У НАС ВИТАЄ,
А ВСЕ ПРОТИВНЕ НЕХАЙ ЩЕЗАЄ!

ЩОБ НАС ПРОТИВНІ ХВИЛІ НЕ БИЛИ,
ЩОБ НЕ СПУСКАЛИСЬ НА ЧУЖІ СИЛИ;
ЩОБ ВЛАСНІ СИЛИ ВМІЛИ ЗІБРАТИ
І ОКУПАНТІВ З ХАТИ ПРОГНАТИ!

ХАЙ ЦЕЙ РІК НОВИЙ ЗГОЇТЬ ВСІ БОЛІ,
ЩОБ ТВЕРДИМ КРОКОМ МИ ЙШЛИ ДО ВОЛІ.
ХАЙ ДАСТЬ ВАМ, БРАТТЯ, ТІ БЛАГОДАТИ
РІК ТИСЯЧ ДЕВЯТЬСОТ ТРИДЦЯТЬ ДЕВЯТИЙ!

Михайло Кумка.

ПРО НАШ УКРАЇНСЬКИЙ НАРОД.

Велика, на причуд гарна, незмірно багата є українська земля! Безкраї лани всілякого збіжжа, буйні ліси, луги, луки й степи, роскішні сади й городи вкривають її, безліч рибних і судоходних рік та річок прямує до українського моря та відчиняє дорогу до найдальших країв світа, під землею ховаються величезні скарби всіляких копалин, вугілля й заліза, нафти й соли, є куди розжитися широко й багато хліборобові та ремісникові, чи купцеві та ще й є спромога чужим краям вигодити хлібом чи худобою, лісом чи вугіллям чи іншим добром. Багата, пребагата наша мати Україна пишається між іншими землями немов пава між іншою птицею.

Чому ж оце український народ такий бідний та злиденний? Чому він на роскішних ланах своєї рідної землі нераз примирає голодом, хоч споконвіку зрошує їх своїм потом і кровю? Чому бачимо на кожнім кроці, що нас, українців, у світі ніхто не знає? що нас ніхто не любить? що нас ніхто не шанує? що нами всякий помітує?

Це великі й важні питання! Нема мабуть ні одного тямущого українця на світі, що не задавав би собі цих сумних питань.

Годі н аних коротко відповісти. Багато, багато причин зложилося на те, що український народ тепер у такому сумному положенню. Головна причина оця: український народ жив споконвіку на землях, що були найбільше з усіх земель Европи виставлені на страшні набіги всіляких кочевих. диких народів та притім надали своїм багацтвом західних і східних сусідів. Українці мусіли цілих тисячу літ боронити себе перед дикими наїздниками, втратили свою державу, не змогли розвинути ані свого багацтва ані своєї культури як слід. Сусідні народи, головно москалі й поляки, що сиділи безпечно за українськими плечима, зросли в силу, загарбали всю Україну та й запанували над нею. А споконвічний господар України — український народ опинився у них слугою і наймитом.

Що ж тепер робити? Чи опускати нам руки та немов терпелива худоба погодитися з судьбою і не пручатись? Ні! Кожний українець, як нас є сорок мільйонів, як Україна довга і широка, повинен памятати, що його найпершим, святим заповітом є стреміти ділом до того, щоб український народ покинув свою біду й злидні та став домовитим хазяїном на своїй рідній землі, у своїй рідній державі!

Дорога до цеї великої цілі вже тепер не далека й не тяжка. Та й не тяжко її найти українському народові. Кажемо: ніхто у світі нас не знає, не любить, не шанує. Тому то найперше пізнаймо самі себе, наш український народ! Пізнавши, полюбімо і свято шануймо те, що наше рідне. Тоді й дізнаємося, що нам на світі діяти, як робити, щоб те, що тепер зле, змінилося на добре. А тоді й чужі будуть нас знати, шанувати, ба й любити.

Дотепер ми мало що путнього робили. Ми знали лише нарікати на наше горе, наші злидні. Ми шукали, не знаючи свого народу, у чужих народів способу поставити українську державу й ущасливити український народ всілякими високопарними кличами „з чужого поля". А тут треба було давно засукати рукави до роботи на рідній ниві, затвердлій, запущеній, укритій

буряном рабства й зневіри, рідними українськими способами!

Пізнаймо ж добре цю ниву, щоб знати, як коло неї робити! Ця нива — то український народ.

Що таке український народ? Спитай когонебудь по широкім світі, побачиш, що тобі скаже. Найчастіше здвигне плечима, бо не знає. А як що знає про нас, скаже, що є там якісь малороси чи русини, що є частю московського народа, дехто скаже також, що це якась особлива порода поляків. Ось і все!

Чому воно так?

Тому, що російський уряд, московські вчені, письменники та політики від довгих літ голосять цілому світові, що ніякого українського народа нема на світі. Є лиш один „русскій народ" від Карпат по Камчатку. Він має три головні части: великоросів, малоросів і білоросів, але вони між собою майже нічим не ріжняться. Окремої української мови нема, а лише „малорусское наречіє карпатскіх пастухоф і свінопасоф". Воно добре для темного мужика, та для школи, церкви, уряду воно ніяк не годиться. Там треба говорити „по благородному", „літературним язиком!

Був час, що таке саме голосили й польські вчені та політики. Вони казали, що український народ це лише частина хлопства у Польщі. Його мова хлопська, годиться тільки для хлопів. Хто лише трошки просвічений, повинен уживати польської мови. В останніх часах поляки вже не часто чажуть, що український народ це частина польського народу. Вони признають, що це щось окреме, та голосять водночас, що українці (їх зовуть все „русини") це лише темна, хлопська маса, яка не має ніякої будуччини і мусить розплистися або в польськім або в московськім морі.

Тому не дивниця, що широкий світ нас так мало знає. Ми самі мало даємо знати про себе, голосу наших сильніших сусідів у світі радше слухають. Та поневолі зачинає вже світ таки довідуватися про нас завдяки нашим українським ученим людям. І буде щораз більше довідуватися — отут ще не біда! Та біда в тім, що між самими українцями було й є багато таких, що їм своє не подобається, а чуже таке гарне здається, що вони покидають рідну мову, віру, звичаї та пристають на чуже. Піде чоловік жити у місто, то вже цурається своєї рідної мови. Вона „хлопська, дьогтем смердить", то ж береться калічити по польськи або по московськи (а тут в Канаді по анґлійськи). Багато українців таки з несвідомости, дурноти робляться поляками чи мадярами. Та найбільша небезпека від того, що багато несвідомих українців робиться москалями. Ті українці вірять, що вони „малороси", вірять, що їх рідна мова це тільки мужицьке наріччя, думають, що їм конче треба спершу калічити по московськи, а там далі й говорити. Сільський старшина (війт) чи писар, вислужений вояк чи лакей так і силкуються говорити по благородному. А хто вже пошився в пани, вийшов на чиновника (урядника), офіцира, то вже й не думає звичайно говорити по свойому, гидиться рідної мови, а так і чеше по московськи все і всюди.

Таке лихо на жаль стрінуло наш український народ не тільки в межах Росії. Воно перекинулося і до тої частини України, що була під австроугорським правлінням. Тут таких зрадників свого рідного народа називаємо москвофілами або кацапами. Направду просвічених людей між ни-

ми небагато, та здавна вони діставали великі грошеві підмоги з Росії і взялися з усіх сил баламутити темний народ по селах. Говорили, що тільки вони „тверді русини", дурили мужика, що його мова й віра та сама, що у москалів, виклинали всіх „українчиків", що вони мовляв польські запроданці, робили погроми на свідомих українців і т. п. Правда, небагато людей їм удалося збаламутити, але таки досить, щоб в 1914, 15 році спровадити суди й кари на багатьох людей. Ті наші москвофіли — велика язва для українського народа. Вони не лише відступники від свого рідного народа, своєї рідної мови, свого рідного обичаю, вони ті „свої діти", що „гірше ката розпинають" рідну неньку Україну „і мов пиво праведную кров із ребер точуть". Ці слова нашого народнього пророка Т. Шевченка припали як не можна краще до всіх тих зрадників, що покинули свій рідний народ і пішли чужим богам служити! Крім цього „язикового" москвофільства дуже поширене між українцями теж культурне й політичне москвофільство. Подавляюча більшість наших наддніпрянських інтеліґентів це просто москалі, що гірше чи ліпше говорять українською мовою й навіть удають українських патріотів, політиків, державних мужів. Та душа в них московська — не українська, в них тільки ж само світла, що в московському вікні, вони московськими способами хотіли й хочуть будувати українську державу, щоб в ній по московськи панувати. Не дивниця, що одинокий справжній українець — український хлібороб їм не до смаку. Вони будували українську державу не на українському мужикові й на його користь, а проти нього, на його шкоду. Не диво, що такі сумні були наслідки їх роботи!

Що ж нам діяти супроти цих зрадників, що помагають своєю зрадою нашим сильнішим сусідам в їх боротьбі проти українського народа? Дотепер ми вміли їх лиш ненавидіти. Та ненависть — лихий дорадник. Нам треба всі сили напружити, щоб таких зрадників серед нас не було. А таке зробимо, коли кожний українець буде якнайгарніше освідомлений, хто він, який його народ, що він пережив, чого хоче. І коли почуватиме після цього свого знання.

Ось тут тепер дамо на ці питання коротку відповідь. Український народ це великий, сорок мільйоновий самостійний народ, окремішний від московського, білоруського, польського й інших сусідніх народів. Він споконвіку жив своїм життям, потім довгі століття гнобило його чуже панування, тепер він знову бажає жити своїм життям, бути самостійним, культурним народом серед інших народів світа.

Що це таке самостійний народ?

Самостійний народ це велика громада людей, що живуть разом в одній великій країні, що подібні всі до себе будовою тіла, мовою й звичаями, що мають одну історію, тобто пережили спільно від століть однакові добрі й лихі хвилі, що мають спільні однакові змагання на будуччину.

Усі ті прикмети самостійного народа має споконвіку наш український народ. І нехай би могутніші від нас сусіди стократ сильніше переконували світ, що українці це ніякий народ, то це ні на крихту не змінить правди. Український народ здавна жив на світі, живе нині й буде жити, хоч би й цілий світ, закривши собі очі, репетував заєдно: нема України, нема українців.

Перша важна прикмета самостійного народа є окремішна від інших народів будова тіла. На цім полі українці відріжняються від москалів чи поляків більше, як німці від французів або анґлійці від скандинавців. Певне, що не так дуже, як мурин від китайця або білий чоловік від індіянина, але все так, що можна на перший погляд відріжнити правдивого москаля чи поляка від українця. Українці на загал найвищі ростом між своїми сусідами, значно вищі від москалів, котрих ріст знову мало відмінний від росту поляків і білорусинів. Далі українці мають серед усіх своїх сусідів найбільший обєм грудей. Тут зараз по українцях ідуть поляки, потім білорусини, на кінці москалі. Українці мають серед усіх своїх сусідів на загал найдовші ноги і найкоротші руки. Череп голови українця є найбільше круглий, лице найширше, ніс найбільше простий і вузький, вуха маленькі. Крім цього у нашого народа переважає темна краска волосся й очей, натомісць у москалів, білорусинів і поляків ясна краска.

З усього того видно, що українці не є частю ані московського, ані польського народа, а самостійним племенем між словянами. Скорше можна б сказати, що поляки та москалі це один народ, як говорити, що українці з москалями це одно. Коли є на світі які близькі свояки українців, то це сербо-хорвати та словенці. У них будова тіла куди подібніша до української, як московська чи польська.

Українці щодо будови тіла — одна з найгарніших пород людей в Европі. Навіть ворожі нам чужинці згідно признають, що українська порода дуже гарна на вид, кремезна, кріпка та витревала на всякі труди. До того приходить ще те, що українці дуже плідні, подружжа українські плодять багато дітей, так що число народин у тих землях, де живе український народ, усе дуже значно більше, як у сусідних краях. Між українцями родиться що року на сотню людей 4—5 дітей. На жаль і мре українців дуже багато — що року 2—3 на сотню. Це приходить в значній мірі з нужди, в якій живе український народ, однак головно з недостачі просвіти. Скільки то бідної дітвори мре що року за нерозумом матерей, за всілякими знахорками та знахорами! Скільки то старших людей жило б довше, коли б знали, як треба шанувати здоровля, як треба поступати у хворобі!

Та все таки, хоч і як воно зле, то що року прибуває українців по дві душі на сотню — тобто 800,000 що року! Українці множаться в десятеро скорше як французи, в двоє скорше як німці, півтора раза скорше як москалі! Через свою плідність перетрівали українці татарське лихоліття і довгі віки чужої кормиги та стали щодо числа другим народом між словянами, пятим між народами Европи: по німцях, москалях, анґлійцях і італійцях. Ці два останні народи в Европі мало що численніші як українці. За яких пару десятків літ українці їх перегонять і стануть щодо числа третім народом Европи.

То ж памятаймо, що діти й молодь це найбільша надія України! Лише завдяки їм переживе Україна всі злидні і діждеться світлої будуччини. Молоде покоління це найбільший скарб України, тому докладаймо найбільших зусиль, щоб його тіло й душу якнайгарніше виплекати!

Друга головна прикмета самостійного народа — це окрема, відмінна від інших мова.

Ця прикмета може з усіх прикмет найважніша. Бо окремішна мова це передусім найважніший видимий знак єдности чи самостійности народа. По мові пізнається у цілім світі, хто до якого народа належить. Ще важніше те, що рідна мова це головна підойма просвіти народа, одинокий орудник його поступу. Тільки його рідною мовою можна просвітити народ і повести його на шлях надійного поступу.

Кожний українець, чи він міщанин чи мужик, чи він учений чи неписьменний знає, що його рідна мова цілком відмінна й окремішна від усіх інших мов на світі. Українець розуміє москаля чи поляка, білорусина чи словака дуже слабо — так само як болгара чи серба. Правда, що українець усі ті чужі мови розуміє бодай соте через десяте, а пр. німецької чи французької мови цілком нічого. Але це не значить нічого іншого, лише що тамті мови словянські, отже близші до української як інші.

Мимо того, що самостійність і окремішність української мови очевидна всякому чоловікові зо здоровим розумом, не хибувало й не хибує таких, що голосять, немов би то наша мова є тільки якимсь там хлопським говором. Давніше голосили таку нісенітницю польські політики й письменники; вони впевняли весь світ, що українська мова це говір одної частини польського хлопства. Тепер те саме говорять москалі, головно ж російський уряд. Для него українська мова це „малорусское наречіє", мужицький говір, якого не можна пускати в церкву, школу, уряд. Натомість треба, щоб всі українці навчилися московської мови, нею говорили й писали. Та що ж — мову не можна зміняти так легко, як сорочку, українці ані руш не хотіли московщитись. Тому російський уряд шість десять літ тому назад (1876) просто заборонив уживати української мови в друкованих письмах, тобто книжках, часописах, то що. Замкнув тим робом дорогу до просвіти цілому одному з найбільших народів Европи! Щойно кілька літ до революції оця дика заборона сама собою впала та все таки українська мова аж у революції 1917 р. здобула собі належні їй права.

Наслідки тої страшної неволі українського слова були й є несказано сумні. Українцям не можна було просвічатися рідною мовою, чужою ж мовою ніхто ще ніколи не просвітив народа. Через таке дійшло до того, що українці — мабуть поміж усіма словянськими народами найменше просвічені. Темнота, що панує серед українського народу, має дуже згубні наслідки. Неграмотний чоловік це неначе неповоротна дитина: не вміє повернутися ні в дорозі, ні в уряді, чи суді, ні у війську, ні у місті. Всюди з нього сміються, пальцем тикають, чого доброго й ошукують, де й як можуть. Та це ще мала біда. Багато гірше є те, що неграмотний чоловік не має спромоги навчитися з книжок, як плекати своє і своїх дітей здоровля. Сотки тисяч українців мруть що року задля непросвітности народу. Ще гірший наслідок безграмотности українського народу є оцей. Український селянин робить коло хліба так само, як його дід чи прадід. Де йому навчитись, як обробляти свою нивку, щоб гарно родила, як обійти худобу, щоб користь була, коли сам неписьменний. Як може український ремісник чи купець розбагатіти, коли звичайно темний як табака в розі. Ось тому то український народ що року тисячами йде зо своєї рідної, багатої землі в безвісти Сибіру чи Америки, а

по Україні панують і маєтки збивають чужинці.

А вже найпоганіший наслідок неграмотности українців це те, що вони не знають, що вони самостійний великий народ. Вони лише чують, що вони щось інше, як сусідні народи, та не знають як і що робити, щоб стати господарями на своїй рідній землі.

От що значить рідна мова. Неодин малосвідомий та лихо просвічений зпоміж самих же українців нераз дивується, чого ці українські письменники та політики збивають такий гвалт за права української мови, за українську школу й книжку? Чого тут пручатись? Ліпше погодитися з судьбою та просвічати наш народ хоч би московською мовою.

От просвічають його московщиною вже від двох сот літ. І який успіх? Український народ, що колись за гетьманських, козацьких часів був один з найбільше просвічених між словянами — тепер найтемніший між ними, правдивий сліпий жебрак між народами Европи.

Вся ця біда звалюється на український народ тому, що його мови не признають самостійною мовою. Як же є направду з нею?

Українська мова є в супереч усім балаканням ворогів дійсно самостійною мовою. Дуже багато великих учених, наших і чужих, розсліджували її і признали, що українська мова це самостійна мова, цілком окремішна від польської та московської, споріднена ж вона найбільше з південно-словянськими мовами. В останнє висказалася про самостійність української мови петербурзька академія наук (1905), хоч засідали у ній самі москалі.

Колись, так перед півтора тисячами років був час, коли і українці й москалі й білорусини говорили може й однаковою мовою. Але вже тисячу літ тому були ріжниці між мовами цих народів, а від XIV віку жили москалі й українці зовсім відокремленим життям, осібно від себе. Їх мови що раз то більше розходилися, так що коли москалі півтретяста літ тому прийшли на Україну, їх мова була українцям цілком чужа. Через тисячу літ із одної, скажім, праруської мови виросли три ріжні мови: українська, московська й білоруська. Це цілком звичайна й природна річ. З праґерманської мови виросли за тисячліття мови: німецька, анґлійська, шведська і т. д., з латинської мови: французька, італійська, румунська, еспанська і т. і.

Українська мова визначається дуже багатьома прикметами. Вона перш усього дуже одноцільна. Хоч має вона ріжні говори, то все таки українець зпід Карпат розуміє без труду українця зпід Кавказу. Українець знад болот Полісся — степовика знад Чорного моря. Такої одноцільности як наша, немає ніяка европейська мова. Ось німець з гір Альп майже не розуміє німця знад Північного моря, південний француз — північного француза. Дальша прикмета нашої мови це її величезне багацтво. Наш неписьменний селянин уживає у щоденнім життю в десятеро більше ріжних слів як анґлійський. Наша мова дуже гнучка, всяку думку віддати нею дуже легко, вона дуже звучна й мила для вуха, свого чи чужого, співуча як ніяка інша. До того наша рідна мова дуже чиста, має так багато своїх висловів, що не потребує перебирати ніяких слів із чужих мов. Не так московська — там аж дивно, кілько всіляких чужих слів: анґлійських, німецьких, фінських, татарських та інших.

Та найважніша прикмета нашої рідної мови є, що вона має велику й

гарну літературу й науку. Українську літературу творив по части сам народ, по части письменники. Та література, що її творив сам народ, така велика й гарна, як може у ніякого іншого народа на світі. Де найдеш такі гарні колядки, щедрівки, веснянки, весільні пісні, як у нас на Україні? Який народ має стільки пословиць, приказок, байок, оповідань? Де найти такі твори народньої словесности, як наші думи, думки, козацькі, чумацькі, побутові, любовні пісні? Наша писана література існує від більш як вісімсот років. Коли у нас вже писалися книжки, то у москалів не було ще сліду будь якої просвіти, в поляків тільки дуже слабі. Татарське лихоліття пошкодило, що правда, нашій письменности дуже багато, однак в станніх сто роках явилися у нас великі письменники — попереду всіх наш великий кобзар Тарас Шевченко, за ним Куліш, Франко, Федькович, Леся Українка, Коцюбинський, Стефаник, Олесь і багато-багато інших. Їх твори такі гарні, що ними могли б величатися найперші письменники світа. Двигнулася послідними часами й українська наука, що має свої головні осередки у Львові та Києві. Нема вже ніякої галузи людського знання, у якій не було б книжок та розвідок, писаних українськими ученими в українській мові.

Оце й найгарніші докази, що наша рідна мова це не якесь наріччя, а самостійна мова великого, культурного народа. Рідна мова це найбільший скарб українця! Тому дорожім нею як найбільшою святощю. Не покидаймо її ні защо, не міняймо за марну чужинеччину своєї рідної мови — такої багатої, чистої, гарної, мягкої й звучної, не засмічуймо її чужими словами, не обідняймо її, а плекаймо її всюди: в дома чи в церкві, у школі чи в уряді. Жалуємося, що нашої мови ніде не шанують. Шануймо її наперед самі, домагаймося все й всюди її пошанівку — а він сам прийде.

Третя найважніша основа самостійного народа це його історично-політичні традиції та політичні змагання на будуче.

Традиція значить це, що передала нам минувшина. Історично-політичні традиції народа це почуття в його, що він пережив у минувшині спільно добро й злидні, хвилі величі й хвилі занепаду, що має своїх питомих героїв — великих людей, котрі багато заслужилися коло свого народа й тому до нині остають у його вдячній памяти. А політичні змагання це воля народу до спільного життя на будуче.

Український народ має живе й сильне почуття своїх історичних традицій та політичних змагань. Оце й найважніший доказ його самостійности.

Перейдім же тепер коротко головні точки нашої рідної історії, щоб показати, що український народ усе був окремим, самостійним народом, усе змагав до самостійности та за ворожими обставинами не міг до неї дійти.

Українці живуть на Україні споконвіку, хто зна, чи не сиділи вони тут ще перед Різдвом Христовим. Перед тисячкою літ ще не зєдинився був наш народ, він ділився на племена, що жили окремим життям: полян, сіверян, деревлян, тиверців, уличів, дулібів, бужан. У Києві настала перша українська держава серед полян, вона дуже скоро обняла всі українські племена та стала підгортати під свою владу чужі племена — білоруські: кривичів і дреговичів та пізніші московські радимичів і вятичів. Цих останніх треба було силою під-

бивати й дати їм своїх князів.

Коли київська держава по смерти Володимира Великого й Ярослава Мудрого розпалася на багато удільних князівств, тоді північні московські князівства зараз стали осторонь від українських. Там зачав саме творитися новий народ, окремішний від українців —народ московський чи пак „великоруський". Творився він оттак, що радимичі і вятичі мішалися з сусідними чудськими (фінськими) народами: муромами, мордвинами, весами, мещеряками, меряками, тощо, накидали їм свою мову і звичай, але багато теж і від них переймали. Таким робом новий мішаний народ множився дуже скоро та віддалювався що раз більше від українського народа. На Україні князі мали невелику силу, вони мусіли слухати бояр і народа, у Московщині (тоді казали: на Заліссю) князі відразу взяли велику силу й панували без ніякого обмеження. Тим то Московщина щораз кріпшала, вкінці ж зачала ходити війною на українські землі та двічі поруйнувала столицю України — Київ. Це було велике нещастя для України, бо українці вспіли вже були розвинути в Києві велике багацтво та високу просвіту. Тодішній Київ був багато більший і багатший як тодішній Відень, Париж або Лондон.

Українська держава згуртувалася відтепер (коло року 1200) коло Галича. Та вона терпіла ще здавна дуже багато від всіляких кочевиків: печенігів, половців, що кочували по чорноморських степах та часто нападали й грабили українців. А тут саме вперше явились у степах страшні орди монголів-татар. Вони розбили українську державу в страшній битві над Калкою (1224 р.). І почалося страшне татарське лихоліття, що тривало пів тисячки років і страшенно виснажило всі сили українського народу. Що року сотки осель падали в пожарище, що року тисячі українців ішли в татарську неволю або падали під ножем.

Українська держава боронилася ще сто років на всі сторони, але 1340 р. вона наконечно впала. Поляки й литовці, до яких татарва лише рідко коли доходила, зросли у силу та поділили між себе українські землі. Москва поки що нічого не дістала, бо її саму татари взяли під свою кормигу. Та не руйнували московської держави, навпаки вона підлещувалася татарським ханам і поволі та постійно зростала в силу.

Український народ пішов під панування поляків і литовців. Під литовцями жилося йому не зле, бо литовці прийняли дуже скоро українську мову, віру й звичаї. Під поляками було дуже гірше, бо вони спольщили українське боярство, виперли з міст українське міщанство і закріпостили селянство. До того татарські напади не меншали, а росли, Польща не мала сили їх відборонити. Україна що року спливала кровю і вкривалася пожарищами.

Тоді український народ узявся за самооборону. Витворилася на татарськім пограничу славна козаччина, за порогами Дніпра засновано Запорозьку Січ. Тут показалося, якого державного ладу хотів український народ. Усі Запорожці були вольні й рівні між собою, старшину вибирали вольними голосами, вся власть була в руках громади.

Українське козацтво розбудило в народі воєнного духа. Він бунтувався проти шляхетських порядків у Польщі. Вкінці вибухло велике народне повстання на Україні під проводом Богдана Хмельницького й Україна по

триста роках неволі стала знову самостійною.

Настала славна наша гетьманщина. Український народ став господарем на своїй рідній землі. Та на жаль не надовго. З усіх сторін грозили вороги: з одної Польща й Литва, з другої татарва, з третьої Москва, що вже давно освободилася від татарської кормиги та зросла в силу. Треба було бодай з одним ворогом поладнати. І гетьман Богдан Хмельницький заключив 1654 року договір з Москвою в Переяславі. Україна мала бути свобідна, тільки назверх признати владу московського царя.

Наслідки цеї умови були страшні. Хмельницький помер скоро, його наслідники були за слабі, Москва всіми способами зменшала свободи України та закріпощувала її. Коли ж гетьман Мазепа повстав проти Москви, то вона здавила його (1709 р.) і недовго потім навік знесла гетьманщину (1764 р.) та зруйнувала Січ (1775 р.). Україну силоміць прилучено до Московщини, при поділах Польщі дістала Москва також цілу правобічну Україну і стала кінчити своє діло. Все українське мужицтво зроблено невільниками-кріпаками, що їх пани мов худобу могли продавати, останки українського козацтва загнано під Кавказ, школу, церкву, уряд змосковщено зовсім, а в 1876 р. заборонено навіть українську мову. Ось гаразди московського панування. Аж у революції 1917 р. настав був лучший час. Вся Україна двигнулася як один муж і добувала собі свободу, заснувавши Українську Народню Республику.

Поза Московщиною чи пак Росією (так вона зветься від двох соток літ, від Петра Великого) остала менше як десята пайка України: Галичина, Буковина й Угорська Русь під пануванням Австро-Угорщини. Тут жилося українському народові дещо краще як у Росії, помимо всіляких перепон з боку сильніших поляків, мадярів і румунів. Українців признано самостійним народом, допущено українську мову потрохи до шкіл та урядів, а українських представників до всякої участи в нарадах над добром краю й держави. І тут аж революція в листопаді 1918 р. визволила український народ з під чужинецького ярма й дозволила заснувати самостійну Західноукраїнську Народню Республику.

Революції в Росії й Австрії дали в руки українського народу велику, хоч несподівану можливість одним махом визволитися від чужого панування й збудувати свою власну національну державу.

Та задля темноти простолюддя, задля нездарности великої частини нашої інтеліґенції будування української держави пішло дуже тупо. Та й наші віковічні гнобителі сусіди теж не спали, а використовували кожну нашу похибку, причім видатно помагала їм французька держава, давня вірна союзниця російської царської держави. Вона бач бажала за всяку ціну відбудувати єдину неділиму Росію.

Перша влада Української Народньої Республики — Центральна Рада, замісць братися до праці від коріння і наділити українського селянина землею, усвідомити його на борзі й утворити з нього могутню армію, що змогла б оборонити Україну від усяких ворогів — попала в соціялістичну дурійку і стала невдовзі місцем балаканини недоварених, московських духом говорунів. Мужика думали задовольнити „соціялізацією землі", не усвідомляли його національно й державно, а насилали йому ріжних крикунів, що горлали кожен за своєю „соціялістич-

ною" партією, давнє військо зовсім розклали й розпустили до дому, нового не творили. І прийшли московські большевики й заняли Київ, так що Центральна Рада мусіла ратуватися тим, що заключила мир з німцями й австріяками в Бересті литовському й попрохали в них помочі проти Московщини.

Німці й австрійці пішли помагати, щоб з України дістати хліба для своїх голодних земель. Вигнали москалів та бачучи, що з Центральною Радою до пуття не дійдуть, розігнали її й настановили гетьмана Павла Скоропадського. Він, що правда, при помочі німців завів деякий лад на Україні, однак звязався з московськими д'ичами й капіталістами, котрі від його імени сильно гнобили сільський люд. Бо з поступової української інтеліґенції майже ніхто не хотів служити гетьманові й працювати, хоч би в неприхильних відносинах над укріпленням української державности.

Галичина, по розвалі Австрії і розбиттю Німеччини, почала будувати свою державу багато краще, на рідних основах, доцільними, від західноевропейських народів принятими способами. Дуже швидко завела вона в себе деякий лад, скликала сойм, установила уряди й суди, поставила значну й дуже хоробру армію й почала війну з поляками, які, ледви дірвавши ся державної самостійности, захотіли завоювати західну Україну й у першім заколоті революції захопили Перемишль і Львів.

Ця війна була б напевно побідна, коли б добірні військові частини Галичан, що були на Наддніпрянщині, відразу пішли на підмогу Галичині. Замісць цього вони залишилися над Дніпром і були душею повстання, що піднялося по розбиттю Німеччини проти гетьмана. Гетьмана повалено й прогнано. Та на його місце прийшла Директорія і з нею знову соціялістична дурійка й загальне безладдя. Що з того, що Галичина злучилася тепер наконечно з Великою Україною. Вона була за мала й за слаба, щоб помогти Матері й її не вратувала й сама пішла в пропасть.

Тепер зо сходу і з заходу нахлинули на Україну вороги. Зо сходу москалі (большевики, Денікін, Вранґель), а з заходу поляки й румуни. При кінці 1919 р. ціла українська земля була вже під чужою кормигою. Українське Закарпаття прилучено до Чехословаччини, Буковину й Бесарабію зайняла Румунія, Галичину, Холмщину, Підляше, части Полісся й Волині Польща, все останнє совітська Московщина. Ця остання утворила бодай про людське око „Радянську Україну".

Однак в останнім десятиліттю ми зробили величезний політичний поступ і зазначили дуже виразно бажання самостійного державного життя.

Теперішні політичні змагання українців можна зясувати так, що українці, мимо всяких невдач, бажають власної держави, хочуть бути державно самостійним народом. Українці обмежують свої державні змагання тільки на землі, заселені українським народом, вони хочуть бути господарями на своїй рідній землі, не так, як їх сусіди, що хочуть бути панами на не своїй, українській землі. Дорога до остаточного визволення України не коротка й не легка. Щоб його здійснити, мусить увесь український народ згуртуватися в одну велику, одностайну громаду і йти прямою дорогою спільно до наміченої цілі. Кожний, кожнісінький українець мусить бути свідомий цеї великої цілі. Коли ж цілий народ буде щодо своїх політичних цілей свідомий

і згідний, ніяка сила не вдержить його спільного бажання, хоч би й усі ворожі могутности на таке сприсяглися.

———— — —

Четверта головна признака самостійного народа це його питома культура. Що таке культура?

Культура це та спадщина умова й матеріяльна, що дісталася нам від праці наших предків. Вона проявляється і в нахилах і в праці й у вислідах праці поодиноких людей і цілих народів. Культуру ділимо звичайно на матеріяльну й умову. До матеріяльної належить все те, що люди зробили і роблять руками — отже хліборобство, промисл, торговля і т. д., до умової — все, що зробили розумом: віра, література, наука, мистецтво, поведінка з іншими людьми і т. і.

Наші вороги здавна голосять світу, що українці ніякої культури не мають, що ми є напів дикий, непросвічений народ, тому не треба, щоб ми розвивалися, а треба, щоб ми всі розплилися серед поляків або москалів, щоб ми були немов погноєм для зросту їхньої культури.

Чи правда це, що голосять наші вороги?

Безусловно ні. Правда, що українська культура не може рівнятися з німецькою, французькою чи анґлійською, але вона не має чого стидатися перед польською або московською. Український інтеліґент не менше культурний, як польський чи московський, український селянин навіть культурніший від своїх сусідів. Правда, хліборобство, промисл, торговля у нас низько стоять, але й у сусідів не дуже то ліпше. Правда, наша умова культура стоїть позаду польської та московської, однак не так дуже, щоб її так понижати, як це робиться, або й зовсім заперечувати. Українська культура дуже стара, старша, ніж польська або московська. Та наші сусіди мали це щастя, що могли свою культуру спокійно і невпинно розвивати у власних державах. Нас гнобило пів тисячки літ татарське лихоліття. Коли воно уступило, ми опинилися під чужим пануванням.

Основу нашої культури творить українська людова культура. Вона дуже висока, без порівнання вища, як людова культура поляків, москалів чи білорусинів. Всякий український мужик, хіба що попсував його міський вплив, має цю культуру, на жаль ані він сам, ані український інтеліґент не навчився ще її шанувати, оцінювати та використовувати.

Українську людову культуру треба шукати по селах та місточках України, по части також по передмістях більших городів. В самих містах України розвельможнилися здавна чужинці: москалі, жиди, поляки і т. і. Щойно найновішими часами починає український народ здобувати собі свої міста наново.

Українське село зараз на перший погляд відріжниш від польського чи московського. Воно все розкинене на краєвидно гарнім місці. Хати так і сховані серед зелених садків та плеканих цвітників. Польський ні московський мужик не має цеї любови до цвіту та деревини. Необгороджені хати так і стоять одна коло другої рядами здовж болотяної вулиці. Вже тут бачимо культурну вищість українця над його сусідами. Українець бажає гарного — він замаює своє село деревиною, заквітчує цвітами.

Українська хата, хоч і як вона нераз бідна, все таки багато культурніша, чим польська або московська. Українська хата все зверху гарно обгороджена, чистенько вибілена, госпо-

дарські будинки добре розміщені. Хати українських сел ніколи не стоять так густо, як у польських та московських селах. Це й гарніше й здоровше й безпечніше від вогню. Українська хата все переділена сіньми наскрізь на дві половини. Хіба у найбідніших хатах є лиш одна кімната по одній стороні сіней. Московська „ізба” має часто лише присінок, деколи ж є просто знадвору вхід у світлицю. Визначається українська хата чистотою куди більшою, як та, що є в хаті польського мужика. А з кацапською „ізбою” то вже ніякого порівнання нема. Там любенько живуть разом з людьми телята й поросята, цілі хмари всілякого оваду (блощиць то що), погань скрізь страшна. Тому то українці так не люблять москалів у свойому селі, тому то все й всюди москалі живуть в окремих селах чи присілках, ніколи майже поруч з українцями.

Так само українська народня ноша куди гарніша та культурніша, як польська чи московська. Вона не є ані так ярка, як польська ноша, ані так безцвітна, як московська. Краски в неї дібрані так гарно, що диво. Подивіться на опинки чи киптарі наших гуцулок, на запаски чи плахти наших полтавок, на чудові старосвіцькі жупани й пояси наших міщан, на прегарні вишивки на сорочках і плахтах по всій Україні. Які вони гарні, як зручно дібрані краски. Хоч кожна з них сама по собі ярка, то разом зібрані творять вони дуже гарну цілість. Треба великого мистця, щоб потрапив так орудувати барвами, як орудує наш ніким не вчений, український люд. Подивіться. Така проста полотнянка наших розточан чи поліщуків, така безцвітна лемківська чуга, така сіра свитка підгірян, як гарно вони відбивають від московських рубашок та сарафанів. Одним словом—наша народня ноша прегарна, не дивно й похвально, що наш люд так цупко її держиться.

Також їда нашого народу вказує на високу й стару культуру. Правда, тепер біда й злидні присіли українців, може й половина нашого народа ту страву лише знає, що картоплю, капусту та хліб. Однак не в тім діло — неодин культурний народ бідує. А діло в тім, що український люд уміє там, де має спромогу, зробити свою поживу дуже ріжнородною. З дуже простеньких річей знають українські господині зладити на причуд багато всіляких наїдок та напивок. Згадаю хоч би велику скількість всіляких мучних страв, що є питомі українські. Такої ріжнородности ледви чи де найдемо — а це вислід тільки старої української хліборобської культури.

Показує її український селянин дуже гарно в усіх своїх звичайних заняттях. Українець куди ліпший хлібороб, як поляк чи москаль. Коли б новітні способи хліборобства прийнялися на Україні, то наш нарід, що так п'клується своєю землею, станув би скоро на дуже високім ступні. Так само український домашній промисл гарно свідчить про висоту нашої людової культури. Всюди тут бачимо, що маємо діло зо старим культурним народом, що по своїх батьках одідичив пребагато знання, як управляти ріллю, плекати худобу, класти хату, прилагоджувати поживу й одежу.

Ще гарніше відбиває від сусідних українська умова культура. Українська душа інша від польської та московської, інший світогляд витворює теж інший спосіб життя. Українець поважний і статочний, москаль байдужий та мягкий, поляк пристрасний і рухливий. Українець виглядає при москалю

чи полякові неповротний, зате у нього думка глибша, погляд на життя ширший. Українець бачить у кожнім іншім чоловіку собі рівного, тому він є споконвіку за народоправством або демократією. Москаль є приклонником необмеженого панування одного чоловіка над усіми іншими (абсолютизму), поляк хоче панування невеликого числа людей — над простим народом (аристократії).

Бачимо це передусім в родині. Українська родина все мала: батько й мати та діти. У поляків часто разом мешкає й дальша родина, у москалів майже все. І лад є, бо господар має тут велику власть, зокрема ж необмежену в московській родині, де його всі мусять безоглядно слухати. Жінка у поляків має дуже невеличе значіння дома, у москалів вона прямо невільниця. Натомісць у нас становище жінки куди вище, вона „держить три вугли хати, чоловік лише один". Український батько виділює свої діти зараз, як тільки підростуть, у москалів ні — там все остається разом. В українській родині бачимо найбільше свободолюбности й людяности. Не все таке буває корисне, та воно є безсумнівним знаком вищої культури.

Так само свободолюбні українці в товариських справах. Всі українські товариства й спілки основані на рівности всіх учасників. І в москалів є такі спілки артілі, та там все один є горою й бере найбільші бариші. Відношення до інших людей в українців є все вважливе й чемне. Найгарніше це бачимо у нашого простолюдина там, де він не попсований міськими впливами. Він гостинний, уважливий для чужого, в розмові здержливий, віддає всякому, що йому належиться. Дуже багато міг би навчитися від українського мужика наш український інтеліґент, що переймається або пересадно чемними польськими або необузданими московськими товариськими формами.

Свободолюбність українців проявляється найгарніше в їх політичнім життю. Українець є уродженим демократом, він признає громаду як добровільне товариство свобідних, собі вповні рівних, людей. Длятого у всій українській історії бачимо змагання до такої держави, де всі громадяне були б собі рівні й свобідні. Москалі споконвіку були й є абсолютисти — тобто бажають сильної власти одного над усіми. Поляки є приклонники аристократії, тобто панування немногих — панів — над цілим народом.

Щодо справ віри були й є українці дуже релігійним народом, та ніколи не любили запускатися в обрядові ріжниці. Між православними українцями й уніятами не було й нема ніякої ворожнечі. Також для інших чужих вір були й є українці дуже толєрантні — вважливі. Інакше москалі — у них обряд важніший ніж сама віра та й у самій вірі вони більше чіпаються дрібниць, як думають про саму суть віри. Тому то серед москалів наплодилося несказане множество ріжних розколів, сект та окремих вір і розвинулася велика нетерпимість до чужих вір. Нині вона вже менша, як колись була, та все таки видно її на кожнім кроці.

Дуже гарні зразки високої умової культури бачимо в українських народних звичаях та обрядах. Вони дуже гарні й багаті, так що зпоміж наших сусідів хіба тільки білорусини можуть з нами на тім полі порівнятися. Народні звичаї в поляків та москалів і скількістю і змістом без порівнання бідніші від наших.

Наші народні звичаї заслугують задля своєї красоти й глибокого значін-

ня на те, щоб переховувалися якнайдовше — деякі повинні б увійти навіть в моду між інтелігенцією й оживити її порожне товариське життя. Зате багато всіляких забобонів повинно безумовно щезнути, передусім всі ті забобони, що відносяться до ріжних недуг.

Ціле життя українського люду, хоч як бідне й злиденне, повне всіляких звичаїв та обрядів. Є такі обряди при родинах і похоронах, найгарніші ж при весіллю. Цілий рік в українському селі це низка свят, з якими звязана безліч обрядів, звичаїв і вірувань. Ось подивімся на чудовий обряд святого чи щедрого вечера, або, як то кажуть, Багату й Голодну кутю, на звичаї під Андрія, Катерину, під Новий Рік, на веснянки й гагілки, на гарні обряди на Юра, на Русалчин Великдень, під Купала, на наші обжинкові свята. Де ж у світі найдемо такі гарні, старі звичаї, як у нас на Україні? У поляків, зосібна ж у білорусинів, дещо ще лишилося подібного, як у нас. У москалів нема нічого такого — вони не розуміють ні одного з наших старих звичаїв. У них є одна „Масляніца" та декілька інших миршавеньких останків давних звичаїв. Та вони цілком відмінні від наших.

Людова штука теж високо станула на Україні, теж пішла цілком іншими дорогами, як московська чи польська, теж їх обох дуже перевищила. Показується вона передусім в питомім українськім способі прикрашування всяких річей. Ось маємо чудові українські вишивки, ось пречудові ткацькі роботи — полотна чи килими, ось різьби на дереві (найгарніші у гуцулів), ось гончарські вироби. Всі вони прикрашені на український спосіб, так гарно, що московська чи польська людова штука до того й умитися не можуть.

А вже найвище піднеслася наша умова культура в народній словесности. Який словянський чи інший европейський народ має стільки тисяч, таких гарних народних пословиць, поговірок, притч, оповідань, казок, як ми, українці? Де на світі найдеш стільки й таких гарних пісень, як у нас на Україні? Є в нас історичні думи, що співають про славні козацькі діла, є преріжні обрядові пісні: коляди, щедрівки, веснянки, обжинкові, є тисячі козацьких, чумацьких, рекрутських, любовних, побутових пісень, думок, шумок, коломийок, чабарашок. А всі з прегарними мельодіями, змістом, формою. Нема в світі жадного народа, що міг би тут рівнятися з українцями. Що значить супроти цього маленька словесність чи музика москалів або ще менша поляків!

Має отже український люд свою питому, високу культуру. На цій людовій культурі будує українську всесторонню культуру наша інтеліґенція. Будує її вона від довгих століть, та злидні і чужинецькі впливи не дають. Аж в останнім століттю стало дещо лекше дихати українському народові і українська культура зробила величезні поступи. Вони запоручають їй світлу будуччину.

Коли ми самі візьмемося до роботи над нашою просвітою й культурою взагалі і не вгаватимемо мимо всіх перешкод у невпинній праці, то будуччина наша!

Одного тільки треба нам наче вогню стерегтися: недоброго впливу чужих культур, зосібна польської й московської. Обі вони добрі — для поляків і москалів. Для нас ні, вони роблять з нас духових калік. Гляньте на недоляшка українця. Яка з нього мо-

же бути користь Україні, коли він не навернеться до рідної культури? Подивіться на українця з московською культурою. Який він чужий нам душею. Його цілий спосіб думання інакший як у нас і в інших европейських народів. Який він нездалий до праці на народній ниві. Вічно балакає про „партію", „соціялізм", „поневолений люд", а думає тільки про баламучення людей, про наживу й якби то за народні гроші попанувати собі як слід. Дома нехарний, як усякий москаль — українська господиня вигнала б з хати — родинного життя не шанує, от живе як худібка на пастівнику. Ось такі то культурно змосковщені українці недавно занапастили Україну.

Думаю, що й дитині стало ясно, що ми, українці, самостійний і окремішний від інших народ, що ми маємо право домагатися місця й рівноправности в великій сімї народів світа.

Степан Рудницький.

ГУМОР.

Московська конституція.

В Москві ухвалено нову конституцію. Та мимо загальної „радости" арештовано деяких робітників. Одного з них ведуть чекісти.

— За що його арештували?

— Дурак! Кричав „хай жиє страйк!" Але забув додати „за границею".

У фризієра.

Прийшов жид до фризієра і каже собі остригти волосся „на їжака". Фризієр стриже і цілий час говорить про Гітлєра.

— Слухайте, — каже жид, — перестаньте уже говорити про Гітлєра. Я не можу слухати!

— Коли, бачите, як я оповідаю, то вам волосся стає дуба і лекше „на їжака" стригти.

Між молочарями.

— Кілько ваші корови дають денно молока?

— Від 140 до 150 літрів.

— А кілько з того відвозите до міста на продаж?

— Від 160 до 170 літрів.

Дідо.

Перевернув Петро фіру з сіном. Надходить Іван.

— Іване! А поможи но мені піднести фіру.

— А скажеш дати пива?

— Скажу.

— Е, ти не словний. Ходи, кажи дати, а відтак поможу тобі піднести.

— Та дідо будуть гніватися.

— Що там дідо!

Пішли до недалекого готелю. Випили по одній, а далі по другій.

— Ну, ходім вже, Іване!

— Чекай, ще випємо по одній.

— Ні, ходи, бо дідо будуть дуже гніватися.

— Та що ти так того діда боїшся. Де ж вони?

— Та лежать під возом.

Ще краще.

Купує фармер корову:

— А добра корова?

— Добра. Тільки при доєнню копає.

— Нічого, — каже фармер, — я й так не буду її доїти, тільки моя стара.

В 125 РОКОВИНИ УРОДИН ШЕВЧЕНКА.

1814 — 1939

В цьому році 125 літ минає, як уродився найбільший український поет, маляр і ґравер Тарас Шевченко.

В селянській хаті убогій, нищоті многій, в кріпацькій сем'ї, в селі Моринцях на Київщині, побачив він світ 25 лютого ст. ст. (9 березня н. ст.) 1814 року.

Шевченко мав величезний вплив в історії новітнього українського руху загалом і в літературі зокрема.

На сторожі коло своїх братів гречкосіїв поставив він СЛОВО, вогненне слово!

„Кобзар" Шевченка, це наш дороговказ, це програма нашої державности.

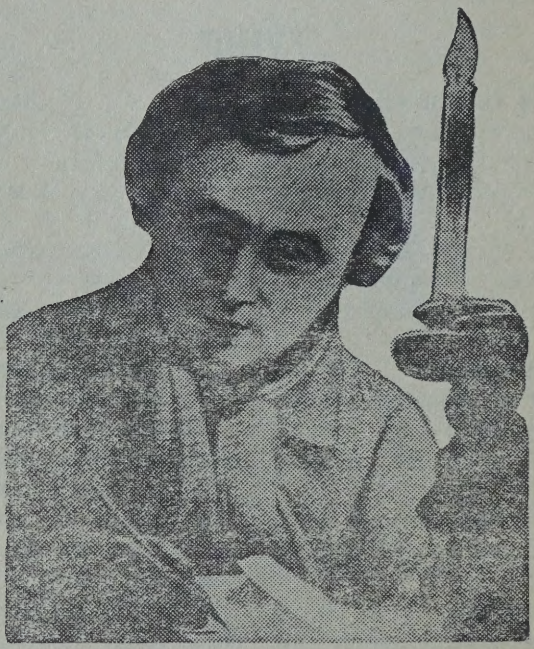

Тарас Шевченко.

Благословенна хай буде година
І тая хата і село,
Що Україні принесло
З великих найбільшого сина,
Благословенна!

Хто, як він
Відчув давних часів проклони,
Руїни смуток, гробу стони,
І кожний зойк і кожний скін
Приняв у серце?
Хто тужив
Такою лютою тугою
За волею і за красою,

За тим найбільшим дивом див —
Любовю брата, чоловіка?
Кому народ, нуждар каліка,
Насильно гноблений катами —
Був так коханий до безтями,
З усього найдорощий в світі?
Хто найкращі свої пісні,
Теплом сердечним так огріті,
Як тії квіти на весні
Промінням сонця, присвятив
Біді і нужді?

Покриткам,
Насилуваним москалями
І дідичами й паничами,
Й покиненим, як лист вітрам,
На глум недолі?

Тій бідоті,
Що в спеку жне в кривавім поті
Пшеницю на чужий колач,
Її ж за те лиш сум і плач,
Лиш вічна кривда?

Хто, як він,
Мав в крилах духа той розгін
Летіти в вічність, понад зорі,
Де в безбережньому просторі
Царює правда світова,
Щоб кинути її до віч
Свою вогненну, смілу річ
Про людські стоптані права?
Хто другий, так як він горів
Вогнем бажання, щоб колись
Широкі струї розлились
Добра, щоби ненависть, гнів
Навіки щезли, щоб кругом
Зацвіло радістю, добром,
Як райським квітом?

Хто і хто
Свої високі, ясні думи
Такими виспівав словами
Сердечно простими?
Мов шуми
Вітрів осінних над степами,
Мов грюхіт грому, або гук
Порогів Дніпрових.

Сто рук
Підносить віко домовини,
А в домовині правда гине,
А в домовині воля мре.
І де є той, і де є, де,
Щоб рідну мову позабуту,
Обпльовану, в ланци закуту,
Невільницю лихих панів
До того сяєва довів,
Що він тебе, моя ти мово?
Він кожний звук і кожне слово
Перетопив в горнилі духа
Так, що в тій мові заверюха
Народів, напрямів, віків,
І квітів запах, птахів спів,
І зір дрожання, плач роси,
І відблеск Божої краси, —
Усе, усе!

Мабуть нема,
І не було мабуть нікого,
Щоб для народнього добра
В життю своїм зробив так много,
Як він для нас.
Він наші сльози і ридання,
Розпуку нашу й сподівання,
Зілляв в один великий стон,
В одну молитву праці й труду,
В один незломний голос люду:
„Від Сяну, Богу аж до Дону
Ми хочем жити по закону
Свойому власному; так жить,
Щоб можна нам людей любить,
Не проклинать, — благословить
Життя і волю!
Й поки нам цього не добиться, —
Не живемо, — життя нам сниться!"

Благословенна хай буде година
І тая хата і село,
Що Україні принесло
З великих найбільшого сина!

Б. Лепкий.

ІСТОРІЯ КОЖУХА

I.

Був собі кожух. Простий баранячий кожух, навіть не надто новий; правда, не латаний та вже порядно проходжений, просяклий запахом людського поту, з поблеклими віддавна прикрасами, що колись надавали йому характер типового покутського кожуха. Словом, тепер то був кожух звичайний, буденний, невидний, не цікавий для етнографа-аматора і на око без найменшого права до гордости.

А проте він був дуже гордий і в бесідах із самим собою, які вів звичайно в нічній темряві, висячи на жердці над постіллю господаря, чванився та виносився незвичайно.

„Що ж то, — міркував він, — котрий кожух, котре футро, котрий опарат церковний*) має більше право до гордости й поваги від мене? Правда, лисам, покритим гранатовим сукном, більше панькають та шапкують, перед опаратом церковним більше припадають, та що тото значить! Усе про людське око! Бо, кажучи правду, які ж їх заслуги? Хіба тільки, що одно від одного більше коштують. Чи можуть же вони зрівнятися зо мною, простим, бідним кожухом, що своїм натуральним теплом огріває всю родину? Так! Сміливо можу сказати, що без мене одного ніхто, але то ніхто з родини мого господаря не міг би підчас зими виглянути з хати. Бо я їх єдиний кожух, єдина тепла одежа. І нехай мені вельможні лиси і вовчі шуби покажуть одну одежу, що так вірно, невтомимо і безкорисно служить свому господареві, як я!

„Тільки що перші кури запіють, уже встає господар, тягне мене з жердки та йде до стайні, досипати худобі січки з вівсом. Верне зо стайні і стане до праці, різати січку для коней, — уже господиня накидає мене на плечі та йде до стайні коровину видоїти. Верне від корови, знов господар одіває мене на себе та йде на подвіря дров нарубати. Нарубає дров, напоїть коні коло криниці, коровину, воду принесе і вертає в хату, але мені нема спочинку. Вже мене одіває донька, дівчина, що йде на цілий день прясти до багатого сусіда за ложку страви та за сердечне спасибі. Тільки що туди прийде, служниця того багача несе мене знов додому, бо мушу повнити нову службу. Синок господаря, семилітній хлопчина, зївши кусник хліба з часником і мисчину теплої затирки, мусить іти до школи. Тож бере мене також на свої дрібні плечі, хоч майже по кістки йому сягаю і долішним кінцем тягнуся по снігу, і йде до школи. Та й тут я не можу довго забавити. Ще в сінях знимає мене з хлопчини парубок — слуга другого сусіда багача, що потребує мого господаря, щоби йшов молотити або гній зі стайні викидати. А в полудне, коли діти виходять зі школи, знов той самий парубок несе мене до школи, щоб я хоронив від морозу хлопчину, як вертає додому. А з дому несе мене знов до господаря, а вечір знов мандрую по доньку. І так цілісінький день переходжу, як ткацький човник, з кута в кут, із плечей на плечі, від праці до праці, завше до услуг готовий,

*) Опарат церковний — ризи.

завше пожаданий, тужно очікуваний і з дякою прийманий. Справді, так жити, то значить не дурно жити! То значить сповняти своє призначення, служити ретельно, бути пожиточним! Так живучи, можна чутися вдоволеним зі сповнення своїх обовязків, можна чутися гордим".

Оттак міркував собі сердечний кожух. Одно тільки його смутило, що надто швидко зуживався.

„Чую, що недовго вже мені животіти. Незабаром шви потріскають, волос вилізе, ба навіть шкіра де-не-де вже починає тріскати. І що ж тоді зробить мій бідний господар? Знаю, що вже віддавна найгарячіше його бажання — стягнутися на новий кожух, та як же далеко до здійснення того бажання! Відколи пан дідич ліси повирубував, нема зарібку з кіньки в зимову пору. Овець не держить, а що руками в зимі заробить, то ледве стає на яку таку обув і на податок. Відки ж тут до кожуха? А без кожуха в зимі — як без духа! Ой, тяжка хлопська доле!"

II.

Одного дня зайшла маленька зміна в розкладі кожухових услуг.

Ранок минув, як звичайно.

Кожух відвів хлопчину до школи, коли це прибігає його господар, батько хлопчини, в легкій полотнянці. Вбіг до школи, учителя не було, і, хукаючи в пальці, сказав швидко хлопцеві:

— Юруню, дай-но мені кожух! Пан дідич прислав по мене, каже мені їхати з його фірами в ліс.

— Ой, а як же я верну зі школи без кожуха? — повідає хлопець, скробаючись в голову.

— Візьми, синку, ноги на плечі та й біжи хутко, то загрієшся, нічого тобі не буде, — сказав батько, одягаючи кожух. — А може Бог дасть, що в дворі знайду ліпшу роботу, то на другий кожух стягнемося, — додав, аби потішити затурбованого хлопчину.

Того дня вже кожух цілий день не злазив з плечей господаря. Коли вечором оба вернули додому, кожух у трьох місцях потріскав на рукавах, і господар воркотів невдоволений, бо оконом за роботу мало заплатив і навіть на другий день не казав приходити.

Та найгіршу біду застали дома: Юрцьо лежав хорий. Гарячка зїдала хлопчину, спеклими устами стогнав без тями і тільки одно повторяв: „У боці мене коле, ой коле!"

Від того дня змінилася кожухова доля. Хлопець не ходив до школи. Що там радили, як хукали і шептали і плакали родичі, не вмію того сказати. Досить того, що полежавши зо дві неділі, Юрцьо подужав. Адже ж тверда хлопська натура! Щезла гарячка, перестав кашель, не стало колотьби в боці, тільки лишилося ослаблення. Рвався хлопець до школи, та мати, бачучи його безсильність, не хотіла його пустити.

Коли це одного разу, власне як ціла родина сиділа коло миски затирки, а кожух висів на жердці, двері отворилися і ввійшла в хату пресвітла власть громадська: десятник і присяжний.

— Слава Йсу! — сказали, входячи.

— На віки Богу слава! — відповів господар, устаючи від стола.

— Час до обіду, — сказала господиня.

— З Богом святим, най Бог благословить, — відповіла власть громадська.

Хвилю панувала мовчанка в хаті.

— Просимо сідати, — сказав господар.

Власть сіла на лаву.

— Щож вас, панове, до нас приводить? — питає господар.

— Та то ми, куме Йване, не самі від себе, — сказав, скробаючися в голову, присяжний. — То пан начальник нас прислав.

— Ой, а щож там такого? — йойкнув господар. — Адже шельварок*) я відробив.

— Та то не про шельварок, — сказав десятник. — А от, хлопця до школи не посилаєте. Пан учитель на кару його подав. Маєте римського**) заплатити.

— Римського? А Боже! — скрикнув Іван. — Таже хлопець був хорий!

— Хто ж то знав? Чому-сте про те вчителеві не донесли?

— А Боже милий! Чи ж то чоловікові тото в голові? — сказав Іван.

— Га, а ми також тому не винні. Нам наказано стягнути з вас кару, римського.

— Хоч мене тут на муки беріть, хоч мені шинами підошви печіть, коли на моїм цілім обійстю римський готівкою знайдеться!

— Нам нічого до того, кумцю любий, — сказали присяжний і десятник. — Ми, куме, громадські слуги: що нам накажуть, мусимо робити. Нема грошей, нам наказано брати, що можемо. Ось кожух!

— Куме, той кожух, то наш єдиний маєток! — крикнув господар, як опарений. — Без нього ніхто з нас не має в чім виглянути з хати на мороз.

Та даремні були благання. Вже кожух був у руках десятника, а цей, оглянувши його, сказав, киваючи головою:

— Ну, два, три римські він іще завше варт!

— Не бійтеся, куме, — сказав присяжний. — Кожух ваш не пропаде. Занесемо його до Юдки. Сьогодня принесете римського, сьогодня вам той кожух вернемо.

— Але ж, куме, бійтеся Бога! — сказав Іван. — Відки ж вам візьму римського? Адже ж без кожуха в зимі заробити не можу!

— Що нам до того? Візьміть, де хочете! Ми маємо гострий наказ!

— Та-же кожух мокрий, — сказала господиня, ламаючи руки. — Коби бодай Юдка його осушив, поки де кине в коморі.

Та власть уже не слухала цих слів. Десятник узяв кожух під паху і, не поздоровивши нікого, вийшов з хати. Вийшов за ним і присяжний. Ті, що лишилися в хаті після того, як винесено кожух, дізнали такого чуття, як коли б винесено трупа когось найдорожчого з родини. Хвилю сиділи, як остовпілі, і тільки опісля, мов на команду, обі жінці заридали в голос, хлопець отер сльози рукавом, а сам господар сидів понурий коло вікна і оком слідив за властю, що ні відси ні відти впала, як вихор, і понесла власне те, без чого ціла родина як стій стала вдвоє бідніша і зовсім безпомічна.

III.

Минув тиждень від того дня. Іван якимсь чудом добув відкись римського, заніс до війта і дістав дозвіл — узяти назад заграблений кожух. Разом з десятником пішов до Юдки, радий, що прецінь знов дочекається кожуха в хаті. Та радість його незаба-

*) Шельварок — громадські роботи, одбутки.

**) Римський — ринський, монета, приблизно 40 центів.

ром минула. Коли Юдка виніс кожух із комори, Іван уже здалека почув сопух гнилизни. Мокрий кожух, пролежавши тиждень у вогкій коморі, став зовсім непридатний до вжитку, зігнив і в пальцях розлазився. Йойкнув Іван і аж за голову вхопився руками.

— А Бог би вас побив! — сказав, обертаючися до десятника, то до Юдки.

— Ну, а мене за що? — відповів Юдка. — Чи то я обовязаний сушити ваші кожухи?

— А я також тому не винен, — відповів десятник. — Казали мені заграбити, я заграбив, решта не до мене належить.

— Але ж бійтеся Бога, — лементував Іван. — Я римського заплатив і втратив кожух! Хто ж мені мою кривду верне?

Юдка і десятник тільки плечима стиснули.

Іван Франко.

МОСКОВСЬКИЙ ҐЕДЗЬ.

Одного тихого вечора, коли на зелене місто, мов крізь синє скло світив місяць і в теплому повітрі стояв дух липового цвіту, нас троє сивовусих дідів, почувши звуки орхестри, що долітали із городського саду, всі разом ґукнули в три баси:

— Ех, матері його ковінька! — Чи ж і ми не парубки!

Взяли костиґе в руки, підняли вгору шапки і позичивши по дорозі у якогось сірка очей, прямісінько посунули, як троє кабанів у панський квітник, у середину саду, де рій-роєм гули і бреніли панянки і паничі.

Гай — гай . . .

Ой гаю мій розмаю, зелений мій жалю! . . .

Так як буває ото людині, коли вона натрапить на веселу квітчасту галявину в лісі, де колись вибрикувала жвавим хлопчиком, так і нам одразу стало поміж цих живих, рухливих квіток.

Смутком тим, як вітерочком тихим, весняним, так і обвіяло нас, старих пеньків.

Продерлись ми вовкулаками крізь натовп та швидше: шусть за кущі, де раніш іще навідали серед гущавини широкий камінь. Посідали.

Чи тож бо не роскоші, чи немає їх у світі! — Отак праворуч над зеленим висвічує місяць; ліворуч у тінях старі скелі сумують, а десь під скелями, геть-геть у низині блискучий струмень грає . . . Ні за що не скажеш, що то не срібло живе кипить на промінні.

Розгомонілись, розгулись ми, як ті жуки на ясну годину.

Про що? — спитаєте. — Та про все, що на губу спаде та на око.

Поблизу од нас засіла на лавочці під оріхом пара молодят, — він студент, вона, видимо, учителька або курсистка.

Чуємо: гомонять по українськи.

Тільки він же чеше, як шовком шиє, а вона двоє-троє слів по українськи скаже, та й перескочить, та й знову на московське перескочить.

Так як ото буває іноді перо в руці згедзгається: що ти хоч одно ним пи-

сати, а воно: штрик! брик! — свої якісь карлючки виводить.

— Не буде нам з цієї панни — українки! — хитнувши головою твердо сказав Петро Сидорович.

— Уже й не буде! — завважуємо йому, — підучиться помалу, поживе між українцями, то й залюбки стане українкою. Так же не можна, щоб усі відразу почали говорити добірною українською мовою.

— А крім того, ви погляньте на цього юнака, — піддержує мене наш третій сивий товариш, — отакий живчик, та щоб він не наламав її на своє. Чули як то кажуть: Боже, Боже, чого та любов не зможе! . . .

А той же юнак справді упадає коло панни, як у око не вскочить: і в одно їй ухо і в друге нашіптує; і в очі загляне і за ручку візьме.

— Все одної любов нічого не поможе, — упирається Петро Сидорович; — ну, може прикинеться українкою на який час, а потім знову по московськи буде говорити. Я вже по голосу її чую . . .

І перемовчавши він доказав тихіше:

— Муха така сидить у їй, — московський гедзь прозивається. Така клята й уперта муха, що коли оселиться в якій панні, то вже ні прозьбами, ані грозьбами, — нічим ви його не виженете з неї, поки і віку тієї панни.

Сміємося. Петро Сидорович завжди що-небудь вигадає.

— Чого смієтеся? — суворо промовив він до нас, натопкуючи тютюну в люльку. — Миколу Степановича Марченка знали?

— Ну, хто ж його не знає.

— І його дружину, Марію Миколаївну, що того року на Покрову померла, знаєте?

— Як? хіба вмерла? — диву дивуємося.

— Умерла, хай Бог прощає гріхи її, — захворіла на гарячку і померла. — Можна було сказати, що вона не українка?

— Та що ви, Петро Сидоровичу! Жінка відомого українського діяча! — Виступала в українських концертах, спектаклях! Працювала в просвіті! На що питати . . .

— Жінка відомого українського діяча! . . . — гірко повторив за нами Петро Сидорович.

— Ось послухайте, що він мені сам, своїми устами розказував, коли я пішов провідати його в тузі через тиждень після смерти Марії Миколаївни.

Розказував все, як на сповіді, плакав, чуб на собі рвав, ридав, як мала дитина . . .

Памятаєте, який замолоду був Микола Степанович? — Не козак — орел! Щирий українець, сміливий протестант, на слово твердий, як криця.

Бувши парубком, отож і побачив він свою Марусю, не памятаю добре, де саме, здається чи не в Харкові, на вечірці — українські пісні співала . . .

Висока, кароока, з чорною шовковою косою — як стала, як глянула, труснула намистом, стрічками замаяла, та ще й заспівала . . .

Микола Степанович — сам не свій, аж сяє: ось коли довелося побачити правдиву українку. А українок за ті часи, мусимо знати, було дуже мало. Після співу — туди, сюди — відразу знакомитися з нею.

Тільки прислухується — аж наша панна за сценою уже і не та: він до неї по українськи, а вона по російськи, а вона по російськи, та не як небудь — з акцентом!

Микола Степанович, самі знає-

те, людина уперта і рішуча, хвалиться: я таки зроблю з неї українку!

Почав він за нею упадати. Став українські носити книжки, ноти . . . Як день, як ранок, — він уже там, він уже там . . . Тільки ж що ж і рада вона йому, і горнулась би до його, і сама дівчина українського роду, ну говорити по українськи аж плаче, та не хоче. — А він теж свого наміру держиться твердо: про любощі, про женихання ані словечка. Научися, мовляв, спершу по нашому говорити, тоді й про женихання буде розмова.

Водилися так вони щось довгенько. Ні той не піддається, ні друга. А розійтися — не розходяться, шкода: до серця одно одному припали.

Аж ось весна . . .

Розвилися сади, трава зазеленіла, квіти порозквітали, надійшли зірні вечорі . . .

І ось наша Марія Миколаївна таки заговорила . . .

Як той шелест вишневих садків, як смуток срібної сопілки, як музика весняного вітерочку, отого тихого, балакучого, полилася з рожевих панянських уст рідна українська мова! А ще до того — карі очі! . . .

А личко свіже, як вишневий цвіт біленьке . . .

Ех! — оповідач махнув рукою і нахмурившись, почав щось собі сердито буркотати.

„Овечки дурні, ялівки! — Іще по ворожках бігають, чарів якихось там шукають . . . Та будь я панянкою та ще з чорними бровами, не то живого чоловіка, я з тією мовою пеньок би закохав у себе!" . . .

Він зітхнув і почав говорити далі.

Так, кажу, заговорила . . .

Микола Степанович — артист щодо мови, художник; знає толк як ніхто з учених філологів не знав, і кохається у ній, як риба у воді, а птиця у повітрі. Почув — вухам своїм не вірить.

Де, коли, у кого навчилася вона так говорити? Звідки у неї той таємний чар, ті пахощі рідної мови, яких ніяк не впіймають в своїх модерних віршах та поезіях наші городські поети та письменники?

— А я ж, каже, із самого малу на селі жила, у гаї по оріхи з дівчатами ходила! — щурить вії, лагідненько у вічі йому зазирає, сміється.

Ну, видиме діло, — край! Привязала його до себе як ланцюгами.

Почалося оте саме, як то кажуть, кохання . . .

Видався якось один вечір, хороший, прехороший . . . Над вечорами вечір.

Місяць, соловії . . . теє-другеє . . . Жаби десь кумкають, так як от в школі діти гуртом молитви вичитують . . . Розцвічена груша кучерява арками позагинала віти свої, білими гірляндами замаяні . . .

Згадував він і тепер тую грушу . . . Казав — так тобі й горить на місяці білим цвітом — вогнем, міниться . . . То засяє, то отемніє, то засміється, то охмаріє . . . Багато і ще дечого такого казав він про той вечір, — та воно мені не в голові — позабував.

Сидять ото вони на ґаночку, цілуються . . .

Шу-шу-шу! . . . Та-та-та! . . . щось собі, як у гарячці, шепотять, а що саме, того й самі гаразд не тямлять . . . Не тямлять та й не дослухаються, як це завжди в такій оказії буває . . .

Коли чую, — каже, — ніби щось торк мене в груди: а прислухайся-но, що то це вона говорить . . .

Прислухався, а вона аж захлипається, по московському січе:

„Милий мой, желанний мой, счастье мое! Радость моя!" . . . Ніби

цебер холодної води — бурх йому на голову, поза спиною, по грудях попливли холодні потоки. Лихо! . . .

— Марусе, Марусе! — опамятайся, це ж ти знову заговорила російською мовою! — будить він її, як зо сну.

А вона:

— Ах, милий, в єтот прекрасний миг, я не могу, не могу и не хочу притворяться перед тобою! — Бросим єти видумки, Коля, и не будем омрачать себе минути нашего счастья! — Правда, дорогой? . . .

Ангелом праведним дивиться йому у вічі, кучері його рукою гладить.

Микола Степанович скрепив серце, зціпив зуби, легенько визволив свою голову з обіймів, підвівся.

— По московськи я можу сказати вам тільки двоє слів:

— До свидания! — повернувся і пішов.

Марія Миколаївна розумна була жінкою, певне, не дурна була і панною:

Бачить — піде! — Піде і більше не вернеться.

Склала вона руки на колінах, голову, як сирітка схилила, та так смутненько-смутненько услід йому вже по українськи:

— Миколо, то це вже ти і покинув мене, бідну?

Як той дзвіночок срібний задзвенів у саду.

Микола Степанович спинився, аж назад похитнувся, ніби його віжками назад потягнуло. Повернувся він до неї, на грудях руки склав, дивиться:

— Ну що мені робити з тобою, зрадлива дівчино?

А далі — до неї. Взяв однією рукою отако-о, за станочок, притиснув її щільненько до себе, та й став у неї правди питати:

— А не будеш? А не будеш? А не будеш? — Та за кожним разом:

Цмок! Цмок! Цмок! — її в губи.

А вона тільки:

— Не бу . . . Не бу . . . Не бу . . .

Коли б якому дурневі прийшло в голову, стоячи за кущем, полічити скільки разів він спитав її, а скілько вона йому обіщала, певно не вистарчило б йому пучок на його пришелепуватих руках, а може й на ногах.

Словом — діло налагодилось і налагодилось, бачите, добре.

Повінчались, живуть ото вони собі, живуть тиждень, два, місяць.

Ні одним московським словечком, ні однією чужою піснею не були похмарені медові дні молодожонів. Здавалось, усі московські примхи з корінням були виполоні у молодої.

І із хорошої панни починала вистигати молодиця, як коругов, як божая слава. Микола Степанович радіє та дякує долі, що послала йому таку дружину. Вірив, що так уже і буде, поки і життя їх подружнього. Та видно прийшов той час, і він мусів звіритися, що спізнав він її, та ще не зовсім. Бачив він тільки її, яка вона в любощах, на милій розмові, а як буде в серці, — того ще й не бачив.

Як без хмарних днів не буває літа, так немає того подружнього життя без хатньої чвари . . .

Прийшов той час, коли і вони мусіли погиркатись.

Хто не був жонатий, той хіба не знає, що така баталія в хаті починається зранку. Він одно слово, вона друге; спершу по новинці, звичайно, делікатно, легенько, де-далі сміливіше, сміливіше — гир-гир, гир-гир! Завелися, так і к півдню — тільки луна іде по покоях! Сваряться, проте сваряться пристойно — своєю таки рідною мовою. А далі візьми він та й кольни

її якимось словцем кудись у болюче. А він цього, як може знаєте, уміє.

Вона — пик, мик, — щось хотіла в собі стримати, а далі як на пружині з рідної раптово перескочила на московську мову, так ніби тріснувши розсипалася ракета:

— Єто тиранство! єто грубиянство! Єто не жизнь, каторга! Что єто, та почто!! . . .

І посипала і посипала.

Слухає він, і вірить і не вірить:

— Що це — навсправжки, чи це жарт? — Коли жарт, то я попрошу тебе, щоб був він оце в останній раз!

— Не последний раз, а с єтого дня будет так всегда! — Можешь себе ломаться на своей мове сколько тебе угодно а я не хочу єтого! — Сил моих нет! Довольно!

— Не буде так! — гримить Микола Степанович.

— Нєт, будет! — Так должно бить, так будет! будет!

Він: — Мій дім, це моя держава, — а в моїй державі я прошу розмовляти тільки державною мовою! — та по столу кулаком — грюк! . . .

Вона — руки в боки, голову в гору — блись, блись очима, та так стиха: — Плевать я хотела на твою державу и на твою мову!

— Ага, ось воно як! — Ну добре ж! — взяв він шапку — лясь дверима.

Затихло . . .

Як затихло, та й затихло, так і к чортовому батькові і зовсім затихло...

Минає день, другий — не говорять вони ні на якій уже мові. Позачинялись — він у одній, вона в другій кімнаті — дожидають, хто перший піде на мир.

Щось на пятий, чи на шостий день до ж'нки в кімнату увійшов Микола Степанович, змарнілий, проте суворий, незломаний: мовчки поклав перед нею написаний про розвід папір.

Показує рукою: підпишися.

Вона зіскоса прочитала, прикусила губу, вхопила перо, сердито чиркнула.

Припала до столу головою та й зайшлася слізьми . . .

Як після весняного дощику грімового, так стало тихо, ясно та радісно в покоях Миколи Степановича після тих сліз.

Сидять обійко на канапі, пригортаються, як та парна пара голубів; буркотають.

Жаліється вона Миколі Степановичу:

— Що воно буває часом зі мною, то я й сама не знаю: тільки чую, буває, з уст інтеліґентної людини українську мову, або побачу книжку чи ґазету нею написану, — зараз у грудях, десь коло самого серця щось починає ворушитись; ворушиться, та так ніби аж гуде: дз . . . дж . . . коле, аж у ніс шпигає . . .

І відразу бере мене таке серце, така злість, що всю пориває плюватись, перекривляти тую мову, а книжку, — аж руки тремтять, — так хочеться порвати, пошматувать, ногами потоптати. Так ніби це якесь мені навождення.

Микола Степанович — людина смілива не боязка, ну а в силу нечисту трохи вірив.

— А чи знаєш що? — радить її: — як будеш у Києві, не полінуйся сходити в святі печери, хай там покроплять тебе святою водою.

Зїздила вона ото в Київ, чи була в тих печерах, чи ні, — вертається до дому, весела, радісна, цілий оберемок нових книжок українських та нот навезла, хвалиться:

— Ну, тепер вже все минулося.

— То й слава Богу, — легко зітхнув Микола Степанович . . .

Лаврентію Гавриловичу, — звернувся оповідач до мене: — ви не знаєте, буде років із сорок, чи більше, як оженився Микола Степанович? — Більше? — Ну от я і кажу: більше сорока років прожили вони з того часу — і ні одного російського слова не почув він від неї.

Спершу, правда, іноді, під гарячий час траплялось, що у неї почне бувало кудись, ніби на московське заскакувати язик. Та в ті часи вона хапала себе рукою за губи і вибігала в другу кімнату.

Перечекає — і знову така ж, як і була.

А далі — і те минулося.

Він — працює на українській ниві, вона йому як вірна дружина, в тому не заважає, не докоряє, як це часом буває у нас, — ще й сама іноді — ні-ні, та й допоможе то тим, то цим у рідній праці.

Про те, що колись було, Микола Степанович забув і думати й гадати.

Так і не згадав би він про це, може, поки б і не помер.

Та слухайте ж, що було далі.

Занедужала ото вона, кажу, — помирає.

Лежить, вогнем палима, словами блудить.

— Божа воля, — каже лікар Миколі Степановичу, — будьте мужні, — ваша дружина помирає.

Заплакав Микола Степанович, пішов, щоб в останнє попрощатися з своєю старенькою дружиною. Увіходить до хворої, а вона дивиться на його, не впізнає вже.

Дивилась, дивилась, далі по московськи:

— Кто ти, таинственний незнакомец? .. .

Морозом сипнуло Миколі Степановичу за спиною.

Підійшов він до неї, став хрестити:

— Дух святий з тобою, Марусе, — опамятайся! Не добре тобі, серденько, — може помреш — не оскверняй же себе московською мовою на останній своїй дорозі.

Вона — глип на його, дивиться, впізнає:

— Ах, вот єто кто! Єто ти тот господин, что всю мою жизнь отравил своею глупою мовою, хамскою, проклятою . . .

— Єто ти, тиран мой! єто ти . . . мой изверг!

Очі у неї мов чужі, незнакомі; так гостро, нелюбо дивляться на його.

Микола Степанович окамянів, стоїть . . .

— Чего стоишь? — уходи прочь, не подходи ко мне! — Дай хоть умерать мне культурним человеком.

Далі мрійно звела до стелі пригаслі очі і тихеньким, нерівним старечим голоском почала заводити:

Гляжу я безмолвно на черную шаль
І грустную думу . . .

Зітхнула, схлипнула і дух Богові віддала.

Оповідач трохи перемовчав, далі почав тихіше:

— І от, браття мої милі, хоч вірте, хоч не вірте — а у покійниці в грудях почало щось густи і дзижчати. Де-далі дужче, дужче . . . і ось відразу вилітає з неї він . . . отой самий гедзь.

Великий, рудий, волохатий з безліччю, як у стонога, пазурястих ніжок, на яких позакипала кров . . .

Обкружив він кімнату, не перестаючи дзижчати, підлетів до самого носу Миколи Степановича і на половину людським голосом, на половину цапиним задеренчав:

Мазница — паланица . . .

Мазница — паланица . . .

Мазнув хвостиком по губі бідного Миколу, зареготав і вилетів у вікно.

А Микола Степанович як стояв, так камінем і повалився до долу непритомний . . .

Оце вам така казка.

Може він брехав, може казав правду, — того не знаю, — а тільки я переказав вам від слова до слова усе те, що почув від самого Миколи Степановича . . .

За що купив, як кажуть, за те і продаю.

Петро Сидорович вибив люльку об камінь і став ховати її в кишеню.

С. Васильченко.

УСМІШКИ.

На ярмарку.

Фармер купує у жида коня.

— Скільки хочеш за ту шкапу?

— Що значить шкапа? Це кінь.

— Але ж він без зубів!

— А чи він потребує горіхи гризти?

— Ге! Та він і язика не має!

— Пощо йому язик? Він не адвокат.

— А до того він ще й сліпий!

— Ну, нащо йому очі. Він ґазет не читає.

— Але ж, Мошку, він зовсім кривий і ходити не може!

— Це панський кінь, йому не випадає ходити, він потребує їздити.

По відчиті.

— Ваш син виголосив дуже гарний відчит.

— Це він по мені одідичив.

— Публика дуже уважно слухала. Говорив дві години і ні крихітки не втомився.

— Це він одідичив уже по мамі.

За пізно.

— Може бажаєте обезпечитися від нещасливих випадків?

— Ого, вже запізно.

— Чому?

— Перед місяцем я оженився.

Сила призвичаєння.

Іцик Розендуфт стоїть під своїм склепом. Підходить якийсь панок і питає:

— Перепрошую, чи далеко ще до ринку?

— Не далеко — треба йти двадцять хвилин.

— Ого! Так далеко!

— Но, для пана може бути вже пятнадцять хвилин. Менше я вже не можу... Я сам іду двадцять хвилин...

Два прохання.

Стрічається двох приятелів:

— Слухай, Петре, добре, що тебе стрічаю. Маю до тебе два прохання.

— А іменно?

— По перше, хочу тебе просити, щоб ти не казав моїй жінці, що я позичив в тебе 20 доларів...

— Ти здурів? Яких 20 доларів?

— А по друге, — кінчить приятель, — то хочу тебе просити, щоб ти позичив мені 20 доларів.

Має рацію.

Чоловік: Скільки разів я казав тобі, тримай язик за зубами!

Жінка: То дай мені гроші на дентиста, аби я собі зуби вставила.

ДЕЩО З ЖИТТЯ ПЕРШОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ОСЕЛІ В КАНАДІ.

Мене привезли до Канади батьки маленьким 5-літнім хлопцем. До Канади їхало нас разом шість родин і один, Йосип Пайш, їхав самий, бо не хотів брати відразу свою жінку до Канади.

Це був перший ґурток українських еміґрантів з родинами, що виїхали до Канади 1892 року. Їхали на божу волю, бо не знали ні цего краю ні життєвих умовин в ньому.

Є ще люди з тої першої еміґрації, що дожили до наших днів. Як би їм був хто тоді сказав про ті здобутки, що їх наш нарід осягнув за 46 літ життя в Канаді, то ніяк були б не повірили.

Можливо, що нашому поколінню, яке росте нам на зміну, буде дивно, як то перші наші поселенці мусіли їздити волами від 50 до 75 миль до міста. Не було ще тоді телефону, не було ґрамофону, а декуди то і пошту перевозили волами. А від комарів мусіли носити сітки днями й ночами, так їх тоді було багато.

Найстарша українська оселя в Канаді.

Перша і найстарша околиця, де українці осіли, є Една або нинішня Стар в Алберті. Околиця Една має свої початки зараз по закінченні індіянських повстань, що закінчилися в Алберті 1884 р. На землях, де ми нині живемо, першими мешканцями цеї околиці були мішанці, анґльосаксонці та скандинавці. Деякі з тих мішанців помагали поліції приборкувати індіян. Вони осідали на землях, на яких тоді було подостатком водної звірини, як бобрів, видрів та щурів, а з лісів вибігали стадами дикі буйволи та інші дрібні звірята. — Так описує один французький місіонар, що вів свою місію від 1866 року на землях, на яких ми сьогодні живемо.

Перші українські поселенці, що осіли в околиці Една, були: Іван Пилипівський, Михайло Пулишій, Федор Мельник, Василь Феняк, Андрій Пайш, Петро Мельник і два брати Федора, Михайло та Микола Мельник.

Приїхали вони разом до Канади з села Небилова, повіт Калуш в Галичині 1893 року, тобто один рік пізніше від нас. Всі вони осіли на фармах недалеко Боброва річки в Едні, що є віддалена около 50 миль на південний схід від Едмонтону. Разом з ними їхав ще й девятий наш односельчанин, Юрко Паніщак, та він остався тоді на роботі у Вінніпеґу.

Із цими восьми родинами перенісся був Микола Тичковський, що разом з Антоном Пайшом осіли були на фармі 1892 р. між німцями на Брудергайм. А перенісся цей Тичковський тому, щоб бути в сусідстві свого зятя, Петра Мельника, який не осідав у Брудергайм тому, що ліпші землі були вже в руках німців.

Так утворилася перша і найстарша українська околиця в Алберті, заселена девятьома небилівцями. Це перші українські фармері-піоніри, що почали перевертати канадійську цілину та змінювати її в родючі пшеничні лани.

Перший український цвинтар і французька обіцянка в Едні.

Цих девять небилівських родин пі-

сля свого осідку внесли прохання за цвинтарем, під який канадійський уряд дарував їм 40-акрову площу. Подання на той цвинтар робилося тоді за посередництвом земельного уряду в Едмонтоні. В той час до Едмонтону зчаста навідувався французький епископ, що мешкав 15 миль за Едмонтоном у Сейнт Алберт, і заходив він до Ленд Офісу, щоб розвідати, де і які люди осідали на землях. Підчас одної стрічі з небилівцями в Едмонтоні зайшла була мова про будову церкви на Едні. Епископ знав, що еднанці вже мають цвинтар, тож почав питати, чи й церкву будуть будувати. Еднанці відповіли, що вони ще за бідні, щоб братися до будови церкви. Тоді епископ радив їм таке: „Ви дерева маєте подостатком, а як забракне вам гроша на дахівку та решту матеріялу, то я зо своєї сторони вам допоможу тими статками, на що вам бракне готівки, а ви церкву таки будуйте" — говорив він при відході.

Наші небилівці не знали, що почати, чи брати чи не брати ту допомогу. Порадитись тоді не було кого, а самі вагалися брати ту французьку даровизну, щоб не була лапкою на спілку до їхньої церкви. Та ще й придержувалися того наказу, що чули від пароха, як виїздили з рідного Небилова. Парох говорив: „Вас там будуть з віри зводити, там у тій Канаді не будете мати своїх священиків, та ви держіться тої віри, в якій я вас охрестив та повінчав".

Перший греко-католицький священик в Едні.

Михайло Пулишій мав сина Василя. Василь передплачував тоді американську „Свободу", до якої найбільше дописував тоді один з греко-католицьких священиків о. Нестор Дмитрів. Знаючи почерез „Свободу", що в Америці є наші священики, еднанці написали прохання до редакції „Свободи", щоб вона постаралася для них священика, який мав би приїхати до них полагодити їхні духовні треби, з якими вони від кількох літ чекали на свого душпастиря.

І ось весною 1897 р. приїхав до них о. Дмитрів. Небилівці вітали його з душевною насолодою. Радости не було кінця. Дякували Богу, що дочекалися бодай одного Великодня їсти свячену паску. Особливо жінки дуже тішилися й робили всякі старання, щоб той Великдень випав для них якнайкраще. Священика радо гостили та приймали, чим хата була багата.

Яким духом почали еднанці дихати по відїзді о. Дмитрова.

У рік пізніше по своїм відїзді о. Дмитрів написав книжочку про свою подорож до Канади. В тій книжочці не забув він згадати і небилівців на Едні. Писав він про їхнє життя та їхні дорібки. Ба навіть писав, як то одна дівчина утікала від своєї матері. А втікала та дівчина для того, щоб анґлійці не дізналися, що то була її мама, що прийшла була відвідати свою дочку, яка служила на той час в Едмонтоні. Дівчина стидалася тим, що її матір була одягнена в краєвий сірак, а на ногах мала постоли і так ходила від хати до хати відпитуючи свою дочку. Треба вірити, що о. Дмитрів писав те, що бачив, бо між іншим він писав теж про бруд та нехарність деяких наших жінок, а одночасно хвалив анґлійських жінок. А вже найбільше обидилися небилівці тим, немов би то о. Дмитрів назвав їх жебраками, про що йому німці оповідали, як то першого року еднанці мусіли їздити поміж німців та просити збіжжа на перші свої засіви.

Пригадую собі як нині, що ту книжечку читав голосно одної неділі весною 1898 року на подвірю М. Пулишія його син Василь.

Нема сумніву, що як о. Дмитрів щось подібне писав, то не на те, щоб когось незаслужено осудити або обидити, а радше для науки не лише еднанцям, але й тим, що їх о. Дмитрів тоді відвідував у Манітобі. Та цего еднанці не брали собі за науку, навпаки, це їх дуже обурило, бо від тоді стали нарікати на о. Нестора: „А ми ж його возили, а ми ж його гостили, неба йому були б прихилили, а він ось що пише про нас — наші жінки називає індіянками, а нас жебраками".

Другий греко-католицький священик на Едні.

Весною 1898 року у Страстний тиждень прибув до Едни нововисвячений у Львові греко-католицький священик о. Павло Тимкевич. Молодий 23-літній, середного росту, на голові мав русявий волос, гарної вроди, веселої вдачі й дуже був приятельський чоловік. Перше богослуження правив у школі коло І. Пилипівського.

Цего о. Тимкевича не витали вже еднанці з такою щирістю, як о. Дмитрова. „Приїхав, то приїхав, ми за ним не писали", казали вони. Взяли й примістили о. Тимкевича в хаті одного анґлійця „бечлора", що самий мало коли бував вдома, бо у своїх хатах не мали місця тому, що тої весни приїхало було наших три родини з Манітоби: наша родина, М. Романюк, стала коморувати в М. Пулишія, Дмитро Візнович коморував у Василя Феняка, а Михайло Елиняк дістав комірне в Н. Тичковського.

Отець Тимкевич ходив часто до нас, тобто до М. Пулишія, випитував моїх батьків про Манітобу і подарував мені й мойому братові 2 книжечки, одна „Бразилійський гаразд", написана о. І. Наумовичем про першого еміґранта Петра Рубаху та його жінку Настю, що виїхали були до Бразилії як перші еміґранти з села Іванівки, а друга книжечка називалася „Гайдамаки".

Священик Тимкевич обслуговував околицю, поки йому стало фінансів. Тоді не було такого способу оплачування священика, як це тепер практикується. Тепер приїде о. Василіянин в околицю, має чисте безплатне ліжко, безплатний харч, від одної Служби Божої платять йому 15—20 доларів, а хрест або шлюб також його. Тоді була звичка, що кожен приходив до священика з потребами, а заплатити як Бог дасть. „Я, отче, пізніше заплачу, тепер немаю", так говорили ті, що приїздили 1898 р. з Галичини. До того ж ще наші небилівці почали доїздити на Восток. Тут перебував тоді у братів Костя та Федора Немирських російський священик Яків Корчинський. Цего священика тоді кликали батюшкою. Оті брати Немирські говорили, що греко-католики то є поляки. Цему повірили були деякі еднанці. До того ж батюшка Корчинський був неабиякий промовець. Ті, що його чули, казали, що як почне бувало говорити про віру православну, то ціла церква починала плакати. Тому то деякі небилівці скорше їздили на відправи до Немирських а мало дбали про о. Тимкевича, який мусів їхати волами між убогих еміґрантів та правити їм богослуження.

Та як вже випорожнилися до чиста Тимкевичові кишені, бо мусів платити по 75 центів за одного старого когута, тоді покинув Едну і в осени 1898 р. заставив свій сивий плащ та деякі книжки за гроші, що йому один чоло-

вік позичив на подорож до Зєдинених Держав.

Бували часи, що мій батько напоминав еднанців, щоб краще обходилися з о. Тимкевичом, та відповідь була: „Хіба ж ти, Михайле, не знаєш, що Нестор описав про нас? Він же прозвав наші жінки індіянками, а нас жебраками! Як приїхав, нехай так і їде. Ми за ним не писали". Лякалися, щоб і о. Тимкевич не видав про них книжечки.

Третий греко-католицький священик на Едні.

Рік пізніше по відїзді о. Тимкевича прибув до Едни третій з черги священик зо Зєдинених Держав — о. І. Заклинський. Цего священика примістили еднанці на станції в Ф. Мельника, бо цей священик на разі був їм краще подобався, ніж о. Тимкевич. А подобався головно тому, що різко виступав проти католиків французів та ірляндців, що тоді починали вже в Америці робити заходи, щоб папа видав буллю на знищення греко-католицького обряду між угро-русами в Америці, про що буде мова пізніше.

Тимчасом з якихось причин Федір Мельник взяв та й виповів станцію о. Заклинському і вже від того часу деякі небилівці почали на добре бокувати від свого рідного, а приставати до батюшки.

Священик Заклинський побачивши, що еднанці липнуть до батюшки, як пчоли до меду, почав заприсягати на Євангелію тих людей, що були в церковних комітетах; заприсягав на те, щоб комітети устоялись в тій вірі, в якій вони були хрещені, та що в ній обіцюють умирати.

Це робилося тому, що тоді ті церкви, що будувалися, були записані на трьох людей, статута церковного ніхто не знав. Все церковне майно спочивало в руках тростів, до яких найбільше прилещувалися російські батюшки, що були плачені російськими рублями. А пізніше то вже швендалися методисти та серафимці поміж нашими поселенцями.

Перші католицькі заходи в Америці скасувати греко-католицький обряд.

Ірляндські католики в Зєдинених Державах так, як французи католики в Канаді, вже від першого прибуття українських іміґрантів з Закарпаття та з Галичини робили старання, щоб папа римський скасував в Америці їх обряд та підчинив під латинську зверхність греко-католицьких духовників.

По виїзді о. Заклинського з околиці Една боротьба нашого духовенства з його римськими зверхниками була вже на добре розгорілася на тлі зміни обряду. Американські латинники відкрито домагалися, щоб папа Лев видав буллю на знищення східного візантійського обряду в Америці.

Нарешті папа таки видав буллю, проти якої українське духовенство в Америці рішуче виступило з протестами, поміщуючи їх у „Свободі". Еднанці, читаючи в той час „Свободу", доказували тим людям, що стояли при греко-католицькій вірі: „От, дивіться", казали вони, „що з нашими русинами починають айриші в Америці робити. Та добре, що наші русини мають там своїх священиків, є кому їх там боронити. А що ми тут, в Канаді, зробимо, де священик раз на рік до нас приїде. Нам треба буде сталого священика, як збудуємо церкву".

Такі то розмови провадилися бувало неділями, як еднанці посходяться до одної хати. До того ж ще американські духовники видали книжечку під назвою „Унія в Америці". В цій

книжечці описали були американські священики, як то вони робили свої зїзди по тих місцевостях, де вже були греко-католицькі парохії. В ній писали також, як то вони просили помочі у львівського митрополита Шептицького та цей їм відповів у своїх письмах, що він є безрадний на таку папську волю, бо його дієцезія не сягає так далеко, як Америка.

На такі то відповіди Шептицького американські священики дуже були обурилися. Зійшлися на збори, не пригадую собі, чи це було в Пітсбурґу, чи в Джерзі Ситі, вони ухвалили резолюцію такого змісту: „Радше нам висвятити одного з поміж нас на епископа, ніж стратити одну точку із свого обряду". Взяли й післали делеґацією ту резолюцію до Риму, де папа мусів відтягнути ту свою буллю, яку на зазив ірляндських та французьких католиків видав був на знищення східно-візантійських обрядів в Америці.

Шептицький, дивлячись на таку різку поставу греко-католицького духовенства в Америці, взяв і післав до Америки свого секретаря о. Василя Жолдака, щоб він провірив те, що тут тоді робилося. Священик Жолдак був відвідав тоді також і Канаду. Це було 1901 року. Приїхав на Едну у Великий піст, сповідав людей у Великодну суботу у дзвіниці на подвірю Павла Пасемка, а на Великдень святив паски в хаті Павла Пасемка.

Цего о. Жолдака дуже просили, щоб остався на Едні, що тоді була вже густо заселена, та він відповів, що мусить вертати назад до краю, бо, казав він, що митрополит вислав його лише до Америки, а він вже зо своєї власної волі хотів за одним заходом подивитися, кілько „руського" народу знаходиться в Канаді. При виїзді з Едни сказав: „Ви будете мати небаром священиків і тут в Канаді".

Обіцянка о. Жолдака здійснилася, бо по його виїзді прибуло з Галичини до Канади двох оо. Василіян: Плятонід Філяс і Антін Строцький.

Перша греко-католицька церква та її процес на Едні.

Підвалини та крокви на церкву були вже на еднанськім цвинтарі вивезені ще зимою 1898 року. Весною того самого року прибуло на Едну двох мазурів; Іван Мацей, жонатий, і Петро Хамулка, ще парубок. Ці два майстри поставили того літа нову хату М. Пулишієві, а що їх робота була до вподоби нашим еднанцям, то згодили цих майстрів, щоб будували їм церкву з дерева.

По скінченню хати в М. Пулишія майстри потесали підвалини і крокви на церкву і на тім будову здержано до слідуючого року, бо літом годі було доставити смеречину через мочарі. Аж зимою 1899 року звезли небилівці решту дерева, відтак десь з початком літа почалася будова церкви. Того року виставлено церкву і побито дахівкою. Ще лишилася була нескінчена осьмірка, яка чекала на бляху з надвору та на добірний матеріял з середини.

У тій церкві першу Службу божу правив о. І. Заклинський в осени 1899 року, як відвідував Едну другим наворотом. В церкві ще стояло руштовання для викінчення осьмірки і стін з середини.

На Великдень 1900 року еднанці-небилівці намагалися запровадити батюшку Корчинського до тої церкви. На поміч закликали собі поліцію з Форт Саскачевану, бо по їхній стороні було яких тридцятеро душ, а по гре-

ко-католицькій стороні стануло біля церкви около 200 душ. Раненько на самий Великдень коло церкви счинився був великий неспокій. Як одна, так і друга сторони хотіли увійти до церкви. Перед дверима на містку випихали одні других. Одні кричали: „То наша церква!", другі відповідали: „Ні, то наша церква!" Поліція дивилась на ту галабурду, відтак взяла й запечатала наліпкою двері, поки не вирішить едмонтонський суд, хто матиме право правити в тій церкві.

Тоді російський священик Яків Корчинський сказав своїй стороні співати „Христос Воскресе" та сказав зложити паски на південній стороні біля церкви. Греко-католицька товпа почала й собі співати „Христос Воскресе", то знов для переміни співали: „Зельмане, Зельмане, відчини церкву". Спів з греко-католицької сторони не втихав. Це глушило православне богослуження.

Корчинський чуючи, що його заглушує противна сторона, дав розказ, щоб жінки забирали свої паски та йшли до Федора Мельника, що мешкав недалеко церкви. Послідовники Корчинського бачучи, що їхня сила замала проти кількакратно більшої сили з противної сторони, почали забирати свої паски зпід церкви. Одна жінка в запалі якось знехотя чи навмисне почала топтати по греко-католицьких пасках. Отець Заклинський дивлячись на роботу тої жінки, як держав в руці церковний священичий хрест, так підняв його вгору і сказав: „Заклинаю тебе Богом святим і оцим хрестом, щоб ти не дочекала більше топтати по дару божому". Бракувало два тижні дожити тій жінці до другого Великодня, та не дожила, умерла.

Свящ. П. Божик був зле поінформований, коли писав у своїй книжці „Церков Українців в Канаді", що православна сторона святила свої паски під церквою. Під церквою святила греко-католицька сторона.

Відтак почався затяжний процес за церкву, бо тоді церковного статута ніхто не знав, церква належала до тих, що її будували. По греко-католицькій стороні стояв Петро Мельник і Н. Тичковський, а по стороні Корчинського стояли три брати Мельники, Пилипівський, Феняк і М. Пулишій. На протоколи мусіли еднанці їздити до Едмонтону що два тижні. Рекурс за рекурсом провадився, аж опинився той процес в Лондоні, де Приві Кавнсил рішив, що сторона Пулишія виграла процес. Коштував цей процес 18 тисяч доларів. Церква була мала, могла на той час помістити около 250 людей.

На другім році того процесу адвокат, що боронив греко-католицьку сторону, збожеволів, а Шорт-Крос адвокат, що боронив православну сторону, опісля постягав ті тисячі від тих людей, що давали коляду або яку-таку поміч на удержання греко-католицького священика. Хто не платив, від того адвокат Шорт-Крос стягав подвійно судовою дорогою. Деякі ще й сьогодні згадують той процес.

Іван Романюк, Мирнам, Алта.

Травня 5-го, 1938.

Хитрий.

Заїхав фармер в баюру і не може виїхати. Тоді молиться: Святий Отче Миколаю, виратуй мене з біди, то поставлю тобі свічку, як дишель.

— Тату, — каже синок — а де ви стільки воску візьмете?

— Тихо дурний, коби ми виїхали!

ІСТОРІЯ ТРЬОХ БРАТІВ

Судьбою гнаний прибув я до Канади в 1905 році. Не розкіш мене гнала, а нужда, покидати свій родимий край і їхати далеко в світ за море шукати лучшої долі. Походжу з села Дусовець, приналежного до парафії Валя ва в повіті Перемишль, Галичина, над славною рікою Сяном, котра підчас українсько-польської війни 1918-19 р. мала творити кордон між Польщею і Україною після слів наших предків: — „Знай то ляше, що по Сян наше". Невеличке наше село, около 160 нумерів, розтягнене здовж крутого берега — терпіло дуже від води, котра підмулювала і зсувала безпощадно сади і городи в свою пропасть.

Мій батько, Лука, перебув майже цілий свій молодечий вік у наймах, по найбільшій части у свого священика бл. п. Антона Добрянського, пароха в Валяві і крилошанина перемиської епископської катедри. Двора в Дусівцях не було, де б можна заробити на прожиток. Обшар двірський був в Валяві і належав до епископства перемиського, тому то епископ осаджував в свої села (Валява, Велюничі, Страшевичі, Новосілки, Поповичі) як найсвідоміших священиків, що ревно працювали для добра народу. У такого священика наймались слуги і хто до него дістався, то не опускав, доки не оженився. Добрих слуг священик добре вивіновував, і таким способом мій батько трохи запомігся. Мав свого кавалок поля, ковбасою званого (бо довге що оком не проглянеш, а вузке 16—18 стіп), з одного і другого боку підмокало збіжжа, а серединою сніп снопа на 15 кроків кликав. Містило в собі около двох морґів, а не значило за доброго пів морґа. З своїх ощадностей докупив ще один морґ поля за Сяном і задумав оженитись.

Над берегом Сяну жив молодий господар Матвій Заблоцький з жінкою Катериною з Ленів. Будинки похилі, соломою пошиті, хата без комина, дим виходив на стелю, від котрого всі крокви, лати і стріха чорні були, як вуголь. Стіни побудовані з недогарків свідчили, що повопоставлена хата довго не устоялася. Родина Заблоцьких не належала до чесних і свідомих людей. Сварилися, колотилися, обкрадали один другого, а месть і злість кінчилася звичайно підпалом. Неуцтво і простацтво було корінем всего зла. В таку незгідливу родину попалася чесна і добра жінка Катерина, з доброго роду, уміла читати, що на той час було великою рідкістю, бо школи в Дусівцях не було, а хто рвався до науки і цінив її, то посилав свої діти до Валяви, де була школа побудована в 1852 році. Дуже гірко є попастися чоловікові свідомому межи несвідомих.

Матвій Заблоцький посідав около 6 морґів поля, а жінка один морґ, можна було — як то кажуть — якось латати свою біду. А тут чогось ішло все, як з Петрового дня. Люди говорили, що там нема благословенства Божого. В додаток того вибухла австрійсько-пруська війна 1866 року. Матвія покликали на війну і погиб в першій битві. Зісталася Катерина вдовою з 3-літним хлопчиком Михасем. Три роки перебула вдовицею, ніхто не цікавився приставати на Богом забуте господарство, — аж нараяли приятелі Луцеві Ладубцеві, що повдовів в селі Наклі, перебувши там 5 років не лишив по собі жадного наслідства. — Приставай,—кажуть,—будеш відразу

господарем. Ніхто не представив йому того, як другі передбачували, що хлопчина колись доросте і забере свій маєток по свойому батькові, а ти забирайся!

Оженився наш Лучка в 1869 році. Хлоп високий, здоровий, роботящий. Усміхалася вдола вдові Катерині, що три роки горювала, бо яка господарка вдові з малою дитиною? А дитині вже на шестий рочок перейшло. Недоглянене, хирляве, не мало того догляду. що його потребують малі діти, бо не ставало часу. А впрочім, хто там давніше за дітей так дуже дбав? Мовляв, як має жити, то буде жити, а як має умерти, то умре.

Те подружжа сталося нашими дорогими родичами. Від них прийшов на світ старший мій брат Юрко, 1870 року, я молодший Федько 1872 року, а наймолодший Дмитро 1874 року. При нас лишають таку бідну опущену стару Параньку, що шиттям заробляла і за три дні декому сорочку ушила. А родичі від світу до смерку все на полі, то на обійстю гонять, розщибаються, — роботи багато, а хісна мало. Дуже були мокрі роки, бурянам в полі кінця не було, все слота тай слота, а ще до того повимокає, тай хосен малий. Прийде осінь, оплати податки і всякі повоєнні драчки, тай заледве дихалось. Тяжко було худобину утримати, все гинула то припадково, то на якусь заразу... Та й нас, малих дітей дуже з часта всіляка хороба чіпалася. І не дивота.

Стара Паранька померла. Лишали з нами Михася, свого сина по Заблоцькім. А той не маючи міри в їдженню, нещасливий, ширший, як довший, повиїдає, що там лишили, замкне нас в хаті, побіжить на вулицю межи хлопців, а ми бємо головою в двері, щоб нам отворились і з криком-плачем позасипляємо на порозі в брудах і голоді. Нещасливе було наше виховання в діточих літах, тож і всяка слабість мала тут місце.

Мама молотили з татом в стодолі, як ціла зима, а нас бувало полишають на печі широкій, що займала чверть хати, поприв'язують нас на довгих мотузах, щоб ми не попадали, лишуть хліба, молока і дуже нас рідко відвідують, бо ми забезпечені і під доглядом Михася. А Михась хліб зїсть, молоко випє, тай босий по снігу побіжить до сусіди, а ми шибаєм собою по печі; мотузок відвяжеться, або урветься, а ми падаємо на лавку а з лавки на землю, потовчемося, поплачем... і застають нас або Михась або мама на землі. Але ми жили і літа переходили дитячі. Михась ходить до школи на „плебанію", що стояла пусткою коло церкви, що в ній жив колись перед кількадесять роками священик, доки не прилучили тую бідну парафію до валявської. Там учив селянин, що умів заледве читати і трохи писати. Мама була грамотна, то і сина свого посилала на науку, от так через зиму, бо в літі треба пасти, а примусу нема. Настали лучші роки, ми підросли, вже нам веселіше, бо зачинаємо пізнавати світ, мама розповідають нам вечорами у неділі і свята про божество і релігію, учать нас побожности і послуху до всяких добрих діл... Аж тут незадовго нависла над нами смутна чорна хмара.

Нагла смерть нашої мами.

Жив у нас один-однісенький поляк таки близько в сусідстві, Андрей Кушнір. Не заховував польських свят, бо в чисто українськім селі не випадало. Але завше памятав о тім, коли заходили „запусти", щоб добре з сусідами „запустити" і напитися, бо в Великий Піст не пив ніколи. Надхо-

дить „середа попельцова", отже в вівторок вечір треба справити баль. Приходить до нас і просить тата і маму до себе на гостину. Мама відказуються, що у них ще не піст, а зрештою, набилися цілий день ціпом в стодолі, хочуть спочивати. Але той як уперся і таки витягнув обоє. За яких дві годині приводять звідтам маму попід пахи двох мужчин, бо мама заслабли на вибух крови. В лікарів люди прості на селі тоді ще не вірили, а всякі бабські лікування не помагали і до доби, в середу вечір, наша мама умерла. Було то в 1878 році. Мені наступив шестий рік в той сам траґічний тиждень. Розум мій був ще не розвинений, забідований. Памятаю тільки те, що у нашого сусіди було весілля в зимні мясниці, на кілька тижнів перед смертю мами.

Повдовів сусід Михайло Турта, лишилося кількоро малих дітей і жениться з „завиткою", що привела за руку дівчину від неслюбного батька, Федька Югана, бувшого капраля при війську з Валяви, що пізніше став його найблизшим сусідом, оженившись до Дусовець. Ми, діти, чули недавно плач по утраті мами в сусідстві, а нині чуємо там музику і співи, — напоїлись радістю і я в своїм нерозумі кажу до свого старшого брата Юрка: „Якби так наші мама умерли, то і в нас грала б музика". От який то дитячий розум! І чи то в таку нещасливу годину сказано, чи яка в тім Божа воля... у нас нині плач і розпач за мамою. Не тільки нам було жаль, але вся родина і сусіди жалували за нею, бо як сказано, була грамотна, уміла дуже гарно читати і співати в церкві.

Бувало в неділю чи свято посходяться тітки, вуйки і сусіди, посідають в городі під розлогі яблуні і груші, а мама беруть книжку цікаву до рук, що випозичали в церковній бібліотеці, котру заложив незабутній епископ, Іван Снігурський, що перебував більше в своїм селі Валяві, як в престольній катедрі епископській в Перемишлі і лишив по собі всю свою наукову спадщину в великій мурованій церкві валявській. Мама читають на голос поучаючі історії, а всі уважно слухають. По читанню беруть в руки пісні і співають всі разом, аж відгомін далеко лунає. Тож сталася велика утрата і неописаний жаль.

На слідуючу весну по Великодних Святах і по скінченню весняної роботи у полі заграла у нас музика-весілля, бо тато привели нам другу маму, Анну, з роду Кохановських. На щастя, була то не мачуха, але лучша як рідна мама, бо нами дуже добре заопікувалася, немов своїми рідними дітьми. Тиха, роботяща, мовчалива, мила мов ангел, і ніколи з її уст не виходило пусте слово. Правда, що неграмотна, но чеснота її перевисшала всіх учених та недоучених.

Ми на час нагодовані, вмиті, вичесані, підростаємо і беремося до всякої роботи. Тато наш був строгий в розказах і відповідно до наших літ давав нам роботу. Учив нас зарання привикати до труда, послуху і пошанування всього.

Коли б тепер те все поле було наше власне, ми давали б собі раду. А то по смерти нашої рідної мами сталося інакше. Для Михася, нашого пасерба, суд призначив опікуна. Опікун неграмотний, часто напивався і пересиджував в коршмі та укладав пляни, як показати свою власть опікунчу, щоб і десятий каявся на пасерби женитись. Часто говорить до Михася: „Ти будеш на него робити? Іди в найми, одіж собі придбаєш, а я ґрунт пущу в посесію і хто небудь буде пла-

тити за него чинш до каси до твого повноліття". І так сталось. Тато жалували того поля опустити, бо було в добрім положенню і платили до сиротинської каси 100 корон річно. Михась волочився, до роботи не був спосібний, бо хто ж такого робітника хоче? Міри в їді не має, черево звисаюче ремінцем підперезане, на лиці мох, руху нема, чуття нема і все в ночі підмочується, що стидно де межи хлопців вийти, бо воняє. До війська не здатний, бо малий і не рухливий, але надією жиє, що якась вийде за него на маєток і гроші з каси.

Тато заздалегідь передбачували, що тут не довго їм господарити — старалися о дерево на будову своєї власної хати, спровадили водою Сяном з далеких гір дерево, випросили у громади кусень землі, далеко від берега Сяну і поставили хату в році 1885. Памятаю це добре, бо мій старший брат Юрко вирізав на сволоці рік і підписав майстра, що тую хату ставив. Йому (брату) було 15 літ.

Весілля Михася і смутний конець.

Слідуючої зими, в зимні мясниці, наш Михась Заблоцький жениться в сусідстві з Марією, дочкою кравця. Мати молодої пє-попиває, на честь молодого зятя викрикує-желає многих літ, хотяй бачить, що молодий не веселий сидить, якби не свій. Йому нічо не миле. По весіллю вибрав з каси гроші (а статок, який там тато застали, мусіли так оставити) — і зачинає ґаздувати, а тут здоровля нема. Весна красна, люди як мурашки по полі і він шибає собою на всі сторони, хоче показати, що молодий господар уміє — а тут біда, ноги відмовляють послуху. Зайшли жнива, люди збирають дар Божий, а наш Михась повзається попід дозрілі яблуні і груші, збирає овочі і їсть. Молода жінка при помочі других вже звозить до стодоли, не має часу обходити свого слабого чоловіка, котрий вже догаряє. Видить це стара, молодої жінки Марії мама, що з зятем не гаразд, старається чим скорше переписати весь маєток на свою дочку, котра находиться в беременнім стані. Поміч лікарська їй не в голові від початку аж до останку.

Кара за фальшиву присягу.

По нашій і Михасевій рідній мамі був один морґ поля, з котрого належалася Михасеві четверта часть, бо нас є трьох, а він четвертий. Марійчина мама наняла двох найблизших сусідів М. Турту і Федька Югана до нотаря переписати весь маєток, а при тім і цей морґ поля. Що вони там зробили, чи присягли, чи лиш фальшиво посвідчили, що більше спадкоємців нема — досить на тім, що оба свідки зараз захорували. Перший свідок Ф. Юган помимо всяких старань третого дня в 6 годині вечером помер. Вибігає його нещаслива жінка і плаче-ридає: „Мій Федько помер!" В той сам час вибігає Михасева жінка і кричить: „Мій Михась помер!" Оба одної хвилі опустили той невдячний світ. А другий свідок полежав пів року, перебув без памяти страшну хоробу — тиф волосся до одного волоска з голови злізло і прийшов назад до здоровля, хотяй вже не до такого, як перед тим мав. Брат Юрко іде читати Псалтиру одної ночі за брата, а другої за сусіду. Прикра то була хвиля бачити дві домовині разом на раменах несучих на цвинтар — двох молодих господарів, а люди шепотом говорили: Кара Божа за фальшиву присягу!

До вдови Марії оженився молодий здоровий мужчина. Здавалося б, що аж тепер те господарство піднесеться.

За два-три роки вода лупаючи беріг дісталася під саму хату, що мусіли її розібрати, а з хвилею часу такий прекрасний город і сад упав під берег, що сліду по нім не осталось. Хіба слід ще пригадати, що Марія в своїм часі породила хлопця, наслідника по Заблоцькім, сліпого на обоє очи і німого. За кілька літ помер. А Марійчин другий чоловік продавши тут маєток спільний, забрався далеко за Карпатські гори, на Угри, і там жив, доки не померли обоє бездітними.

Так закінчився рід Заблоцьких і навіть те імя в селі раз на все щезло.

Життя в своїй власній хаті.

Перейшовши на своє гніздо, перейшла з нами і наша біда. Коней нема на чім отримати, лиш одну коровину, для котрої треба носити траву дві канадійські милі з поля другої мами, хотяй в добрім положенню, а далеко. Поле по нашій мамі ми через лихих людей утратили. Той загін „ковбаса" не давав багато хісна, а морґ куплений татом далеко за Сяном був ще дальше, а при тім не все доступний через воду і жий, не знати на чім.

Попросити когось, щоб нам зорав, то він послухав аж тоді, як своє скінчив. Пізно посієш, малося надієш. А відробляти треба було два-ти дни за один день. Тато, спроваджуючи дерево на будову водою Сяном з далеких сторін (бо ліса близько у нас не було), застудилися і терпіли на дихавицю. Та робити мусіли, бо треба відробляти, а ми бігаємо на панський лан полоти пшеницю, або до бураків цукрових, і далеко веселіше нам тут жиється, як там, де люди говорили, що на заклятім Заблоцького ґрунті ніхто не доробиться.

Наші молодечі літа.

Як сказано попередно, в наших дитячих літах ми переживали недогляд в той час, коли дітям треба найбільшого догляду. Були ми ростом малі і наш розум дуже поволеньки розвивався. Як мені було 7 літ, в нашім селі поставили першу школу і надали нам учителя.

Перший учитель, Стефан Мітко, дяко-учитель, перейшовши курс в семинарії учительській дістав свідоцтво на публичного учителя і покликаний був на перше місце в наше село. Був то учитель, яких тепер дуже мало. Лагідний, трудящий, невибагливий, дуже співолюбивий і завше веселий. Пять днів в тижні вчить предметів по припису шкільної ради краєвої, а в суботу співу церковного. Тому що в нашім селі був співолюбивий нарід, то і дітвора бралась до того дуже охочо. З бігом часу ми навчились всіх церковних тропарів, кондаків, гласів самогласних, болгарських, подобних, а при тім всяких пісень як церковних, так і світських.

Брат Юрко, будучи старшим від мене о два роки і унаслідивши талант по нашій небіжці мамі, дуже полюбив спів. За три роки умів так плавно читати церковні книги під всякими титлами, що дяк посилав його при умерших читати Псалтиру за дуже маленьке винагородження. За три роки злобна рука підпалила коршму в самі жнива, від котрої три сусіди погоріли, а при них і школа. Цілий рік не було науки, будували школу, та вже не деревляну, а муровану і побиту бляхою. Брат вже не ходив до нової школи, бо йому скінчилось 12 літ, лиш на доповняючу науку два рази на тиждень по полудні і за інших учителів. Учитель Митко тимчасом перейшов у друге село, але наука його у нас на все оста-

лась. Любов у брата до книжок і науки була без границь. Коли другі хлопці пустують по селі і виробляють всякі збитки, він по домашній роботі вечорами, а часто і по цілих ночах, сидить над книжками, що купує за ощаджені гроші за читання „Псалтири", то випозичає у дяка і в бібліотеці церковній, а по найбільшій части читає Історію Руси-України видання Барвінського, чим виробляє собі ширший світогляд. Тую Історію одержав від учителя Ст. Митка як „нагороду пильности". На двадцятім році в 1890, за намовою пароха, стає учителем за Сяном в присілку Халупки Дусівські, як приватний сільський учитель. Через три роки учить читати, писати, катехизму і Біблії, а по шкільних годинах учиться сам лекцій задаваних учителем публичної школи в Валяві, здає іспит четвертої кляси, а при тім студіює музичні ноти до провадження співу хорального і був принятий до Інститута дяківського в Перемишлі. Знаючи відповідно устав церковний і все, що потрібне для дяка, перебув там один рік (замісць два), одержав свідоцтво „дуже добре" і дістав посаду дяківську в місточку Нижанковичах. При війську був лиш два місяці, як резервіст запасовий. В Нижанковичах перебув повних 12 літ, писав багато дописів до часописів, навіть написав і своїм коштом видав одну релігійну книжку під заг. „Дорога Крестна", з котрої мав чистого доходу 1200 корон. Це йому помогло дістатись з жінкою і четверома дітьми в 1907 році до Канади, де до 1936 року трудився як дяк і управитель мішаного хору. Сьогодня вже старший чоловік, хотяй в церкві ще добре співає, но 68 літ самі вже говорять за себе.

Молодший брат Дмитро, вихований від дитячих літ добре, був великий ростом, здоровий тілом і непосидющої вдачі. Бачить, що для него в дома нема що робити, зараз по сельській школі помандрував у світ. Зразу в поблизьких селах у наймах пас корови, потім на Мадярщині, відтак забрався в Німеччину, де працював в копальнях вугля. Там оженився з німкинею і перебув кілька літ. Звідтам приїхав до Канади в 1909 році з троєма дітьми і тут продовжав свою роботу по копальнях через пару років, а потім осівся на фармі. Німкиня-жінка не полюбила фармерського життя, опустила його забравши з собою діти, виїхала в Зєдинені Держави Америки і не давала про себе чутки. Дмитро лишився як кругла сирота, працював тяжко на фармі, всьо собі в порядку удержував в надії, що може хоч котра дитина вернеться. Так минуло около 20 літ, вона ані разу не зголосилась, де жиє. Дмитро з великої туги за своєю сімєю попадав в розпуку і мелянхолію, ставався дикий, непривітливий, занепадав на здоровлю, ніколи і ніде не виходив межи люди, ходив обідраний а щадив гроші. Минувшого року напали на него якісь драби в його власній хатині на фармі, звязали руки взад, а уста закнеблювали і відобрали у него всю ощадність, поверх сто доларів. З тої пори марнів, хотяй не піддавався, але жаль за тяжко придбаним грошем, котрий раз на все пропав — непокоїв його, і умер 1938 року 2-го травня нагло спаралізований.

Братам Юркові і Дмитрові я сплатив їх пайку. Батько наш помер в 1891 році, на 53 році життя. Заслаб на перестудження, відтак в тифі без памяти умер не зіставивши розпорядження останньої своєї волі. Я зістався з мачухою, котра мала своїх троє

дітей вже підростки і пруся до господарки, бо маю до неї велике замилування, а тут біда, що нема на чім. Коней нема на чім утримати. Чи хто зоре, чи засіє, чи з поля звезе снопи, чи до ліса поїде, за все відробляй. До війська не принятий, бо малий ростом, заганяю собою на всі сторони і хісна з цего нема. А тут вода на Сяні ломить береги і зближається до нашої хати, котра на якої канадійської пів фарми від Сяну була побудована. Знов кошта. Знов проси громаду о кавалок землі на побудовання нової хати. Побудовано невелику хату, я оженився і взяв з сусідного села жінку Марію, дуже чемну і роботящу, що мала добрий кусень поля, але то все для нас замало. Довше так не буде. Їдуть люди десь за море в Канаду і нас охота збирає. А тут жаль опускати рідний край, рідне село і тую хатину. Та охота нас перемогла, бо дістаємо листи з Канади, що уряд тамошній дає за оплатою десять доларів фарму, на наш рахунок стотринадцять морґів землі. От, думаю собі, з трьох морґів перейти на стотринадцять морґів, то-то я буду господарем! Таже за 10 літ можна там чогось доробитися. Написав до аґента, дістав шифкарту і всі інформації до подорожі, попродав поле, хату лишив мачусі і її дітям, а наймолодшого її сина, 16-літнього взяв з собою на свій кошт, і в божий час вирушили ми в незнану нам країну. Перед тим ми обоє поїхали з однорічною дитиною попрощатися з братом Юрком в Нижанковичах за Перемишлем. В саму Цвітну Суботу застали його в вечір окруженого молодю при хоральнім співі. Вислухавши приємного співу ми оповістили йому, що прощаємося може раз на все. Брат прослезився. Кажу до нього: „не жалуй, як там буде ліпше, то і тебе покличу". Він не бере моїх слів за потішаючі, не вірить, щоб до того прийшло, бо вже там добре загніздився.

В Канаду.

На весні 1905 року попрощавшись з всіми, ми опустили наше рідне село і перепливши щасливо море, приїхали в Вінніпеґ. Там зайшли до одного нашого односельчанина. Той намовляє нас зістатись тут в місті. Та мене тягне охота на фарму. Посидівши два дні, поїхали в місцевість Сифтон, Манітоба, де також з нашого села були люди, а в неділю познакомились з близшими і дальшими і питаємо, де б то осістись на фармі. Грошей маємо 320 доларів. Тільки б мудрого чоловіка, щоб яку мудру раду дав. А люди побувши два-три роки в Канаді, набрались канадійської хитрости і кожний про себе дбає. Трапився один чоловік і каже: „Я вам продам пів фарми за 200 доларів". Думаю собі: Гей! Та то дуже дешево! В старім краю за морґ поля взяв ті гроші, а тут за пів фарми, 56 морґів! Отже ніде не іду, а кажу до жінки, що нам добре трапляється. Той чоловік зараз наняв фіру, переписав на мене в Давфині пів фарми і вже. І не прийшло мені на гадку те: а деж коні, машинерія . . . От нерозумний еміґрант! А тут довідуюся, що на тій фармі є довг і податок за два роки незаплачений. Зле! Оглядаємо тую фарму, а то камінь і ліс, що Боже борони кожного. „Чому ж ви нас не заридились, — кажуть сусіди, — ми б не допустили до того". „Я боявся, — кажу, — щоб хто другий не купив, бо в старім краю, як траплялося де кусень поля, купити, то треба було спішитись, щоб хто другий не підсунув більше грошей і поля не взяв".

Пішов я на жнива в роботу, трохи

заробив грошей, заплатив податок, купив пару биків за 75 доларів, накосив для них сіна, но більше косила жінка, як я. Вона більший покіс від мене клала. Перебувши зиму іду на весну в Саскачеван за гомстедом. А тут мені жаль, що дав 200 доларів за камінь і ліс, а хто мені то поверне? А хата і стайня землею покриті, приходиться будувати, а нема за що. На щастя трафився купець, видно дурніший ще від мене, дав мені $80.00 задатку, а на 120 дол. зробив записку (нот) і ми виїхали в місцевість Беніто на границі Манітоби і Саскачевану. Переходимо через духоборські села, в них я жінку лишив і нас чотирьох ідемо шукати гомстедів. Ходимо один день, другий, а ноги аж пухнуть, болять, пріють, що ради собі не мож дати, і тоді заплакав я за рідним краєм, де бідно, а все таки веселіше жилося. Там чоловік що неділі і свята вийшов до церкви, а тут — окрім Сифтонської церковці на початках — вже рік минув, як я церкву бачив і хто знає, коли побачу, бо то пустиня безлюдна.

Подибуємо чоловіка і зайшли з ним в розмову. Він каже: „Ви задалеко зайшли, вертайте на 35 тавншип, а 32 ренч, там є ще три фармі до брання. Ми вернулись, оглянули, земля добра, хотяй є ліс, але каміння нема.

Два дні ішли ми 75 миль пішки до Йорктону і два дні повертали, оплативши в уряді фарми по 10 доларів, дня 7 липня 1907 року. Тоді я чувся вже щасливий. Лиш одно нас дуже смутило неустанно, що один наш пакунок, наладований всячиною з старого краю в дорозі пропав, що помимо старанних пошукувань залізничими урядниками не вдалося винайти.

Забравши жінку з еміґрантським маєтком від духоборів на гомстед — насамперед построїли тимчасову буду під землею, щоб чим скорше перед комарами скритися. Відтак стягаємо дерево на хату і стайню, будуємо і землею накриваємо, бо треба братися до сіна. Косимо обоє, а коси і косарі старокраєві, палять як вогонь, змітають з лиця землі. Викорчували і зорали ми зо два акри, от буде готове слідуючої весни на бараболі і городину. Але чим тут зиму перебути? Ідуть люди, іду і я до Свон Ривер записатися на роботу до ліса. Там духобори мали свою хату і багато людей в ній ночувало і чекало на роботу. Ночую я дві ночі; виджу, що людей багато; кожний хоче заробити. Чи буде і для мене місце? А духобор питається, чи я з далека. „Ні, — кажу, — от там коло вашого села Переходного". „От, знаєш что, браток, — каже духобор, — ми тобє посоветуєм. Відіш, ти оставил жену саму с малим ребйонком. она боітса сама. Перейди по наших селах, скажи что бєдний емигрант, а они тобє помогут. Зайди там у наше село, там корова зломала ногу, наши братки тобє єй дадуть". (В той час духобори ще мяса не їли).

Іду до дому 35 миль, веселий, з надією. Жінка побачивши мене, жалібно усміхнулась і каже: „Вжесь багато заробив?" „Не журися, жінко, Бог дасть". На другий день запрягаю свої воли до своїх саней, їду в село Дали мені корову і по мішкови пшениці всі дали. Зараз завіз до духоборського млина і змолов, навіть за млин нічого не брали. Мясо і хліб маємо і чуємося цеї зими дуже щасливі.

На весні засадивши і засіявши тих два акри, беремося обоє до корчовання ліса. За 14 літ ми зробили поверх 50 акрів поля. Правда, що фарма в низькім положенню, ячмінь і овес виходив, а пшениця змерзала. Люди ве-

зуть пшеницю до елеватора, а я ячмінь і овес. Трохи через низину, а трохи через злого сварливого сусіда, я продав ту фарму за 1300 доларів і худобу за 300 доларів. Аґент захвалив нам, що має коло Беніто добру фарму на продаж. То було в зимі. В літі бачимо, що там пирій і камінь. А заплатили за ню 2,400 доларів. Ми є певні, що пирій і каміння знищимо. Побудували гарні будинки, викорчували до 30 акрів поля, перебули 6 літ, а нам навіть на таксу і процент не родиться. Нема іншої ради, як забиратися назад в свої околиці близше старого гомстеду. Тут ми взяли у сіпіярської компанії один кводер, а потому ще два. Земля урожайна, без каміння і ліса не так дуже багато. Діти прийшли до своїх літ; працюємо всі до купи; один старший вже оженився і осів на однім кводри; два сини ще в дома; дві доньки виданих, а дві ще чекають свого щастя. Маємо поверх 250 акрів виробленого поля. Тут живемо уже 14 років. Хата відповідна, стайня велика і шпихлірі гордяться повні хліба. З гостинця-лінії виглядає, що тут жиє середно-заможний господар.

Так ми не лишились позаду тих фармерів, що разом з нами посідали колись на гомстеди. Послух і любов до родичів як також розумне зарядження родичів над дітьми, приводить до добробуту. Сьогодні я вже немічний. Праця, ріжні клопоти і запобігання привели мене до утрати сил, котрими я і за молодих літ не тішився. На старість перебув шпиталь і тяжку операцію; безнадійний був на виздоровлення, та Бог ласкавий привернув мене до життя, але здоровля не маю, терплю на дихавицю. 66 літ і 6 місяців вже минуло, а діти тішаться, що жию і ходжу о власних силах. Мають батька за батька, а маму за маму. Як ми сумуємо і терпимо, то й вони те саме відчувають. Практика учить нас, що як діти виховані в строгім послуху, то будуть шанувати родичів. А як дитині попустити і воно робить, що само хоче, тоді не надіятися помочі на старість.

При кінці варта ще згадати про Юркову жінку. Хтось думав би, що життя стопроцентового дяка було веселе і безжурне. О, далеко до того. Будучи в Нижанковичах оженився з міщанкою-сиротою, дочкою покійного Йосифа Юрасєвича, міського кравця, котрий мав маєток і поважання у всіх. Тверезий, трудолюбивий, ощадний. Було у него семеро дітей. Найстарша дочка Марія була пречудної краси, тому звали її Марія-лелія. Багато міщан старалось о її руку, але ще була за молода. З бігом часу прибув случайно зі Львова молодий урядник Микитюк в якімсь ділі до суду в Нижанковичах. Полагодивши свою орудку вийшов вечером з суду в товаристві адютанта і послідний каже: „Підемо трохи на вечерниці до Леліїкрасавиці." Там забавилися гарно при вині до пізної пори і на відході урядник Микитюк очарований красою дівчини просить батька Йосифа о її руку. Кінець-кінцем незадовго відбулось весілля і Лелія поїхала до Львова. Батько часто відвідував її і все приїздив добре підхмелений. Зчасом став налоговим пияком, пропив весь маєток і хату з городом, опріч жінчиного куска поля. А тих решта шестеро дітей, — що котре зачне ходити до школи, то умирає. Так всі померли. Наконець умер і батько нагло в пянім стані, лишивши жінку беременною, і присилуваною. Вона небога перебувала у своєї без-

дітної сестри, замужної Баран. Там прийшла на світ дівчина Пелагія і там виросла до повнолітности. Маючи 21 літ, поховала свою страдальну маму. В той сам час брат Юрко дістав там дяківську посаду і перший похорон відспівав.

Пізніше за рік взяв ту сироту Пелагію за жінку. Мовляв, — маю забезпечений кусок хліба, возьму тую сироту, ущасливлю її. І по правді щасливо їм жилося там в місточку, хіба бракувало пташого молока. Аж тут в Канаді побачила горіючі прерії перший раз в життю, дуже того налякалася і дістала слабість епілєпсію невилічиму, бо вже по 30 році як хто її набавиться — пропав. Брат, перечитавши в своїм життю гори книжок, знав, що то наслідки пиянства, і дуже на тім потерпів. Вона з причини слабости стратила память, а почасти і розум, зненавиділа свого чоловіка, що крий Боже. Чоловік її надмірно любив, а вона не хотіла його бачити на очи і грозила смертю. Вже 29 літ такого нещасливого життя. За той час діти всі подружились і на щастя добре їм поводиться. А вона находиться в місті Келвинґтон, при наймолодшім 30-літнім синові, що вже кілька літ робить там в шпиталі, а лікарі з милосердя утримують її своїми медицинами при життю. От такий смутний кінець нашої родинної історії.

Федько Ладубець.

ГАРАЗДИ УКРАЇНСЬКИХ ПІОНІРІВ В КАНАДІ.

Минувшого року написав я в календарі „Українського Голосу" „Мої спогади за сорок літ життя в Канаді", а тепер пишу про гаразди українських піонірів в Канаді. Описую те, що видів, і що мені другі оповідали. В мене перебували всякі подорожні і від них я багато наслухався про їх злі й добрі переживання. Були між ними такі, що зразу доробилися гарного майна, тішилися щастям, відтак фортуна від них обернулася і вони знов опинилися в тяжкім положенню. Були гарні часи, збіжжа гарно родило, жадного року не схибило, в елевейторах не було де помістити, пшеницю зсипали на купи по полю; грошей не бракувало нікому; коні тримали що-найкращі, платили по 1,000 доларів за пару коней; фармерська машинерія була в кожного найновіша. В довги фармер не залазив, бо взяв фарму на 10-літню виплату, а за одні жнива міг заплатити цілу фарму. Хіба були такі випадки, що кількох фармерів до спілки куплять велику парову молотільню, відтак посваряться і один або два беруть на себе обовязок сплачувати довги, дадуть на морґедж фарму, худобу, а підчас молочення наймають машиніста і палюха, щоб машиною гонили, бо самі не вміли. Бувало, що машиністові платили по 15 доларів на день а палюхові по 8 доларів. А були навіть такі часи, що людям до снопів платили по 9 доларів на день. Молотільня псувалася, треба було направляти. Затягнув фармер дві раті, компанія забирає молотільню, фарму і худобу, все що було заморґеджоване, і продає другим фармерам, щоб відтак з ними те саме зробити. Зліцитований фар-

мер починає нову господарку вже на Сі-Пі-Ар-ській фармі. За пару років доробиться і знов дістає слабість на авто, бо ним вигідно їхати. Купить форда, на другий рік вийшла нова мода, треба міняти, при кожній заміні мусить на старім авті стратити 4—5 сот доларів, а до нового додати 4—5 сот доларів. Інші фармері купували фарми один наперед другого і так ціну фармів були піднесли, що платили по 100 доларів за акер з лісом і корчами. В банку тоді можна було позичити грошей, кілько хто хотів. Відтак пішли в рух трактори: орють ними, сіють, жнуть а навіть збіжжа до елевейторів возили, чіпаючи по кілька возів до трактора. Коней перестали уживати до роботи, вони собі весело підстрибують на пасовиськах, тішуться, що трактор їх виручив від тяжкої панщини. Увійшли в моду троки. Кожний фармер може возити сотки миль свої продукти: збіжжа, худобу, свині, дріб, яйця, набіл. Тридцять літ тому воли возили фармера, а тепер фармер волів возить до різнів, де треба, навіть і сотки миль.

Багато помилок робили колись фармері, але ми не повинні тому дивуватися, бо ті перші піоніри здебільша не вміли навіть читати, писати ні рахувати. До того ж кожний з них приїхав з краю без торговельної практики, тож не диво, що при набуванні досвіду вони робили багато фатальних похибок.

Пригадую собі одного фармера, що як приїхав з краю, мав 30 літ життя. Взяв собі фарму за 10 доларів і за других 30 років в Канаді ту фарму викорчував, гарні будинки поклав, гроші в банку мав, бо кожного року збіжжа гарно родило. Правда діточок немав, але жив собі дід з бабою у достатках, як то кажуть, як у Бога за дверми. Маючи 60 літ загадав нове життя. Не подумав про те, що він вже старий чоловік. Продав він фарму з будинками за 10 тисяч доларів, хоч самі будинки більше вартували, натомісць купив чотири фармі, тобто цілу секцію землі з лісом, побудував хату за 4 тисячі доларів і другі будинки, купив трактора, щоб зорати ті фарми, наняв робітників, щоб ліс вирубати. Не так то легко було орати, як вироблену землю кіньми обробляти. З робітниками посварився, трактор поломався, рати за фарму не було чим заплатити, ціна збіжжа упала. Він з розпуки заслаб, фарми пропали, компанія машинерію забрала. Думав, що буде великим багачем, а тут стратив той маєток, що придбав був тяжкою працею і на старости літ мусів тяжко бідувати.

— — — — — — — — — —

Одного дня раненько прийшов старенький чоловік до місточка Чіпмен. Ходить і питає, чи не їде хто до Едмонтону. Він хоче підїхати, бо немає ні цента при собі. Прийшов з фармів 25 миль пішки і ночував в соломі близько місточка. З плачем оповідає свою пригоду, каже: „Я зі своєю жінкою працював 35 літ на фармі. Вона вже небіжка. За той час ми були доробилися гарного майна, вигодували двох синів і одну доньку. Дітей посилали до школи. Що там вони училися — не знаю. Мені не помагали на фармі. Я наймав чужих людей до роботи. Робили від досвітку до пізної ночі. Як будь одягалися, від уст собі вривали, дріб, яйця й набіл на продаж складали, худібку плекали, щоб на старість більше майна дітям придбати. Бувало так, що в неділю не було часу до церкви піти й Богу помолитися. Сусіди часто запрошували зайти до Народнього Дому, щоб дещо нове послухати й прочитати. Та я відмовлявся, що не-

маю часу та ще й думав, що як піду, то Народній Дім видре деякий гріш з кишені, тож ліпше мені сидіти в дома. Самий не йшов і дітей не посилав. А тепер вже виджу, що зле зробив. Як би в мене сьогодні був той маєток, що я його мав, то побудував би своїми грішми великий Народній Дім для своєї околиці, бо ж було звідки: мав 4 фармі без цента довгу, гарні будинки, 16 коней, 30 штук худоби, завше годував кількадесятеро поросят, була вся своя машинерія рільнича. Діти, як підросли, не хотіли мене слухати, покинули мене. Чи то вже була така кара божа, чи що..."

Дальше не міг оповідати, жаль здавив горло, сльози капали з очей. По деякім часі почав знову розказувати.

„Я мучився, праця мене не бралася, совість гризла, що може й я самий завинив в тому, що лишився без дітей. Я ж думав, що придбане майно оставлю дітям, а їх нема. Пішов я шукати за ними по містах. Знайду, думаю, проситиму, щоб вернули додому. Прийшов до одного сина, він вже одружився з полькою. Вона сміялася з мене, називала всіляко, а син навіть не хотів признаватися, що я його батько, з хати мене вигнав. А донька прийшла на місяць додому, бо хотіла знати, кілько віна від мене дістане. Я дав її кілька коров і ще дещо, вона те все зараз продала і більше я її не бачив. А молодший син вернувся господарити, але я мусів йому зараз записати всі фарми, худобу і все, що було. Я згодився це зробити тому, бо був радий, що буде з нього гарний господар, бо молодий, здоровий, вміє читати й писати по англійськи, тож і я вже лекше дожию при нім свій вік. Віддав я синові дворічне збіжжа в шпіхлірі, готівку в банку, бо він казав, що робить бизнес, щоб збільшити майно. Тимчасом син не пильнував господарки, тільки бизнесу, купував і продавав пшеницю на біржі, та й продавав фарму за фармою. Продав три фармі, на четверту затягнув позичку в трост компанії, а відтак дав її в рент другим людям. Для себе збудував в місті маленьку хатину на дві кімнаті, а для мене не було місця навіть переночувати. Я ходив по сусідах, в одного переночую, в другого пообідаю, в третього повечеряю і т. д. Та це вже навкучило мені. Тепер іду до сина або доньки, може котре змилується та перетримає мене до часу, коли зможу дістати старечу пенсію."

Нас кількох слухало його оповідання і в нас повставали думки в голові: яке буде наше життя на старі літа, чи й нам прийдеться колись переживати гіркі хвилі, як він переживає? Цей чоловік не бачив нічого, жив як той хробак у хроні, дбав про худобу, свині й кури, а дітей лишив, нехай собі роблять, що хочуть. Чого вони вчилися в школі, що робили поза школою, з ким приставали, те його не обходило. Самий дітей вдома не картав, на добре не наводив, до церкви не посилав, де були б чули науку священика „шануй батька й матір, буде тобі добре і будеш довголітно жити на землі". Тому на старі літа ось таку заплату від дітей дістав.

А його сусід, Андрій, був бідний, не вмів читати ні писати; мав шестеро дітей; двоє старшеньких, хлопця й дівчину, післав до Інституту в Едмонтоні. Як тільки придбав якого цента, платив за науку й удержання в Інституті, діти набули українознавства, покінчили вищі школи та й стали учителями. Батько мусів задовжитися, бо наука багато коштувала, але діти набувши гарне виховання, потім зі свого зарібку помагали батькови сплачувати довги і ще

й молодшим браттям помогли скінчити вищу школу. Батько мав лише одну фарму, але гарно її обробляв, то і добре родила. Великого господарства немав, то мав час піти і до церкви і до Народнього Дому, де і діти його брали участь в концертах і представленнях. Хоч їздив кіньми, бо авта немав, однак ніколи на жадне зібрання не спізнився. Тепер, на старости літ діти батькам помагають, шанують їх, то і добре їм живеться. Двоє дітей роблять на фармі, двоє пішло на торговельне поле, а двоє учителюють.

— — — — — — — — — —

Не завадить згадати, які то купці були, що скуповували худобу і свині у фармерів, яких 35 літ тому. Знав я одного, що з бідного фармера став був славним купцем на велику околицю, бо мав контролю над такими місточками, як Чіпмен, Гілярд, Мондер, Смокі Лейк, Восток в Алберті. Це була велика територія, около 70 миль довга і 60 миль широка. Як які інші купці заїхали в його околицю, то він їх так натягне всякими способами, що зайшлий купець стратить великі гроші. Всі чужі купці знали й обминали його територію. Самий він доробився великого майна з перших поселенців-фармерів, бо вони здебільша були неграмотні, охоронити себе від визиску не вміли, ціни худоби і свиней не знали, тож купець заробляв, кілько хотів. Бувало так, що дасть фармерові за вола 20 доларів, а продасть його за 100 доларів. Денно ладував і відсилав по 5 і 6 ваґонів худоби. А як фармерські сини попідростали, тоді вже син слідив за ціною так, що купцям приходи почали корчитися. Цей головний купець самий казав, що має маєтку вартости поверх сто тисяч доларів.

Та 1926 року появилися великі тягарові грузовики (троки) і почали купців скубати. З цими троками купці не могли вже вести конкуренції в ніякий спосіб. Це була і є велика вигода для фармерів, бо післанець заїздив грузовиком аж на фарму, забирав худобу чи свині прямо до різні, де фармер діставав повну ціну, і шоферові заплатив менше за перевіз худоби, ніж мав взяти Сі-Пі-Ар, ще й фармер присів з ним задармо туди й назад, в місті зорудував, що було треба, і бачив, яка ціна його праці та й кілько він заробив. Прийшло до того, що ніхто не хотів нічого продати місцевому купцеві, хіба знав, що купець на тім стратить.

Потім той самий купець взявся до фармерування. Купив щось 15 фармів, засіяв пшеницею, а тут йому на лихо ціна збіжжа упала в долину, пшеницю тримав довший час на сторидж в елевейторах чекаючи на вищу ціну, алевейторники відчислили собі за перетримування пшениці, а йому лишилося по 5 центів за бушель. Це була велика втрата за один рік фармерування.

На слідуючий рік взявся на інший спосіб. Ціна свиней стояла висока. Тому накупив він багато поросят і поросних льох. Засіяв досить ячменю і вівса, щоб було чим пару тисяч свиней прогодувати. Та заки збіжжа зародило, він мусів від весни до осені купувати збіжжа на годівлю. Ячмінь був дорогий, тож дорого його коштувало прогодувати стільки свиней, щоб були відповідні до різні. В осені свині упали з 13 центів на 3 центи фунт, то вже й не поплачувалося коло них ходити. І тут фортуна закпила собі з нього, бо стратив великі гроші.

1934 року лишив усе і відійшов на вічний спочинок. Кажуть, що лишив за собою довгу около 50 тисяч доларів.

Я їхав троком головним гостинцем до Едмонтону. Зустрічаю пару людей, чоловіка й жінку, що йдуть пішки з клунками на плечах. А я маю такий звичай, що завше як тільки стріну когось, що йде пішки, зупиняю трока й прошу сідати. Бо і я нераз ішов пішки й знаю, як то ноги болять. Тому я собі від давна постановив, що як буду мати чим їхати, то піших подорожних не промину на дорозі. Бувало так, що я віз повний трок людей ріжних національностей. Цих двоє людей ішли пішки з полудневого Саскачевану до Піс Ривера в північній Алберті. Сиділи побіч мене і оповідали про свої злидні.

„Ми мали гарний маєток", каже чоловік. „Було в нас дві фармі, пшениця гарно родила, була своя худібка, машинерія. Що року наймали на жнива робітників, яким платили 6, 7 і 8 доларів денно. Відтак часи змінилися. Прийшла немилосерна посуха, що тягнулася через шість років. В перший рік посухи спроваджував сіно дорого, купував насіння і все, що було потрібне. Мав я тоді 8 тисяч доларів готівки в банку. За три роки вичерпалася та вся готівка на удержання господарства. Відтак вигинула худоба, бо продати не було де — то раз, а по друге — ніхто не хотів купити, бо худе, лише шкіра та кости, аж жалко було дивитися. На фармі ані стебельця соломи не осталося з давніших років, вітри порохами день в день гонили, що очима не мож було на світ глянути.

Багато моїх сусідів забрали все, що мали, та й поїхали потягом в північну Алберту. А я ще очікував, може, думав я, зміниться на ліпше. І я дочекався того, що мусів покинути цілковиту пустиню, подібну до Сагари в Африці. Ми вже за останніх два роки навіть курки коло хати не мали. Гроші всі стратив, навіть не лишилося на подорож, ще й задовжився, бо брав трохи урядової допомоги на фарми. Врешті не стало нам вже терпцю ждати, та й пустилися на божу волю піхотою шукати щастя."

Оттакі то гаразди переживали наші перші поселенці в Канаді.

Михайло Сташин.

ОЙ БУЛА НА СВІТІ.

Ой, була на світі та удівонька,
Трьох синів мала,
Ночі не спала,
Їх доглядала,
В чистім любистку синів своїх милих купала.

Що один з трьох синів звавсь Нашечко . . .
Бога не боявся,
Хати відцурався,
До панів найнявся,
Килимом під чоботи панські послався.

А що другий син звавсь Василечко . . .
Він потиху встав,
Скриню розрубав,
Скарби всі забрав,
Матір свою рідну, неньку свою бідну обікрав.

Що найменший з трьох синів був Незнаїчко . . .
Стріли його люди,
Розкололи груди,
На очі наклали полуди . . .
Ніколи ж він світу божого бачить не буде.

Прийшла мати до Нашечка,
Голодная стала,
До вікна припала,
Плакала, ридала,
Руки свої схудлі простягала.

Вибіг синок, кричить, сердиться:
„Моя хата з краю,
Я тебе не знаю,
Іншу матір маю,
Її пою, її кормлю, її доглядаю".

Прийшла мати до Василечка,
Голодная стала,
До дверей припала,
Плакала, ридала,
Василечком ріднесеньким сина узивала.

Вибіг синок, кричить, сердиться:
„Моя хата з краю,
Василя не знаю,
Інше імя маю.
Себе кормлю, себе пою, про себе я дбаю."

Ой, додому вдова повернулася,
На землю упала,
Коси собі рвала,
Життя проклинала.
До сина свого та найменшого промовляла:

„Ходім, сину мій, ходім синочку,
Зігнімось, як лози,
Станем на дорозі,
На лютім морозі,
Може хто з прохожих зглянеться на наші сльози".

Ідуть вони, тужать, степом, селами . . .
На їх голосіння
Дають їм каміння,
Лушпиння з насіння.
Велике ж Твоє, Праведний, терпіння.

О. Олесь.

МОЇ МРІЇ СПОВНИЛИСЯ

То було 1907 року. Ми дістали лист від брата, щоб їхати до Канади. Брат був вже три роки в Канаді. Батьки послухали поради свого сина і давай збиратися до Канади. Про наш виїзд зараз рознеслася вістка по цілому селі. До нас почали приходити купці. Були дні, що в хаті було кілька купців нараз. Навіть і без жида не обійшлося.

Ну, продали ми, що було і очікували того дня, коли прийде вістка від аґента, щоб рушати в незнаний світ. Час минав повільно. До дня нашого виїзду було ще сяк так, бо не було ще часу добре обдумати, що це така далека дорога, незнані сторони, а що найважніше: покидати рідний край і рідню може й на все. Та чим ближче було до того дня, коли ми мали виїздити, тим більше я тратив охоту їхати в незнаний світ. Це тому, що брат писав, яка то велика Канада і які то великі фарми; як то фармері живуть далеко одні від других. Тому я втратив охоту їхати в такі пустині. Я, як підросток, зрозумів, яке то сумне життя мене чекає в тій Канаді. Та й справді, хто мав би охоту покидати таке веселе село, як наше, українське, і йти на непевне!

Врешті прийшов той день, коли ми мали виїздити. Посходилися свояки й сусіди, щоб попрощатися з нами, при чому, як самі знаєте, і плачу не бракувало. А що зо мною тоді діялося, то не до описання. Мене прийшли попрощати ті мої товариші, з якими я разом гонив пасти худобу, і їх присутність збудила в мене жаль великий. Бо лише пригадайте собі на хвильку ви, дорогі піоніри, хто з вас ще памятає ті молодечі літа, коли то ви пасли худібку на тій луці, де так гарно цвіти пахнуть, бджілки бренять, пташки співають... Ми, пастушки, бувало після всяких іграшок також заведемо гуртом свою рідну пісню, а до нас доходить звук могутньої пісні з дужих грудей парубків і дівчат, що працюють кілька гін дальше від нас на ниві, засадженій картоплею, кукурузою і соняшником. А понад нами взнісся жайворонок і теж виводить свою милу мельодію. І те все я маю тепер покинути? Це ж розпука для молодої душі!

З великим жалем в серці і зо сльозами в очах покинув я свою рідну хату, рідне село і пішов разом з батьками до стації в Городенці, де ми мали сідати на поїзд. Небаром надійшов потяг, ми попрощалися ще раз зо свояками і рушили в дорогу.

Приїхали ми до міста Антверпен в Бельґії. Там нас завів аґент до не дуже то гарного готелю, де ми чекали десять днів на пароплав. Це було в місяці квітні. Погода була тепла й гарна. Посидів я може пів дня, в голові ще крутилося від поїзду, але захотілося вже вийти на прохід по довгій подорожі. Тож зібралося нас кількох хлопців і йдемо на прохід. Мої батьки не хочуть мене пустити в таке велике місто, щоб я не заблудив. Запевняю їх, що не заблуджу і відходимо. Увійшли ми в місто і там побачив я перший раз в життю всякі дива: трамвай, собаки запряжені в маленькі візки, а на тих візках всякий крам, городина, хліб, молоко й інше. Побачив теж великі коні, що перевозили всякі тягарі. По деякім часі ми вернули „додому". На слідуючий день ми знов пішли в місто. Нас кортіло піти даль-

ше і побачити дещо більш цікаве. Пішли ми аж до пристані. Там я побачив дуже гарну картину: на другім боці морського заливу паслася череда коров тирольської раси і так то гарно мені виглядало, що до тої пори чогось подібного я ще не бачив. Тоді я подумав, що як вже буду в Канаді, то мушу знайти собі фарму над великою рікою і буду плекати такі гарні корови.

Врешті прийшов той день, що ми мали сідати на пароплав. Ми зайшли пішки до пристані, сіли і відплили від берега. Подорож пароплавом тривала десять днів. Приплили ми до Квебеку і тут я вперше побачив правдиву Канаду. У Квебеку ми довго не стояли, купили хліба і ще дещо та й рушили дальше в дорогу поїздом на захід. Чим дальше ми їхали, тим сумніше мені ставало. А було чого сумувати. Погляну крізь вікно і не бачу тої гарної ниви, обсадженої соняшником, лиш бачу гори а на них сумні безлисті осики. Як ми переїхали онтерійські гори і зближалися до Вінніпеґу, то вже ставало відрадніше, бо тут вже було видно рівнину і гарні поля.

З Вінніпеґу ми заїхали аж до Ростерн, Саск. То було в місяці травні. Злізли ми з поїзду коло семої години вечером, поставали та й стоїмо. Ми сподівалися, що тут нас має стрінути брат на стації, а його не видно. Що ж тепер почати? Чужа сторона, чужа мова, ні з ким розмовитися, а тут вже й ніч зближається. Тимчасом до нас підійшов якийсь чоловік і сказав „Слава Ісусу Христу". Як я вчув ті слова, то аж на душі стало лекше. Він почав питати хто ми, з якого села, і коли батько згадав село, той чоловік сказав, що він наш односельчанин, називається Микола Качковський. Він розказав нам, що брат чекав на нас три дні, але не міг дочекатися і тої самої днини перед полуднем відїхав до Редісон. Той чоловік забрав нас до себе наніч.

На слідуючий день трапився чоловік, що йшов в ту сторону, де мій брат мав фарму і батьки відпровадили мене з тим чоловіком до брата з повідомленням, щоб приїхав і забрав нас до себе. Взяли ми в торбину хліба і ще дещо до хліба та й пустилися в дорогу. А дорога не така близька, бо було 42 милі. Пройшли ми зо пять миль, а я вже так утомився, що годі далі йти; найгірше ноги почали мене боліти. Не диво ж, бути шість тижнів в дорозі, то, знаєте, чоловік розпаношився. А тут не жарт, треба йти. Йдемо ми, йдемо, аж чуємо, що вже й пора обідати. Посідали, перекусили і трохи відпочили, але не довго, мій сопутник каже рушати дальше в дорогу. Я встав, ноги відмовляють послуху, ледве рушив з місця. Йду, чую, мої ноги сильно печуть зо споду. Сів я, скинув черевики, дивлюся, а то міхурі. Пробую затягнути черевики. Де там. Не можу доторкнутися до міхурів. Мій сопутник радить мені йти босими ногами. Так я і зробив. Міхурі потріскали і я чую, що дальше вже не можу йти, чим раз більше звільняю хід. Мій сопутник на ніщо не зважає, грозить мені, що як не буду йти скорше, то лишить мене а самий піде дальше. Забуваю за свої міхурі, збираю останні сили і йдемо дальше. З тяжким трудом доходимо до якоїсь порожної хати. Прошу свого сопутника, щоб тут заночувати, бо дальше йти мені вже не сила. Він не похочує моєї ради слухати, каже, що до вечера ще досить далеко, але я застрайкував: сів і ані руш з місця. Побачив він, що нічого не вдіє і врешті рад не рад згодився. В тій хаті ми переночували.

Встали ми раненько, а тут починає падати дрібний дощик. Я в душі радію, бо в дощ чейже не підемо, і я ліпше відпічну. А він дає розказ далі в дорогу. Я прошуся: „Як же мені йти з раненими ногами в таке болото!" А він: „Як не хочеш йти, то лишайся, я самий іду". Що ж я, бідний, маю робити? Лишуся самий тут між німцями, дороги не знаю, пропаду. Збираю останні сили і йдемо дальше. На дорозі болото, мої рани дають про себе знати, до того ж ще чуюся втомленим від учора, ледве тягну ноги за собою, але йду.

З тяжким трудом ми добилися під вечір до брата. Привитався я з братом і з братовою, брат розпитав мене про дещо важніше, відтак повечеряли і я пішов спати.

На слідуючий день брат запряг воли до воза і каже, що їдемо по батьків. Приїхали ми за добу там, де мої батьки лишилися. Брат зараз поїхав з батьком до місточка Ростерн, де батько оплатили фарму, про яку брат їх поінформував, купили пару волів, віз, кухню і ще деякі хатні предмети, а на слідуючий день їдемо на нове господарство.

Приїхали ми в духоборське село Петровка і там коло села стали табором, щоб повечеряти. Приходить до нас кількох духоборів і питають, де їдемо. Мало ми розуміємо їх мову, та вже брат за нас говорить. Питають вони брата, чи не лишився б я у них пасти худобу. Брат мені це каже. Я не дуже маю охоту йти між людей, яких мови не розумію, але батьки кажуть лишитися, так я й лишаюся.

На другий день я і ще один хлопець, що вже був пастухом у духоборів минулого року, пігнали худобу на пасовисько. Худібка пасеться, ми полягали та й лежимо, бо пасовисько не таке мале, як було в Галичині, тут куди не глянь, то степ широкий, лиш дене-де латка пшениці. Хоч і легка робота, але я тим не вдоволений, бо пригадав собі, як то я пас худобу минулого року, то була велика ріжниця. Там був великий гурт хлопців, були веселі жарти, байки, співи, а тут лиш нас двох. Хоча й він теж українець з сокальського повіту, але я ще до нього не привик. Пасли ми разом зо два тижні.

Аж тут одного дня приходять мої тато і кажуть, щоб я йшов до дому, бо вони не годні собі ради дати на тій фармі. Кажу, що я малий, то ще й тільки не дам собі ради. Однак тато стали на своїм і я пішов додому, а вони пішли на роботу. В дома застав я навезені дрова на будівлю, але хати ще нема, замісць хати перевернули баксу з воза догори дном і вона служила за хату. Що ж мені тепер почати? Я ще малий, практики в майстерстві не маю, а тут приходиться будувати хату. Раджуся з мамою, може б здибати якого майстра, щоб бодай звів нам хату на стовпи, а решту, то вже самі будемо кінчити.. Та тут біда, що де підеш, то лиш сама жінка в дома, бо чоловік пішов на роботу. А хоч де і є чоловік в дома, то один каже, що не має часу, а другий каже, що він не майстер, тож прийшлося мені самому бути майстром. Бачив я, як то майстри в нашім селі будували хати. Беруся і я так робити. Але весь матеріял кладу круглий, бо тесати не вмію. Звели ми стовпи, але що ж тепер давати між стовпи? Бачив я, як то робиться, але це забере багато часу. А хати хочеться якнайскорше, бо та бакса вже вілася в боки. Бачив я тут одну хату, що поміж стовпи були вбиті сторчаком колики. Роблю і я те саме. Мама і

сестра ліплять, а я помагаю. Обліпили ми ту хату і вже тішимось, що небаром перейдемо з бакси до хати. Та на нещастя в ночі упав великий дощ, глина намокла, хата взяла вагу в один бік і перевернулася. Повставали ми рано, дивимось, а наша хата в руїнах. Кілько то жалю було за тою хатою! Радимося з мамою, що тепер будемо робити. На щастя наш сусід прийшов з роботи. Пішли мама до нього, розказали, що сталося з нашою хатою, і він остільки був добрий, що поміг нам хату здебільша змайструвати, а решту я вже самий кінчив. За те ходив я йому орати. Зорав я і собі зо пять акрів землі. Відтак їду з мамою до Ростерн, де моя сестра робила в німця. Їдучи через Петровку повернули ми побачитися з батьком. Тут я лишаюся знов пасти худобу, а батько їде додому. Побув я тут місяць, підовчився духоборської мови і вже мені трохи ліпше, бо можу розмовитися з ними. Каже мені один духобор, щоб я лишився в нього на зиму і від нього буду ходити до школи на науку. Я на те згодився, бо школа була таки в селі.

Скінчив я свою роботу, заробив вісімдесять доларів і з тим вернувся додому. В дома розказав про мій намір йти до школи. Мене почали відраджувати, бо я був їм в дома потрібний. Однак я таки стояв при своїм, бо хотів навчитися анґлійського.

На слідуючий день збираюся до школи. Попрощався, вийшов на двір, мама й сестра йдуть в слід за мною, плачуть і кажуть, щоб я вернувся, бо вони без мене не дадуть собі ради. Я послухав і вернувся, за чим і до сьогодні жалую.

Було десь по Різдвяних святах. Пішов я відвідати сестру в Ростерн. Прийшов я до міста. Здибає мене один чоловік і питає, чи вмію по українськи читати. Я відповів, що вмію, а він каже, чи не пішов би я до нього учити його дітей по українськи. Відповідаю, що я не учитель, то й учити не можу. Але він на те не зважав. Ми погодилися і я поїхав з ним на Альвену, де був учителем три місяці. Учив я не тільки його діти, але ще й других дідей, за що мені платили десять долярів на місяць.

Вернув я на весні додому і знов почав господарити. Час минав поволи. Аж десь на третий рік, хоч я ще не мав тих літ, щоб можна мені було фарму брати, мені припала до вподоби фарма якраз така, про яку я мріяв, над великим озером, що називається Редбері Лейк. Хоч я ще за неї не заплатив, та боюся, щоб хто другий не взяв. Починаю на тій фармі робити. Зорав кілька акрів, поставив малу хатину і так та фарма осталася мені до сьогодні. Я фармерував і з часом доробився настільки, що мав вже дві і пів фарми. В 1927 році я відвідав рідний край. Вернувши з рідного краю я купив собі ще дві фармі, на яких і до сьогодні господарюю.

А коли вийду на двір і погляну на озеро, то згадую той день, коли я був в Антверпен, бачив гарні расові корови над морським заливом і мріяв про фарму над рікою в Канаді. Мої мрії сповнилися.

Гриць Ґрамяк,
Гефорд, Саск.

Літа.

— Кілько літ має твоя дружина?

— Не знаю.

— А ти не питав її?

— Питав. 20 літ тому мала 25, а два роки тому мала 30.

МОЇ ПЕРЕЖИВАННЯ ВІД 1897 РОКУ

Мої батьки приїхали до Канади на весні 1897 року і осіли на гомстеді 26 миль на північний схід від Йорктон, Саск. У той час не було легко почати фармерування, бо батько немав грошей на початок і мусів лишати маму з малими дітьми а сам ішов у світ шукати роботи, щоб заробити трохи грошей на прожиток. В той час і заробити було тяжко, бо платня була низька. Мама копали лічничі корінці, продавали їх і нас годували.

В 1899 році батько купив корову і почав ліс корчувати, щоб було де пару акрів землі виорати. В 1902 році купив пару волів і почав орати землю. В 1904 році батько подався за канадійськими паперами, за деякий час одержав їх і став правним громадянином Канади.

Я, син, Іван Візнюк, уродився 2-го червня 1896 року. Пятилітнім хлопчиком я вже приглядався до кожної роботи, що батько робив на фармі. Як батько їхав де волами, то я в дома не хотів остатися, але їхав з батьком. До школи я не ходив, бо в ту пору шкіл на фармах ще не було.

В 1907 році батько купив стару і до того ще й каліку коняку. Ми запрягали її разом з волами до плуга на дві скибі, до байндра і та трійця добре рівнялася, бо конина не годна була йти скорше від волів тому, що була каліка. Як ми з батьком їхали до місточка, віддаленого 26 миль, то брало нам півтора доби туди і півтора доби назад.

Пригадую собі, тоді був я ще малий, поїхав я з мамою волами возити сіно. Мама накидали сіно на віз, а я стояв на возі й толочив сіно ногами. При тому попав я якось ногою поміж щаблі та й упав коміть головою з воза на землю. Щастя, що собі очей не виколов до великої стерні, бо сіно було велике і мама його косили косою.

В 1908 році батько купив пару лошат і за деякий час ми дочекалися пари коней. Це вже був неабиякий здобуток!

В 1910 році я вже мав 14 літ і задумав іти в світ пробувати щастя. Я хотів заробити сам на себе, бо наша фарма була підла і я не думав, що зможу чогось доробитися на тій фармі. Як задумав, так і зробив. Пішов я заробляти на свій хліб. Трудно мені приходилося переживати той час, але біді не хотів піддатися. Першу роботу дістав я у фармера — корчував ліс за сім доларів на місяць. Як місяць скінчився, я побачив, що мені не вийшло добре, бо забагато шмаття подер на собі. Думаю, треба йти десь ліпшої роботи шукати. Багато часу не взяло — я дістав роботу в другого фармера. Згодився на два місяці за 15 доларів. Він казав, що я в нього не буду тяжко робити, хоч я здебільша мусів також корчувати. Як я виробив тих два місяці, то задумав щось ліпшого пошукати.

Якраз тоді чотири і пів милі від фарми мойого батька почали будувати місточко, котре назвали Райн. Я задумав іти й купити собі там кавалок землі та й побудувати на ній хату, бо хотів мати свій куток. В 1911 році я купив собі чотири лоти за 180 доларів; 20 доларів заплатив готівкою, а решту мав сплачувати ратами. Я дістав роботу на залізній дорозі в Райн, робив на секції, і за деякий час побудував собі хату. Платня на секції була

мала для нового робітника, я заробляв по півтора долара за 10 годин денної праці. З того зарібку я мусів самий оплачувати свій харч. Праця була тяжка, бо я ще був молодий, мав лише 15 літ. Та я тримався цеї роботи до 15 липня 1914 року. Відтак нагло занедужав на сліпу кишку і мусів піддатися операції. В той час це була поважна недуга. Моя операція лікарям не вдалася і я дальше був слабий. Через два роки не міг нічого робити. Тож задумав я поїхати до Вінніпеґу і найти собі якесь легеньке заняття.

В 1916 році я записав хату своїй мамі, а самий поїхав до Вінніпеґу. Там зайшов я до готелю, що називався Сейнт Реджіс, і попросив управителя, чи немає він якої легкої роботи, щоб була для мене відповідна. Як раз йому було треба хлопця віндою (елевейтором) гонити, от він і приняв мене до цеї роботи. З початку платив мені по 20 доларів місячно і харч. Відтак я робив таку саму роботу і в других місцях.

У 1917 році мене взяли до війська в Вінніпеґу. Тоді мусів я піддатися другий раз операції на сліпу кишку і по цій операції чувся багато ліпше. З війська мене виписали 7 січня 1919 року. Знов прийшлося мені думати про те, як би то заробляти на прожиток. Тож задумав я йти до школи і вчитися на стрижія. Перебув я два місяці в школі, став стрижієм і вже готовий іти в бизнес, а тут грошей бракує. Почав я потрошки: купив собі деякі голярські знаряди, один білярдовий стіл і виїхав з Вінніпеґу до місточка Сторновей, Саск., де отворив свій бизнес на 25 лютого 1919 року. Перебув я там до весни і пішло мені незгірше. На весні бизнес підупав, отже я постановив виїхати десь у друге місце, де можна б більше заробляти. А тут біда, грошей бракує.

Покинув те все на деякий час, самий пішов до фармера трохи грошей заробити. Під ту пору фармері добре платили робітникам. Робив я у фармера до осені 1920 року, заробив 600 доларів, забрав свої голярські знаряди і білярдовий стіл та й перевізся до місточка Роннемід, Саск. Там побудував собі будинок 20х50 стіп, в якім містився пул рум а позаду мешкання. Заки я те все викінчив, то ще задовжився 1,100 доларів.

Отворив я свій бизнес на 4 грудня 1920 року. Думав я собі, що як бизнес не піде добре, то прийдеться збанкротувати, відтак вже хіба брати мішок на плечі й пускатися в світ за щастям. Але бизнес пішов мені ліпше, ніж я собі думав. До 1923 року я свій довг заплатив до цента.

А тепер прийшла мені до голови інша думка. Пригадав я собі, що час би вже пошукати товаришки життя, бо мені вже було 27 років. Думаю, як не поспішуся, то буду мати другий клопіт, бо не зможу жінки знайти. Та вже й мені накучило робити хатну роботу, бо чоловік не дуже спритний до неї, це жіноча робота. Не довго мені прийшлося шукати жінки, бо я знав одну дівчину ще із малих літ. Пішов я до неї, поговорив, вона згодилася і я оженився з нею 3 червня 1923 року.

Ми, Богу дякувати, щасливо прожили до сьогодні. Маємо четверо діточок, хай здорові будуть, найстарша дівчина має 14 літ, а наймолодша, теж дівчинка, має 5 літ, а між ними є два хлопці.

У 1926 році я продав свій бизнес в Роннемід і перевізся до свого давного місточка Райн, Саск. Тут побудував собі гарну хату і був стрижієм від 1926 до 1936 року.

У 1936 році я побудував собі окремий будинок 20x40 стіп і в нім отворив пул рум і голярню. Бизнес іде незгірше, довгу немаю. Дякую Богу, на життя заробляю. Тепер моє майно вартує яких 2,500 доларів. Та моє здоровля не зовсім кріпке. Я хотів би продати свій бизнес і перейти десь в таке місце, де клімат був би відповідний для мене.

Я до школи не ходив, бо немав нагоди. Я самий навчився по українськи читати й писати. По анґлійськи також вмію добре читати.

Іван Візнюк,
Райн, Саск.

НЕЗАБУТИЙ СКОК

Я приїхав до Канади з батьками 1909 року. Мені було тоді 17 літ. Подорож кораблем не буду широко описувати, бо кожний, що їхав до Канади, знає, яка невигідна та страшна була подорож в тих часах. Треба було 15 днів дивитися на бурливі филі океану. Зразу я немав нагоди бачити морських бурунів, бо молодший брат тяжко занедужав і я мусів піти з ним до шпиталю, щоб йому було веселіше. Шпитальна каюта була низче в середині корабля. Вікно було майже рівно з водою і лише час від часу було видно світ божий, як вода відбилась від стін корабля. Перебуваючи в тій каюті, не бачив я родини і знайомих, брат лежав слабий, не було до кого говорити, тому було мені сумно. Став я коло вікна, оглядаю, чи можливо його отворити. Потиснув за замок і воно, на щастя, отворилось. Я перехилив голову й побачив свого батька, що був сперся на поруччя і сльози з його очей капали на филі океану. Коли я обізвався: „тату, чого сумуєте?", батькові стало веселіше. Спитав мене про молодшого брата, а я відповів, що йому вже трохи лекше. Відтак ми вже могли частіше між собою говорити. Але каже українська пословиця: „Не завжди в середу Петра". Так і мені сталася пригода з тим вікном. Одного бурливого дня, коли ми вже були на середині океану, я відчинив вікно, филя вдарила на мене і до середини нашої каюти влилося багато води. Я зачинив вікно і почав черпати воду, чекаючи нагоди, коли корабель похилиться вбік, бо тоді вода збігалася під стіну. Але я цеї роботи не скінчив, бо прийшла доглядачка хворих, а побачивши воду на підлозі побігла й закликала службу а за ними увійшов і самий капітан. Вони почали дивитися по стінах, чи нема де діри, щось до себе говорили по німецьки, відтак глянули на вікно й завважили, що воно не було заперте так, як треба. Питали мене, чи я не відчиняв його. Я признався. Капітан, видно, був добрий чоловік, бо не сварив мене, навпаки, дав мені цигара і похвалив за те, що я не злякався та зачинив вікно.

Тимчасом братові стало лекше і нас випустили на верх корабля. А за кілька днів ми приплили до пристані в місті Квебеку.

Дня 9-го травня 1909 року ми прибули до місточка Радісон в Саскаче-

вані. По нас виїхали волами. Моя мама, котрої вже нема між живими, мала надію, що ще того самого дня буде могла привитатись зі своєю сестрою, що рік скорше була в Канаді, і в листах до нас писала, що їй до міста лише дві милі старокраєвих. Їхали ми днями й ночами, аж третього дня прибули на місце—47 миль на північ від Радісон. Радість була велика, та не на довго, бо за тиждень я мусів їхати шукати роботи, не знаючи як за нею питати, бо не умів ні слова анґлійської мови.

Поїхав я до Ростерн, 70 миль від не-свого дому, на роботу. Перша моя робота була в українського фармера, Михайла Залєщука, на Фиш Крік, 15 миль на схід від місточка Ростерн. Моя платня була невелика — 14 долярів на місяць. М. Залєщук був добрий і свідомий чоловік. Були в нього українські книжки, між якими я знайшов книжку „Пісні про Австрію і Канаду". В тій книжці між іншим я читав, що „в Канаді від комарів аж шия спухла, але зате від доларів аж кишеня пукла".

Та я постановив шукати такої роботи, щоб міг більше грошей заробити. Пан Залєщук заплатив мені совісно 14 доларів, ми попрощалися і я ще того самого дня прийшов до Ростерн.

Думаючи про те, що моя родина осталася там десь в корчах без хліба, я вислав їм 12 доларів з мого зарібку, а два долари лишив собі, які скоро розійшлися і остався як голий на леду.

Ходив я голоден поміж німцями менонітами, шукаючи роботи. Думав про більшу платню, однак не міг дістати навіть тої, що мені платив Залєщук.

Одного вечора, коли я вернув до Ростерн, стрінув мене незнайомий чоловік, але говорив українською мовою, віком був около 30 років і був добре одітий. Він спитав мене, чи нема тут де роботи. Я відповів, що вже сходив довкола і не можу знайти роботи з відповідною платнею. Цей чоловік, котрого імя я забув, мав добре серце: спитав, чи я голоден, купив хліба, ковбаси, ми наїлися й стали немов браття.

Він радив мене, щоб я їхав з ним до Саскатуну. Я сказав, що грошей не маю. Він каже: „Будемо битувати трена". І слідуючого ранку до схід сонця ми вже сиділи на дровах, що були наладовані на однім ваґоні.

Їдемо. Він навчає мене, як нам треба буде скакати перед Саскатуном, бо як відемо у місто, то можуть нас зловити і будемо карані. Мною почало трясти зо страху і я навіть не завважив, як він вже поскидав на землю свою валізу і мій мішок. Відтак спустився на поріг ваґону, розмахнувся і скочив на насип. Я, в повнім страху, зліз на поріг, але не маючи відваги скакати зблизився вже недалеко стації і там скочив тай покотився по насипі, як бараболя, 20 фітів в долину.

Коли я прийшов до памяти, мій товариш підійшов до мене, обтріпав мене, дав мені мій мішок і я, криваючи, прийшов з ним на емплоймент офіс. Він знав трохи говорити по анґлійськи, спитав за роботою і ми записалися до роботи на залізній дорозі (на секції) в місточку Крейк около 80 миль на полудне від Саскатуну. Дали нам дарові білєти і ми пасажировим поїздом туди заїхали. Там ми застали кількох українських робітників з Галичини й Буковини.

Робив я там два місяці, заробив 90 доларів, купив анґлійсько-український словар і почав у вільний час

вчитися анґлійської мови. Подякував я тому чоловікові, що він поміг мені знайти роботу, попрощався з ним і пішов на жнива. 1909 року був добрий урожай. Я робив 40 день у фармера при молоченню, заробив 120 доларів і вже пізно в осені пустився шукати своєї родини.

Вже було мені лише 20 миль до родини, та упав великий сніг, покрив дороги, і я, не знаючи дороги, мусів задержатися в українського фармера, Григорія Гараха, в теперішній околиці Кридор.

Добившися до дому, ми купили воли й корову тай стали фармерувати. Щоб здобути дещо грошей на прожиток, ми копали корінці (сенека рутс) і возили їх на продаж до місточка Радісон. Платили нам за ті корінці по 40 центів за фунт.

Побувши на тій фармі чотири роки і переконавшися, що земля на пшеницю невідповідна, ми переселилися 1913 року на теперішню околицю Витків. Тут ми застали великі стада коней, що випасалися на степах бувшої околиці французьких ренчарів, тому треба було робити загороди, щоб коні не робили шкоди у збіжжю.

З часом обставини в тій околиці змінилися і вона тепер заселена українськими поселенцями. 1916 року заложено тут Читальню, а рік пізніше Народній Дім.

З моєї родини, що 1909 року були малими, бо я був найстарший з дітей, нині я маю чотирьох дорослих братів і одну сестру. Маю свою власну родину, фармерую на пятьох кводрах землі, і часом нарікаючи на недостатки забуваю, як колись ходив голоден шукати роботи.

А про цей скок з тягарового поїзду коло Саскатуну не забуду ніколи.

Лука Іванчук,
Витків, Саск.

УСМІШКИ.

Він це заслужив.

В малому канадійському місточку врадила громада пошанувати заслуженого політичного діяча і в навечеря імянин перед його домиком поставили в найглибшій тайні прегарні тріюмфальні ворота, де серед ґірлянди смеречин висіла таблиця з написом: „Він на це заслужив". Але в ночі зірвалася буря і коли діяч виглянув ранком крізь вікно, побачив сумну петлю і гарний виразний напис: „Він на це заслужив".

Тепер вже знає.

— Касю, чи в тім слоїку є брилянтина до волосся?

— Ні, арабська ґума!

— Ах, тепер я знаю, чому не можу зняти капелюха з голови.

Хитрий фармер.

Поїхав до одного фармера панок у гості. Панкові захотілося поїхати на прогульку. Фармер не дуже радий у свята мучити коні, тож каже наймитові:

— Запряжи чвірку коней!

— Чому аж чвірку? — питає панок.

— Це, бачите, так: двійкою 6 миль треба їхати одну годину, трійкою пів години, а чвіркою то не треба їхати, лише запрягти і вже там.

Розсіяний.

Жінка: Чи знаєш, що наш сусід умер несподівано нині рано?

Професор: Так? То дивне! Вчора я бачився з ним, але він не згадував мені нічого про те.

СТРУННА ОРХЕСТРА РІДНОЇ ШКОЛИ ПРИ ТОВАРИСТВІ ПРОСВІТА В ФОРТ ВІЛЛІЯМ, ОНТЕРІО, КАНАДА, 1937-38.

Учитель і диріґент А. Ґерило сидить по середині. — Рідна Школа при Товаристві Просвіта в Форт Вілліям є одною з перших рідних шкіл в Канаді. Школа гарно розвивається, в ній учуться діти рідної грамоти, культури, традиції і мистецтва. Батьки дітей, члени і провід Товариства Просвіти заслуговують на честь і признання за удержування Рідної Школи і за виховання молоді в українськім національнім дусі.

ОЙ, ГІРКА БУЛА МОЯ ДОРІЖЕНЬКА.

Що нас заставило покидати рідну Галичину, Поділля медом і молоком текуче, і їхати в чужі, незнані краї: Америку, Канаду, Бразилію, Арґентину? Поперше те, що земля галицька була в руках польських маґнатів і жидів посесорів, ворогів українських селян. Наші селяни робили майже за дармо на ляха й жида: чоловіки по 20 центів, а жінки й дівчата по 15 центів від сходу до заходу сонця як зима, так і літо. А як прийшли машини, то не стало й того зарібку і люди, здебільша молодь, почала еміґрувати насамперед до Арґентини й Бразилії, а відтак до Америки й Канади. Декотрі були щасливі, інші не мали щастя. До тих нещасливців і я належав.

Вибираючись до Канади в 1908 році, пішов я до лікаря в Копичинцях, щоб оглянув мої очі. Лікар по візиті дав мені картку, що можу їхати, хоч сказав, що за одно око не ручить. Нічого робити, мушу їхати, бо біда виганяє з села.

Батько позичив на дорогу 200 ринських, заставивши поле, якого в нас було три морґи, а дітей четверо. Корабельну карту купив я, мабуть, в Хоросткові. В умовлений день вибрався я з дому, їду. В Мисловицях перейшов я візиту на очі добре, в Гамбурґу також. Приїздимо до Антверпен. Тут знов візита, два лікарі оглядають очі, один цивільний, другий урядовий. Я пішов перед урядового лікаря. Він поглянув мені в одно око, відтак в друге, і — затримав. На слідуючий тиждень післав мене агент до цивільного лікаря і цей сказав, що можу їхати. Зайшов я на корабель, де мене примістили в ямі коло волів. Їду я й сумую, лячно мені стає на гадку, що маю переходити ще одну візиту. Ану ж завернуть, що тоді буде?

За 18 днів приплили ми до Квебеку. Злазимо з корабля. Йдуть люди до візити, йду і я. Стоїть двох урядових лікарів, один низький, другий високий. Той низький хап за око, гляне тай пустить. А той високий погляне на обоє, тай декого до клітки. Вже багато людей до клітки запер. Підійшов я зо страхом божим, а той високий тільки глянув, тай запер і мене до клітки. Я знов у неволі.

На слідуючий день зібрали нас около 150 осіб і завели на корабель. За добу корабель переплив з Квебеку до Монтреалу. Тут дали двох поліцаїв, які стояли на містку і нас стерегли. Мій односельчанин, як на біду, взяв мою валізу зо шматтям, мене воші їдять на кораблі, перебратися не маю в що, розпука бере.

В Монтреалі заладували корабель та й назад на море. Горе нам. Декотрі з дітьми, плач, завід. В краю попродали хати, поле. „Що нам тепер, кажуть, робити? Хіба в воду скакати!" Я просив Бога, щоб той корабель втопився зо мною. Виходив на поклад, як била велика филя, щоб мене втрутила в море.

Приплили ми до Антверпен. Аґент дав нам білети до Освенціма. Приїздимо до Освенціма. Всі ми люди молоді, не більше 25 років, а виглядаємо як жебраки. Що тут робити? Маю ще одного долара. Купую білет до Кракова. В Кракові продаю канадійський ножик, купую бохонець хліба. Нас около 15 хлопців, їмо той хліб і проклинаємо свою долю.

Йдуть хлопці піхотою з Кракова аж на Поділля й Буковину. Я самий

лишаюся, йду до маґістрату, там мені дають білєт до Ряшева і бохонець хліба на дорогу. Приїзджаю до Ряшева, надаю телеґраму додому. З дому присилають мені кілька корон і я їду до Тернополя. З Тернополя йду шість миль додому босий, бо черевики давно подерлися, а воші їдять, не дають спокою. Я ж близько три місяці сорочки чистої не мав.

Приходжу до села, в стодолі скидаю воші, вбираюся в чисту батькову сорочку, бо своєї не мав. Покійний батько був умірковaний, нічого не казав, зате покійна мама воркоче, що я стратив 200 ринських. Народу зійшлося повне подвіря. Я сховався у стодолі й не показуюся. А вони пхаються, щоб на мене поглянути, немов би я з Марса прийшов. Дивляться всі на мене, гей би на якого розбійника.

Перебув я літо в дома, працював коло мулярів. Однак надії не трачу, постановив собі в думці, що таки мушу бути в Канаді. На друге літо беру десятку в кишеню і їду до Німеччини. Там роблю на полю, а в зимі на залізній дорозі по 5 марок денно. Це не у дворі за 25 ґрейцарів денно. В Німеччині цивілізація. Я вже й трохи розуму набрався. Кінчу роботу на новий рік і, хоч жалко, мушу їхати додому. Маю поверх 100 ринських і виглядаю, як шляхтич, бо така ноша в Німеччині.

Приїзджаю до села. Тепер вже люди трохи інакше відносяться до мене. Ну, що ж мені дальше робити? Кажуть мені свояки: „Женися, бо батько тобі нічого не дасть з ґрунту, тому, що ти світовий". Загнали мені нову думку до голови. А в селі кажуть, що хто має поверх 26 років і не жонатий, то йому щось бракує.

Оженився я. Побув два роки в селі, ану далі! Їду до Гамбурґа, купую шиф-карту і їду знов до Канади 1910 року. Приїзджаю до Сейнт Джан в зимі 28-го лютого, злажу з корабля, і знов їду до візити. Лікар, вже цивільний, знов задержав мене і ще двох моїх знайомих, тримає нас в касильґарді, а два поліцаї вартують. Біда. Що мені робити, втікати? Йду до виходка на першім поверху, скачу на землю крізь вікно, вибігаю на залізну дорогу, піду, думаю, піхотою до Монтреалу. Проти мене надійшла якась жінка. Питаю по німецьки, кілько миль до Монтреалу. Вона каже, що 800 миль! Я настрашився. Дійшов до стації, питаю по німецьки: „Віфіль кост білєт до Монтреал?" Стаційний урядник в телефон: „ґалов", а я в ноги на двір. Дивлюся, йдуть мої партнери. Прилучився і я до них, йдемо всі три разом. Питаю їх: „Де ви були?" Кажуть, що заплатили по 50 центів та й переночували, а я ходив цілу ніч, як дурний. Йдемо до стації, а проти нас той з жовтими ґудзиками. Наставив руку і каже: „сидам!" Я зрозумів трошки по українськи „сідай". Ми не хочемо, а він ланцюжки з кишені та й мене з другим до купи скував і на „боґу" посадив, а третього коло себе примістив. Ми знов в руках. Їдемо. Той, що був незакований, витягає хліб і їсть, а поліцай хап, видер хліб у нього, розломив і дав нам всім по рівній пайці. Привіз нас до міста, перевів закованих містом пару блоків, показав те місце, де я скочив, відтак завів нас до якогось будинку, взяв капелюх з голови і краєві чоботи, показав на вікно і промовив: „Втікай". Потримав нас два дні, відтак завіз на стацію і сказав, що можемо їхати.

Приїхав я до Монтреалу. Зліз з поїзду. Приходить до мене той з жовтими ґудзиками й каже:

— Ти був в Сейнт Джан там і там?

— Був, — кажу.

— Маєш гроші?

— Маю.

— Кілько?

— Маю золоту десятку американську.

— Давай сюди.

Дав я йому десятку, він взяв собі 5 доларів, а 5 віддав мені. Відтак завів мене до якогось департаменту і я підписав, що маю заплатити ще 12 доларів. По цім він відійшов від мене. Мав я тоді адрес від аґента і якийсь чоловік завів мене між наших людей в Монтреалі. Люди добрі, дали мені їсти, завели до жида, купили спідне шмаття, а на слідуючий день, як вже у мене не було ні цента при душі, завезли мене до нового тунелю в однім місточку в квебекській провінції, де я робив два місяці. При роботі називали мене „поляком". Відсілля вернув я знов до Монтреалу і записався на секцію в Алберту. На секції робив до зими. Пізніше робив по ґенках і в фармерів. Мав я спромогу читати всякі повчаючі книжки й часописи, а в Галичині не було спромоги одного часопису передплатити і читати, бо там над нашим народом ляшня панує, дусить його, не дає йому спромоги свобідно дихати, а не читати і вчитися.

Мені тепер 57 років. Як згадаю про свою молодість, про Рідний Край і своїх земляків, то нераз гірко заплачу.

На закінчення апелюю до всіх своїх братів-українців: Єднайтеся, браття, бо ми всі переживали і ще тепер переживаємо горе. Хоч декому усміхнулася краща доля, то не довіряйте, бо доля може мачухою стати, та й вороги наші не сплять, а лютують. Тут маємо нагоду вчитися, тож учімся й єднаймося, бо в науці і єдности — сила!

Матвій Романів,
Келґарі, Алберта.

ЯК Я ВСТУПИВ ДО КАНАДІЙСЬКОЇ АРМІЇ В 1914 Р.

Ще малим хлопцем мене цікавив широкий світ. Я залюбки читав про подорожі, про чужі краї а в школі дуже любив ґеоґрафію.

Коли при помочі читання, обзнакомився трохи з тим, як тоді називали, Новим Світом, Америкою, почала мене туди гадка тягнути.

Року 1912 приїхав я до Канади і почав жити в маленькім місточку, Капер Клиф, в Онтеріо, де то мій вуйко, Василь Школьний, був форменом в Рак гавзі (млин, що меле каміння). Переїхавши понурі онтерійські гори, обсмалені мертві ліси й осівши між голими скалами, а ще в такім місточку, як Капер Клиф, де такі їдкі сірчані дими, що часто й дихнути було тяжко, тож не диво, що зразу не припала мені була Канада до душі. З початку було мені скучно й прикро, однак по деякім часі я пристосувався трохи до тутешніх умовин, дістав досить добру роботу в Василя Бучовського, що був тоді власником т. зв. Старого Капер Клифу, де мав свої власні доми, які віднаймав для мешкання компанійним робітникам. Мав також порядний склеп, в якім вів загальну торговлю. Він був вдоволений з моєї робо-

ти, і я немав причини до невдоволення, бо добре мені там поводилось. Та мене все кортіло побачити ширшу Канаду. Тому лишив усе та й поїхав аж в Алберту, де мав свого стрия, Івана Ясінчука, та вуйків на фармах.

Тут зразу я почав думати про школу, та з тої думки нічого не вийшло, бо не було в мене досить грошей. Я постановив заробити наперед трохи грошей, а відтак йти до школи вчитися. Однак в Едмонтоні я зустрінувся з тіточним братом мойого батька, Іваном Баганом, і він взяв мене з собою до Келґарі. Там я познакомився з нашими людьми, зібрав мало не всю українську молодь і в Келґарі вперше почала лунати українська пісня, а навіть відіграли, здається, перше українське представлення в салі під українською греко-католицькою церквою.

В 1914 році припадав столітній ювілей уродин нашого ґенія Тараса Шевченка. Мене запросили до кількох місцевостей на фарми і я справді почав був святкувати таки добре ювілей Шевченка.

Ще в старім краю, хотяй я молодий приїхав до Канади, дуже любив я січове товариство. Тому як приїхав до Канади, то тут почав я орґанізувати товариства на подібний лад.

Перше товариство Січ я пробував зорґанізувати в Капер Клиф, Онтеріо, 1912 р. Та немав я ще тоді орґанізаторського досвіду і ще не розумів тутешніх обставин, тому це товариство ледве клигало в початках. Пізніше, як мій вуйко, В. Школьний, також приїхав до Алберти, то сказав мені, що це товариство заснітилося і ніхто про нього навіть не згадує.

Однак я не упадав на дусі і в Алберті дальше орґанізував Січи. В Келґарі забагато мені мішали релігії. Зате на фармах почав вже був добру роботу. Між старшими орґанізував Читальню Просвіти, між молодими Січ, а між дітьми товариство Молодий Цвіт.

В околиці Кемрус, як Равндгил, Кінґмен, Голден, Дейзленд, Брус греко-католицька церква була тоді одинокою орґанізацією і без дозволу священика, о. Гури, не можна було нічого зробити. А коли я почав дещо робити на власну руку, то зараз о. Гура викричав по своїх церквах, тож треба було дещо піддатися.

Та ще в більшу халепу попав я, коли п. Марушечка вислав мене своїм коштом з Равндгил на своє попереднє перебування до Ледук, бо, казав він, там треба конче кацапів спамятати, бо почали були дуже верховодити.

В околиці Ледук мене радо приняли громадяни Середа, Бурик, Турта і другі. Дуже радо мені помагали, і священик католицький тут мовчав, бо вже й йому було забагато тої кацапської кирині.

Тимчасом в літі 1914 вибухла Світова Війна. Я зібрав молодь і машерую з своїми січами по фармах. І саме тоді кацапи використали нагоду, щоб пімститися на мені. Вони донесли властям, що я австріяк і орґанізую австрійську армію в Канаді.

Пару днів по вибуху війни я приготовив гарний гурток січовиків в околиці Федора і Вох та й машерую з ними в неділю до церкви. Як тільки ми прийшли коло церкви, я приказав січовикам „стань!" і „розійдись!", до мене підступає якийсь чоловічина неукраїнець, бо говорив ломаною українською мовою, почав дещо розпитувати, а відтак почав вже й записувати. Побачив я, що тут не добром пахне, якось незамітно замішався між людей

і так пішов, що вже більше з тим панком не стрічався.

З кольонії я зараз відїхав до Едмонтону. Тут всюди застав військовий рух. Мобілізують армію. В готелях, на вулицях, у трамваях, всюди повно вояків. Я сам не знав, де мені дітись тоді, коли за мною, як мені виглядало, всюди слідили. Зустрінув я кількох знакомих, що вже були вписались до канадійської армії, і вони почали мене заохочувати, щоб іти з ними. Я, молодий тоді хлопець, зацікавився війною і більше для того, щоб побачити світ, ніж що інше, згодився вступити до війська. Тому що я ще не знав тоді анґлійської мови, мої знакомі за мене говорили при записі. Отак я опинився в канадійській армії і небаром виїхав з Канади до Европи.

Цікаве було моє життя в армії, варта його описати, та цей опис заняв би багато місця. Може колись іншим разом опишу. Багато я на тім не стратив і не заробив, але багато навчився. Бо хоч в ровах на фронті не довелось бути, то все таки приходилось бачити війну.

Ще підчас військової служби я думав видати книжечку про свої пригоди, та через деякі причини вона вийшла трохи пізніше під назвою „Канадійський Кобзар". Хто читав мої вірші в цій книжечці, той бачив, до чого мене тоді тягнуло.

Йосиф Ясенчук.

ПІОНІРСЬКІ ГАРАЗДИ В КАНАДІ

Вже 40 літ минає, як опустила я зо своїми батьками своє родинне село Михальків, рідну стріху, садочок гарний, лишила всі місця мені любі, де я провела свої безжурні діточі літа. Невимовний жаль і туга охопили моє дитяче серце, коли побачила, що на нашому подвірю зійшлася вся родина, все село, щоб попрощати нас в далекий незнаний світ. Серце з болю рвалося на вид того плачу й зойку, що піднявся мов на похороні. Плакали старі і молоді прощаючи батьків моїх може вже і в послідне. Плакали за мною і маленькі школярочки, мої товаришки.

На саму згадку про школу, моє бідне серце рвалось на шматочки. Душа моя мов би відчувала, що я трачу найдорощий скарб в життю, котрого ніколи вже не спіймаю. А любила я школу й науку мов матінку рідну. Та лиха доля інакше судила.

Серед плачу й розпуки посідали ми на фіру і рушили просто до Черновець. Як виїхали поза село на гору, окинули ще раз оком село рідне, що в вишневих садочках пишалось, мов у віночках. Ніхто з нас з розпуки не був в силі слова вимовити, тільки серце щеміло:

Прощай село, рідна стріхо,
Мій родимий краю,
Бо Бог знає, чи я коли
Ще вас привитаю.

В Чернівцях посідали ми на поїзд і далі в дорогу.

Батько мій був твердої постанови. Він рад був, що вже раз вирвався зпід ляцької кормиги. Тому переболівши хвилево розлуку з рідною землею, цікавився дальше прекрасним краєви-

дом, що так і миготів у вікнах поїзду, снуючи золоті мрії про цю, до тих часів казочну, Канаду.

Мама, навпаки, були ніжної вдачі. Їм чи не найтяще в життю приходилось переносити той тяжкий удар. Як почали плакати, ще лиш батько висловили свою думку про виїзд до Канади, так цілу дорогу за плачем і світа божого не бачили.

Приїхали ми до Гамбурґу. В Гамбурґу мусіли чекати пару день на корабель. Там найбільше, як на мій дитячий вік, мене цікавило, коли побачила величезних собак, запряжених до візків. На візках було повно великих баньок з молоком. Молочарі галайкаючи, розвозили те молоко, де було треба.

Врешті надійшов корабель. Він стояв далеко від берега, а до нього перевозили нас малим судном.

На кораблі ми побачили, що їхало більше наших людей з Галичини і Буковини до Канади. Людей порозміщувано по кімнатах, де ліжка були одні верх других. Їзда кораблем декому далась добре в знаки. Багато людей слабувало. Не один, що зїв, зараз мусів вертати. Особливо вечером було що бачити. Як котрий на спідньому ліжку, забувшися, вихилив голову, то тамтой верхній так його обшляхтив, що хоч сідай тай плач.

Та були люди, яких морська хороба зовсім не чіплялась. Їм, як то кажуть, було море по коліна. Не зважаючи на те, що їзда водою не була дуже безпечна, вони строїли ріжні неприличні жарти. Особливо пару людей з Буковини часто запивалися до безтями. Тоді один з них вбирався в якісь лахи, мов піп, і правив, а решта, мов дич і собі вили за ним. Другий знов дав своїй жінці острий наказ тримати його сподні коло ліжка, а сам вилізши на ліжко скакав в ті сподні. Люди від цих жартів відвертались з обридженням.

Та були між ними люди, що гідні були пошани. Один чоловік мав сопілочку. Як заграє на тій сопілочці, або заспіває, то самі сльози з очей ллялись. Як гра, так і пісня його була наскрізь перейнята безмежною тугою за зеленою Буковиною:

Буковино буйна, буйна,
Ному в тобі добра нема?
Не мало я тебе сходив,
Ніде добра не находив.
Лиш на однім заріночку
Три листочки барвіночку.
Один урву, тай заграю,
Десь я в світі дедю маю.
Другий урву тай заграю,
Десь я в світі мамку маю.
Третий урву тай заграю,
Десь я в світі браття маю
Ой соколе, соколоньку,
Не суши ми головоньку ,
Бо вона вже ізсушена
Тай від роду віддалена.
Тай від роду, від родини,
Нема мене й половини.

Врешті причалили ми до берега в Галіфаксі. На березі маса анґлійців. Оглядають нас не то з зацікавленням, не то з погордою. Чоловіки, особливо з Галичини, поприбирались на дорогу нібито з панська, а жінки і діти їхали в селянських одягах. Також старші віком чоловіки з Буковини були з довгим, аж до пояса, волоссям на голові, намащеним якимсь страшно вонючим смальцем, а до того ще і в засмальцьованих, від волосся, на плечах вонючих кожухах. Тому мабуть анґлійці, затикаючи ніс, зглядались мов на дивовижу.

В Галіфаксі сіли ми в поїзд і рушили далі. Та коли переїздили онтерійські гори і тунелі, то думали, що вже буде кінець світа. Не одному була душа в пятах, а жінки і діти такий плач і вереск підняли, що годі описати.

Накінець приїхали ми до Вінніпе-

ґу. Вінніпеґ в той час було дуже маленьке, сказати б, фармерське місточко. Там ми позлазили з потягу і нас запровадили до іміґранту. Тут великою розрадою став нам пок. Кирило Ґеник. До кожного заговорив, щиро порадив. Декотрих, мабуть з його села, розпитував про свого шкільного товариша, Михайла Дорундяка.

З Вінніпеґу ми поїхали до Йорктон, Саск. В Йорктоні нанявши фіру, поїхали поверх 30 миль дальше на північ. В кінці з гіркою бідою, бо комарі мало що нас живцем не зїли, добились ми на призначене місце, до нашого знакомого.

Наш знакомий поїхавши роком чи два скорше до Канади, писав до нас до краю, як то він в так короткому часі значно доробився. Хату має як двір, поля багато виробленого, жінка його ходить по панськи вбрана. Одним словом, змалював Канаду з плотом городженим з ковбас, в роді казочного краю дармоїдів.

Та яке було наше розчаровання, коли доїзджаючи до тих його палаців, ми побачили зовсім відмінний вид. Хатинка маленька, ще навіть зовсім не обліплена, під дернюками. Коло хати скопано рискалем маленький кусник города. Він сам, обмурзався, як не боже сотворіння, корчуючи пеньки коло хати, а його жінка шпортаючи щось в городі, нагадувала собою Робінзона Крузо на безлюдному острові. На голові ширококрисий капелюх, одягнена в дрантиві оверголі, а сама обгоріла на сонці мов циганка.

Мама побачивши те страховище, ще дужче в плач. Батько опісля йому дорікали, по що він такі нісенітниці писав. Та він оправдувався, мовляв: Хай ще хтось другий закушає цих гараздів.

Ну і зазнали ми цих гараздів, лиш один Бог свідок. Насамперед, зза марниці наїлись ми такого страху, що мало душа з нас без часу не вискочила. Одної ночі, пару день після нашого приїзду, коли ми на розстеленім на землї сіні, мов поросята в барлозі, першим твердим сном позасипляли, роздався такий страшний гук, немов би цілий світ валився. Все, що спало, зірвалось на рівні ноги. В першій хвилі кожному блискавкою мигнула думка в голові, що то певно індіяни, а їх тоді на кожному кроці повно було, обстрілюють нашу фортецю. Та часу гаяти не було коли. Кожне кинулось до зброї. Батько вхопили з клинка рушницю, що привезли з собою. Господар з під припічка сокиру, жінки коцюбу, макогін, а ми, дітиська, патики в руки, і з криком „Ріж, бий, стріляй!" кинулись на двір штурмою на ворога. Та яке було наше здивовання, коли оббігли хату кілька разів довкола і не побачили ніде нікого. Рада в раду, ми прийшли до заключення, що певно ворог зачувши наш крик, скрився десь в поблизьких корчах, що би опісля заскочити нас з подвійною силою. Тому рішили вертати в хату і з наїженим оружжям ждати другого наскоку, а тоді без найменшого галасу вдарити на ворога і дати йому добру відправу. Та коли ми увійшли в хату, на нас така неприємна вонь вдарила, що хоч ніс затикай і тікай.

Всі почали обережно перешукувати кожний куток, бо ану-ж, може то бомба? На превелике диво знайшли під ліжком велику фляшку, розтрісканy на кусники, а з ньої потоками розливався якийсь страшно вонючий плин.

Опісля виявилось, що то наша хазяйка назбирала ягід, всипала їх до

фляшки, а додавши до того цукру, тісно закоркувала і поставила під ліжко.

Що то, на її думку, мало з того вийти, я не знаю. Досить, що той проклятий квас розсадив фляшку і нагнав нам такого страху, котрого я не забуду ніколи.

Коло нашого хазяїна мешкав ще один наш чоловік, Йосип Яківчук. Я згадую про нього тому, що пізніше звязаний був з ним дуже смішний інцідент.

Від самого початку ми взялись до тяжкої праці. Батько, за полишені від подорожі гроші, задумали з часом купити яку коровину. Почали косити сіно на зиму. Водночас вишукали місце над рікою в березі, де на зиму мали копати для нас чудовий палац, землянку. Там носили ми веретами те сіно і складали в стирту. Тягали дрова на плечах і робили всякі інші приготовання.

День за днем наші харчі почали вичерпуватись. Старі то ще могли якийсь час голод перетерпіти, але діти то вовчими голосами з голоду заводили.

Одного разу забігла я непомітно в город нашої хазяйки і вимкнула одну ріпку. Потім висмикнувшись з города, почала що сили бігти в напрямі недалекої долини, а там сховавшися в високу траву, думала хоч раз смачно попоїсти. Та на нещастя хазяйка заглянула, вхопила якийсь дручок і що сили, мов злий дух, за мною. Я як бігла, так і впала в траву. Думала, що вона мене не знайде. Та вона, без серця людина, шукала за мною, поки не знайшла. Стала мов той кат надімною, а піднісши дручок в гору, просичала: „Ти заволоко мерзенна! Зараз лиш тобі раз дам тай здохнеш, як собака".

Зо страху перед смертю я і за ріпку забула. Хоч яка я була голодна, та чомусь життя ще таки миле було. А вона була така люта, що здавалось лиш раз свисне мене тим дручком, тай вже мені буде амінь.

Я з сльозами в очах почала просити: „Тітусю, голубочко, простіть мені. Поки життя мого, я вже у ваш город не поступлю".

Вона плюнувши на мене з відразою додала: „Памятай! Запиши собі це на чолі".

Отак через пусту ріпку я мало що життям не переплатила.

Зиму ми вже сяк так перебули. — Вже було молоко, батько полювали дичину і вже бодай голод нам так не дошкулював.

Весною батько знайшли фарму і ми вже перебрались на свою власну землю. Поставили хату і взялись до ліплення. Розкопали яких пять метрів в промірі круглу яму. Чорну землю з верху викинули, з жовтої землі розробили заміс в той спосіб, що лляли воду, кидали сіна, тоді ми там лізли і місили босими ногами. Опісля ліпили.

Маючи свій кусень землі і дах над головою здавалось, що перша кріза вже проминула. Та навпаки. Наше горе, злидні тільки що почались. Були часи, що ані кусника хліба в хаті, ані цента при душі не було. Не було іншої ради: мусіли йти вісім, десять миль дальше на північ і копати корінці. Та хоч накопали, то нова біда, бо продати нема де. Міста близько не було. Вихід з того нещасного положення був один. Брати ті корінці в мішок на плечі і гайда з ними поверх 28 миль пішки до Йорктону. Там купили пів міха муки і назад до дому.

Гіркий був той кусень хліба, поки його прийшлося зїсти. Як старе так мале мусіло в ті часи гірко працюва-

ти і та тяжка праця, нераз в голоді й холоді, котру ми на початках в цій Канаді поклали, дається нині в кожній кісточці дуже болючо відчувати.

Нераз з наших наболілих грудей линула сумна пісня за рідною батьківщиною:

Під горою, над рікою,
В моїм милім краю,
Там село моє рідненьке,
Туди споглядаю.
Під горбочком, при садочку
Там моя хатина,
А в хатині батько, мати,
Вся моя родина.
Ой соколе, соколоньку,
Літаєш світами,
Скажи мені яку вістку
Від батька, від мами.
Чи здорові, як ся мають
Браття, вся родина?
Чи така, як давно була,
Рідная хатина?
Чи стоїть ще при воротях
Явір зелененький?
Чи хороший уже виріс
Мій сад молоденький?
Коби мені ще узріти
Рідную хатину.
Коб ще в дома звеселитись
Хоч одну годину.
Бо нема на світі друга,
Як батько і мати,
Нема в світі милішої
Від рідної хати.
Ой хатино, хатинонько,
Як ти мені мила!
Все мене до тебе тягне
Якась чудна сила.

Ціле літо треба було тяжко робити, та й зимою не було відпочинку.

Та місцевість, де ми осіли, була низина. Як настане літо, скрізь води, тільки жаби квакають. Тай дощі колись падали. Нераз як зачне лляти, так два, три тижні без перестанку. А прийде зима, вода в озерах повимерзає, керниці, хотяй їх було кілька на фармі, повисихають, тай що хоч роби. Та про себе ми не дбали, але як вже було пару штук худоби, нема чим напоїти, хоч гинь. Та мус було якось радити.

Батько найшли десь кавалок бляхи. Підмурували з каміння стіни, вигнули ту бляху в роді корита, поклали на той підмурок, під бляхою палили вогонь, з верха в бляху накладали цілі брили снігу, конець бляхи прикріпили якийсь жолубець, під нього підставляли ведро, чи цебер, до котрого стікала вода.

Але ж бо ту худібку напоїти було тяжко. Нераз випє корова два цебри води нараз і ще облизуєсь, реве, мов нічого й не бачила.

Так цілу зиму бовтаємось у тих снігах, що нераз аж шпік у костях перемерзне.

Та й сніги в той час були. Понакладає цілі гори. Худоба в стайні реве не своїми голосами, а добутись до стайні ані суди Боже. Аж десь коло полудня, з гіркою бідою, продовбаємо який тунель до стайні і дамо худобі їсти.

Гірко ми бідували. Аж тоді нам трохи полекшало, коли ми вже бичків дочекались. Та початок з тими бичками був також нещасний.

Перший раз впрягли бички до плуга і гайда орати. Тілько що плуг зачепив землю, а наші бички, як на команду, фрас, тай полягали. Що ми і просили, і запрутою мастили, а вони що лиш встануть, тай знов полягають.

Та мали ми якогось придуркуватого лошака, що з буйности нераз нам збитків наробив.

— Нема ради, —кажуть батько до мене, — давай того проклятника сюди.

Впрягли лошака наперед бичків і — вйо цуґовий! Цуґовий як не шарпне з цілої сили, а бички стоять мов зачаровані. Плуг посунувся наперед і відтяв борозному бичкови цілий запяток. Лошак як шарпнув в друге, посторонки обірвались, він миттю обернувся до бичків і став над ними дуба; як став, так гепнув собою бичкам на

роги, аж один ріг йому, під передною лопаткою, наскрізь проліз. Це все зробилось так скоро, як батогом траснув.

Ми всі в плач. Батько кленуть. Повипрягали то каліцтво від плуга, а самі далі рискалями святу землю копати, поки та худібка не повилизувалась, і не набрала більшої сили.

Наша худоба і сусіда Павла Дениса все паслася разом. А в вечір треба було шукати і приганяти до дому. Одного вечора пішла я по худобу. Шукала до пізної ночі, та дарма. Так два дні ми всі шукали і не знайшли. Мов би під землю провалилась.

— Чекайте, — кажу до батька, — я сяду на того кониська, бо ж на ньому я не раз їздила, і конче десь відшукаю.

Сіла і їду. Від Павлової фарми на північ тягнулось велике озеро. Те озеро до згаданої фарми не припирало зовсім. Між огорожею а озером, хотяй було вогко, худоба все туди переходила і втоптала сяку-таку з вибоїнами стежку.

Щоб, обїзджаючи так велике озеро, не тратити марно часу, я рішилась їхати просто стежкою. Та здохляк здохляком. Може віхала я до половини, а він, проклятий, застряг в болото, як не скочить з стежки і давай тиснутись попри саму огорожу. Огорожа дротяна, лупить з нього шкіру живцем. Острі колючки рвуть на моїй нозі мясо до самої кости. Я що сили, мало йому вязи не вкручу, навертаю на стежку, а він ще дуще попри фенс тиснеться.

Не було ради. Йому цілий бік облуплений. Мені з ноги лиш клапті телепаються. Мусіла злізти і вернути назад до дому. А тут ані лікаря, ані медицини.

Не мало часу взяло, поки мені нога загоїлась. Та зазнав і він окаянний, поки йому цілий бік загоївся.

А худоба? Шукали мало не тиждень і дарма. А що наша перша корова походила з Йорктону, батько з Павлом рішили піти ще туди.

І дійсно. Та корова не забувши за три роки свого давного властителя, попровадила всю худобу, 28 миль, аж до Йорктону. Корови, за так довгий час недоєні, молоко геть потратили, та добре, що хоч віднайшлися.

Наші бідні поселенці, з кожним днем своєї тяжкої праці, все бачили якийсь успіх. Мешкали вже, хоч не в таких вигідних, на борзі побудованих хатах, бо землянка своєю вогкістю і смородом кожному досолила та змушувала будувати будь яку хатину на свіжому воздусі. Мали вже скопаний кавалок землі, по кілька штук худоби і інше.

Та мешкав коло нас в сусідстві один українець з Буковини, Танаско Дорош. Його, поза сіру буденщину, нічого більше в світі не інтересувало. Мешкав дальше у землянці і ніколи навіть думати не хотів, щоб йому коли будь прийшло розлучитись з його улюбленою печерою. Літом бездільно вигрівався на сонці, а зимою в норі на печі. Часом заходив між нас, чи то за ділом, чи так посидіти, поговорити. Правда, не любив він слухати як другі говорили, зате мав велике вдоволення, як його слухали. А говорив він переважно на біблійну тему: „Христос казав: голодного накормити; подорожного в дім приняти" і т. д. Та його балаканина кожному вже була остогидла, тим більше, що з його поведінки можна було завважити, як його слова далекі від діл.

Одного зимового вечора приходить до нас сусід Павло тай каже:

— Слухай, Дмитре. Вже нам досить той Танаско, зо своїм поучуванням, як

то треба по сусідськи жити, вівся в печінки. Варто б вже раз ту його щирість випробувати.

— Я вже нераз, — кажуть батько, — думав про те. Та якось не було нагоди переконатись. Та нині якраз пора. От, на дворі заметіль, що світа божого не видно. Будемо в Танаска на ніч проситись. Як нас прийме, то буде велике чудо. Його вже зза життя можна буде зачислити між святих угодників божих. Та щоб він нас не пізнав, мусимо змінити голос і бесіду. Будемо калічити по духоборськи.

Щоб штука більш правдоподібно виглядала, мама накинувши якоїсь кавалок верети на себе і собі пристали до компанії.

Коли наші мнимі подорожні наближались до Танаскового жилища, завважили, що в віконці блимав каганець. Та як тільки роздався під дверми скрипіт снігу, світло в підземеллю згасло.

Павло перший почав стукати до дверей: „Гей, хазяю, Христа ради, ми люде подорожні, пусти нас немножко загріться, бо замерзаємо".

Та замісць Танаска, вийшла Танасиха з довжезними вилами, а штуркаючи ними на схід, залепетала: „Я не годна пустити вас до хати, бо мого чоловіка нема вдома. Ідіть в село, там де пси гавкають. Там вас переночують".

Тут мама як не заведуть: „Ой, йой, йой. Їй Богу, вже замерзаю. Ой, йой, йой!"

А батько басом: „Цить хахлуша. Ми його завтра на суд в поліцію".

„Да, да, — додає Павло, — в поліцію. Там його розстріляють".

І з тим пустились дальше, в напрямі пок. Федора Стратійчука.

Коли чують, а позаду них щось сопе. Оглядаються, а то Танаско летить що сили, та: „Гей, вернітси, вважєєте! Мене не було в дома. Я лиш тепер, вважєєте, з села прийшов. Вернітси, я вас переночую".

Мама, сміючись під носом, ще дужче плачуть, що замерзають.

— Нєт, — кажуть батько грізно. — Як наша стара хахлуша замерзне, так ти завтра в суді будеш за ню атвєчать.

А самі дають ногам знати.

Зайшли до Федора, а Федір: „А, за вами чи не сто вовків гналось, що ви так задихались?"

— Сто, не сто, — відповідає Павло, — а один двоногий таки здорово гнався.

— Та як? Хто? — спитала здивовано Федориха.

— Та хто! — кажуть мама. — Танаско! Сніг глибокий, я лишилась позаді, а Танаско туй-туй здоганяє. Ну, думаю: Як мене зловить, затягне до свойого барлогу, оправдуйся тоді, як хочеш.

І давай всі троє на переміну розказувати свою історію з Танаском.

Сміху було до розпуки. Та по короткій надумі пок. Федір сказав поважно:

— Бачите? І старший вже собі чоловік, других наводить на розум, а як далеко його слова минаються з правдою. Він з християнського обовязку не хотів вас приняти. Сховався перед вами. А зі страху перед карою, то близько милю гнав за вами. Таких людей треба нам стерегтися.

Іншим разом, в неділю, мама з Павлихою убравшися по святочному, задумали піти трохи до Федорихи. Доходячи до Танаскового жилища, побачили, що Нанаско щось бардою майструє і гадки не має, а побачивши їх вибалушеними від здивовання очима, запитав: „А ви куди, вважєєте, так по святочному?"

„Та йдемо до куми Федорихи, — озвалась Павлиха. — Та ж нині неділя".

„Неділя? — простогнав Танаско, — а я, вважєєте, бігме не знав і коцюбу майстрував. Та най Бог простить. Коцюбу я зараз на дрібні кусники порубаю, гріх нею орудувати. Але хліб святий, що моя стара сигодни пече, то вже мус зїсти".

„Ну, — кажуть мама до Павлихи йдучи дальше. — Здається, що чоловік між людьми жиє і мов той дикун, нічого не знає".

Після тих двох пригод наш Танаско стратив в людей пошану. Ніхто не хотів приставати з ним до бесіди. Брали його на посмішки: „Гей, Танаску, а як то Христос научав?"

А бідний Танаско зігнеться в дві погибелі, тай утікає в свояси.

Мука в ті часи, памятаю, була двояка. Одну називали „Форекс", мабуть тому, що мала чотири великі римські числа „XXXX". Коштувала мішок 80ц. Та мука була дуже нездала, чорна, до того часто гірка, мов полин. Друга була „Мидора", коштувала здається $1.50. Та ми мусіли вдоволятися „форексом", бо часом і такої не було за що купити. А тої ліпшої, то часом купили пару фунтів, хіба раз в рік, на Великдень.

Та мешкав трохи дальше від нас один чоловік, Луць Квичак. Діточок в нього була гарна купка. Тож і не дивниця, що поза „форекс" про ліпшу муку в його хаті не могло бути й мови. А Луциха так бажала бодай хоч раз, за кілька літ в Канаді, зїсти кусник ліпшого хліба, тому, бідна, давай протестувати:

— Слухай, Луцю! Що ти мені все форвирц, тай форвирц! Купив бис ми вже тої нидори.

Довгий час по тім між нами тільки й мови було, що про той форвирц.

Раз, а було це пізно осеню, ми дерли лича з конопель. Батько сукали те лича на коливороті, щоб опісля зробити з того шнурів на худобу на зиму. Коли це приходить до нас сусід Павло тай каже:

— Ви чули, що Йосип Яківчук вже небіщик?

Ми з дива лиш роти пороззявляли. Не чути було, щоб слабував або що, а тут вже й небіщик.

— Га, — кажуть батько, — добрий чоловік був, царство йому небесне. Треба піти та віддати покійникові послідну прислугу, як наш християнський звичай велить.

Сонечко клонилось вже до заходу. Мама з Павлихою на борзі всукали дві свічечки з воску, що привезли з краю, бож до мерця не годиться іти голіруч.

Випровадивши їх обох в дорогу, ми повклякали побожно і з наших уст понеслась тиха та щира молитва перед престіл Всевишнього за душу покійника.

Тимчасом дорога була не близька, здається около 15 миль. Тому поки наші паломники зайшли на місце, то вже геть в ніч затягнулось. Та яке було їх здивування, коли доходячи до хати небіщика, не завважили на подвірю найменшого руху, а що найважніше, в хаті зовсім не світилося.

— Все одно, — кажуть батько до Павла, — треба стукати до дверей.

В хаті блиснуло світло. Йосипиха попросила до середини. Та ще більше здивувались, коли, війшовши в хату, побачили Йосипа живого і здорового.

— А вас що за нещастя принесло до мене в так пізну пору? — запитав.

— Як то що, — каже Павло, — та ось з свічкою в руках прийшли ми за твою душу Богу помолитись. І почали розказувати.

— Ну, — сказав Йосип, — якийсь гунцвот здорово собі з мене пожартував. Та коли вже так склалось, то будете моїми гостями, бо через віддаль мало коли здибаємось. Переночуєте, а завтра підете з Богом.

На другий день вернули наші богомольці до дому і розказали свою пригоду. Сміху було до розпуки.

Коло нас осідали люди і інших народностей, переважно румуни.

Трафилось, що один румун справляв весілля, дочку видавав замуж. Запросив і нас на те весілля. Пішли ми. Одно зза того, що через кілька літ нашого побуту в Канаді подібної оказії ще не бувало, а друге з цікавости, як то румуни весілля справляють.

Ну, надивились ми там на ріжні комедії. Досить у нас є тих церемоній, а в них без кінця і міри. Зате танець у них лиш один. Почіпляються по парі і так ходять довкола. Скінчать і знов те саме зачинають. Також співу не було чути жадного. Цілий час лиш одно і те саме: Гоп-зоп-зоп, гоп-зоп-зоп! А жінки пискливими голосами додають: Дзьоб - дзьоб - дзьоб! Дзьоб-дзьоб-дзьоб! А українці з Буковини і собі, лиш трохи відмінно: Гоп-зоп-зоп, гоп-зоп-зоп, і ще трошки гопай-зоп!

Те дзьобкання, особливо нам, дітискам, так в голову було вбилось, що довший час по тім не лиш куди ходили, а навіть в ночи через сон дзьобали.

В нас була досить гарна бібліотека. Батько привезли з краю багато поучаючих книжок ріжного змісту, а пізніше, коли наші часописи почали виходити, жадна не уйшла їх рук. Хотяй би тиждень, в самій лиш воді, голодувати мали, а ґазету мусіли заплатити. А що між нами було пару більше свідомих одиниць, тому довгими зимовими вечорами сходились у нас, читали і дискусували на ріжні теми. Нераз сходяче сонечко заставало наших тогочасних каменярів, виснажених тяжкою цілоденною працею, невиспаних при куванні кращої долі для себе і своїх дітей.

Не одна недіспана нічка не пішла на марне. В 1904—5 рр. заходом наших батьків-піонірів будується невеличка — гарна школа, в котрій першим учителем стає свідомий і щирий патріот-українець пок. Йосиф Бачинський.

Водночас появляються українські священики т. зв. серафимці. Ось перший раз зачуваємо, що десять миль від нас український священик Юліян Богонько буде святити паски в хаті Церковняка.

Що за радість. Мама печуть паску, пишуть писанки, а сльози радости так і ринуть по їх вимарнілому обличчу.

Прийшла великодна субота. Великдень того року був мабуть дуже вчасно. Сніги лиш де-не-де почали по трохи таяти. А ще день перед тим була страшна заверюха, позадувало що і сліду ніякого ніде не видно. Та не було в світі сили, щоб спинила нас від нашого наміру.

Мама завязали те все добро в гарну біленьку скатерть і по полудні ми обоє з батьком рушили пішки в дорогу. Зразу здавалось, що нічого, якось встигала підбігати за батьком. Та де далі, Господи. Засаджуся в сніг до пояса, а вилізти нема сили. Батько витягають, сварять. З тяжким трудом добились ми на місце.

Хоч як ми були умучені, зате як мило було на душі, коли в неділю раненько почули радісну воскресну пісню: Христос воскресе із мертвих!

Потім рушили ми назад додому. Поки зайшли, то вже добре було смер-

клося. Та як ми обоє, так і всі домашні, не ївши цілий день нічого, з якнайбільшою урочистістю очікували свяченого дару божого.

В тім часі починається будування церкви, що мов старенька похила бабуся стоїть ще й до нині, і багато моглаб дечого розказати з нашої початкуючої бувальщини.

Та як би воно, пізніше, не було, але на початках вище згадані священики дуже багато причинились до освітно-культурного розвою нашого народу тут на чужині. За свій труд і працю не жадали від людей майже ніякої милостині. Переживали ті самі злидні, що перший-ліпший з нас.

Одним словом, показали себе дійсними синами українського народу. А декотрі з них, за ту святу ідею, для котрої так щиро працювали, і життя своє положили (пок. Йосип Чернявський).

Опісля чотири милі від нас починає будуватись місточко Канора. Тут знов пригадалась мені одна смішна історія.

Раз мав надійти потяг. Люди, котрі були на той час в місті, поспішили, мабуть з цікавости, на залізничий двірець. Десь ні звідси, ні звідти появився між людьми пок. Іван Кобилка, з Буковини. Кожух на ньому біленький, „портяниці", як звичайно до міста, рясовані, в постолах, на голові довгий волос, намащений здорово смальцем, так і блищить до сонця.

Тимчасом надійшов потяг і став. Кондуктор зліз з потягу і відразу впялив свій зір в Кобилку. Приступивши до нього почав поплескувати по плечах і щось приговорював. Врешті стягнувши рукав з одної руки, підсунувся поза плечі, і кожух вже на ньому. Це все робилось так скоро, мов в театрі на сцені.

В тій хвилі потяг рушив, кондуктор скочив з заду на потяг. Бідний Кобилка біжить за потягом, кричить: „Чуєш мой, паршеку, віддай кожух. Бог би ті скарав!" Та кондуктор махнувши рукою, крикнув: „Ґуд бай, містер!"

Може чверть милі біг бідачисько, та побачивши, що не здогонить, вернувся проклинаючи той час і годину, в котрій без найменшої потреби скортіло його помандрувати на двірець. От так з доброго дива пропав кожух по нинішний день.

Дальше, щодо тодішньої молоді, то вона хотяй була мало освічена, або й зовсім ні, та під зглядом моральним була далеко краще вихована, ніж тепер. Батьків мала за батьків. Як батько сказав слово, так те слово було закон, святе. Старшим завше віддавала належну пошану. Була працьовита, ощадна, бо знала, що кожна річ, чи цент, дуже тяжко приходить.

1907 року я вийшла заміж. В 1908 році батько, з вище наведених причин, промінюють фарму коло Канори і вибираються дальше на північ до Гаєс. Назва „Гаєс" пішла з того, коли ще люди волами їздили, та все казали: „Гейс, та гейс". Анґлійцям те гейс так подобалось, що і згадану околицю Гейсом охрестили. Передше звалась „Улрік".

Перебравшись туди, знов стрінули ті самі початки. Та надія на краще кріпила їх на дусі і додавала сили до дальшої праці.

Роки минали. Батьки мої, тяжкою невсипущою працею, доробились значного майна, всіх дітей вивінували і їх старість була забезпечена.

В 1936 р. батько рішили, що мусять в осени поїхати до Старого Краю, відвідати рідне село, родину свою, а передусім стареньку сестру Христину.

„Тоді, — казали, — можу спокійно умирати".

Та нагла, невмолима смерть, не дала здійснитись їх золотим мріям. 29 серпня 1936 р. забрались мій добрий батько, та не до Рідного Краю в гостину, лиш в холодну, темну могилу.

Щодо поступу на народній чи церковній ниві в вище згаданій околиці не описую тому, бо мої дороги там розходяться. Отже не знаючи добре справи, могла б комусь зробити кривду.

Марія Адамовська.

НІХТО НЕ ПЕРЕЖИВ ТАКОГО ЯК Я

Мені було шість літ, коли умерли мої тато. Я уродився в малім селі на Україні. Мої тато називалися Микола Стойка. Вони мали там своє поле і хоч ми були звичайно вбогі, то мали що їсти.

По смерти мого тата зачалися в нас злидні. Хоч я був тоді ще дитиною, однак памятаю, як тяжко нам було тоді жити.

Який рік по смерти тата мої мама вийшли знов замуж за Миколу Усціцького. Від тоді я памятаю жорстокість вітчима, котрий бив мою маму за першу-ліпшу дрібницю і мене враз з нею. Навіть в школі не було краще, бо вітчим говорив учителеві, аби бив мене, коли тільки вважав, що мене належиться вибити. По школі мене заставляли до тяжкої праці дома і я не мав коли вчитися. Одною з ріжних тяжких робіт, до яких мене заставляли, було ходити з вітчимом красти дрома в недалекім лісі, бо він не мав грошей, аби дрова купувати. Мене заставляли орати і робити всяку роботу коло хати, а на другий день учитель бив мене в школі за те, що я не навчився, або не написав того, що було завдане.

Чим далі, ставало все гірше. Мій вітчим був лінивий, хліба дома бракувало. Нераз він мене вибив і посилав спати без вечері. Для тих, що памятають свій дім інакше, це може виглядати на байку, однакож я пережив пекло і знаю, скільки можна перетерпіти від лихого вітчима.

Тут я повинен згадати, що вродився син в мого вітчима і матері, — син, що пізніше приніс мені найбільше нещастя в життю. Коли вродилася дитина, я став нянькою для того чорта, що пізніше зруйнував моє життя. Він називався Антін. Одного разу, коли мама і вітчим виїхали до недалекого міста і мене лишили з дитиною, — мені тоді заледви минуло сім літ, — і я носив дитину сюди та туди, аби не плакала, нараз мені закрутилося в голові і поки я міг дійти до постелі та поставити дитину, я впав і дитина зо мною. Дитина набила собі ґулю на голові. Коли вітчим з матірю вернувся до дому і побачив ґулю на голові дитини, він спитав мене, як то сталося. Я сказав, але він мене так вибив, що я стратив притомність. Коли я прийшов до себе, я був на дворі і моє ціле тіло було вкрите синяками. Я майже цілий був закровавлений і ціле тіло мене боліло. Я почав вставати на ноги і на те вийшов вітчим з хати та сказав мені пасти корови. Я боявся і пішов. Тоді я й надумався втікати з дому.

Недалеко від нашого дому були го-

ри, де я був певний, що можу сховатися від свого вітчима. Отже замісць йти до коров, я йшов все дальше, аж зайшов в гори. Там я найшов печеру, яких є багато в горах, і як був ослаблений, так заліз і заснув, аж на другий день пробудився. Я вже був трохи сильніший, але дуже голодний. Я постановив собі пійти почерез поле до саду недалекого селянина і накрасти трохи овочів. Я це зробив і селянин мене не зловив. Закрався я знов до своєї печери і наївся овочами. Так перейшов день і ще одна ніч. Я вже чувся майже цілком добре по побиттю. Знов я закрався до саду, але цим разом не пощастило мені. Селянин мене зловив, але не вибив мене, як я сподівався. Побачивши синяки на моїм тілі, він зачав мене випитувати і я йому всьо оповів. Він позволив мені остати в його домі, а сам повідомив поліцію і мого вітчима арештували. Я вернув до дому, а мій вітчим дістав пять діб арешту.

Я був в страху тих пять днів, коли вітчим був в арешті, бо я знав, чого сподіватися, коли він прийде. І він прийшов до дому. Хоч мама мене боронили, вітчим страшно мене побив. Я знов втік, але тепер вже сховався на цвинтарі, бо знав, що там ніхто не буде за мною шукали. Я перебув два дні і дві ночі на цвинтарі і спав коло гробу свого тата, бо як памятав, вони все були добрі до мене. Не маючи що їсти, коли я був на цвинтарі, і з болем на цілім тілі від побоїв я плакав, аж не міг вже плакати. В такім стані найшли мене третього дня, коли на цвинтар прийшли когось поховати. Моя тітка, що була на похороні, найшла мене і взяла до своєї хати. І в хаті цеї тітки я жив до шіснадцятого року життя, — вісім літ щасливого життя. Вона обходилася зо мною, як з рідною дитиною. Хоч до мого вітчима не було далеко, він за цілий той час навіть не пробував дістати мене назад до дому.

Коли я мав 16 літ, добрий старий коваль взяв мене до себе і від нього я навчився ремесла. Він платив мені дуже мало, але за чотири роки я заробив досить, щоби мати на дорогу до Канади. Я попрощав свою добру дорогу тітку і відїхав до Канади.

В Канаді перед війною було добре жити. Всюди потребували людей до роботи, роботи було подостатком, будувалися залізниці і через своє ковальське ремесло я дістав роботу при Ґренд Тронк.

Перших кілька місяців в Канаді мені було дуже сумно. Я не розумів по анґлійськи, всьо тут було інакше, чим в Старім Краю. Але я працював щиро, вчився анґлійської мови скоро, вчився ночами.

Попрацювавши при залізниці кілька літ, я покинув роботу і задумав купити фарму та зачати фармерувати. Я заїхав до Рейні Ривер, Онт. і там стрітив Анну Щербун. Полюбив її і по кількох місяцях ми подружилися. Ми були такою щасливою молодою парою, яку тільки де можна найти, бо ми любилися. Я знов став до роботи при своїм ремеслі, як коваль, і заробляв добрі гроші. Ми жили досить в достатку.

Наша перша дитина була донечка, що вродилася в 1912 р. Ми назвали її Ольга. Час минав і в 1916 р. вродилася друга дитина, хлопчик. До того часу я поселився на фармі в Арбор Вайтей, недалеко від Рейні Ривер.

В 1921 р. на своє велике здивування я дістав лист від свого брата зо Старого Краю, Антона Усціцького, сина мого жорстокого вітчима, того самого, якого я няньчив, коли ще сам

був майже дитиною. Тепер він був вже парубок. Він просив мене, щоби я післав йому гроші, аби й він міг приїхати до Канади, бо в Старім Краю біда. Я написав йому, що зараз пороблю старання, аби він приїхав до Канади.

Він приїхав до мене в літі 1921 р. Я був рад його бачити, хоч з ним вернулися спогади про його жорстокого батька, чоловіка, що так знущався надо мною в моїх хлопячих літах. І в своїм братові я міг добачити жорстокість його батька, але не говорив про це ніколи.

В 1922 р. вродилася нам третя дитина, дівчинка Гелєна. Ми були щасливі. Антін жив з нами.

Відносини погіршилися і з фарми годі було вижити. Я знов дістав роботу як коваль на сі-ен-арській дорозі між Джеспер і Кемлупс в Брітіш Коломбії і більшість свого часу був здалека від дому. Однакож листи від моєї дорогої жінки і дочки держали мене неначе дома.

Антін взяв собі гомстед дві милі від моєї фарми.

Нераз я приїздив до дому, аби побути короткий час з своєю родиною. Пригадую собі, як одного разу моя жінка сказала мені, що Антін є якийсь дуже-дуже дивний і що вона трохи боїться його. Кожного разу, коли приходить до нас, говорила, він сміється, не знати чого, а кожного разу, як дивиться на ню, то видно йому щось злого з очей. Це мене трохи непокоїло, бо я памятав його батька, а мого вітчима, що коли він був лихий, то сміявся, тоді він і був найбільше небезпечний. Однакож не думаючи про це більше, я відїхав знов до роботи.

Час минав. В 1929 р. захорувала моя жінка на подвійне запалення легенів. Мене покликали до дому. Вона боролася з смертю кілька днів, поки перейшла крізу. Виздоровіла, але захорувала на сухоти. Вислано її до санаторії і до року вернула як здорова. Моя найстарша дочка Ольга мала вже майже 19 літ і ходила до школи в місті, двоє інших дітей ходили до сільської школи в Арбор Вайтей. Коли моя жінка вернула здорова до дому, я відїхав назад до роботи в годсон-бейськім пості в Лаґоф, Алта.

22 березня, 1931, я дістав телеґраму, якої ніколи не забуду до смерти: „Приїзджай зараз до дому. Твоя жінка і дві дочки не жиють".

Я не міг вірити, бо ж я лишив їх дома здорових і веселих. Подорож до дому була для мене марою. Я божеволів зо смутку. Я не міг ні їсти ні спати. Я не міг собі уявити моєї дорогої жінки та двох любих дочок мертвими. „О, Боже, це не може бути", говорив я цілий час.

Коли я приїхав до дому, добрі люди зняли мене з потягу і забрали до того, що було моїм щасливим домом.

Так, моя жінка не жила, ні мої дві дочки. Мій брат Антін Усціцький по звірськи порізав їх, а до мого сина, 15-літнього Теодора, стрілив в голову з 22-калібрового кріса.

Мені тяжко описати сцену дома. Моя родина порізана ножем, який я сам зробив, бо це була зброя, якої душогуб уживав, аби виконати свій чортівський злочин. Ніхто не міг мені сказати, як це сталося, бо ніхто не знав. Ті, що знали, вже не жили, мої найдорощі; вони лежали в холодних обіймах смерти.

Мій син, що ходив до сусідів того памятного дня, вертав до дому около 10.30 рано, коли стрінув Антона Усціцького, що руками, закровавленими кровю моїх найдорощих, ніс 22-калі-

бровий кріс. Він щойно порізав їх. Коли мій син побачив Усціцького, спинився. Душогуб прийшов близько мого сина і без слова перестороги вимірив йому до голови і стрілив. В ту хвилю мій син підняв руку і потрутив кріс. Наслідок був цей, що його поважно не скалічено. Він біг, а душогуб стрілив ще два рази за ним і оба рази хибив.

Закровавлений, мій хлопець добіг на сусідову фарму, де дали йому першу поміч. До смерти буде мій хлопець носити близну з боку голови.

Усціцький сам віддав себе в руки поліції і говорив, що хотів ще, аби й я був дома.

В тім часі я божеволів з жалю. Ніхто не знає, як я хотів дістати в свої руки того чоловіка, що по звірськи порізав моїх дорогих. Я думаю, що одиноке, що здержало мене від самогубства, була ласкавість сусідів та приятелів. Вони мені помогли перебути ці муки. Доктори застрикували мені щось в рамя, аби я не збожеволів.

Я відповів на мільйон питань полісменів та урядовців. Ніхто не знає, чому душогуб допустився цего звірського вчинку. Він сам не хотів говорити.

Процес за душогубство відбувся в Форт Франсес і Усціцького засудили на повішення. Пізніше за гроші його багатої сестри його екзамінували лікарі і вирішили, що він частинно божевільний, та вислали до заведення для кримінально божевільних в Ґвелф, Онт., де він вмер 30 березня, 1935.

Я ще не старий, тільки поверх пядесять літ, однакож думками і тілом я так постарівся в послідних чотирох роках, що чуюся старим. Моє волосся посивіло. Держить мене при життю мій син. В іншім разі я не мав би чого жити.

Я не розумію і до смерти не зрозумію, чому той дурний мав зробити мені таку кривду.

Дім, де стався злочин, ще стоїть на моїй фармі, однакож я в нім не мешкаю. Я не можу там мешкати, бо мені привиджувався б образ моїх найдорощих, як вони лежать холодні в калюжах крови довкола них.

Я ніколи не міг цего нікому оповісти, бо сама згадка про це витискає мені сльози з очей. Я ніколи поперед но не говорив нікому, як я це відчуваю, і не можу сам точно сказати, як я це відчуваю. Я вірю, що ніхто не пережив такого, як я, аби не збожеволів.

М. Стойко.

Записав М. Косович, Лявалі, Онт.

Про цю подію була вміщена слідуюча новинка в „Українськім Голосі”, ч. 13 з 1-го квітня 1931 року: „Звірське душегубство коло Форт Франсес. — Звірське душегубство зайшло в неділю 22 березня на фармі Миколи Стойки в Арбор Вайтей, Онт., недалеко Форт Франсес. Микола Стойко лишив свою жінку з двома дочками і сином в дома, а сам відїхав на роботу до Алберти. Коло його жінки лишився також Антін Усціцький, його брат по матері, котрого Стойко сам спровадив з Галичини. При сніданні в неділю рано Усціцький вхопив довгий кухонний ніж і втопив його в братовій, а відтак в її дочці. Молодша дочка, 9-літня Гелена, кинулася до матері, що упала на підлогу. Усціцький про-

шив ножем і її. Відтак ще проколов ножем по кілька разів свої жертви і вийшов з хати, беручи з собою кріс свойого брата. На дорозі побачив братового сина, Теодора, стрілив до нього і лишив його раненого. На щастя не ранив його смертельно. Усціцький пішов з фарми на залізничу стацію і там похвалився стаційному аґентові своїм геройством. Той зателефонував по поліцію, яка й арештувала його".

СПОМИНИ ВАСИЛЯ СИДОРА З МИРНАМ, АЛТА.

Я, Василь Сидор з жінкою і троєма дітьми, — Юльці було 15 літ, Марійці 7 літ, Юркові 3 роки — приїхали до Канади 1907 року. Памятаю як нині, що до Іннесфрі, Алта., ми приїхали і злізли з поїзду в десятій годині рано. Я зараз наймив фіру, на яку зложили пакунки і самі сіли та й поїхали 45 миль на північ. Віхали ми 20 миль та й почало вечоріти. На щастя здибали ми жінку з нашого села, заїхали до неї та й переночували.

На слідуючий день заїхали ми до другого знакомого фармера. Чотири милі на схід від того фармера вибрав я собі гомстед за 10 доларів.

Доріг не було ніяких. Я ходив на фарму, рубав дерево, і клав буду; покрив її дерням, а по середині стелі зробив діру, щоб мав куди дим виходити, бо кухні не було. За кілька днів була вже сяка-така буда і було вже де на ніч голову приклонити.

Та показалася друга біда: вужів наніч налізе наверх буди, повиставляють голови та й гріються над вогнем. Бувало так, що кілька їх упаде разом на вогонь, а з вогню зараз утікають на бік. Часом лізла та погань на голову, а навіть за пазуху підчас спання. Та мені було байдуже.

Жінка з дітьми мешкала тимчасом у згаданого фармера. За пару днів жінка вислала дівчата, щоб занесли мені їсти. Ходили вони аж одинадцять миль, бо мусіли йти довкола озер. Бувало вийдуть рано, то принесуть мені їсти аж під вечір, та й вже мусять ночувати. А в ночі самі не сплять і мені не дають спати, бо бояться вужів. Звісно діти, та ще й дівчата, боягузи.

Одного разу хтось запалив ліс. А тоді в лісі було повно ломаного дерева, що тяжко було чоловікові перейти. Дим почав дусити нас. Біда! Що тут робити? Викопав я яму, закопав подушку, бленкети, сокиру, шуфлю, біґу і хліб, що дівчата мені принесли, усе закопав в землю, потім обкопав землею свою буду і сказав до дітей: „Ходім, діти, скоро до отого найблищого фармера, що мешкає півтора милі відсілля і в нього схоронимось, може там вогонь не зайде.

Прибігли ми до фармера. Застали лише саму жінку. Її чоловіка не було вдома, пішов до Едмонтону шукати роботи. Як вогонь зблизився, то чути було, як всяке гадє пищало аж сумно було слухати, а звірі, як от муси, каюти, зайці, те все утікало наперед.

На щастя вогонь до хати не підсунувся, бо кругом неї було трохи ліса вирубано. Там я з дітьми мусів переночувати.

На другий день я післав дітей до матері, а самий вернув до буди на своїй фармі. Почав я рубати дерево,

тесати і будувати хату. Пізно в осені хата була сяк-так готова і на зиму я забрав жінку й діти до своєї власної хати. Сіна на фармі накосив ручною косою шість фір, купив корову, муки, бараболь та й при тім в зимі сиділи і їли, а трохи й терпіли, бо, як самі знаєте, зима довга, докучлива.

Оттакі були мої початки в Канаді. Тепер мені до міста Мирнам три милі. Тут лісів уже нема, лише вітри віють та й порохами несуть. Тепер, хвала Богу, ліпше, як зразу було.

Василь Сидор.

(Ці спомини писав для мене Іван Микитюк, бо я не вмію писати).

ТЕПЕР І КОЛИСЬ

Ми часто тепер нарікаємо на недостатки й лихі часи. Правда, що не всім тепер з медом живеться, а все ж таки не голодуємо. А це ще не є біда, як нема голода. Однак є ще в живих деякі з наших перших поселенців в Канаді, що в початках переживали дійсну біду й злидні. Розкажу вам коротенько те, що мені оповідав старий фармер Гриць Булавка:

Колись, як ми приїхали в ту нещасливу Канаду, около сорок літ тому, завезли нас в пусті степи з яругами, мочарами й корчами, 35 миль від найблищого місточка. Я привіз з собою величеньку родину, шестеро нас було, а в мене кишені порожні. Повстало відразу багато питань, на які треба було шукати негайної відповіді: Як дати собі тут раду, щоб не згинути? Що робити і звідки починати? Як і чим родину удержати? Де її примістити? Як і чим будувати захист для родини? Де й за що роздобути кілька штук домашньої худібки для праці й для поживи? Відповісти на ці питання було неможливо тому, що в кишені не було ані цента.

Наші теперішні молодики з того сміються, але як би їм довелося в таких обставинах жити, то погинули б, як руді миші.

Ставити хоч би тимчасову буду нема чим, бо ні сокири, ні пилки, ні рискаля не було. А комарі роєм налітають, кусають.

Розбіглись ми по корчах, настягали сушнику, розложили вогонь, прикрили зеленю, зробили окур, щоб охоронити себе від влізливих комарів, бо лише від окуру вони втікали.

Мешкати в пущі без хати дуже неприємно. Тягаємо ломаки, спираємо їх до більшої деревини, будуємо щось, немов намет. Скубаємо траву, носимо до цеї буди, стелимо на землі, щоб було на чім бодай ніч переспати, а день то і під корчем пересидимо.

Збудував я буду, примістив у ній родину, лишаю їй пів мішка муки, а самий йду до найблищого сусіди Михайла Погідного, що так само як і я розбудовувався пів милі від мене. Йдемо оба до Степана Грабчука і умовляємось йти разом до місточка на торг, купити по мішкові муки, крім того я маю купити пилку, Михайло сокиру, а Степан рискаль, щоб спільно уживати. Грошей на закупно згодився позичити мені Михайло.

Ми вийшли з дому раненько, ще на світ не благословилось. До місточка далеко, на степах ні дороги, ні стежки, ні сліду людського не було. Свій слід

ми значили у важніших місцях тичками з навязаним клаптиком сіна або трави. Ми йшли на південь, а провідником було нам сходяче сонце. Харчів взяв з дому Степан і ми несли їх по черзі в мішку на плечах. Втомившись ми сідали над потоком, розкладали вогонь, виймали з мішка бляшку з помідоріг, гріли чай, брали по пайді хліба з часником і полуднували. По „обіді" йшли дальше вперед себе.

Вже сонце спускалось до заходу, як ми побачили перед собою невеличку буду і дві маленькі кучки, зложені з круглого дерева. Підійшовши близче стрінули ми чоловіка, що орав цілину чотирма волами. Поблизу пасся на припоні невеличкого росту коник, що його тут зовуть поней. Поздоровивши цего чоловіка почали ми говорити до нього по свойому, бо іншої мови не знаємо. Він глядить на нас, попакує люльочку, ніби слухає, а як ми скінчили говорити, він почав відповідати. На жаль переконуємось, що це не наш земляк, бо говорить чужою мовою, якої ми не розуміємо. Ми сказали йому „містер" і назвали місточко, до якого йдемо. Він, видно, зрозумів, чого ми хочемо, бо почав показувати рукою, щось нам пояснював і все повторював: „дисвей", „дисвей". Ми подякували йому, попрощалися (на міґи), вийшли на стежку, втоптану коровами і пішли, куди він вказував рукою.

Тримаючись стежки війшли ми може з милю, оглядаємось, а цей чоловік махає до нас рукою і щось кричить. Нарешті лишив воли, сів на коня і вйо до нас. Ми стали й чекаємо. Як що до чого, кажемо, то нас є трьох, не дамось.

Дігнав він нас, щось накричав, обернув конем назад, махнув рукою і сказав до нас: „коман"! Га, щож робити, нічим ми не провинилися, то й боятись нема чого, вертаємо у слід за ним. Провів нас трохи, зліз з коня, показав нам у траві слід возових коліс, махнув рукою і сказав: „ґов дисвей". Ми скинули шапки, поклонилися разом, сказали „дякуємо", і пішли вперед.

За пів години ходу ми вийшли на горбок і побачили місточко, до якого йшли. Однак до місточка ми не йшли, бо вже смеркало, лише зайшли в лісок, розложили вогонь, зїли вечеру і там переночували.

На слідуючий день прийшли ми в місточко, розглянулись, відтак зайшли до крамниці і почали питати за тим, чого нам треба. Говоримо до крамаря — він нас не розуміє, говорить він до нас — ми його не розуміємо. Стоїмо й розглядаємось. В той час до середини увійшов покупець, крамар пішов з ним до комірки і виніс мішок муки. Ми зраділи. Підбігли всі три і разом тичемо пальцями на мішок то на себе: „Містер, оцего-о нам дай", кажемо. Крамар виніс три мішки муки, поклав при входових дверях, ми взяли сокиру, пилку й рискаль, бо ці знаряди стояли на виднім місці, поклали на муку, показали на пальцях, що маємо шість штук, добули з кишені всі гроші, які мали при собі, поклали на ляду, він відчислив, скільки йому належалось, а решту посунув до нас. Ми подякували йому уклоном і капелюхами, забрали свій крам і вийшли.

До дому ми вертали тою самою „дорогою", тримаючись тичок, що їх натичили йдучи в місто. Куплені предмети ми несли на плечах. Йшли повільно й часто відпочивали. Ночували в корчах й просили Бога, щоб дощ нас не захопив по дорозі, бо муки не було б де сховати. На щастя дощу не було. За три добі добилися ми

врешті до дому. Перетомлені були до краю, але раділи всі, що вже будемо мати хліб і знаряди, щоб збудувати будь який захист на зиму. Скінчивши будову ми ходили на жнива в ті околиці, де люди поселилися кілька років скорше від нас і вже мали по кількадесять акрів виораної й засіяної землі. Заробивши пару десяток доларів ми вертали до родини і за ті гроші жили аж до слідуючого літа.

Хоч як тяжко було вязати кінці до купи, а все ж таки ми чулися щасливими, бо жили надією й сильно вірили в краще завтра.

Записав **І. А. П.**

ЯК Я ДОМУ ВИБИРАВСЯ

Я один з піонірів, хоч не перший, однак четверта десятка літ суне. Тому хочу дещо описати про свої гаразди, може кому буде цікаво прочитати про те, що я пережив. Прошу ті спомини надрукувати. Я не бажаю за них жадної нагороди, бо думаю, що я не годен всего описати так, як це дійсно було. Та й вже моя рука не до писання, бо перепрацьована.

Я походжу з села Ветліна, повіт Ярослав. Нас було пять братів і одна сестра. Я був третий з братів. Як мені було 18 років, я і мої старші браття зачули про Канаду, бо вже декотрі відважніші з нашого села почали були виїздити до тої Канади. Ми почали умовляти батька, щоб продав той маєток, який у нас був, і щоб ми також їхали до Канади. У нас було пять морґів поля, обійстя, один кінь, одна корова і кілька курок. Батько зразу про це ані чути не хотів, казав: „Тут умер мій дід, мій батько, і я тут умирати буду”. Та ми на те не зважали, майже що дня починали з батьком те саме — щоб продав — так він врешті і зробив. Це було 1896 року.

Але як довідалися спадкоємці, то ніяк не можна було зробити контракту. Тож батько мусів дати щось мазурові відступного, що узяв назад задаток. Після того батька хоч і за чуб бери, а про Канаду ані не споминай.

Що ж ми тоді робимо? Старший брат оженився, а молодший і я вйо до Прус на роботу. Заробимо грошей, тоді поїдемо до Канади. Так ми їздили через пять літ. Але що через літо заробили, те через зиму розійшлося. Ніяк не могли зложити стільки, щоб було на дорогу.

Врешті і другий брат оженився і я самий лишився. А тут як на збитки і Пруси попсувалися. Що ж мені робити? Відбув я військову службу, прийшов до дому і почав ходити на вечерниці. Зійдеться нас кількох хлопців та й радимося, як будемо жити. До Канади їхати — нема грошей. Женитися — нема де. Бо хоч і є дівчата як ягоди, але що ж з того, коли бідні, немає жадна тільки майна, щоб хлопця взяла на свій кошт. Думаємо, може б до якої вдови пристати, а тут як на біду молодих вдів нема, а зо старою якось не виходить женитися.

Почав я розглядатися кругом себе. Впала мені в око одна дівчина. Радимося обоє, як би то ми могли дістатися до Канади. Там би ми якось зажили. Вона каже: „Знаєш що? Тобі

належиться від батька якась частка. Кажи, може б тобі дали хоч на дорогу. А я буду сушити голову свому батькові. Як дістану гроші, то поїдемо до Канади. А в Канаді маю діда й бабку, два вуйки і дві тітки, то вони нам дещо поможуть та й якось будемо жити".

Я дуже втішився тою радою. Йду скоро додому та й кажу до батька: „Тату, як самі бачите, нема де так оженитися, може маєте яку частку для мене, продайте, щоб я мав лиш на дорогу до Канади. Я молодий, здоровий, поїду в світ шукати хліба". Батько як це почув, гримнув дверми та й по всім. А мама як почнуть плакати, кажуть: „То ти ще не вибив собі з голови тої Канади? Я ж чула, що та Канада щойно недавно вийшла з моря, тож може знову запастися". „Говоріть, що хочете, кажу я до мами, а я таки хочу їхати. Дасьте мені грошей на дорогу, то добре, а як ні, то і так нині або завтра з села виїзджаю".

Якось та мова трохи помогла, бо і батько щось подумав та й каже: „Коли так наперся, їдь, але навіть не признавайся до мене". Менше з тим, думаю собі, коби лише дали гроші. Так вони позичили 170 ринських і дали мені. Я мало не заплакав з радости. Ах, Боже, думаю, вже Канада моя!

Біжу я знай просто до своєї дівчини та й кажу: „Вже Канаду маю у кишені!.... А як там з тобою?" „Біда", відповідає дівчина. „Я сказала батькові, щоб дав мені грошей на дорогу, бо хочу їхати до Канади, а йому хтось сказав, що з тобою, то навіть говорити не хотів".

От маєш, подумав я собі, не досить того, що дівчину утрачу, та ще й той маєток, що ми були б дістали від її свояків. Відтак ми собі трохи поплакали обоє та й розійшлися.

Але, як вам відомо, що у всіх важних справах треба адвокатів. Тож і я взявся на цю штуку. Пішов я до її тітки і розказав їй про свою справу. Розуміється, що не задармо, бо я мусів пообіцяти, що буду любити її сестрінницю. Прийшло врешті до того, що я мусів з нею оженитися, бо дехто говорив, що в Канаді нема священиків, а жити без шлюбу то гріх. Та з тих грошей, що я дістав від батька, то 20 ринських пішло на весілля, а 150 лишилося. Мій тесть зо злости, що я маю мало, то і він дав мені лише 150 ринських. Тепер нас вже є двоє, маємо три сотні. „Трохи замало маємо грошей" — кажу я до жінки. — „Будь тихо", — відповідає жінка — „бо батько і так лихий, що я з тобою їду. А зрештою не журися, ми обоє молоді, там я маю свояків, то якось воно буде". Так на тім і стало. Було це року 1904, в місяці червні, а місяць пізніше, то є в липні, ми виїхали до Канади.

Ми лиш приїхали до Ярослава, а вже треба було хліба купити, бо ніхто не здогадався, що треба хліба на дорогу. Але ми якось приїхали до Гамбурґа, де взяв нас в опіку якийсь пан. Насамперед запровадив нас до якогось бараку. Там ми зїли обід, потім завів нас до аґента і там ми заплатили за шиф-карти по 131 ринських. Та в Гамбурґу ми мусіли чекати цілий тиждень на шифу, то за цей тиждень який тільки цент був у нас, то видали, і ще було замало. Разом з нами їхав один чоловік з жінкою, то дав нам хліба і 35 центів, а один хлопець їхав з нашого села, то я позичив у нього 5 ринських. Тих грошей вже вистарчило нам аж до Квебеку, бо на шифі було що їсти.

У Квебеку кажуть нам постаратися хліба на дві добі до Монтреалу, а де

взяти грошей, то на це нема голови. А тут ще й кличуть до візити. От, думаю собі, хліб байка, але де взяти грошей на показ, то вже біда. Але і при візиті пішло нам якось добре. Очі нам позалуплював і сказав, що здорові. Питався, скільки маємо грошей, то я сказав, що маємо 7 доларів. Добре, що не казав показати. Каже, що добре, і ми перейшли. Тепер треба думати про хліб. Мав я молитовник. Побачив один чоловік, що з нами їхав, тай каже: „Продай мені цей молитовник, я дам тобі грошей на хліб". Я так і зробив. Він дав мені за него півтора долара, то я вже за ті гроші заїхав аж до Вінніпеґу.

Я хотів лишитися в Вінніпеґу на роботу, але мене відмовили якісь люди, казали, що в такім великім місті чоловік ніяк не годен вижити, бо що в літі заробить, те в зимі піде, нічого не годен зложити. Мені ще лишилося 40 центів та й думаю: треба купити хліба і їхати до Йорктону. Там є жінчині свояки, вони не дадуть нам пропасти. Купив я за 25 центів хліба, а за 10 центів ковбаси, та й кличу жінку. „Ходи, кажу, поснідаємо, та й поїдемо далі". Щойно ми почали снідати, підходить один чоловік та й каже: „Ви куди?" Я відповідаю: „Їдемо далі на захід". А він каже: „Чоловіче добрий, вертай назад, бо згинеш у тій проклятій Канаді". От маєш, думаю я, ми виїхали з краю з великою бідою, в голоді, переїхали через онтерійські гори й обсмалені ліси, цента в кишені нема, а тут оцей канадієць каже навертай... Жінка в плач, а я кажу до жінки: „Чого ти плачеш? Ми ж маємо свояків і вони живуть, то чому маємо журитися? Маєтку в краю не лишили, то й нема за чим жалувати". Якось жінка успокоїлася тай їмо далі, бо незадовго має прийти потяг. А цей чоловік каже: „Будьте такі добрі, дайте мені кавалок хліба, бо, бігме, я ще нині нічого не їв". От, думаю, таки видно, що біда, як він мені казав, що вже четвертий рік в Канаді, а це було при кінці липня, і немає ні грошей ні що їсти, у Маніґрант Гавзі мешкає, то це справді не жарти. Я кажу: „Прошу, кусайте, хоч я самий не маю ні грошей ні хліба немаю за що купити, осталося мені лише 5 центів". Ми почали кушати те, що я купив, скушали все, ні дрібки не лишилося. Мав я кілька недокурків, ми закурили, та й говоримо про Канаду. Аж тут підходить до нас якась жінка, немов яка ґрафиня, та й питає (говорила по польськи): „Може котрий з вас хоче заробити собі пару доларів?" Приступило до неї яких 20 чоловіків, між ними і той, що зо мною снідав, та й почали питати її, яка то робота. А вона каже, що має мастити стайню, то як хто хоче, або на гурт, або півтора долара на день. Цей знакомий чоловік підходить до мене і каже: „Бачите, як тут платять? А ш... би її трапив! Вона хоче робітника за півтора долара на цілий день!" Як він мені це сказав, я нишком шепнув до жінки: „Буде нам добре, жінко, не журися. Коли тут платять 1.50 на день і ще не хочуть йти, то тут не так дуже зле". І мені немов великий камінь хто зняв з грудей. „Рухаймо, жінко, в дорогу без страху, аби лише дістатися до твоїх свояків, а за решту не журися".

Ми сіли на поїзд і приїхали до Йорктону. Це було в суботу. Тут стрінув нас один чоловік з нашого села. Питаю його, де мешкають свояки моєї жінки, а він відповідає: „Не журися, тут не пропадеш. Завтра має бути богослуження в нашій церкві, має приїхати священик Заяць, то я думаю, що може хто приїде з вашої рідні". Цей

чоловік взяв нас вечером до себе на ніч, а на слідуючий день, то є у неділю, ми пішли до тої церкви.

Приходжу блище, ніби церква, заходжу до середини, а там вже Заяць править. Не міг я добре розуміти, бо дуже хрипким голосом правив, але що ж, думаю, це в Канаді, а ще Заяць. трудно сподіватися чогось ліпшого. В церкві пізнав я кількох чоловіків односельчан. Уважаю, щоб не згубитися між людьми, бо що правда, народу було дуже багато — як би так порахував всіх чоловіків, жінок і дітей, то нарахував би до 15 осіб. Так я вже на

ПЕЛАГІЯ і МИХАЙЛО ПАХОЛКО,
Виловбрук, Саск.

цвинтарі приступаю до одного, поцілував обі руки, хоч він їх виривав (що ж, так мене батьки навчили; навіть у місті як я перечитав напис „Руський реставрант", заходив до середини і цілував усіх по руках) і питаю його, чи часом не знає, де живуть свояки моєї жінки, а він відповідає, що одна тітка живе півтори милі від нього, друга десять миль, один вуйко около сорок миль, а другий в Алберті, то не знає як далеко. Думаю я собі, коби хоч до тітки, то я вже пан.

Приходимо до тітки вже під вечір. Тітка наварила яєць зо дві копі, поклала на стіл білого пшеничного хліба, масла й чаю... Ов, думаю, хтось мусів їм сказати, що ми приїдемо, коли так приготовилися. Ми наїлися, трохи поговорили та й пішли спати, бо були дуже струджені.

На слідуючий день, то є першого серпня, мій дідо каже до мене: „Чи ти не згодився б у мене робити цілий рік?" Я відповідаю: „Та ви ж самі знаєте, що я хочу заробити, бо не маю ані одного цента при душі". „То добре, каже дідо, як будеш добре робити, то дам тобі 100 доларів на рік". Я кажу: „А може то замало?" А дідо на те: „Тут так платять, а я даю тобі і так більше, як би я мав дати не-своякові".

Отже я став робити в діда за ту сотку на рік. Робив як віл, не мав дня ні ночі, бо і дідо був на дорібку; тут треба викорчувати дерево, там камінь викопати, роби коло дому і на полі — всюди. Нераз я собі думав: зле за такі малі гроші так багато і тяжко робити. Але жінка каже: „Бійся Бога, нічого не кажи, бо як би нас дідо вигнав, де тоді підемо? А як перебудемо цей рік, то тітка казала, що дасть мені корову, а може й тобі щось трохи наложуть". Так я й робив далі.

Аж тут одного дня приходить жінчин дядько та й каже до мене: „Бери фарму, бо там коло мого Андрія, то є на Бівергил, видали цілий тавншип". Я відповідаю: „На що ж мені фарми? Ні грошей, ні коней, ні плуга, нічого немаю. Чим буду на фармі робити?" Дядько каже: „Не журися, не відразу Київ збудували".

Український Інститут ім. М. Грушевського Едмонтон Канада

Роздумавши пішов я до Йорктону і таки взяв цей нещасний гомстед. Докінчив я рік у діда, думаю перевозитися блище свого гомстеду. Попросив я діда, щоб завіз мене до вуйка. З тих грошей, що я заробив, лишилося 40 доларів. Вуйко добрий чоловік, утішився мною, каже: „Добре, що ти приїхав, поможеш мені до зими, зате тобі корову перезимую, дам пару мішків бараболь і будеш в хаті мешкати". Я кажу: „Бараболь мені не треба, бо мені тітка обіцяла кілька рядків викопати; корова то байка, а в хаті у вас не мушу мешкати, бо маю свій гомстед". Вуйко щось подумав та й пішов, а я кажу до жінки: „Ти хотіла до вуйка, то будь, а ні, то вертай назад до тітки, а я іду на оботу". Так я і зробив.

Пішов я на роботу, то ще заробив до зими 47 доларів. Жінка лишилася у вуйка і за той час помастила його стайню з логів і так ми перебули зиму.

А вже на третій рік ми пішли на свій гомстед. Поглянули ми на той гомстед та й за голови взялися, бо мабуть гіршого ніде в Канаді не було. Стали ми обоє й думаємо, що маємо робити. А той чоловік, що нас привіз на гомстед (бо вуйко не хотів) каже: „Чоловіче, втікай звідси, поки ти ще молодий". Я відповідаю: „Що ти говориш! Я ж дав 10 доларів, а на тих 10 доларів я більше як місяць тяжко працював". „Е, що то 10 доларів, як фарма нездала".

Цей чоловік говорив правду. Каміння на тій фармі було таке, що вже більше не могло бути, ліса не було грубого, але тут, де я хату мав ставити, то кілька днів мусів чистити. Але я собі помалу. Насамперед поставив таку буду, як у Старім Краю конюхи ставили. Відтак поклав хату, а пізніше стайню. Наймив я одного фармера, що вже мав воли, і ми оба за два дні покрили дах ґонтами, а як скінчив те все, лишив на жінчину голову а самий пішов на роботу. Правда, я далеко не йшов, лише 13 миль трафилася мені робота у фармера на жнивах коло молочення. За два місяці заплатив мені фармер 65 доларів. Я думав, що він дурний. Хто ж видів стільки платити, коли я робив би і за половину дешевше. Ну, але зате я робив як віл, бо я хотів, щоб і йому щось лишилося. Сховав я гроші, подякував фармерові, хочу його на відході в руку поцілувати, а він руку до себе та й каже: „Сей, ю крейзі? Я даю тобі гроші, а ти хочеш мене вкусити?" Я відповідаю: „Но байт, мі кіс". Він питає: „Защо кіс?" Я кажу: „Ю ґіб мі лацо моні, мі ю кіс". Він засміявся і каже: „Як ти будеш так завжди робити, то дам тобі пять доларів більше, як другі платять". І справді в цего фармера, анґлійця, я робив через пять жнив.

Приходжу я додому, а моя жінка хату і стайню вимастила, попелом вибілила, то як я те все побачив, а ще на своїй власній фармі, то, бігме, аж заплакав з радости. От, думаю собі, кажуть що Канада проклята, а я годен рівнятися з согорівським дідичем.

Сідаю я до столу, беру перо в руку й пишу до краю: тату, мамо, браття, продавайте, защо можете і приїзджайте, бо Канада медом і молоком текуча... Вони повірили і за короткий час вся моя родина приїхала до Канади.

Родичі вже повмирали і один брат умер, а нас чотирьох братів ще в живих осталося, один брат є ковалем.

За других не пишу, хай вони самі за себе напишуть. Вони приїхали до Канади 5 років пізніше від мене. Привезли були з собою по чотири сотні і більше, а я не привіз ні цента і тут

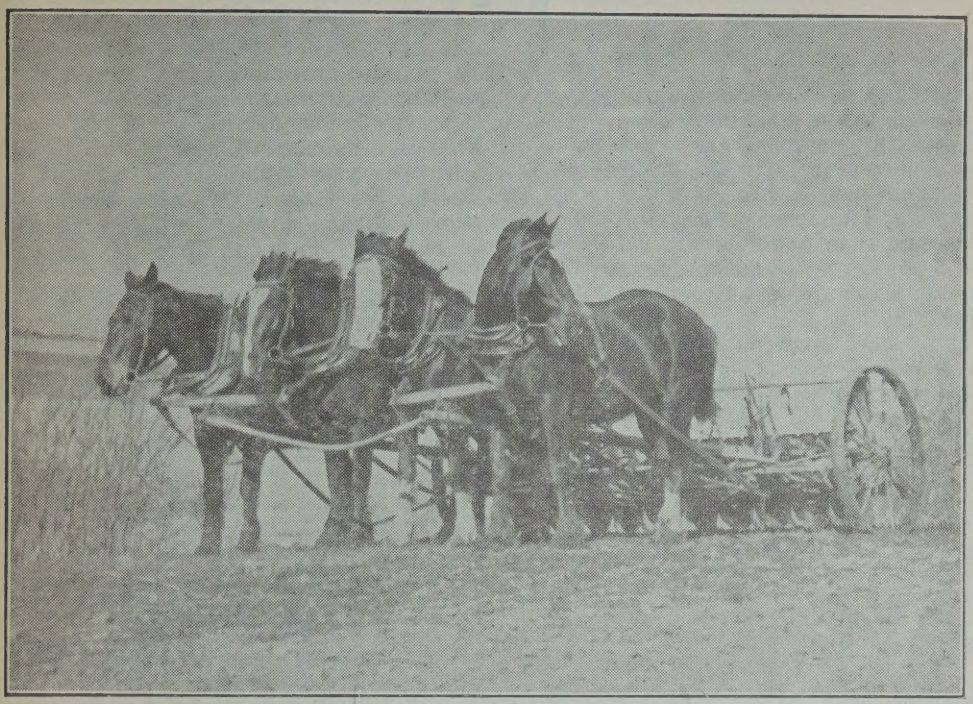

Чотири коні Михайла Пахолка запряжені до сіялки.

за тих перших 5 років не багато приробив. Мав я воли і плуг, як вони приїхали. Аж на шестий рік я зачав фармерувати.

На тій фармі я мучився 13 років. Дивлюся, що ті маніґранти, що разом зо мною приїхали, стоять краще від мене. Ба, тут чоловіка і зависть бере, чому другий може мати, а я ні, або ж я від мачухи? Щож я роблю? Продаю цю фарму, купую у другім місці. Продав свою за 23 сотні доларів, купив пів секції, за одну чвертку дав 34 сотки, а за другу чвертку 24 сотки. Розуміється, купив на виплат. Відтак при тих фармах я купив ще одну, то на тій ще маю трохи довгу. Решту всьо маю виплачене. Маю 16 коней, 24 штуки худоби, два байндри, сіварку, молотілку, авто, трок і на Виловбрук маю пулрум. Те все ми обоє з жінкою собі придбали. А тепер вже наші діти роблять.

Я міг би ще багато дечого сказати про те, як я здобував собі свій власний кусок хліба на цій канадійській новині, але боюся, що ви може й те кинете до коша, що я вже написав, бо моя рука не до писання. Крім довголітньої тяжкої праці перебув я також пять операцій. Я написав, як можу і вмію, а ви як будете друкувати, то прошу поправити, як що зле написане.

Михайло і Пелагія Пахолко.
Вилловбрук, Саск.

БРАТ.

Село. В сільраді — голова,
Сердитий на похмілля,
Сидить, куняє за столом
З нудоти та з безділля.
Тим часом двері тихо — рип!
Ввійшла якась небога;
Вклонившись стала віддаля
Аж там, біля порога.
— Тобі кого? Куди прийшла?
Чого без спросу вдерлась?
Тут діла повна голова,
А ти й собі приперлась.
У жінки — сльози на виду:
— Корівку в мене вкрали . . .
— Корову? . . Завтра заяви,
Бо м-ми . . . з-за-бас-ту-ва-ли.
— Та як же завтра? Брат казав,
Щоб неодмінно зразу.
Я не посміла б і прийти
Без братнього наказу.
— Який же в дявола там брат?
Хіба ми з ним знайомі?
— Та — брат . . . Отой, що голова
В районі, в виконкомі.
— Так ти хіба? . . Так ви хіба? . .
Сідайте, чо ж ви стали?
Корівку, кажете? Коли ж
У вас її украли?
Хе-хе . . . Не плачте! . . Розберем,
А може й відшукаєм.
Для вас, як треба, з-під землі
Корівку відкопаєм . . .
Чого ж це брат до вас прибув?
З якою це метою?
— Хіба не чули? Він тепер
Уже не головою . . .
— Уже? Так чорт тебе бери, —
Чого ж ти тут розсілась?
Чи я в тім винен, що тобі
Корова десь поділась?
Та ще й базіка: б-р-а-т к-а-з-а-в . . .
Плювать мені на брата!
Іди ти з ним під три чорти
До бісового тата! . .
Сердешна жінка — до дверей,
Втирає буйні сльози:
— За віщо ж лаєте мене
Та сиплете погрози?
Чи вам не сором зневажать
Нещасну жінку в тузі?
Хіба ж я винна, що тепер
Мій брат уже в окрузі?
— В окрузі?!. Як?! Хіба він — той . . .
Дістав посаду другу?
— Та, бачте, вибрали його
Тепер уже в округу.
— В округу?! Господи! Чого ж
Ви зразу не сказали? . .
Сідайте, кумцю! Розкажіть,
Коли корівку вкрали.
— Та вчора, бачте, брат прийшов
Уже як звечоріло.
В окрузі й тижня не пробув,
Як знов не пощастило.
Таке вже випало йому:
Люоив хазяйнувати,
А це — доводиться з села
Сердешному тікати . . .
— Стонадцять копанок чортів!!!
Так він без місця знову?
Чого ж ти, шеймо, тут плетеш
Про брата та корову?
„В о-к-р-у-г-у в-и-б-р-а-л-и"... Мурло!
Ще й він — у депутати!
Нехай на клаптику тепер
Почне хазяйнувати!
А я сиджу та з цим гайном,
Мов з путнім, розмовляю . . .
Іди ти геть під три чорти,
Бо й зуби пощитаю! . .
Схилилась жінка від плачу:
— Пропала ж я, пропала . . .
Та я й сама його з села
Нікуди б не пускала!
Чи я ж тут винна, що така
Рахуба чоловіку?
Його обрали до — того . . .
До — як його . . . Вуцвику.
— Вуцвику?! . Господи прости!!
Кумасю! . . Сядьте знову;
Та я . . . Голубонько! . . Та я
Свою вам дам корову!

Пилип Капельгородський.

(Рад. Україна).

ЗГАДКИ ПРО РОДИННЕ СЕЛО

(Памяті моїх дорогих батька й матері).

Тридцять літ минуло, як попрощав я родинне село й виїхав до Канади. — Довгих тридцять літ не бачив я його, а проте воно стоїть мені до нині перед очима. Його околиця не визначається ріжноманітністю або мальовничістю, а є в моїй уяві гарніша й принадніша від тих чарівних околиць, що бачив їх немало по світі. Перед очима моєї душі мріють подільські поля, вкриті золотою пшеницею й житом, що филюють під подувом вітру, немов море. Це найкращий вид, який я у свойому житті бачив. Таких збіж нема на цілім світі. Це невичерпані, багаті скарби української землі, що вяжуть мене споминами літ дитячих і молодечих. Не було в мене більшої розкоші, як літньою порою, коли збіжжа цвите, або достигає перед жнивами, іти або їхати полями вкритими збіжжам, слухати підпілітькання перепелиці та безустанного співу жайворонка. Який тихий маєстат бє від тих піль, яке почування переймає людину повну свідомости, що це скарбниця цілої людськости, головне джерело удержання, яке живить увесь світ. А який чудовий, проймаючий запах іде від тих піль! Такого запаху не стрічав я ніде більше, лиш на нашому Поділлі. Воно зовсім не романтичне, а промовляє до мене все чаром поезії. А сьогодні те Поділля в руках польського окупанта, що на його ланах повних двадцять літ насаджує кольоністів, покірних рабів і вірних оборонців інтересів польсько-шляхетського уряду на українських землях. Там і моє родинне село і могили моїх батьків. На згадку, що може вже не побачу їх ніколи, страшна туга переймає мою душу, а золоте Поділля буде мріти перед моїми очима до смерти.

———

Моє родинне село називається Говилів Великий. Воно подібне до соток інших сел на галицькім Поділлі. Подібне ... та не зовсім. Бо і з селами так, як з людьми буває. Всі люди ніби однакові на образ і подобу божу, а приглянешся їм ближче, то й на цілому світі не знайдеш двох людей цілком однакового вигляду. Кожен бодай трошки ріжниться чимось від другого.

Хоч і названо його великим, то не є воно справді таке дуже велике. Є в ньому около 400 господарств. Та названо його так тому, що в сусідстві, на одні гони від нього, є другий Говилів, на половину менший. Щоб не було непорозуміння, перший названо великим, а другий малим. Оба села належуть до одної парохії.

До Світової Війни Говилів Великий належав до гусятинського повіту, по війні через кільканадцять літ належав до копичинецького, а від кількох літ належить до теребовельського повіту.

Селянські хати в Говилові ліплені з глини; стіни в середині і знадвору побілені вапном; вікна, призьби, а в декого і одвірки підмальовані синьою, зеленою або жовтою фарбою; дахи криті сніпками або бляхою. В хатах звичайно є дві кімнати розділені сіньми. В кімнаті зо стелі напів видні три бальки, а серединою попід ними проведений грубий квадратовий сволок, на якім буває вирізаний напис: „Року Божого 18...", тобто дата, коли

хата збудована. Новіші хати збудовані так, що бальків ні сволока не видно, стеля рівна, як і тут в Канаді. В мешкальній кімнаті є такі необхідні предмети: піч, ліплена з глини, а в декого коло печі стоїть ще й притула; в новіших хатах мають і чавунні кухні такі, яких уживаємо тут в Канаді; постіль деревляна, застелена периною і білою веретою зо зрібного полотна; в головах стоять подушки одна на другій аж під стелю, а в кого є дівка на відданню, то ще й в ногах стоїть кілька подушок. Пошевки бувають вишиті всякими мережками, доріжками й дрібненькими квіточками. Дальше стоїть скриня, шафа або мисник, софа (в нас кажуть „бамбетель"), лавка і стільці; в декого над постелею висить жердка на одіж. На стінах кругом висять образи святих, які бувають затикані штучними квітками й „голубами". В куті коло печі стоїть мітла і своєї роботи коцюба, ота невідступна зброя української жінки.

Другі господарські будинки: стодола, стайня, хлів, комора, шопа, куча, кошниця.

Громадські будинки: церква мурована, крита бляхою, збудована в 1864 році, одна з найкращих в околиці; кругом обведена мурованим парканом і обсаджена липами, соснами й смереками. Дзвіниця й попівство теж муровані, під бляхою. По війні поляки збудували костел в Говилові для душехватства. Школа перед війною була мурована, крита черепом; в ній було дві кімнати для науки і мешкання для учителя. Коло школи була стайня і шкільний сад. Дітей вчило двох учителів: старший учитель-директор, Франц Мелешкевич, що мешкав у шкільнім будинку з родиною, вчив вищі степені. Другий учитель-помічник, Савуляк, учив початкові степені, крім того вів науку доповняючу три рази в тижні зо старшими учениками, що вже кінчили школу й приготовлялися на майбутніх господарів. Цей шкільний будинок згорів підчас великої пожежі в селі 1910 року.

Я почав ходити до школи 1901 року. Перший рік до „штуби" ходив на дяківку, вчила мене якась учителька, що кожного дня приходила пішки з Хоросткова. На слідуючий рік я перейшов до шкільного будинку, де моїм учителем був Мелешкевич. Він учив мене також німецької мови по шкільних годинах через один рік, за що батько платив дві корони місячно, бо думав післати мене до школи в Тернополі. Однак з того не вийшло нічого, бо не було грошей. Тому батько післав мене до школи в сусіднім місточку Хоросткові, віддаленім всего три кільометри і туди я мав ходити кожного дня пішки. І з цего нічого не вийшло, бо в тій школі вже першого дня при записі учитель поляк почав брати мене „на бас", закпив собі перед дітьми з моєї сорочки поверх штанят — з „маминої льолі" — і так збентежив мене, що я цілий час науки аж горів в новім для мене окруженні, а про науку ані не думав. По науці йдучи додому полем я заклявся, що вже більше до цеї школи не піду, хоч би прийшлося потерпіти від батька. Так і сталося. На другий день батько мені погрозив, дав книжки в руки і нагнав до школи. Та я замісць до школи пішов в поле і сидів в полукіпку цілий день. Хтось побачив мене і сказав батькові. Батько мабуть зміркував, що силуваним волом не доробиться і дав мені спокій.

Тепер українські діти в Говилові вчуться в читальні „Просвіти", а поляки відділилися і вчуть своїх дітей в будинку, що до війни був коршмою.

За моїх часів був в селі великий громадський шпихлір, збудований з грубих дощок на високім камянім підмурованню. В середині був поділений на засіки. До нього селяни, відповідно до заможности, зсипали всяке збіжжа і берегли його про запас на випадок недороду або голоду. Також, як кому бракувало збіжжа на переднівку, то в громадськім шпихлірі міг легко позичити з умовою, що в осені віддаючи позичене, дасть теж пару ґарців збіжжа як заплату. Цей шпихлір теж згорів 1910 р. Від тоді його громада не відбудувала.

Всі ті громадські будинки були або є збудовані при повітовім битім гостинці, що йде серединою села з Мшанця до Хоросткова, тобто з заходу на схід.

Від заходу притулився до села двір з численними й великими будинками, що належав до ґрафа Сімінського в Хоросткові. Недавно закінчено решту парцеляції його ґрунтів. На превеликий жаль українським селянам мало що з них дісталося. Польська влада роздала поле зайшлим мазурам і місцевим шляхтичам. Ціле мазурське село повстало кілька гін від села, на полю, що зветься Валигори.

Цвинтар стоїть від півночі за селом.

Садів в Говилові мало. В кого є, то ростуть яблуні, груші, сливи, черешні й вишні. Інші дерева: верби, липи, ясені, берези, смереки. Корчі: сухопліт, аґрест, боз і лозина. В ровах і попід плоти росте багато лопухів, кропиви й бодяків. На городах сіють коноплі й іншу городину.

В селі нема ріки, лише маленький потічок, що випливає по західній стороні за селом в „копанках". В селі понад потік є капустні городи, де селяни мають по кілька грядок для садження капусти, і громадське пасовисько, яке називають стависком. Може колись у давнині тут справді був став, сьогодні лише назва осталася.

Керниць в селі є багато мурованих і дильованих. З них витягають воду журавлями, валами, гаками, а є й такі керниці, що з них води можна рукою дістати. Вода зимна, чиста і здорова, бо підземні джерела всюди можна подибати в беріжках і долинках.

Домашні звірята: коні, корови, вівці, свині; кури, гуси, качки, індики, голуби. Держуть собак, щоб в ночі берегли обійстя, і котів, щоб ловили мишей. Памятаю, що в селі була появилася одна коза, яку була собі десь роздобула старенька бабуся-повитуха Бриїна. Ми гляділи на ту козу, як на яке диво. Бувало вилізе собі на похилу вербу і обгризає на ній кору й галузки. Небаром кожна похила верба в сусідстві коло цеї бабусі була біла без кори. Недаром кажуть, що „на похиле дерево кози скачуть".

Пасік в селі мало. За моєї памяти було 6 чи 7 пасічників, що держали по кількадесять пнів бджіл. Зимою держали пні у стебниках, а на весну вивозили в поле, де муха через ціле літо збирала мід з гречки, конюшини, орішини й пільних цвітів.

Ноша говилівських селян перед війною: чоловіки носили сорочки і спідні штани з грубого домашнього полотна, бо всюди на городах сіяли коноплі, які відтак мочили в потоці, сушили, терли на терлиці, пряли нитки, мотали їх в мітки, з мітків ткачі ткали полотно, яке відтак жінки мочили й сушили на сонці, поки не стало цілком біле. Оце й було домашне полотно. Багато, дуже багато праці й недоспаних ночей треба було посвятити, щоб придбати один звій цего полотна до скрині. До села приходив

димкар з фарбою й дошкою, на якій були вирізані лінійки, кричав селом „димки мальовей!", жінки несли до нього білене полотно, на якім він відбивав ті лінійки. Так за одним відбиттям на полотні повставали двоякі лінійки: білі й чорні. З такого битого полотна селяни носили „биті" штани й лейбики. Ґудзики при лейбиках були з колірової волічки. Зимою носили сукняні або песячі холошні, сіраки, короткі й довгі кожухи вовною до середини. Літом носили соломяні капелюхи, що самі їх виплітали й шили, а в зимі чорні баранкові чубаті шапки, або клапані. На ноги взували підковані чоботи з високими закоченими холявами. Парубки застібали сорочки червоною гарасівкою, підперізувалися червоними поясами й ремінцями, а старші лише ремінцями, або чересами.

Ноша жінок: довга сорочка з підтичкою з домашнього полотна, спідниця з купованої колірової матерії, кафтан, в зимі довгий кожух, на голові білий чіпець з мережками своєї роботи, вироблений на кроснах, по нім шалянова або турецька квітиста хустка, чорні або жовті чоботи з закоченими холявами. В неділю до церкви молодиці вбирали на голови білі рантухи. Дівчата обвязували голови квітистими хустками, у волосся тикали зелений або золочений барвінок, васильки, братчики, купчаки, лілії й інші квіти, або штучні куповані трісульки, а в коси чіпали широкі квітисті стяжки. Бувало на Великдень коло церкви під липами, як дівки виводять гаїлок, ми, підростки, підбігаємо незамітно ззаду й підскакуємо до дівок, немов когутики, щоб ухопити бодай одну трісульку з голови й утечи з нею. Куди там! Дівки сильні. Як трутить від себе одного, то від нього і другі падають на землю й котяться, мов галушки.

Світова війна і мандрівка народів по закінченні війни засмітили ношу говилівських селян і спричинили в ній чисту саламаху. Оглядаю світлину свояка, селянина з жінкою, що переслав мені недавно в листі, і дивно і смішно стає мені з його одягу. Взутий в черевиках, в коротких вузеньких цайґових штанах, немов матерії бракнуло, щоб були трохи ширші й довші; сорочка красенька з тоненького фабричного полотна, обшивка, якої майже нема, застібнена одним ґудзиком, замісць сірака або кожуха держить на опашки якийсь куртак, а на голові кашкет з поломаним блискучим дашком. Гляджу на нього й маю враження, що це не мій близький свояк з родинного села, а якийсь далекий чужий горшкодрай або кацап. За моїх часів як би в селі був хтось появився в такім „панськім" одінню без здорового бука, то, їй-же Богу, собаки були б його роздерли, бо панського одягу вони страшенно не любили. А вона, гарна собі з лиця молодиця, а ще як би так була одягнена в гарнім кафтані, або в корсеті, то лиш стій та й дивися. А то натягнула на себе якусь мазурську кацабайку, без чіпця, зовсім виглядає чужа, не говилівська. Так дуже опоганює її ота чужа, занесена Бог-зна звідки тандита.

Сільська інтеліґенція: священик, двох учителів, один учитель-емерит Микола Дрогомирецький, дяк (за моїх часів дяком був Новаковський, що умів співати кількома голосами одночасно, устами і носом) і піддячий.

Сільська старшина і сторожі порядку: війт, присяжний, два нічні вартівники, які сиділи в дзвіниці, щоб на випадок пожежі бити в дзвін на тривогу; вартівники одержують платню

готівкою з громадської каси; двох полевих, що стерегли збіжжа в полі, щоб пастухи і всякі шкідники не нищили селянських засівів. Полеві носили бляшану відзнаку на рамені з написом: „Пільний сторож". Полевим платить кожний селянин один сніп збіжжа від морґа поля. В осени полеві їдуть сноповим возом селом від господаря до господаря і збирають снопи, які їм належуться за службу.

Перед війною було в селі також три жиди: Шмілка, коршмар; Янкель, що скуповував по селі яйця, прядиво і шкури; Шмілиха, вдова, що торгувала крамом.

Говилівських селян, як і в інших селах, можна поділити на три „кляси": дуки, середняки і халупники. Греко-католиків є дві третини, латинників одна третина. Латинників звуть поляками. Та які це поляки! Хіба лише „Ойченаш" польський, в якому слова так поперекручувані на український лад, що ні той, що його мовить, ні той, що слухає, не розуміє їх значіння. Всі ті поляки ходили до війни в селянських одягах, в неділю йшли до церкви, лише великодну сповідь відбували в хоростківськім костелі. Але було теж кільканадцять родин т. зв. ходачкової шляхти. Такі імена, як Борковскі, Бобовскі, Пятковскі, Бялозорскі, Тисовскі, Мідзялковскі, Лабановіч... це імена засцянкових шляхтичів, здебільша халупників, що на кожнім кроці підкреслювали своє шляхетство, носили шляхетський одяг, все ішли до костела, до церкви ніколи, і силувалися між собою говорити польською мовою, що виходила в них дуже кумедно. Замітні короткі імена говилівських селян: Кузь, Швець, Смаль, Киба, Ревус, Бабій, Гладій, Мілух, Ґолець, Маґіс, Бобяк і т. д.

Говилівські ґрунта майже всі орні. Паші є дуже мало. За топливом треба їхати до ліса дві-три милі і платити дорого. Околиця чисто подільська, без ліса, ріки і ставу, самі розлогі рівні простори, виглядає одноманітно для ока, одначе вона родюча й видатна. Його поля межують з полями таких сусідних сел: від сходу Хоростків, від полудня Сухостав і Кобиловолоки, від заходу Мшанець, Лозівка, Іванівка, а від півночі Говилів Малий. Через говилівські поля йде залізна дорога з Теребовлі до Копичинець.

Бувало ми, говилівські пастухи, як зійдемося при границі з хоростківськими пастухами й провадимо війну з ними батогами й паличками, то підчас наступу співаємо їм таку пісню:

„Хоростяни — пурці!
Їхало їх двадцять штири
На чубатій курці . . ."

Як бувало атакуємо сухоставських пастухів, то співаємо:

Сухоставські рижаки,
Підпеньки та губи,
Поставали на поплавах
Й кажуть: Ми є дуби . . .

А кобиловолоцьким ми так співали:

Кобиляни на горбочку
Пекли жаби в черепочку;
Не мали чим посолити
Та й мусіли на них . . .

Мшанецьким співали такої, як хоростківським, а іванівським такої, як кобиловолоцьким. Само собою що й вони нам подібно відспівували. Зуб за зуб.

Деякі дослідники людського роду говорять, що ота боротьба між сільськими пастушками це не є оттакі собі звичайні дитячі вигадки. Це, кажуть вони, віджитки в людській натурі. Кожна людина це в мініятурі представник розвою цілого людства. Вона напротягу свого кілька-десятьлітнього віку переживає й проявляє назверх всі ті періоди, що їх пережило людство

через многі тисячеліття свойого існування на землі. І саме пастуший вік сучасної людини відповідає тим далеким вікам сірої минувшини, коли люди на землі жили родами, і один рід, під проводом ватажка, часто нападав з мачуґами на другий рід, щоб його знищити або бодай прогнати зо свойого сусідства, а його майно забрати для себе.

Так чи інакше — мудрувати над цим не стану. Скажу лише одно: свої пастуші літа вважаю золотою частиною свого віку, мабуть тому, що тоді ще не знав життєвих тягарів разом з людськими хитрощами, підступом, облудою й визиском.

ТРОХИ ІСТОРІЇ.

Лише трохи памятаю, як старші селяни говорили собі, що в селі коло Рабського є підземні „льохи", яким кінця нема. Пробували йти ними зі свічкою, та ніяк не можна, бо свічка гасне, гасить її нечиста сила. Лише маленька дитина могла б зі свічкою перейти, бо вона не грішна, але дитина туди не піде, бо боїться.

Показалося, що ті поговірки не були безпідставні, бо от часопис „Діло", що виходить у Львові, в числі з 17 липня 1938 умістив таку новинку: „Підземні хідники в Теребовельщині. В селі Говилові Великім, повіт Теребовля, 8 травня на просторі коло 10 квадратових метрів запалася земля на глибину яких три метри і відкрила сліди підземних хідників і комор. В коморах і 5-ох хідниках, які розходяться в ріжних напрямах, стверджено сліди побуту людей, а закіпчені стіни вказують, що там варили страви. Один з тих хідників легко доступний і довгий на 60 метрів. На його стінах є ріжні знаки, здебільша затерті, виразно видно тільки вирите на глині число 1201. Знаки на стінах вказують, що хідники вириті людськими руками. Комора має форму кола, проміру 4 метри і спирається на грубім стовпі з глини. Хідники і комора викопані у глині. Селяни оповідають, що 40 років тому відкрито теж припадково підземну комору з останками горшків і тканин, яку власник ґрунту велів засипати. Здогадуються, що хідники і комори походять з часів турецьких і татарських наїздів".

Якщо вирите число на глині (1201) означує дату від народження Христа, то це було за часів Галицько-володимирської держави, що існувала від 1200 до 1340 р. Тоді в Галичині князем був Роман волинський (1200-1205), що дав початок династії Романовичів. А це справді були бурхливі часи. Роман бажав зміцнити княжу владу й вів боротьбу з сильним галицьким боярством, обороняючи міщан та селян. З воєн Романа значні походи на половців, Литву та Польщу. Роман загинув 1205 року в бою з поляками під Завихостом (над Сяном).

Трохи згодом почалися татарські й турецькі напади на українські землі і ці хідники та комори знов могли служити за сховок тодішнім селянам.

З того можна робити висновок, що вже в тих давних часах Говилів існував на тому місці, що й сьогодні, й бачив страшні наїзди диких азіятів.

Говилів двигав на собі через кілька сот літ важку панщину. Немов крізь мряку бачу, як говилівські селяни ще в останніх роках 19-го віку врочисто святкували день знесення панщини 16 травня. З ранку відбувалася відправа в церкві, а по полудні на церковній площі, під розлогими липами, розкладали столи, їли, пили й забавлялися.

В той день, звичайно, старенькі бабусі й дідусі оповідали молодшим про тяжку роботу й побої, яких вони самі зазнали від панських наганячів на панщині. „Тепер, дітоньки, тільки жий та будь" — розказує нам старенька бабуся Ґобалька. „А колись, за панщини, не те було. Тоді на все треба було просити дозволу в пана. До роботи гонили людей, як собак. Мойого небіщика діда, царство йому небесне, скарбові гайдуки затовкли на смерть канчуками зате, що одного дня зимою не вийшов молотити на скарбовий тік. Прийшли нелюди, витягнули з хати, положили на ослін, двох їх тримало за руки і ноги, а двох сікло канчуками, поки душі з тіла не вигнали".

Говилів був свідком боїв українських козаків з поляками, що під проводом Богдана Хмельницького розгромили польські війська на Жовтих Водах, під Корсунем і Пилявцями 1648 року і був учасником селянського повстання в Галичині проти гнету польських панів. Вячеслав Будзиновський в книжечці п. н. „Хмельниччина в Галичині" говорить про це так:

„Вістку про цей погром розносили в Галичині самі поляки, що втікали на захід. Хмельницький скоро йшов на захід, а перед ним селянське повстання, розпалюване самостійними селянсько-козацькими загонами. — Коли ж ранком 8 жовтня 1648 Хмельницький з козаками й татарами прийшов під Львів, дрібні козацькі відділи відділилися від головної армії, розбіглися по цілій Галичині і дали повстанню галичан сильну підпору. Селяни, міщани, дрібна українська шляхта і священики — все піднялося і в короткім часі на галицькій землі не лишилася майже одна нога польська."

В той час і Говилів гостив у себе запорожців з місцевими повстанцями. У згаданій книжечці про це говориться так:

„Міщани Хоросткова були вже в товаристві янівських міщан при нападі на костел, та будзанівський і янівський замок. Вони збунтувалися 5 жовтня. Зорґанізувалися подібно, як інші, завівши сотні, забили наперед кількох шляхтичів, відтак рушили в околицю. **В Говилові вдарили на двір, пограбували, добичу по части (особливо худобу) поїли з козаками, по части собі до дому забрали. Шкода доходила 7000 зл. Міщани з Хоросткова у змові з козаками спустошили господарську частину двора.** Між цими бунтівниками були три хоростківські священики".

В Говилові вродився і пережив свої дитячі й почасти молодечі літа д-р Євген Олесницький, галицько-український громадський діяч (1680—1917), що відтак був адвокатом в Стрию. Він був найвизначнішим політичним діячем народовецької, опісля національно-демократичної партії; був послом до галицького сойму (1900-1917) та австрійського парляменту (1907-1917); орґанізатор Стрийщини, „Краєвого Молочарського Союзу" (теперішній „Маслосоюз"), та „Сільського Господаря"; один з найкращих промовців; був постійним співробітником „Діла", редактором „Зеркала", видавав власним коштом „Русько-українську бібліотеку"; перекладав пєси для театру. Лишив спомини, які появилися друком у Львові 1935 накладом Видавничої Спілки „Діло". В цих споминах д-р Олесницький присвятив багато місця описуючи теплими словами родинне село, життя й побут говилівських селян, яких він і в пізнішім життю залюбки відвідував.

Його батько, Григорій Олесницький, був парохом і деканом в Говилові від 1840 до 1905 року. Він прожив май-

же ціле століття (1816-1905) і був від самого почину щирим і свідомим українцем, або — як тоді називали — русином.

Про свідомість говилівських селян д-р Олесницький пише у своїх споминах так: „Пригадую собі, що в половині 60-тих р. у нас на селі книжка не була незвичайною появою. Сільська молодь рвалася за книжками, читала їх дуже радо, а й старі радо слухали, як хто їм читав . . . Вже в початках 70-тих років були у нас на селі люди, що купували дорогі тоді українські видання, як напр. повісти Нечуя-Левицького і читали їх із захопленням. Були вже і передплатники „Правди", а згодом стало ціле село свідомо українським і задержало ту свідомість навіть тоді, коли по смерти батька прийшов туди парох, ряний москвофіл". (Цей парох москвофіл називався В. Богачевський. З вибухом війни був вивезений з села австрійською владою і перебув цілу війну мабуть в Лінцу. — М. К.).

В своїх споминах говорить Олесницький також про те, як відбувалися вибори в Говилові: „Мов крізь сон тямлю — каже він — одні правибори до сойму в громаді Говилів Великий, які відбувалися у нас на попівстві, як усі громадяни під проводом батька віддавали голоси на виборців Гринька Бобяка і Якима Кибу, двох найчільніших господарів села, і лиш кількох латинників, намуштрованих латинським парохом з Хоросткова, голосувало на Якуба Бобовського, засцянкового шляхтича, який очевидно перепав".

До громадської ради в Говилові вибирали 18 радних і війта. Про вибір війта д-р Олесницький пише так: „Тямлю також акт вибору війта в громаді, що відбувся ще перед виданням громадського закону з 1866 року. На нашім подвірю зібралася вся громада. На ґанок вийшов комісар, що приїхав із староства і запитав: „Кого хочете, щоб був війтом?" На це піднявся однодушний оклик: Петро Свистун! Тоді комісар зняв з дотеперішнього війта, Василя Бабія, бляху, завішену на рамени на грудях і перевісив її на груди Петра Свистуна; цим актом був вибір довершений. Голосів ніхто не числив, отже це був плебісцит, що довершив вибору через аклямацію".

Тепер, за Польщі, війтом згори призначують поляка.

Є люди, які вибираються в подорож, щоб оглянути Гонолюлю, Каліфорнію, Ню Йорк, водопад Наяґару й інші дива природи. А я маю в думці вибратися колись в дорогу до Рідного Краю, щоб ще раз в життю поглянути на рідне село, на убогі селянські хатки з соломяними стріхами, походити босими ногами тими стежками й доріжками, якими бігав в юних літах свого життя, напитися джерельної води, що випливає з надрів Рідної Землі, поговорити з щирими, не лукавими, українськими селянами. Буду мати великий жаль, якщо лукава доля відмовить мені сповнити це бажання.

ПЕРШІ ПЕРЕСЕЛЕНЦІ З ГОВИЛОВА ДО КАНАДИ.

В справі перших переселенців з Говилова Великого до Канади я звернувся був листовим запитанням до свойого односельчанина і одного з перших переселенців, А. В. Маґіса, який живе в місточку Етелберт, Ман., бо самий їх не памятаю. Він відповів мені листом з дня 5 липня, 1938 так:

„Поважаний Односельчанине! На Ваші питання трудно все докладно відповісти, бо від того часу, як ми ви-

їхали з родинного села, Говилова Великого, вже проминуло 38 років. Постараюся відповісти тільки те, що залишилося в моїй памяти. — З Говилова Великого виїхало дві родині ще в 1896 році, але не до Канади, тільки до Бразилії: Павло Присяжний з родиною і Іван Ястремський з родиною. Аж чотири роки пізніше, тобто 1900 року, виїхало до Канади перших дві родині в місяці березні: ІВАН ҐОЛЕЦЬ з родиною і АНТІН БУДОЛОВСЬКИЙ з родиною. По кілько дітей в них було — не знаю, тільки знаю, що Іван Ґолець поселився на фармі в кольонії Шовл Лейк, а Антін Будоловський поселився в Етелберт, Манітоба.

„А нас других дві родині, Василь Маґіс і Ілько Киба, виїхали до Канади 13 червня 1900 року. Отже Ілько Киба заледви дістався до Вінніпеґу і дальше не їхав, бо грошей не було, то зістав в Вінніпеґу. У нього були дрібні діти, і сам він був каліка на ногу. А мої тато виїхали аж до Етелберт, Ман. Відтак ми взяли фарму в Ґарленд, Ман., 9 миль на північ від Етелберт.

„На фармі я пережив 11 років, де тяжко треба було працювати, бо тут ліси були непроходимі. А 1912 року я пішов робити до кооперативи в Етелберт, де робив через 7 років. Та й досі живу ще тут в Етелберт зо своєю родиною.

„Нас було всіх четверо: два брати і дві сестри. Одна сестра, Маланка, вийшла замуж і виїхала до Зєдинених Держав, де живе на фармі в стейті Вісконсін. Брат Константин і молодша сестра, Текля, господарюють на фармі в Ґарленд, Ман.

„Мами до Канади ми не довезли, бо то була друга мама, не рідна; приїхала заледве до Львова і у Львові наробила не мало клопоту, бо дальше не хотіла їхати, та й вернулася назад до Говилова. Аж доперва по Світовій Війні зголосилася з плачем, щоб взяти її до Канади. В 1920 році я спровадив маму до Канади і тут вона ще прожила з батьком на свободі канадійській 17 і пів року. Умерла в місяці грудні 1937 року, проживши 84 роки. А батько умерли в місяці лютім 1937 року, проживши 86 літ.

„Фотоґрафії на жаль, не можу Вам вислати ні батькової ні своєї, бо всі, які тільки були, погоріли, як був вогонь в січні 1936 р., що мене знищив до послідного. А тепер нової не маю, бо по тім вогні чоловік ледви животіє.

Остаюсь з належним поважанням
А. В. Маґіс."

З Говилова виїхало багато людей до Канади і перед війною і по війні. Майже нема хати, щоб з неї не виїхав хтось до Канади. Одні вибралися з родинами, другі самотою, чоловіки, жінки, хлопці і дівчата. Одні осіли на фармах і обробляють землю, другі живуть по містах і працюють на ріжних фабричних заводах, інші працюють на залізних дорогах, в копальнях і в деревній індустрії.

ВЕСІЛЛЯ В ГОВИЛОВІ.

За моїх часів весілля в Говилові відбувалося від початку до кінця так: Жених посилав до дівчини двох старостів. Як староста вмів добре брехати, то завше мав в селі велику популярність. Жених не йде зо старостами. Старости входять в хату з поздоровленням і, як то звичайно буває, почнуть від погоди, зійдуть на куницю а з куниці на красну дівицю. Як дівчина з якоїсь причини не любить жениха, то виходить з хати. А як він і батькам не до вподоби, тоді вже й по настрою

матері можна легко догадатися, яка буде відповідь. Всі предмети в хаті немов стоять їй на заваді: перекидає це то те з одного місця на друге, немов за чимось шукає, жалується, що дрова в печі не хочуть горіти, штуркає їх коцюбою й туркоче, що вечері не може зварити; дорікає „старому", що за грубо дров наколов; удає, що не чує, про що старости говорять, або відповідає на питання оттак третє через десяте. Врешті відповідає старостам, що немає ще дівки на відданню і по такій відповіді старости довго не попасають — відходять нездобихом.

Хоч в селі нема телефонів ні часопису, мимо того на слідуючий день ціле село вже знає й говорить, що такий то парубок дістав від дівки „гарбуза" або „макогона".

Коли ж дівчина любить і бажає вийти за жениха, то, як прийдуть старости, вона стоїть в хаті десь в кутку і мне в руках запаску, або піч колупає. На питання старостів, чи любить жениха, відповідає: „Або я знаю — як мама скажуть". Якщо і батьки бажають собі його за зятя, звичайно ізза майна, тоді мама вже бере справу в свої руки, сама радо за доньку відповідає й заявляє свою згоду. Тоді вже й дрова в печі гарно горять. Старости кличуть в хату жениха і запивають могорич.

На слідуючий день ціле село говорить, що така то дівка приймила старостів від жениха.

В найблищу суботу вечером жених бере чвертку пива, кличе старостів і ще декого тай ідуть разом до дівчини, де завершують заручини і умовляються про весілля. Про віно умовляються батьки окремо. Часом одні другим не вірять на слово, вимагають запису майна в ґрунтовім уряді.

Як несуть на заповіди, то беруть священикові курку або когута і два бохонці хліба. Священик проводить з ними вступний іспит: питає катехизм і молитву. Як котре не вміє, то часом не прийме на заповіді. Відправляє до дому, каже вперед навчитися молитву напамять.

Відтак починають приготовлятися до весілля. Батько везе пшеницю до млина, питлює, щоб була біла мука на коровай і гуски (колачі). Мама ліпить глиною, білить вапном і підмащує хату, донька вишиває князеві сорочку до шлюбу.

Кілька днів перед весіллям княгиня з дружкою обвязують голови „турецькими" хустками, натикують на голови всякі квітки, чіпають стяжки в коси, дружка бере кілька ладінок прядива під паху і йдуть на село просити на весілля тих свояків, що мешкають дальше. Князь з дружбою затикують капелюхи павами, кутасами й трісульками, і також йдуть на село просити своїх свояків на весілля. Звичайно мало кого минають, йдуть хата в хату. А як мають свояків на других селах, то запрягають коні і їдуть возом просити. Увійшовши в хату кланяються старшим тричі в ноги, цілують в руки, з молодшими цілуються в уста, по чім княгиня чи князь говорять: „Просять вас тато, мама, і я вас прошу на моє весілля". Перед виходом з хати прошені свояки дарують княгині кілька ладінок прядива на доробок. Прядиво носить дружка.

Тимчасом в дома підготовка до весілля поступає дальше вперед. Ріжуть свиню, або телицю на мясо, складають сир, масло, сметану, студять гижки, печуть хліб, мясо, гуски, а коровай звичайно пече хтось, як дарунок, з близької родини. Гарячі страви: борщ, капусту, кашу, тісто шатковане варють підчас весілля. До цего най-

мають фахову варилиху, старшу жінку. У нас через довгі літа це діло знаменито виконувала стара Крищиха, бо вміла варити по мистецьки. Звичайний борщ уміла так чудово приправити всякими додатками й придатками, що вже з далека можна було по запаху вгадати, в котрій хаті відбувається весілля. Вона й мала двох синів, Івана й Миколу, що були музиками й грали на весіллях; один грав на флет, другий на цимбали.

Властиве весілля в Говилові тягнеться через три дні, і не в купі, окремо в домах князя і княгині. Хіба як котресь з молодят є сиротою, тоді вже справляють весілля в купі. Тоді й відпадає дещо з весільної церемонії.

У неділю по полудні починаються вінкоплетини в домі княгині. На вінкоплетини приходить і князь з дружбами, свахами, старостами й музиками. Княгиня вносить в подолку барвінок з комори і кладе його на столі. Дівчата розкладають на столі барвінок, нитки, стяжки, ножиці і плечуть два великі вінки для князя й княгині, і три малі віночки для дружбів, бо княгиня має також свого дружбу. В середині малих віночків чіпляють червоні стяжечки, що зложені гарно у збірки, немов гармонійка. Листочки барвінку золотять позліткою, але аж на слідуючий день рано, як збираються до слюбу. Поки почнуть плести, староста або дружка просять батька й маму, щоб поблагословили барвінок. Батьки благословлять, а дівчата співають:

Благослови, Боже,
І батьку і мати.
Свойому дитяти
Віночок заплітати.
Ой батенько мовить:
„Хай Господь благословить
Та Божая Мати
Віночок заплітати".
Ой матінка мовить:
„Хай Господь благословить
Та Божая Мати
Віночок заплітати
З хрещатого барвіночку
Любому дитяточку".

Музики сидять на лавці коло мисника і приграють до співу.

Другі дівчата, подруженьки княгині, ставлять стілець серед хати, на нього кладуть подушку, на подушку садять княгиню, розплітають їй косу і співають:

За тоє, Ганнусю, за тоє,
Що ти ся заплела у троє,
Було ся заплести дрібненько,
Були б тя не розплели скоренько.

Староста кличе дружбу, щоб втинав княгині косу. Дружба підходить з ножем, княгині жаль коси, ловить її в руки, бороніться, то просить, щоб дружба не втинав їй гарної руси-коси. Дружба каже, що мусить втяти бодай трішки, бо так звичай велить. А звичаєві не годиться противитись. „Ну, то втинай вже, тільки прошу тебе Василечку, голубоньку, не втинай забагато . . . Отак трішки-трішки на краєчку". Дружба втинає трошки косу, при тому дівчата співають:

Не брат косу ріже,
Не сестра розплітає,
Но чужа чужениця,
Не рідная сестриця.

Тепер дружка кличе маму, щоб розчесала своїй доньці косу; дівчата співають:

Прийди, матінко, нині,
Розчеши косу мені.
Білими рученьками,
Дрібними сльозоньками.
Легкі рученьки твої
До головоньки мої.
Я тебе не просила,
Як дівкою ходила.
А тепер я тя прошу,
Розчеши мою косу.

Матінка несе з другої кімнати мищинку з водою, гребінь, переступає поріг і починає чесати розплетену ко-

су своєї доні. При чесанні коси і мати плаче і донька плаче, бо це хвиля зворушлива.

Дівчата плетуть вінки (вінок княгині закладають одна одній на голову, мовляв, щоб і нам кожній свойого вінка діждатися), міряють, щоб були добрі, а як скінчили плести, просять маму, щоб заложила вінок княгині на голову, почім княгиня цілує маму в руки, а мама цілує її в голову. Дружечки чіпляють до вінка багато квітистих стяжок, що разом з косами звисають княгині по плечах.

Відтак дружки пришивають дружбам віночки до капелюхів збоку, почім між ними йде торг (викуп): дружки не хочуть віддати дружбам капелюхів, вимагають високої заплати за віночки і стяжечки. Дружби кажуть, що ціна зависока. Врешті добивають торгу і платять дружкам по кількадесять сотиків за віночки. Князь також викуповує в княгині сорочку.

Як скінчили прибирати княгиню, староста просить батька й маму до благословення. Батько з хлібом, а мати зо свяченою водою обходять її тричі кругом, мати мочить в свяченій воді пшеничні колоски, що стояли за образом від Йорданських свят, і кропить княгиню. Дівчата співають:

Ой перший раз, Ганнусенько, перший раз
Поклонися батеньку зо сто раз,
Не раз, не два вони тебе годували,
Ніж ся твого поклононьку дочекали.
(Другий раз співають так само
до поклону матері).

Княгиня кланяється батькові й матері, близькій родині, відтак з дружкою і піддружкою йдуть до пароха по благословенство, а від нього повертають ще раз в село просити на весілля найблищу родину. Як виходять з хати, дружба стає за порогом, витягає канчук зза халяви і бє їх легко по кілька разів, мовляв йдіть скоро, бо час короткий! Вони скоро вибігають, щоб менше канчуків дістали.

Дівчата-вінкоплетниці, коровайниці і свахи, скінчивши роботу, засідають до столу і їдять холодну перекуску: хліб, колач, сир, сметану. Та де їм хочеться їсти! Вони зиркають на хлопців, що вже посходилися, гуляти хочуть.

Як тепло, музики виходять на подвіря, сідають на ослін під хатою чи під стодолою і грають, а молодь танцює. Музиків звичайно грає три або чотири: скрипка, цимбали, флет і решето. Грають коломийки, шумки, гамай кицю, страшка, тремболянки, вальц . . . А був у нас танцюрист Антошко Мілух, що дуже штудерно умів танцювати „Діда". Якось так напів лежма перевертався і качав собою на руках і ногах, а всі інші цікаво приглядалися. Веселий і товариський був чоловік. Він умер в Вінніпеґу пару років тому.

Танцюючи коломийки хлопці співають і притупують до такту:

Гей, заграй ми, музиченько,
Заграй ми, заграй ми,
А ти мила, чорнобрива,
Гуляй ми, співай ми.
Ой, заграй ми, музиченько,
З легенька, з легенька,
Бо вже мою дівчиноньку
Зболіла ноженька . . .

І так дальше. Пісень знають багато.

Вечеріє. Молоді скінчили просити на селі, вертають до дому, стають перед порогом і співають:

Добрий вечір, мати,
З надвору до хати!
Чи гаразд ми зробили?
Всю родину спросили:
Великую, малую,
Близькую, далекую.

З хати до сіней виходять мама, свахи, коровайниці і відповідають теж піснею:

Гаразд, дитятко, гаразд,
Сядеш на посаг зараз.

Княгиня з дружками увійшли в хату, зїли дещо, а тут вже й приходять післанці від князя: свахи, староста і дружби. Приносять від князя для княгині хустку, рантух і колач, стають перед порогом і співають:

Чом село весело?
Подарунки несемо
Від пана молодого
До пані молодої.

Княгиня приймає дари, дає їм випити й закусити, а коли відходять, передає князеві сорочку, вінок і колач. Як вертають з подарунками до князя, то також стають перед його порогом і співають ту саму пісню, але трошки інакше:

Чом село весело?
Подарунки несемо
Від пані молодої
До пана молодого.

Другий день весілля. Збираються до слюбу. Княгиня взуває жовті чоботи, одягає вишивану сорочку, кафтан з тонкого битого (купованого) полотна (в зимі одягає довгий кожух), підперізується червоним поясом, накладає вінок і багато стяжок на голову, що звисають по плечах. Князь взуває чорні чоботи з закоченими холявами, одягається в сукняні холошні, сорочку, що княгиня вишивала, підперізується поясом, поверх бере довгий сірак або кожух, а вінок обручем закладає на чорну баранкову шапку. В цім одягу князь іде до слюбу навіть в літі.

Перед виходом з хати батько й мати сідають на лавку і тримають по бохонцеві хліба в руках. Перед ними стає княгиня і князь (він вступає до неї і разом йдуть до слюбу). Дружба кличе старосту: „Пане староста, просимо до благословення!" Староста виступає наперед і говорить:

Стали ті діти перед вами, татуню,
Перед вами, мамуню,
І перед святими образами,
І просять в вас благословення
Моїми устами.
Як вам коли зло вчинили,
Чим дігнали, розгнівили,
То простіть, не памятайте
І на слюб благословляйте.
Перше ви благословили їх
Під зелений вінець,
Тепер благословіть
Під царський вінець,
Під золотий перстінець.

Молоді кланяються батькам тричі до ніг, цілують три рази в руки, а батьки за кожним разом доторкають хлібом до їх голов і промовляють: „Хай вас, діти, Бог благословить". Відтак молоді кланяються всій присутній родині, а свахи й дружки підчас поклонів співають:

Грайте музики різко,
Кланяйся, Ганнусю, низько
Батькові й матіноньці,
Всій своїй родиноньці.

Музики грають, молоді з дружбами й дружками виходять з хати й стають за порогом. Батько виходить з хлібом, мати зо свяченою водою, обходять кругом них тричі, кроплять, благословлять дітей своїх на слюб святий, на життя щасливе. У воротях по боках стоять два хлопці і тримають по бохонцеві хліба, доки вся весільна дружина не вийде з подвіря на дорогу. Ця картина надзвичайно поважна й зворушлива. В ній проявляється ціла життєва мудрість українського селянина, любов до своєї землі, бо земля — мати, дає йому хліб за важку працю. Тому хліб займає почесне місце у всіх подіях в родині. Благословляючи дітей своїх на самостійне життя з хлібом в руках батьки немов говорять їм: Працюй в поті чола, бедуш їсти хліб свій. Буде в тебе хліб — не зазнаєш біди. Шануй хліб святий!

До слюбу йдуть пішки, бо до церкви недалеко. Музики йдуть трохи за ними і грають, відтак вертають в хату і просять варилиху, щоб дала їм „кіст-

ку оглодати". А весільна дружина, йдучи дорогою до церкви, співає, аж гомін селом розлягається:

Повій вітре дорогою
За нашою молодою
Та розвій русу косу
По червонім поясу.
Нехай ся коса фає,
Бо ся в вечір сховає...

Як вертають від слюбу, знов стають перед порогом, музики грають привітний марш, а весільна дружина співає:

Ми о Святім Дусі,
Вийди мати в кожусі;
Як кожух волохатий,
Такий твій зять багатий.

Мати виходить з хати в перевернені на виворіть кожусі, виносить збанок пива, наливає в шклянку й частує князя й княгиню.

Вони випивають по трошки, решту виливають назад себе понад голову. По цім мати веде молодих в хату аж за стіл, інші входять зо співом за ними, роздягаються й засідають до обіду, що його варилиха в міжчасі приготовила. Князь з княгинею їдять з одної миски і одною ложкою.

По обіді князь вертає до дому зо своєю дружиною. Музики грають в него і в неї, весільні танцюють, забавляються.

Під вечір на весілля приходять гості з приносами. Несуть хліб, кури, гуси, качки. Музики грають їм віват, за що гості кидають музикам гроші у цимбали крізь ту дірку, що в ній цимбалістий держить ключ до строєння цимбалів. Княгиня і князь виходять гостям назустріч, витаються з ними, відбирають приноси і просять гостей до столу. Хто вийшов зза столу, танцює, або й так сидить і приглядається як другі танцюють.

Пізно вечером починається дарування, яке в князя кінчиться скорше. Вперед дарують батько й мати, відтак близька й дальша родина.

Зараз по дарованню князь зо своєю весільною дружиною збираються у дорогу. Йдуть скоро до княгині, щоб у неї застати дарування. Дружба бере наперед себе коровай, в якім є застромлене гарне соснове деревце, прикрашене вівсяними китицями, стяжечками, овочами і йде вперед, за ним йде князь зо свахами й старостами, а позаду йдуть музики і грають, дружина співає, а дружба з короваєм йде присюди дорогою, аж земля гуде. Прийшли перед хату княгині, стали й співають:

Золоте перце впало,
То нам ся сподобало!
Молода Ганнусенька
Пристала до серденька...

Відтак співають іншої:

Ой стою ж я, стою,
Під твоєю хатою,
Зо стріхи тече
На моє плече,
Вийди, миленька, вийди.

Виходить княгиня і вводить їх в хату. Сама з дружбою і дружками сідає за стіл, князь з дружбами дарує княгиню. Відтак князь сідає коло княгині, а по обох боках дружки й дружби. Будуть починати роздавання короваю. Старший дружба має цей коровай кроїти, бо він його приніс. Староста перевязує дружбу рантухом через плечі. Дружба витягнув ніж, але кроїти не сміє, поки староста короваю не поблагословить. А старости нема. Пропав, як камінь у воду. Дружба не може вже довше чекати, кличе голосно зза стола:

— Пане староста, просимо до благословення!

А староста немов з землі виріс, стоїть в порозі тай:

— Хай Бог благословить!

Дружба: Повторно!
Староста: Хай Бог благословить!
Дружба: По тройці!
Староста: Хай Бог благословить!

Аж тепер дружба вже починає кроїти коровай, ломить різки з деревця і складає на таріль. Староста роздає по кусочку короваю і різки гостям, що дарують. Як скінчуть дарувати гості, дарують дружки з дружбами і свахи зо старостами. Одна свашка, добра співачка, держить пиво в руці тай:

А я пиво пила,
По запасці лила,
Ще й по чорнім кафтані,
Грайте віват мені..

Друга свашка, молода вдовиця, підморгує до старости і співає:

Ой у саду вишня,
Чому не черешня?
Любив ти мя, не взяв ти мя,
Чому не береш мя?

Інша даруючи хоче похвалитися своїм чоловіком, співає:

Нащо мені щастя ліпшого,
Як я маю мужа доброго,
А він мене не бє, не лає,
А він мене гуляти пускає.
Гуляй мила, гуляй чорнобрива,
Доки моя головонька жива,
Бо як моя голова схитнеться,
Тоді твоє гуляння минеться.

Наймолодша віком сваха дарує, покушала трошки пива тай хвалить свого свекруху:

Кому добре в сіраку,
А мені в кожусі,
Кому добре при матінці,
Мені при свекрусі.

Тут знов сват дарує, пє до своєї куми й співає:

Напиймося кумцю,
Напиймося любцю,
Напиймося кумасенько,
Сивая голубцю . . .

Свахи приспівують, музики в той сам тон приграють, інші приплескують руками.

Парубки підчас дарування стоять з палицями під вікнами й заглядають з надвору до хати.

Підошва, тобто спідна шкіра з короваю, належиться музикам. Тому музики добре справуються з дружбою, щоб лишив їм грубу шкіру з короваю.

Як скінчили дарування й роздавання короваю, тоді дружба закладає княгині рантух на голову поверх вінка і виводить її зза стола. Будуть забирати її до князя. Вона виривається, втікає, ховається, але врешті її ловлять. Дружба торгується з князем, щоб дав окуп за княгиню; по довшім торзі князь „викупляє" княгиню і забирає її з собою. Свахи співають:

Ой не плач, не плач моя матінко за мною,
Не заберу я всього майна з собою.
Лишу я тобі свої слідоньки по дворі,
Лишу я тобі свої сльозоньки по столі.

По дорозі до молодого співають:

Місяцю, місяченьку,
Світи нам доріженьку,
Щоби ми не зблудили,
Княгині не згубили...

Як приведуть молоду до молодого, то там її садять за стіл, вся родина молодого витається з нею, відтак її розбирають. Молодий сідає на стілець серед хати, на колінах держить подушку. Дружба танцює з княгинею, відтак садовить її на ту подушку, а князь повинен її придержати, щоб не втікла. Як придержав, тоді її свахи розбирають: здіймають з голови рантух, вінок і стяжки, при чім співають:

Там зза гори гайдамаки ідуть,
Ой вже нашу молоду обдирати будуть,
Здруть з неї застіжочки і вінець,
Дадуть її кибалочку і чіпець.

Завивають волосся на кибалку, зачіпчують її і співають:

Наша гречка не гречанка,
Ваша Ганя не панянка,
Наша Ганя молодиця,
Вже на хлопців не дивиться.

Зачіпчили її гарно, тож всі цікаві поглянути, чи пасує її в чіпці, чи гар-

на з неї молодичка; вона стидається, зігнула голову й закрила руками. Свахи дразнять її, кажуть, що вона вже тепер до жіночої унії належить, і співають:

На городі бурячок,
Червона му гичка,
Вчора була дівчинонька,
Нині молодичка.

Тої ночі весілля продовжується до ранку. Ніхто не спить, хіба малі діти.

Третій день. З ранку молода йде до церкви на вивід зо свахами. По полудні з дому молодої готуються в придани (на пересувини). Виносять на віз скриню з полотном і веретами, на скриню кладуть коровай, який теж прибраний сосновим деревцем (різкою), всякими оздобами і пірям; побіч короваю сідає дружба молодої, кругом приміщується решта дружини і їдуть до дому молодого. Як дружина велика числом, то їдуть кількома фірами. Їдучи селом співають відповідних весільних пісень.

У молодого роздають коровай молодої. Цей коровай кроїть її дружба, бо це його служба. Крім того молода роздає свої стяжки дівчатам близької родини.

В цей день на весілля приходить лише найблища родина обох сторін. Гостяться й забавляються, а хто має охоту, то танцює.

При кінці третього дня музики люблять часом бунтуватися, кажуть, що невиспані, голови болять. Скрипак може й грав би, але цимбалістого нема, забагато випив та й спить десь в коморі. А він без цимбалів ніяк не може грати на скрипку. А той, що грав на решето, нагнівався та й пішов до дому, бо йому цимбалістий не вділив нічого з тих грошей, що гості накидали у цимбали. Часом музики кажуть собі додатково платити за кожний танець тай зароблять при кінці більше, ніж та платня, за яку згодилися грати на весіллю. Бо як розтанцюється якийсь дука з бабою, з якою він колись парубочив, і обоє хочуть показати, хто кого перетанцює, то дука не жалує, платить музикам грубо за кожний танець і кричить: „грай згори!"

Оттак у загальних рисах відбувалося весілля в Говилові Великім перед війною, коли я ще був вдома. Три дні це три великі дії чудової опери, якої кожна сцена проходила при словах і звуках милих весільних пісень, що їх творив сам нарід на протягу многих століть життя на своїй землі. А що створить цілий нарід, те справді гарне, миле, зворушливе, святе. І, пізнавши ці чудові звичаї українського народа, чи ж можна не любити їх творця, тобто свій нарід?

Я подав лише по одній пісні до кожної весільної сцени, бо як би хотів списати всі ті пісні, що їх на весіллі співають, то заняли б цілий календар.

Тепер, замісць співів, доходить до нас тяжкий стогін з уст нашого народу, бо ляцькі окупанти через 20 літ (не згадуючи про давний гніт) наступають день і ніч на його землю, на його культурний дорібок, на його тіло й душу. Нарід наш під Польщею не має ніяких гороскопів, йому грозить загибіль. Працюймо ж всі над збиранням наших власних сил, не надіймося на чужу поміч, бо чужа поміч боком нам вилізе. Лише власними силами мусимо прогнати займанців з нашої землі, щоб наш 40-мільйоновий нарід замісць стогону міг радісно співати многотонним гармонійним акордом свою милу пісню життя й вольними устами хвалити правду на своїй власній землі.

Михайло Кумка.

ЗАКОНИ ВІДШКОДУВАНЬ РОБІТНИКАМ В КАНАДІ

Між законами в Канаді є одні домініяльні, ухвалювані в Оттаві, а другі провінціональні, ухвалювані законодатними тілами провінцій. Між провінціональними, як і між домініяльними, є одні публичного характеру, другі приватного, а треті суспільного або соціяльного.

До законів соціяльного рода належуть такі, що мають до діла з пенсією для старих, пенсією вдовам та мамам, закони проти безробіття (ще тільки під дискусією) та закони відшкодувань робітникам у випадках смерти, покалічення, затроєння або набавлення хороби в роботі.

Кожна з 9 провінцій в Канаді, крім найменшої, а то Принц Едвард Айленд, мають свої закони, що окреслюють права робітників та роботодавців та приписують, скільки робітникові чи його родині належиться, коли робітник працює в підприємстві, що підходить під такий закон. З уведенням таких законів в ріжних провінціях Канади покінчилися численні процеси, де робітник чи його родина мусіли з роботодавцями процесуватися та доказувати, що припадок стався в наслідок вини роботодавця і т. п., а не з вини чи недбальства самого робітника. Тепер такої квестії вже нема, оскільки дана фабрика, індустрія чи підприємство підходить, як вже сказано, під закон відшкодувань робітникам (Воркменс Компенсейшин Акт) даної провінції і коли нема доказу, що робітник, який допоминається відшкодування, не спричинив собі ушкодження чи смерти навмисно.

Кожного року комісія даної провінції, до того призначена, стягає від фабрик та інших підприємств, що підходять під Закон Відшкодувань Робітникам, певну суму грошей відповідно до того, скільки така комісія уважає, що буде потрібно в протягу року виплатити робітникам занятим в даній індустрії. Є то приблизне обчислення наперед, або буджет уложений на те, щоб забезпечити робітників, зглядно їх родини, проти припадків чи смерти робітників спричиненої в роботі.

Першою провінцією, що ухвалила і ввела в життя Закон Відшкодувань Робітникам ще в 1914 році, була Онтеріо. За нею пішла надморська провінція Нова Скошія в році 1915, Брітиш Коломбія в 1916, Алберта й Новий Бронсвик в 1918, Манітоба в 1920, Саскачеван в 1929, а провінція Квебек аж в 1931 році. До тих первісних законів додано в наступних роках багато змін та поправок і хоч не час ані місце тут розбирати кожний закон зокрема, то на загал можна сказати, що в послідних роках є намагання допровадити до якнайбільшої одностайности між ріжними провінціональними законами. Додати належить, що закони під дискусією в Саскачевані, Квебеку та Новім Бронсвику є під многими зглядами взоруванням на законі онтерійськім.

Скаля, що служить за підставу виплачування робітникам зглядно особам залежним від їх удержання в ріжних провінціях подана при кінці цеї статті. Щоби бути управненому до по-

шкодування в тій скалі поданого, треба робітникови памятати, між іншим, такі речі: 1. Впевнитися наперед, коли можна, чи фабрика, індустрія або підприємство, де робітник стає до роботи, підходить під провінціональний закон відшкодувань. 2. Коли станеться припадок, наприклад скалічення, належить негайно повідомити роботодавця (через його представника в особі формана чи інакше) про такий припадок, а також зажадати услуги лікаря (що на нього сяк чи так з платні робітника звичайно стягається). 3. Коли нездібність до праці, в наслідок припадку, треває через 7 днів (чи як даний провінціяльний закон приписує), то постаратися о формулярі, що їх дістається безплатно від Комісії Відшкодувань Робітникам та їх виповнити і підписати та в час заслати. Треба також мати на увазі, що нім Комісія зможе робітникови чи від него залежним виплатити, мусить вона перше мати додаткові два рапорти, один від лікаря, а другий від самого роботодавця. Всі три такі звідомлення на письмі мусять погоджуватися щодо дати припадку чи ушкодження, також місця і т. д. Коли значно розходяться, то бувають нераз додаткові допити, покликають робітника, жадають додаткових свідків чи доказів, що робітник дійсно в роботі ушкоджений і т. п. Чи не найбільше клопоту в узасадненню своєї претенсії мають робітники з пропуклиною (ропчюр). Таку річ досить тяжко доказати, що вона сталася в наслідок подвигання в роботі раптово за одним замахом, а не постепенно. Помагає в таких випадках багато, коли робітник може виказатися, що він недавно мав лікарські оглядини, що знаку пропуклини не було, та взагалі не терпів ніколи від такої недуги. Помагає багато також і те, коли робітник поскаржиться відразу свойому товаришеві в роботі, форманови або іншій особі, що знаходиться в хвилі подвигання під руками.

Робітникови, наймленому до роботи в одній провінції, а ушкодженому при роботі в другій провінції виплачує звичайно провінція, в котрій роботодавець має свій головний офіс. В таких справах ріжні провінції мають між собою порозуміння.

У випадках, де ушкоджений робітник, наприклад без ноги, руки або ока хоче вертати до старого краю, то його досмертна пенсія може бути замінена на одноразовий чи дворазовий виплат („ломп сом"). Звичайно так буває, що робітник заміряючий вертати до краю, вносить на руки Комісії Відшкодувань, відповідальної за його пошкодування, просьбу, що він бажав би дістати свою належитість разом. Комісія має в таких випадках право просьбу узгляднити або відкинути і коли узгляднює, то услівно; настає наприклад, щоби робітник, коли йому виплатиться тимчасом потрібну суму на подорож, заждав на решту признаної йому суми аж поки не доїде до старого краю і звідтам не повідомить Комісію, що вже на місці. Тоді Комісія висилає йому решту грошей через анґлійський банк в Лондоні чи інакше і справа покінчена. Раз ушкоджений робітник так зробив, то йому поворот до Канади майже запертий.

Досить трудна справа є дістати свою належитість (досмертну пенсію) зараз, коли робітник остає в Канаді і незапевнить Комісію відповідальну за виплат його пенсії, що він, то є робітник, не змарнує або прогайнує грошей та не стане публичним тягарем. Однак, у менше важних ушкодженнях та тимчасових унездібненнях виплачують звичайно разом.

В кожній провінції, кромі Брітиш Коломбії, мають Комісії Відшкодувань право підприняти відповідні кроки, щоби ушкодженого робітника привернути якнайскорше, оскільки це можливо, до роботи. Є на це призначені навіть окремі фонди, звані Фондами Припадків („Ексідент Фондс"). Є з того приводу нераз багато непорозумінь та нарікань, бо лікар (може й компанійний) узнає, що робітник вже може вертати до роботи, а той твердить, що його ще болить і що не в стані ще робити хочби й лекшої роботи. Може часом бути помилка зо сторони лікаря, але може бути й уроджена неохота до роботи або „уявлена слабість" зо сторони робітника. У випадках такого спору має звичайно останнє слово лікар чи лікарі, бо на їх зізнанню Комісія Відшкодувань примушена по більшій части опиратися.

Приходимо до скалі виплат відшкодувань і так:

1. У випадках смерти робітника поодинокі провінції виплачують:

Похоронне: — $100. Нова Скошія, Новий Бронсвик і Брітиш Коломбія.

Вдові або немічному вдівцеві: $30 місячно — Нова Скошія, Ню Бронсвик; $35.00 Алберта й Брітиш Коломбія. $40.00 Квебек, Онтеріо, Манітоба й Саскачеван.

Дітям з мамою: $7.50 місячно в Новій Скошії, коли дитина числить понише 16 літ життя; $7.50 місячно в Ню Бронсвику, то є хлопцям понище 16, а дівчатам понище 18 літ; $10 місячно дитині понище 18 літ в Квебеку, Онтеріо і Саскачевані; в Манітобі: $12 місячно найстаршій дитині, $10 другій дитині, $9 третій, а прочим (коли такі є) по $8 місячно; в Алберті так само, як в Манітобі; в Брітиш Коломбії — по $7.50 місячно кожній дитині понище 16 літ.

Сиротам: $15 місячно дитині понище 16 літ в Новій Скошії, Онтеріо, Манітобі, Саскачевані, Алберті та Брітіш Коломбії; в Новім Бронсвику також $15 місячно але для хлопців понище 16, а для дівчат понище 18. Нова Скошія та Брітиш Коломбія мають ще окремі застереження, що загальна сума виплачена за місяць не має перевищити в першій $61, а в другій $60.

Особам залежним щодо удержання від помершого, але іншим, ніж його подрузі з дитиною платять відповідну суму („різонабл") залежно він грошевої втрати даної особи в наслідок смерти його чи її хлібодавця в провінціях Новий Бронсвик, Квебек, Онтеріо і Саскачеван. В Новій Скошії скаля та сама, але з тим, що максимальна сума місячно батькові чи мамі не більше, чим $30, а загальна місячна виплата не понад $45. В Манітобі також як і в Новім Бронсвику, але місячна виплата для одної особи не понад $20, а разом не поверх $40. В Алберті максимальна сума для одної особи $30, а загальна сума не понад $65. В Брітиш Коломбії як в Новім Бронсвику максимальна місячна сума $30 для батька чи матері, а загальна не понад $45. Коли є вдова або немічний вдівець, або сироти, то родичеві чи родичам в Брітіш Коломбії $30 в місяць, а максимальна загальна сума $65 в місяць.

Повищі виплати підлягають ще одному ограниченню, а то: максимальній (найбільшій) і мінімальній (найменшій) загальній сумі, що може в даній провінції бути виплачена подругові чи подрузі з дітьми. І так: В Новій Скошії загальна сума, місячно виплачена, не має перевисшити двох третин того, що померший робітник заробляв; в Новім Бронсвику 55% такого зарібку; в Квебеку 2/3 зарібку,

мінімум $50 місячно мамі чи татови з одною дитиною, $12.50 тижнево, коли є більше дітей; в Онтеріо так як і в Квебеку, але мінімальна платня $12.50 тижнево; в Манітобі як і в Квебеку, лише з тим, що мінімальна сума $12.50 тижнево, коли є одна дитина, а $15, коли є більше дітей; в Саскачевані як і в Онтеріо, а в Брітиш Коломбії максимально $65 місячно. В Алберті такого максимального чи мінімального ограничення немає. Кожна з поодиноких провінцій може мати ще й інші ограничення у виїмкових випадках, але в такі подробиці не місце тут входити.

2. У випадках унездібнення робітника до роботи поодинокі провінції платять:

Коли унездібнення назавсіди і цілковите, то Нова Скошія платить 2/3 зарібку, мінімальну суму $8 тижнево, або те, що робітник заробляв, коли його платня ще менша; в Новім Бронсвику 55% зарібку, мінімум $12.50, або таку меншу суму, яку робітник заробляв; Квебек 2/3 зарібку, мінімум $12.50 тижнево, або те, що робітник заробляв, коли його платня ще менша; Онтеріо — так само, як і Квебек; Манітоба — 2/3 зарібку, мінімум $15 тижнево або те, що робітник заробляв, коли менше; Саскачеван — так само, як Квебек; Алберта 2/3 зарібку, мінімум $10 тижнево або рівновартість зарібку, коли менший; Брітиш Коломбія 62 і пів процент зарібку, мінімум $10 тижнево, або рівновартість зарібку, коли він менший від мінімум.

Коли унездібнення до роботи постійне, але тільки частинне, то виплата в ріжних провінціях така: Новий Бронсвик — суму вирішує Комісія. Максимальна сума $2500. Коли унездібнення тільки 10% або менше, то виплата може бути зараз (одноразова); Нова Скошія — дві третині ріжниці між зарібком перед і після припадку. Виплата може бути одноразова, коли такої ріжниці нема; Квебек — 2/3 ріжниці в зарібку перед і по випадку. Мінімум такий самий, як і в випадку цілковитого унездібнення в пропорції до унездібнення. Одноразова сума може бути виплачена, коли б унездібнення зменшилося до 10% або менше; Онтеріо, Манітоба й Саскачеван — так само, як і в Квебеку; Алберта платить на підставі того, наскільки робітник унездібнений до праці; Брітиш Коломбія — 62 і пів процент ріжниці між зарібком перед і по випадку. Коли зарібок не є значно менший, то виплата може бути одноразова.

У випадках тимчасового але цілковитого унездібнення поодинокі провінції платять: Нова Скошія — 2/3 зарібку як довго унездібнення триває. Мінімум $8 тижнево або менше, коли зарібок менший; Новий Бронсвик — так само, як в випадку постійного і цілковитого унездібнення так довго, як унездібнення триває; Квебек — так само як Новий Бронсвик платить у випадку постійного і цілковитого унездібнення за час тривання; Онтеріо, Манітоба і Саскачеван — так само, як і Квебек; Алберта — 2/3 зарібку; Брітиш Коломбія — так само, як і в випадку постійного, цілковитого унездібнення так довго, як довго таке тимчасове але цілковите унездібнення триває.

Коли робітник унездібнений тільки на якийсь час і лише частинно, то він управнений до такої платні: В Новій Скошії — так само, як і в випадку постійного але частинного унездібнення за час тривання; в Новім Бронсвику— коли зарібок зменшений більше, як

10%, то 55% ріжниці між зарібком перед і по випадку; Квебек — так само, як і в випадку постійного але частинного унездібнення за час тривання; Онтеріо, Манітоба і Саскачеван — так само, як і в Квебеку; в Алберті — виплата за тимчасове і частинне унездібнення залежить від того, наскільки підірвана чи вменшена зарібкова здібність робітника; в Брітіш Коломбії — 62 і пів процент ріжниці між зарібком перед і по припадку.

Повищі виплати у випадках самого унездібнення робітника (а не смерти) ограничені ще й максимальною сумою зарібку, не у всіх провінціях однаковою і так: Нова Скошія і Новий Бронсвик признають річний максімум зарібку $1500 підчас коли провінції Квебек, Онтеріо, Манітоба, Саскачеван, Алберта і Брітиш Коломбія $2000 за рік.

Відклику від рішення Комісії Відшкодувань в котрій небудь провінції немає. Коли хтось чується покривдженим, то звичайно робить подання чи просьбу, щоби його справу ще раз розглянули заряджуючи поновні лікарські оглядини і т. п. Поновне розглянення робить сама дотична Комісія і справу перерішує або затверджує своє попереднє рішення.

Відшкодування залежним від помершого робітника, то є жінці, дітям, старшим родичам і др. признають тільки тоді, коли є доказ, що померший особу, яка допоминається відшкодування, перед своєю смертю удержував. Трудність заходить нераз у випадках, де вдова або діти загинувшого робітника при роботі в Канаді домагаються відшкодування зо старого краю. Мусять вони, між іншим, виказатися квітами, листами і т. п., що покійний перед своєю смертю тримав з ними контакт та посилав на їх удержання гроші.

Т. Гуменюк.

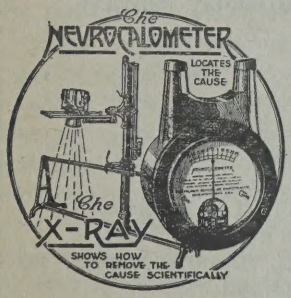

ЧИ ВИ ЗНАЄТЕ?

Що здоровля є основою всіх осягів?
Що нервова система контролює кожний орґан і кожну функцію тіла?
Що людський хребет є осередком (свич борд), з котрого всі нерви розходяться?
Що відповідне звільнення притиснених нервів в хребті приверне нормальний стан кожної части тіла, бо помимо недуги ваше тіло посідає в собі завжди всі потрібні середники до здоровля.

Тому хиропрактор звільненням нервів, усуває причини слабости.

Вдавайтеся до хиропрактиків на понищі адреси:

Oshanek Chiropractic Health Service

1.) 205-7 Paris Bldg. **2.) North End Clinic, 585 Main St.**

WINNIPEG, MAN.

Поради за дармо.

І П. СВІТИК, менеджер.

НОВІСТЬ НОВІСТЬ

КУПІТЬ СОБІ, АБО ВАШІЙ ДИТИНІ ЦЕЙ ПЕНСІЙНИЙ БОНД, А ПЕВНО, ЩО ВАША, ЧИ ВАШОЇ ДИТИНИ БУДУЧНІСТЬ БУДЕ ЗАБЕЗПЕЧЕНА.

Ці бонди продаємо для маленьких дітей а також для старших. Подаємо ось зразок такого бонду, беручи за основу 25 років віку, а пенсія має початись по 55 році, по $25.00 кожного місяця до смерти. Ці бонди продаються з долукою асекурації а можуть бути й без асекурації, як хто хоче. Тому, що годі подати всі інформації кількома словами, просимо написати до нас за безплатними інформаціями, котрі уділюємо даром. Подайте ваш день уродження, місяць і рік, і ваше заняття, а ми постараємось вам вислати всі потрібні інформації щодо цих бондів і т. и. Ці бонди надаються для фармерів, робітників, бизнесменів, професіоналістів і інших. Премії на такі бонди можна платити квартально, піврічно і річно, як хто хоче.

Наша Компанія з головним осідком в Гемилтоні, Онтеріо, посідає домініяльний ЧАРТЕР і ЛАЙСЕНС і є під доглядом Департаменту асекураційного в Оттаві. Кожний БОНД є ґарантований. Ці бонди продаємо почтою, так що можна їх набути в нас без уваги на те, в якій закутині Канади ви не жили б.

Ці бонди продаємо аж до 55 року життя як чоловікам, так і жінкам. Можна перестати платити коли небудь по трьох літах і вибрати так звану *„Кеш сурендер велю"*. Хто не може, або не хоче продовжувати такого бонду до кінця речинця, може вибрати собі інші привілеї, які є зазначені на бонді.

Також маємо всілякого рода асекурації на життя дітей; асекуруємо від двох місяців їх уродження.

ПЛЯНУЙТЕ БУДУЧНІСТЬ

Теперішний вік 25. Пенсійний вік 55

Місячна сума вимаганої пенсії $25.00

The Western Life Assurance Company

(Head Office Hamilton, Ont.)

Ґарантує вам місячний прихід в сумі $25.00
через життя . . . . . починаючи від 55 літ
або суму в готівці $4,297.50

В случаю смерти платить $2,500.00 або готівкову вартість, яка сума буде більша.

ПЛЯН КУПНА

Квартально	$ 27.71
Піврічно	$ 54.37
Річно	$105.58

Загальна вартість $4,297.50
Загальний кошт $3,167.40
Ґарантований зиск $1,130.10 і в додатку дивіденди кожних 5 літ.

За дальшими інформаціями просимо писати на понищу адресу по анґлійськи, або в своїй рідній мові, до:

THE WESTERN LIFE ASSURANCE CO.
J. P. SWITYK, Manager
43-44 UNION BLDG. CALGARY, ALTA.

Цей плян ґарантує вашу будучність, дає вам прихід, який є певний і реґулярний . . . не робить ріжниці як довго ви будете жити.

ПОТРІБНО АҐЕНТІВ.

ВІДДІЛ СУМК.

ЩО РОБЛЯТЬ СУМКІВЦІ.

1. Зїзди СУМК.

Осінь. Докінчуються осінні сумківські зїзди. Тепер, коли ще молотілки безупинно гудять по полях канадійських, сумківці сходяться вечорами та приготовляються до цих зїздів. Закінчення цих зїздів досягне числом до около 20. Це найбільше число зїздів молоді в історії нашої орґанізації. Не перешкодила ні посуха, ні дощ, ні град, ані ржа. Робота поступала, як би нічого не сталося. Ніхто не падав на дусі — ані ті, що приготовляли, ані ті, що брали активну участь. Робота йшла з повним розгоном. А результат цего — около двадцять успішних зїздів, свідками котрих є сотки сумківців, які своїми активностями доказали, що сумківська молодь ідейна, що вона стремить до кращого, до більше взнеслого. Це докази, що сумківська молодь жиє національним життям.

Нема сумніву, що під теперішню пору для нашої молоді не може бути нічого кращого й кориснішого, як оті зїзди, що відбуваються весною, літом та в осени. Кілько там нагоди на ріжні пописи, на ріжний досвід, і кілько там всякої відповідальности. А все це з приводу цих сумківських зїздів, які зо своєю ідейною програмою за короткий час станутъ молодечою інституцією. Бо з цими зїздами вяжуться контести красномовства, музичні пописи, масові виступи вправ, національних танків і багато інших компетицій та змагань, в яких беруть участь сотки наших молодих сумківців. Цим вони приносять багато користи собі та другим; вони перечитують багато книжок і часописів, як приготовляються до цих виступів, багато народніх пісень навчаються. І це їх робить кращими українцями, вщеплює в них все більше національного почуття. Ну, а тисячі тих, що прислухувалися або приглядалися цему всьому, також багато дечого навчилися. Це кольосальна робота національно-свідомої молоді. Ці зїзди приносять всім нам велику користь.

2. Економічне питання.

В теперішню пору економічне питання є тісно звязане з національним питанням. І ані одно, ані друге не буде розвязане окремо. Кожна сумківка і кожний сумківець є свідомі того, що наше краще завтра залежить від розвязки обидвох цих питань. Торговля, особливо кооперативна, скріпила національне життя, а національне життя скріпило торговлю на західній Україні. Те саме повинно статися тут в Канаді. І не лише торговля, але й всі інші ділянки нашого економічного життя будуть мати вплив на розвій нашого національно-культурного життя тут в Канаді і там за морем в Україні. Наш національний розум мусить іти рука в руку з нашими економічними здобутками. Сумківці у своїх ріжнородних підприємствах вже в багатьох случаях доказали це ділом. Нема сумніву, що в протягу кількох років СУМК стане тим національним цементом, що ще більше звяже наше економічне та національне життя.

3. Горожанство.

Сумківська молодь це по більшій части канадійські горожани і в подавляючій більшости ті, які родились тут на канадійській землі. Вони Україну знають лише з книжки, часопису або

переказу. Ґеоґрафічна Україна їм далека і багато з них цієї цвітучої рідньої землі може й ніколи не побачуть. Але зате культурна Україна їм дорога

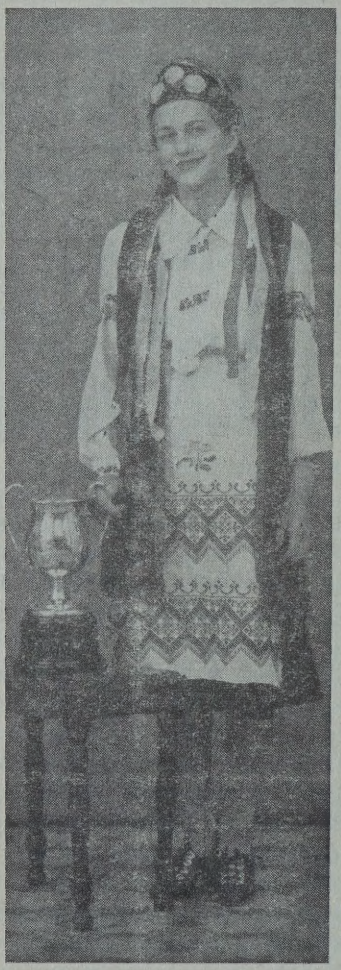

ВАСИЛИНА КИРСТЮК,
виграла трофею за красномовство на зїзді у Вест Бенд, Саск., 1937 р.

і близька. Де лише є сумківська молодь, там є культурна Україна, там процвітає українське життя. І коли хто робить закиди, що сумківська молодь непатріотична, то робить це як ворог доброї української справи, бо сумківська молодь це найкраща наша молода громада в Канаді. Це борці за права українського народу. Те, що вони горожани канадійські, зовсім не перешкаджає їм ставати в обороні поневоленого українського народа, бо це повинен зробити і кожний інший канадієць, що вірить в демократичні інституції, що вірить в свободу слова та преси. А тим більше має таку повинність українець чи українка, бо вони стають в обороні своїх поневолених братів та сестер. Наше становище відносно цего питання дуже добре можна пояснити словами в статті у „Фемилі Гералд і Віклі Стар" з 18-го серпня, 1937 р. під заголовком „Британія й Арґентина", де між іншим говориться: „Британці третього і четвертого покоління звуть себе „анґльо-арґентинцями, держуть тісний звязок зі старим краєм, хотяй остаються льояльними до краю, в котрім мешкають, настільки, наскільки інтереси тієї держави вимагають".

Четверте покоління це около вісімдесять років. Вісімдесять років і вони ще зовуть себе анґльо-арґентинцями і держуть тісний звязок зо старим краєм. Це точно наше становище. Пояснення для цего непотрібно.

І тому сумківська молодь, з національного почуття, з великим завзяттям працює в тім напрямку, щоби як найскорше прийшов той день, коли повстане велика соборна і самостійна Україна.

4. Українознавство.

Один з найважніших чинників нашої національної окремішности є наша рідна українська мова. Доступ до нашої багатої літератури є можливий лише через нашу рідну мову. І хто не знає української рідньої мови, не читає

друкованого українського слова, той не може зватися українцем. Тому на зїздах СУМК найважнішою точкою є контести красномовства. Сумківський зїзд не є зїздом, коли нема цеї так важної точки. Бо ми можемо багато говорити про „революційність", про „боротьбу", але як ми не навчимо нашу молодь любити все, що є українське, головно ж як не навчимо її володіти українською мовою, то вони ніколи не стануть щирими українцями. Тому Сумківці звертають найбільшу увагу на вивчення української мови, української літератури та історії. Це робить з них свідомих та культурних українців. А раз вони є такими, то вони вже самі знають, де, коли й як поводитися.

Розуміється, що контести красномовства не є одиноким способом до вивчення української мови. В багатьох відділах провадиться постійна школа рідної мови, де систематично провадиться навчання. Це доказ великої роботи СУМК.

5. Ідейність.

Нікотра українська орґанізація не втягнула у свої ряди такого великого числа наших українських професіоналістів та тих, що покінчили висші студії, як це зробила орґанізація СУМК. На це є важні причини. СУМК не був створений штучно. СУМК покликала до життя українська національна справа і тому СУМК це душа української молоді в Канаді. СУМК не був створений якоюсь політичною ґрупою для своїх вузьких партійних цілей та інтересів. СУМК покликала українська загальна справа і СУМК служить цій справі. СУМК є одинокою такою орґанізацією в Канаді. Нема сумніву, що краще завтра та велика будучність української молоді буде залежати від цієї все-обєднуючої молодечої орґанізації.

6. Спорт і Руханка.

Спорт і руханка все більше стають орґанізаційними чинниками. Так, як анґлійський патріотизм та спортовий дух витворився при помочі спорту та шкільної площі, так і в нас тепер це починає творитися по сумківських відділах. Сумківці перші почали на більшу скалю звертати увагу на вправи і спорт і використовувати ці чинники для орґанізаційних і для загальнонаціональних цілей.

Вправи на зїздах, попри звичайну атракцію мають знаменитий ефект на витворення духа спільноти. Кількасот сумківців виконуючи вправи в одностроях і при тім самім такті музики, в першій мірі представляють клич „В єдности сила".

Спортові змагання між поодинокими відділами СУМК є будуючим чинником для задержання української окремішности, для витворення і зміцнення почуття рівности. Давніше нам здавалося, що спорт був перешкодою у народній роботі, однак тепер спорт стає помічним чинником у тій самій роботі. Частина успіху на зїздах СУМК залежить від спорту. Спорт нарешті знайшов собі місце у народній роботі.

7. Танок.

Українські національні танки відограли дуже важну ролю у розбудженню національного почуття між українцями. А як народне мистецтво зробив велику роботу між чужим елементом цілого американського континенту. Балєтмайстрові Василеві Авраменкові, котрий вивів український танок на сце-

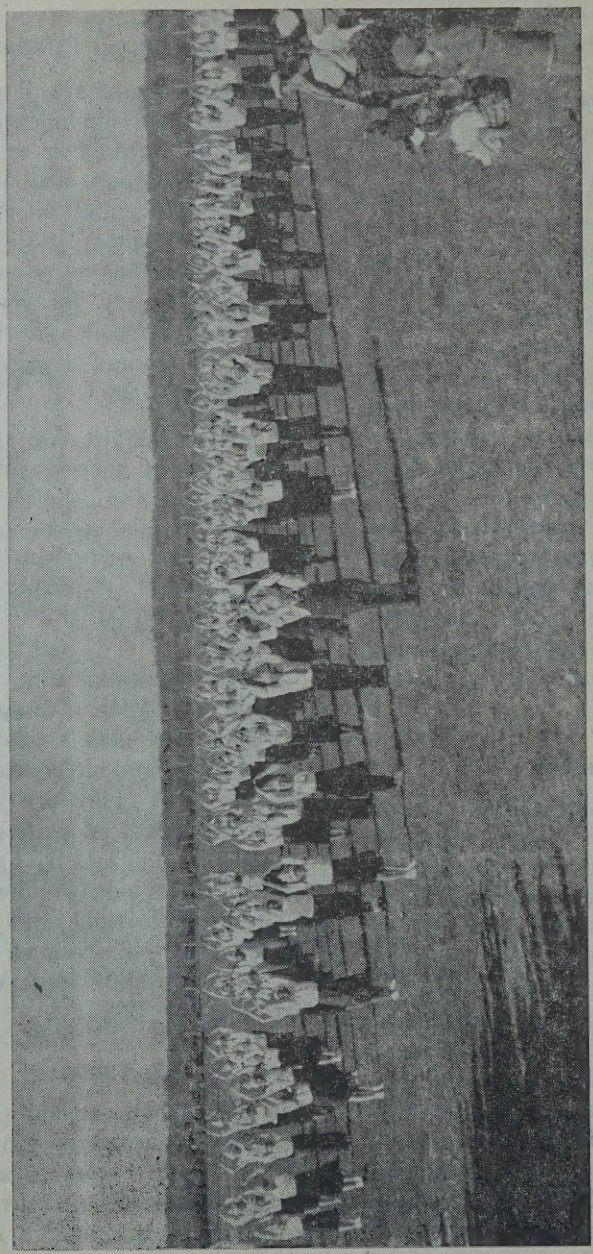

Вправи вільноруч Союза Української Молоді Канади підчас Окружного зїзду в Вайта, Ман., на 28-го і 29-го травня, 1938. В додатку до вправ, танців і полевої програми в місцевім Народнім Домі ті самі Сумківці брали участь в деклямаціях, сольоспівах і контесті красномовства, за що були роздані гарні чаші, подаровані місцевими українськими бизнесменами. Незабули молоді Сумківці і про українську молодь на Рідній Землі. Ухвалили резолюції проти загарбання Польщею українського города у Львові.

ну і дав йому належне місце в українському мистецтві, належиться за це велике признання. У формуванню відділів СУМК Авраменкові національні танки відограли важну ролю і це всі сумківці знають. Вдячність свою при ріжних нагодах вже показали і напевно покажуть у майбутньому. Свідома молодь знає, коли і за що добрим за добре віддячитися.

8. Народна пісня.

Наша народна пісня, це душа українського народу. З кожним днем стає вона популярнішою. Тут в Канаді, по місточках, по містах і на широких степах, українська народна пісня все більше і більше обнимає наше громадянство. А тепер, коли сумківські зїзди започаткували контести співу, українська пісня ще більше захоплює народні маси. Нема сумніву, що наша народня пісня дуже багато причиниться до стримання асиміляції.

9. Найвисша ціль.

Найвисша і найбільше взнесла ціль, до якої прямує СУМК у своїй діяльності, є самостійна і соборна Україна. До цего ми прямуємо ріжними дорогами. А кожна з цих доріг веде до Києва. І хотяй ми, канадійські горожани, то в рамцях цієї демократичної держави ми постійно прямуємо, щоби помогти нашим братам дійти до тої великої цілі.

Бо Сумківська молодь, це ті борці, що всякими способами, кожного дня, на кожному кроці, прямують до того, щоби як найскорше прийшов той Великий День, день великої радости всього українського народу, розкиданого по всіх закутинах кулі земської, день, коли українська молодь своїми твердими руками повісить раз на все український жовто-блакитний прапор на Софійській Площі у Києві, золотім та головнім городі — матері всіх українських земель.

Петро Крипякевич.

12 ЗАПОВІДЕЙ СУМКІВЦЯ.

Завданням орґанізації Союз Української Молоді Канади (СУМК), яка сьогодні гуртує у своїх рядах велику частину української молоді, є розвивати у молодих людей не лише тіло але й духа. В СУМК-у мають молоді люди набратися потрібного в житті знання й виховатися на передових громадян — народних робітників. На них, зглядно на їх праці, колись має бути видне тверде й примірне Сумківське виховання. Так наука, як і фізичний вишкіл мають впливати на виховання твердих непохитних характерів у молодих одиниць. Попри науку і спот Сумківці повинні вишколювати в себе такі духові цінности, що складаються на хрустальний характер людини.

Засади, які тут подаю — на мою думку — повинен присвоїти собі кожний Сумківець і перестерігати їх на кожному кроці. До них належать:

1. Карність: Сумківець мусить бути карний. Кожний свій обовязок, кожне доручення чи приняте зобовязання, виконує в час, і не допустить, щоб **йому в друге пригадувати навіть тоді,** як вони йому не подобаються.

(Кілько то нераз відпадає гарних

Знимка танцюристів відділів Союза Української Молоді Канади підчас Окружного зїзду в Вайта, Ман., на 28-го і 29-го травня, 1938. Присутних Сумківців було поверх 400, та не всі брали участь в танках.
В додатку до танців на цій просторій і вигідній площі відбувалися вправи, перегони і інші спортові змагання. — Присутних було около 2000.

і хосенних досягнень, успіхів, через те, що трапляються некарні одиниці!).

II. **Словність:** Сумківець є словний. Як немає додержати слова, то його не дає. Раз дане слово додержує мимо найтяжчих перепон. Людина, що не додержує слова, не має в нікого пошани ні довіря.

(Кілько в нашому життю буває страт, шкоди, через недодержування слова легкодухами!).

III. **Точність:** Сумківець є точний. На всі сходини, проби, збори, прогульки, вистави, змагання і т. п. приходить точно. Не дозволяє, щоб другі на нього ждали. Старається свої обовязки виконувати точно і солідно. Старається на кожному кроці викорінити в себе і в других цю нашу загальну хибу, що стільки лиха приносить доброму ділу.

IV. **Ощадність:** Сумківець є ощадний. Ощаджує: час, гроші, одяг, здоровля і все, що тільки вдається, так своє, як і загальне народнє добро.

V. **Совісність:** Сумківець є совісний. Всякий (добровільно принятий) обовязок, чи працю виконує совісно, після найкращого знання і сили. Не лицемірить, не обманює.

VI. **Справедливість:** Сумківець є справедливий. Справедливо оцінює так свою, як і чужу працю, поступки чи заслуги. Справедливий є у праці і є носієм кличів правди та справедливости.

VII. **Товариськість:** Сумківець є товариський. Чемно поводиться в хаті, на вулиці, в товаристві. Пошанує не лише старшого, але й молодшого від себе. Одначе товариськість і чемність не сміє переходити в рабство.

VIII. **Пильність і пожиточність.** Сумківець є пильний і пожиточний. Пильно вчиться кожного доброго діла, використовує кожну хвилину, кожний свій крок, щоб навчитися чогось доброго. Пильно слухає й уважає на сходинах, гутірках, зборах чи викладах. Що не може затямити, записує собі. — Є пожиточний для всего свого окруження: в хаті, в товаристві, в громадському житті. Вистерігається бути тягарем для других.

IX. **Духова рівновага:** Сумківець є зрівноважений. Не обурюється, не гарячиться з будь якої причини, не завидує другому, не обиджує, а все опановує себе, старається бути ввічливим і спокійним.

(Кілько то нераз буває каліцтва, вбивства, судових процесів і т. п. через загонистість і незрівноваженість).

X. **Дбалість:** Сумківець є дбалий. Дбає про своє здоровля і других. Не пє алькоголю, не курить тютюну, що затроюють тіло й затемнюють розум. Дбає о якнайбільше своє загальне знання, зокрема знання рідної мови, і добробут — свій і свого народу.

XI. **Краса:** Сумківець повинен дбати за красу. Є красний у поведінці, мові, поступках. Ширить кругом себе лад і красу та приучує до неї других. Є чистий в думках, на тілі й одягу.

XII. **Все доброї гадки:** Сумківець в найтяжчих умовинах життя не попадає в зневіру і все є доброї гадки. Мусить бути сильного й погідного духа та вірити в свої сили й успіх.

Ось засади членів і членок Союзу Української Молоді Канади. Їх повинен присвоїти собі кожний Сумківець і кожна Сумківка, і після них поступати. Сумківці повинні виписати їх на оправленім папері і вивісити у своїх домівках.

Коли українська молодь, що гуртується в СУМК-у, зуміє в скорім часі присвоїти собі ці засади, то вона ста-

не великим характерним гуртом-скалою, об яку розібються зазіхання тих, які СУМК хотіли б розвалити і здеморалізувати його членів.

Коли Союз Української Молоді Канади виховає на тих засадах більшість української молоді, то тим частинно він сповнить заповіти своїх духових Батьків: Шевченка, Франка і других — пробоєвиків відродження й визволення України.

М.

З права на ліво: А. Ортинська, королева на всю Канаду вибрана і коронована на сумківському Карнавалі в Сенді Лейк, Ман., в липні 1937 р.; Оля Щербань, королівна на Саскачеван; Стефанія Мулявка королівна на Манітобу.

ЯК ПОВСТАЛА СНОПОВЯЗКА

В 1931 році відсвятковано століття винаходу сноповязки (байндера). Того року Сайрус Гал МекКормик в Зєдинених Державах прилюдно випробував першу жниварку, яка була проблємою многих поколінь і зупиняла розвій фармерства та цивілізації.

Сайрус Гал МекКормик був скотляндсько-ірляндського походження. Його предок, Томас МекКормик приїхав до Америки в 1734 р. і осів в Пенсилвенії. Його син, Роберт, перенісся з Пенсилвенії до Вирджінії і брав участь у війні за незалежність Зєдинених Держав. Син Роберта також називався Роберт і цей якраз був батьком Сайруса Гал МекКормика, який винайшов сноповязку. Він мав всі прикмети своїх предків. Уродився на фармі батьків 15 лютого, 1809 року.

В 15 році життя, по скінченню школи, він робив на фармі і тоді в нього зродилася думка, якби то улекшити тяжку працю, бо йому було затяжко

косити звичайною косою з грабками. Він зробив собі меншу. В 18 році життя він винайшов плуг, який був його першим здобутком для модерного фармерування.

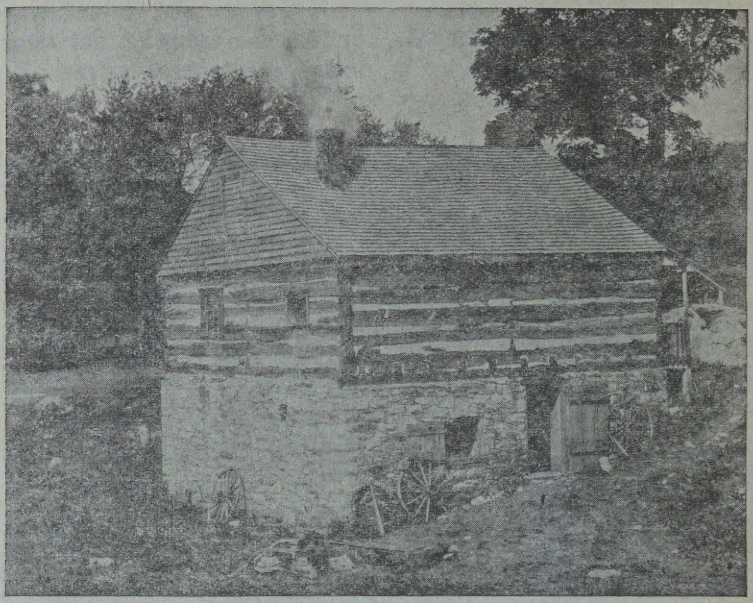

Цілий час Сайрус радо помагав свому батькові в кузні. В 1816 році його батько спробував зробити механічну жниварку. Та всі його спроби були даремні. Сайрус приглядався всему і по смерти батька вдалося йому зробити таку жниварку в своїй кузні, яка досі стоїть як історичний доказ минулого.

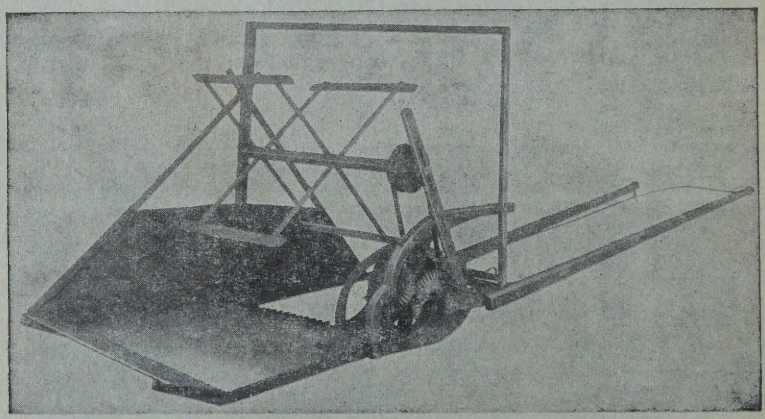

Першу свою жниварку МекКормик збудував за шість тижнів в кузні. Випробував її при участи своєї рідні. Перша машина включала велике колесо, яке тягнуло трибами косу, з боку був стіл з зубками. При кінці стола було рало, котре відділювало збіжжа, яке падало на стіл від того, що лишалося не скошене, два дишлі для коня і крила для згинання збіжжа.

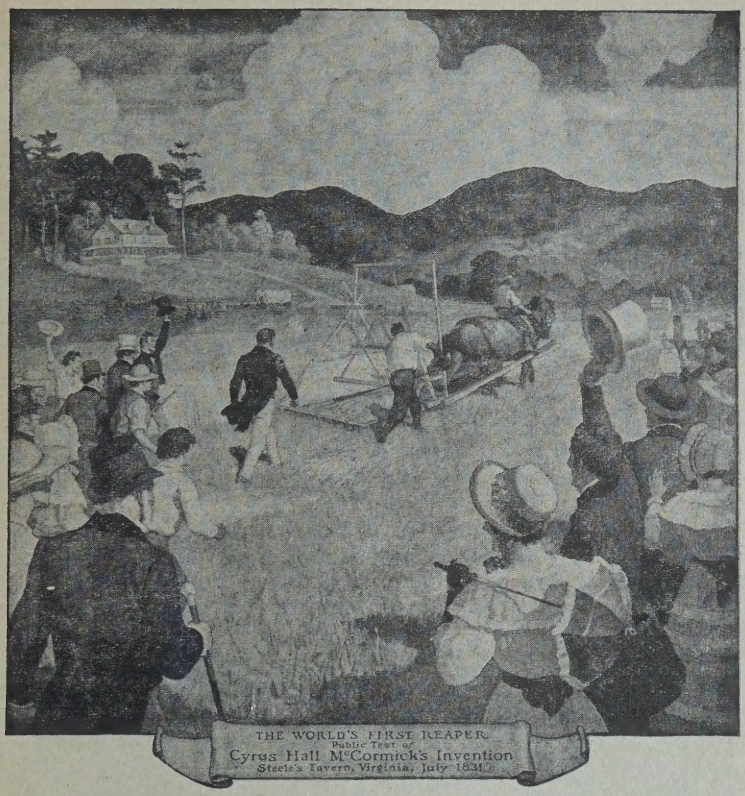

З певністю сказати не можна, котрого саме дня в липні 1831 р. відбулася перша прилюдна проба. Зїхалося поважне число людей, винахідник йшов за жниваркою, а неґр Йо Андерсон, який помагав її будувати, стягав зі стола скошене збіжжа.

За цілий той час вироблення жниварки МекКормик не знав, що він був не одинокий винахідник. Було кількох, що пробували зробити таку машину, та лише його перейшла публичний іспит. Він перший започаткував тяг всеї машини головним колесом. Свій винахід опатентував в 1834 році, а в 1840 році продав перших дві жниварки. Продав сім жниварок в 1842, 29 в 1843, а 50 в 1844. Ціна одної жниварки була $100.00.

В 1847 році МекКормик перенісся до Шікаґо. Продаж збільшувалася з року на рік. В 1856 його фабрика могла виробляти 40 жниварок на день. Того року він зробив 4000 жниварок.

МекКормикові не ішло все гладко — без трудів. Його соперник Гусей втратив право виробляти свої жниварки, бо запізнився відновити урядовий дозвіл. МекКормик відновив патент, однак Гусей постарався, щоб і МекКормикові відібрали право. Фабриканти почали виробляти подібні до МекКормика жниварки і неплатячи йому за винахід. МекКормик відкупив половину інтересу в одного з цих противників за $65,000 і знова почав виробляти жниварки.

Такі жниварки виробляв МекКормик між роками 1852 до 1865. Машину тягнуло два коні. Погонич і згортач сиділи на своїх місцях при роботі. В той час МекКормик почав оголошувати свій винахід, продавав їх на виплат, щоб в той спосіб дати змогу більшому числові фармерів користати з цих машин.

Жниварки продавав на виплат по $125.00, без достави в Шікаґо. Фармер платив $35.00 готівкою, а решту сплачував, коли міг, в протягу півтора року по кошті 6 процент. Цей спосіб легких сплат значно збільшив продажу жниварок.

По виграню нагород в Анґлії і Франції в 1855 році МекКормик почав і там продавати свої жниварки, хоч першу жниварку в Австрії продав в 1850 р. В 1856 році продавав жниварки в Прусії і Польщі, а 1858 р. в Росії.

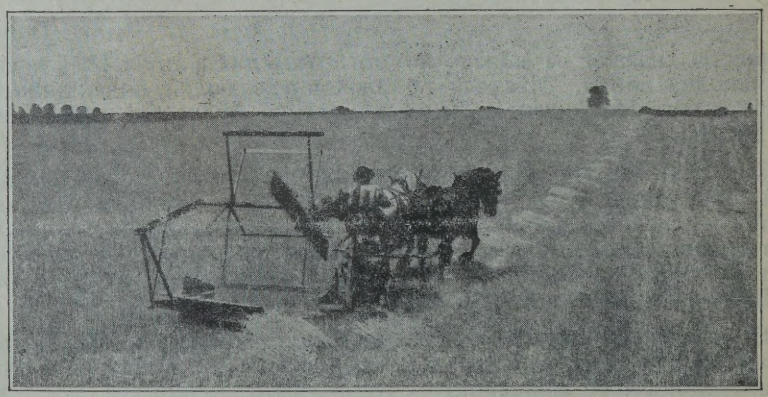

Багато винахідників старалися продати МекКормикові спосіб, яким би самі граблі згортали накошене збіжжа на стіл. Він таки самий хотів знайти на це спосіб. Це йому вдалося зробити в 1858 році. Велику кількість жниварок продав з цим новим додатком між роками 1862, а 1875, бо ці автоматичні граблі щадили роботу одного чоловіка.

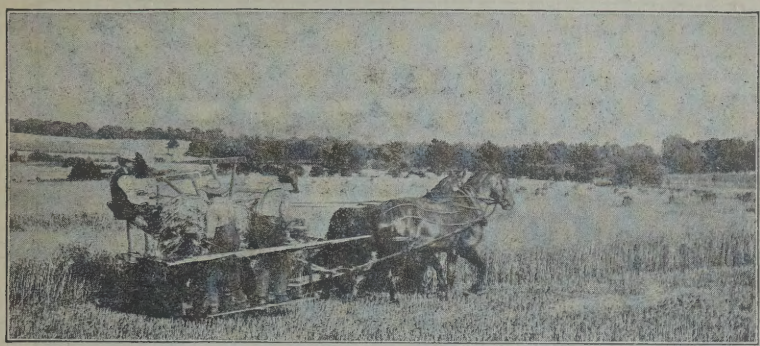

Слідуюче уліпшення жниварки прийшло тоді, коли до неї додано винахід Марша. Цей винахід хоч і запатентовано в 1858 році, то почали його вживати коло 1875. Скошене збіжжа ішло полотном по столі, а відтак полотном в гору (елеватором). З боку стояло двох людей і вязали снопи. Цих двох людей робило роботу за пятьох попередно.

Всі фабриканти жниварок приняли цей прилад. МекКормик мусів скоро приспособлюватися до нових винаходів, а також старався завсіди вести перед.

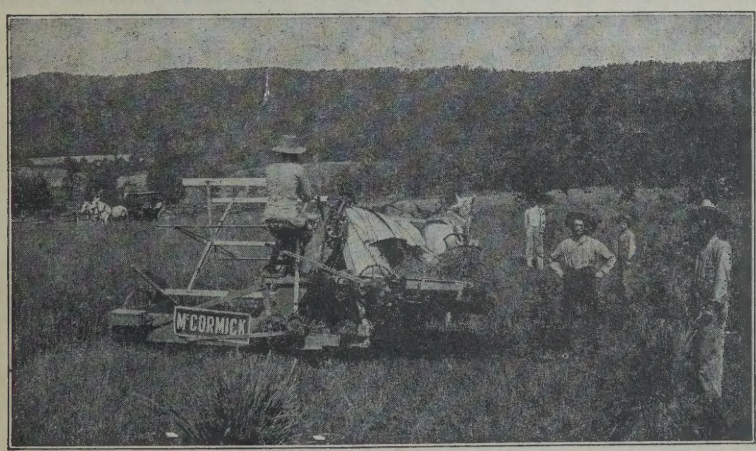

В 1874 році Чарлс В. Вітінґтон винайшов спосіб вязання снопів дротом. Він вдався до МекКормика. МекКормик викупив цей спосіб, пристосував його до своєї жниварки і в 1877 році почав робити сноповязки. За кілька слідуючих літ продано 50,000 таких сноповязок. Цим скінчилася ручна робота при кошенню збіжжа.

Та життя сноповязки дротом було коротке. Фармері нарікали, що дріт ранив худобу і заваджав на полю. В Вісконсин Джан Еплбі ще в 1858 році винайшов машинку до вязання снопів шнурками. Та він самий не вірив в успіх цього винаходу, тому звернув свою увагу на вязання снопів дротом. Коли ж почалися нарікання на дріт, він вернувся до свого першого винаходу і в 1877 удалося йому практично зреалізувати свої перші мрії.

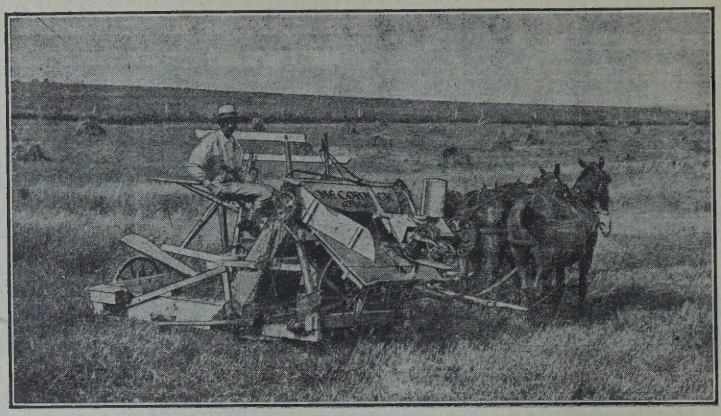

Вілліям Дірінґ почав свою фабрику вироблювання сноповязок в 1879 р. В той час він викупив винахід Джана Ф. Еплбі, яким можна було вязати снопи шпаґатом. Цей винахід був першим страхом для МекКормика. Він аж тоді відчув побоювання, що його сноповязка не дорівняє винаходові Еплбі. Тому поробив заходи, щоб набути право виробляти сноповязки Еплбі і в 1881 році знова був готовий вести перед.

Кожного місяця в році можна чути голос сноповязки в якійсь країні. Треба тільки застановитися на хвилинку, щоб побачити, скільки роботи і труду защадив цей винахід людству.

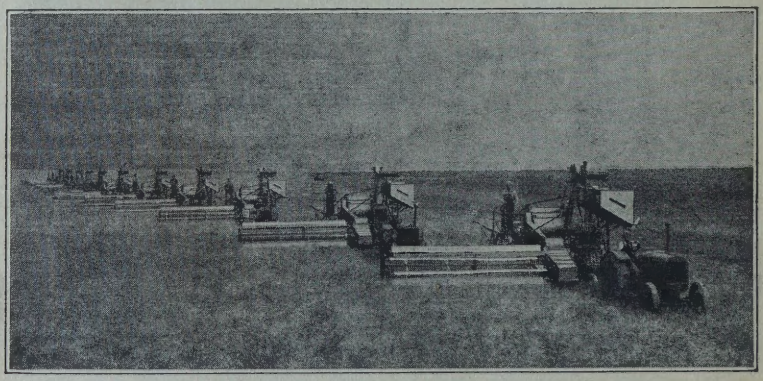

Наймодерніший спосіб кошення збіжжа. Цим комбайном можна скосити і змолотити 640 акрів денно.

КАНАДІЙСЬКА СИСТЕМА ҐРЕЙДОВАННЯ ЗБІЖЖА

Ґрейдовання збіжжа в Канаді є авторизоване Актом Домініяльного уряду, який називається Кенада Ґрейн Ект. Цей Акт подає клясифікацію і дефініцію всіх законно усталених ґрейдів. Він також дозволяє на усталення торговельних ґрейдів, коли цего потрібно. Галузь Інспекції Ради Збіжевих Комішенерів ґрейдує всю пшеницю, овес, ячмінь, жито, горох, кукурузу і гречку згідно з постановами і вимогами Ради.

Ґрейн Ект і правила Ради предвиджують сім ґрейдів: усталений законом (стетюторі), торговельний, вогкий (тоф), мокрий (демп), відкинений (реджектед), заснічений (смоті) і семпл.

Усталені законом ґрейди, які є включені в Ґрейн Ект, не змінюються з року на рік відповідно до врожаю.

Торговельні ґрейди є вложені комісією Ґрейн Стендардс на те, щоби ґрейдувати збіжжа, котре через якусь перешкоду, не можна включити до ґрейдів, усталених законом.

Вогкі ґрейди включають все збіжжа, котре має в собі більше, як природну вогкість, однак не більше, як 17 процент.

Мокрий ґрейд включає збіжжа, що має в собі більше, як 17 процент вогкости і не є відповідне до передержування в маґазинах.

Відкинені ґрейди включають збіжжа, котре є замуране, квасне, покільчене, зігріте, спалене, або перемішане з жужелем чи піском, має неприємний запах, забагато домішки іншого зерна, або чогось іншого, що трудно скоро відділити, або з всякої іншої причини є невідповідним, щоби причислити його до звичайних ґрейдів.

Заснічені ґрейди включають все збіжжа, що має запах, або сліди снітію.

„Семпл" ґрейди включають все збіжжа, яке є більше як 10 проц. зігріте, або поверх 8 процент спалене, або має надмірний процент домішок.

Ґрейдується збіжжа на те, щоби означити його якість а за тим і вартість. Це помагає при купні і продажі збіжжа, при перевоженню та при зсипуванню.

Система ґрейдовання основується на науковім знанню якости відповідно до вигляду, ваги, домішок, свободи від недозрілости, ушкодження, запаху і вогкости.

Канада розділена на двоє.

Для вигоди в ґрейдованню збіжжа Канада є поділена на дві частині, західну і східну. Східна частина починається на схід від Порт Артур з такими місцями інспекції збіжжа: Торонто, Монтреал, Сорел, Квебек, Ст. Джан і Галіфекс. В західній Канаді інспекцію збіжжа перепроваджують в Порт Артур, Форт Вілліям, Сопіріор, Вінніпеґ, Чорчил, Мус Джьо, Саскатун, Медисин Гет, Летбридж, Келґарі, Едмонтон, Принс Руперт, Венкувер, Ню Вестмінстер і Вікторії.

Все збіжжа, яке переходить через місце інспекції, має бути інспектоване і ґрейдоване. Галузь Ради, котра є відповідальна за ґрейдовання збіжжа, включає головного інспектора, поміч-

ника головного інспектора, інспекторів, помічників інспекторів, мірячів вогкости, збирачів взірців і канцелярійних робітників.

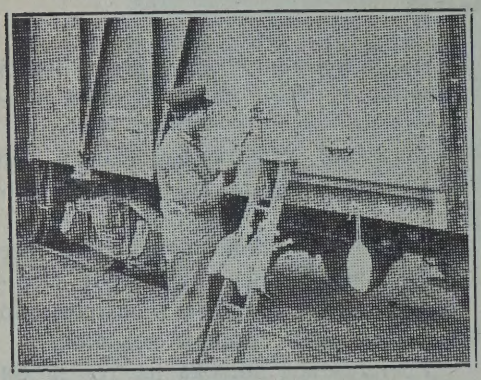

Світлина ч. 1.

В Канаді є дві комісії Ґрейн Стендардс, одна комісія для кожної части Канади. Комісія включає: раду збіжевих комішенерів, головного інспектора, головного хеміста, домініяльного цереаліста, предсідника апеляційних трибуналів, представників від мельників, купців і продуцентів. Ці комісії усталюють взірці ґрейдів, після яких збіжжа купується і експортується.

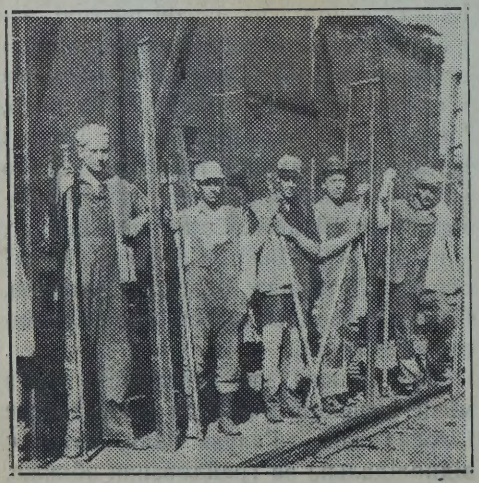

Світлина ч. 1а.

Як саме ґрейдується.

Як було сказано повище, все збіжжа, яке переходить ваґонами, мусить бути інспектоване. Так скоро, як тільки прийде потяг зо збіжжам, клерк інспекційної галузи збирає шипінґ били і списує їх за порядком, записуючи число ваґона, ініціяли, рід збіжжа, імя висилаючого, звідки вислано і до котрого місця збіжжа висилається, імя, до кого збіжжа вислане. Ці інформації потрібні для виставлення цертифікатів. Приготовляється також дві картки. Одна велика, на ко-

Світлина ч. 2.

трій подані всі подробиці для канцелярії, а друга мала, на котрій є тільки число ваґона і місце для записання ґрейду. Її дістає інспектор. Таким робом інспектор не має спромоги дізнатися, до кого збіжжа належить. Він знає тільки число ваґона (Світл. ч. 1).

Всі печатки ваґонів зривається і накладається їх знов по скінченню ґрейдовання. Чоловік, що бере пробки, влазить до ваґона дверми по драбині (Світлина ч. 1а), бере з собою торбинку на збіжжа, і картку, на якій записує число ваґона, дату, як високо

збіжжа насипане і інші зауваги та ставить свій підпис. В такий спосіб відповідальність за роботу можна скоро дослідити (Світлина ч. 2).

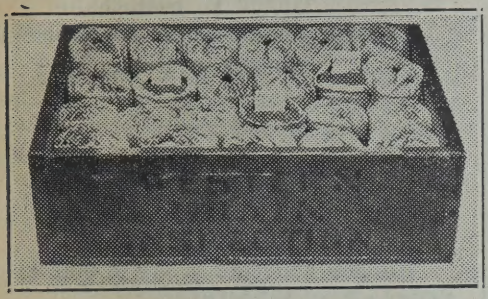

Світлина ч. 3.

З кожного ваґона береться що найменше сім пробок в ріжних місцях. Пробки висипається на полотно і оглядається їх та порівнується. По скінченню оглядин все зсипується разом до торбинки, до котрої вкидається виповнену картку. Торбинку зашнуровується і відставляється до місцевої канцелярії. Там знов дістають спис ваґонів та інспекційну картку і

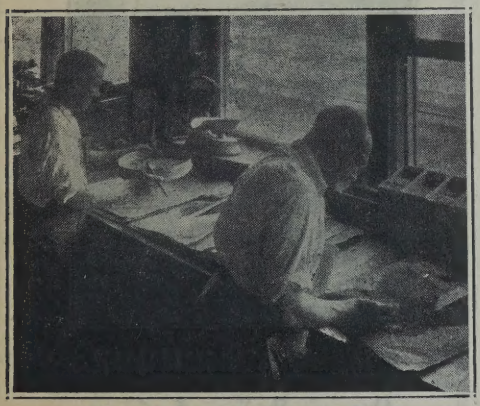

Світлина ч. 4.

цю картку враз з пробкою відставляють в скринці до головної інспекційної канцелярії (Світлина ч. 3).

Як прийдуть пробки збіжжа до інспекційної канцелярії, інспектор дістає тільки меншу картку, на котрій є лиш число ваґона. Він віднаходить пробки після чисел ваґонів.

Починається ґрейдування. Перша річ є довідатися, скільки важить бушель. Відтак відділюється порох і всі домішки при помочі ситка, або й руками. Відділене важиться і це зараховується як „докедж". (Світлина ч. 4). Чисте збіжжа тоді оглядається і приділюється його до того роду, або кляси, до котрої воно належить.

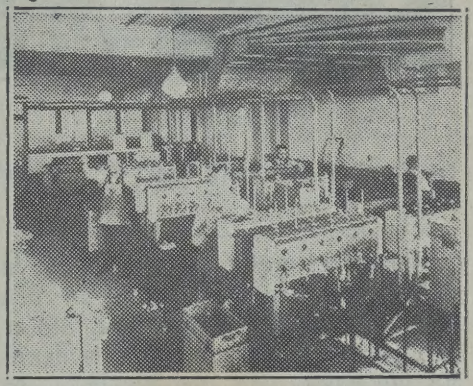

Світлина ч. 5.

Поки вирішиться ґрейд, оглядають пробки щодо повноти, якости і круглости зерна, степеня доспілости, чи не ушкоджене воно морозом, спекою, заразою або чим іншим, скільки є там домішки інших родів того самого або іншого збіжжа і скільки в ньому є вогкости. (Світлина ч. 5).

Вогкість стверджується відповідними машинами. По вирішенню ґрейду, виписують посвідку і висилають до властителя збіжжа. (Світл. ч. 6).

Всі пробки знова кладеться до скринок і відкладається до маґазину. Пробки кожний продавець може дістати, коли цего забажає. Коли про-

давець не є вдоволений, тоді може вносити відклик. Пробку оглядає тоді старший інспектор і дає свій осуд. А коли і це не вдоволяє продавця, то він має право вдатися до Апеляційного Трибуналу, який дає остаточний вирок.

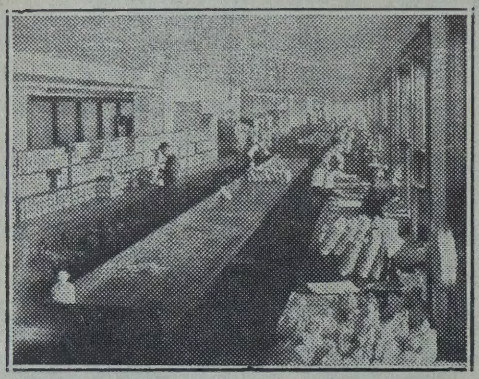

Світлина ч. 6.

Важне є, щоби всі місцевости інспекції уживали тої самої мірки ґрейдовання. Це осягається тим, що по всіх місцях інспектовання є інспектори, що мають однакову вправу і довголітну практику, розуміють добре постанови збіжевого закона щодо інспекції збіжжа і мають досвід в порівнуванню якости одної пробки з другою.

Експорт збіжжа.

Весь „докедж" відділюється в термінальних елеваторах, поки збіжжа вишлеться ваґонами, або кораблями. Кожний ваґон, або корабель оглядає інспектор, чи він чистий. Тодіж виписується і число ваґона, або корабля, і подається ґрейд та кількість збіжжа. Цей цертифікат висилається разом з збіжжам для продажі в світ, і приймається закордонними купцями як доказ ґрейдовання збіжжа. Все ж таки пробки тримається 12 місяців для провірення, коли б зза кордону була вимога їх провірювати. Та такі провірки бувають дуже рідко.

Подав **С. Білінський,**
який працює при ґрейдованню збіжжа в Вінніпеґу.

УСМІШКИ.

На фармі.

Шофер переїхав курку. Кличе фармерку і хоче заплатити.

— Курка коштує долара і три центи, — каже фармерка.

— На що ж ще тих три центи?

— Бо та курка була сьогодні з яйцем.

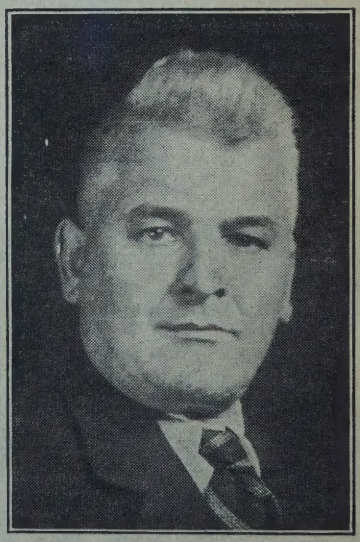

Н. В. ҐАВІНЧУК,
Смокі Лейк, Алберта.
ПУБЛИЧНИЙ НОТАР
ПОЛАГОДЖУЄ ВСЯКІ ЗЕМЕЛЬНІ СПРАВИ, ЯК КАНАДІЙСЬКІ ТАК І СТАРОКРАЄВІ

ЧОМУ І ЯК МИ ПОВИННІ ПІДДЕРЖУВАТИ УКРАЇНСЬКІ ПІДПРИЄМСТВА?

Тому, що це питання складається з двох частин (чому? і як?), позволю собі коротко відповісти на кожну з цих двох частин головного питання зокрема.

1. Чому ми повинні піддержувати українські підприємства?

Ми повинні піддержувати українські підприємства перш за все тому, що ми українці, і кожному з нас повинен лежати на серці загальний добробут українського народу. Ближча своя сорочка ніж чужий кожух! Піддержуючи українські підприємства, ми дамо їм спромогу краще розвиватися, ставати сильними фінансово. Сильні українські підприємства, будь вони власністю поодиноких торговців чи кооперативних спілок, зможуть лекше поширювати свої інтереси на всі інші ділянки торговлі, зможуть лекше видержати конкуренцію з чужими торговельними підприємствами і здобути собі й всім українцям належне місце на торговельнім полі.

В інтересі кожного українця повинно бути, щоб ми багатіли, не бідніли; жебрацтво і нужда не належуть до приємности; жебрацтво — знак безрадности й нездібности дати собі раду в житті. На жаль у нас є такі люди, що поширюють ненависть і нехіть до збирання майна. Зате індеалізують нужду й жебрацтво. І, треба признати, жебрацтво в українців справді досягло досконалости, розвинулося у свого рода мистецтво. Хто бував на ярмарках у Старім Краю, бачив величезну кількість дідів-жебраків, що стояли то сиділи довгими рядами майже на кожній головній вулиці, слухав їх безупинного лебедіння-голосіння до сердець прохожих; хто читає в наших часописах оті довжезні заклики й відозви ріжних культурно-просвітних товариств, будівельних комітетів, чи, навіть, поодиноких людей за жертвами, — той признає, що справді у нас жебрацька термінольоґія осягнула вершок досконалости, і — як це вже зрештою хтось давно доглянув і сказав — що українці це нарід жебраків. А воно вже якось так буває, що де нужда й недостатки, там обовязково прилучуються ще й такі „квітки", як темнота, рабство, ненависть, заздрість, визиск і неволя. І доки українці не зрозуміють цього, що гріш, виданий в чужі руки, ніколи в ніякій формі до нас не поверне й не принесе нам ніякої користи, а навпаки, часто ще й вийде нам на шкоду; доки не навчуться самі собі помагати, в своїх торговців купувати, свій гріш складати в свої руки й розумно ним орудувати — доти не обтрясуться з вищезгаданих квіток. Бо доки наш гріш буде плисти в чужі кишені, доти чужі будуть багатіти та ще й на нас згори глядіти, а ми будемо при дорозі з торбами сидіти й милостині у прохожих просити-лебедіти.

Ми повинні плекати погорду до нужди й жеброти, одночасно переконувати кожного українця, що його обовязком є піддержувати українські торговельно-промислові й інші підприємства та ставати їх членом, бо піддержуючи свої підприємства він не тільки дає їм змогу кращого розвитку, але також посередно помагає ставати

багатшим всему українському народові. Помагаючи своїм, він помагає собі самому, бо в біді свій як не заплаче, то хоч скривиться.

Сильні українські підприємства зможуть приймати до праці наших молодих помічників, хлопців і дівчат, які попри заробіток на життєві потреби набиратимуть досвіду й хисту у веденні торговлі. Якщо ті помічники під рукою досвідченого провідника-торговця навчуться, як замовляти товар, як прикрасити виставові вікна, як обслужити покупця, як і де слідити за біжучими цінами, — то відтак легко зможуть перейти на самостійне ведення торговельного підприємства. Вони не будуть примушені оббивати чужі пороги, щоб знайти купця на свою робочу силу за кусок хліба, бо матимуть свій власний варстат праці на прожиток для себе й для своєї сімї.

Щоб дати повну відповідь на питання: чому ми повинні піддержувати

ПІДДЕРЖУЙТЕ УКРАЇНСЬКИХ ТОРГОВЦІВ!

АЛБЕРТА

Н. В. ҐАВІНЧУК, — Смокі Лейк, Алта.
УКРАЇНСЬКИЙ ФОТОҐРАФ.
Знимки беремо денебудь. Робота солідна.
Викінчую також аматорські фотоґрафії.

П. МЕЛЬНИК — Кагвін, Алберта.
ВЛАСТИТЕЛЬ СКЛЕПУ МІШАНИХ ТОВАРІВ.
Продаю мішаний товар по умірковaних цінах.

ПЕТРО РЕПКА — Белліс, Алберта, —
Купець живого скоту, аґент Какшат знарядів,
Властитель млина і пул-руму.

ІВАН СЕМЕНЮК — Радвей, Алберта.
RED & WHITE STORES
СКЛЕП МІШАНИХ ТОВАРІВ.

МАНІТОБА

М. СЛОБОДЯНИК — Тюлон, Ман.
За добрий товар, скору і чесну обслугу ручимо. Зайдіть і переконайтеся.

Н. ПРИҐРОЦЬКИЙ — Фішер Бренч.
СКЛЕП МІШАНИХ ТОВАРІВ.
Добрий товар по низьких цінах.

А. СКОРОБОГАЧ — Росборн, Ман. —
СКЛЕП МІШАНИХ ТОВАРІВ.
Продаємо по умірковaних цінах.

The E. MANCHULENKO Co. Ltd.
875 MAIN STREET PHONE 55 011
Winnipeg, Man.
Всякого рода овочі і ярина.
Висилаємо на провінцію.

Піддержуйте Українців так, якби ви хотіли, щоби вас піддержували.

Маємо на складі всі ґросері, тютюн, сиґаретки — яких лиш вам потрібно.
Купуйте всі свої потреби в першім українскім складі.

Winnipeg Wholesale Grocery & Confectionery, Limited
24-26 Derby Street, Winnipeg.

українські підприємства, за тим не треба шукати по книжках! Гляньмо кругом себе. Саме життя підгадує нам цей обовязок і чужі люди, побіч яких живемо в Канаді. Возьмім за примір жидів. Я не є антисеміт, але кладу жидів за примір тому, що вони є через сотки літ торговцями між нами в Старім Краю і тут, в Канаді, вони теж туляться попри нас всюди, де лише живе більший гурт українців, тому їх найліпше знаємо. Чи бачив хто з вас і знає такого жида, щоб він піддержував українського торговця там, де є жидівський торговець. Маю смілість відповісти — ні! Ніхто такого жида не бачив і не знає, бо такого несвідомого жида ніде нема! Жию в місті і бачу, як ставляться жиди до українських торговців. Жид не піде нічого купити до нашого крамаря, хоч би він був зараз в сусідстві коло нього, зате піде до жидівського крамаря, хоч би він мешкав аж на пятій вулиці від нього. Це тому, що жид розуміє свої обовязки супроти свого народу. Жид знає, що купуючи в свого торговця, він піддержує увесь жидівський нарід. Адже ж кожний з нас бачить, знає і з подивом нераз говорить, чому це так є, що жиди не орють, не сіють, не жнуть, не збирають, а живуть краще і є багатші від нас, українців. Тайна в тому, що жиди про себе дбають, вони

ПІДДЕРЖУЙТЕ УКРАЇНСЬКИХ ТОРГОВЦІВ!

МАНІТОБА

Українська Народна Кооператива — 117 Юклид Евеню — Вінніпеґ, Ман.

Українці повинні сповняти клич „Свій до свого" і купувати в своїх склепах. Замовлення доставляємо до вашого дому. Тел. 57 736

В. МАЛЮТА — Шортдейл, Манітоба.

СКЛЕП МІШАНИХ ТОВАРІВ.

Також маємо на продаж дрова, дошки і ґонти Одна ціна для всіх.

БРАТТЯ ГРИГОРЧУКИ — Етелберт.

Склеп залізних товарів, будівляний матеріял, рільнича машинерія, Форд ґари, ґазоліна, олива і обслуга всяких авт.

П. КОВТУН, — Давфин, Манітоба. —

ВЛАСТИТЕЛЬ СКЛЕПУ МІШАНИХ ТОВАРІВ.

Добірний товар, по умірковании цінах. Тел. 532.

БРАТТЯ НОВОСАДИ—Овкборн, Ман.

СКЛЕП МІШАНИХ ТОВАРІВ.

Добра якість товарів. Продаємо по умірковании цінах.

ТЕО. ВАХНА — Ґардентон, Манітоба.

ВЛАСТИТЕЛЬ СКЛЕПУ МІШАНИХ ТОВАРІВ.

В нас товари завжди добрі і по умірковании цінах.

Українська Кооперативна Фабрика WESTERN CO-OPERATIVE, LIMITED 269 James Ave., Winnipeg.

яка виробляє шкіряні рукавиці, шапки і віндбрикери марки "WESCO". Також оверголі і сорочки.

Tel. 22 995, Winnipeg, Man.

ГР. БРИК, 72 Дербі вул., Вінніпеґ.

Модерний склеп ґросерії, овочів, мяса, приборів для школярів, тютюну і сиґареток. Висилаємо на провінцію. Тел. 53 511.

PAUL'S Groceteria & Meat Market — 878-880 Main Street, Winnipeg, Man.

Першорядна ґросерія, овочі і власні масарські вироби по умірковании цінах. Тел. 54 420

А. С. БРИК, 86 Дербі вул., Вінніпеґ.

Модерний склеп мішаних товарів та мясних виробів. Висилаємо на провінцію. Зайдіть та переконайтесь. Тел. 57 464.

Н. ІЛЮК, — Сондавн, Манітоба. —

СКЛЕП МІШАНИХ ТОВАРІВ.

Добрий товар — низькі ціни, скора і чесна обслуга.

Н. БОДНАРЧУК — Вайта, Манітоба.—

ВЛАСТИТЕЛЬ ВАЙТА ГОТЕЛЮ.

Кімнати вигідні і чисті по умірковании цінах.

своїх піддержують все і всюди, свій гріш складають для себе самих, не для других, своїм грошем самі орудують і з своїх доходів самі користають. В тому й ми їм дуже багато помагаємо, тому вони багаті а ми бідні. Українець свого торговця обмине, піде дальше до чужого і там закупить все, що йому потрібне. При тім почуває велике вдоволення, що не дав свому заробити, щоб свій, боронь Боже, не забагатів. Тому жиди багаті, а ми здебільша на реліфі. Тому жидівська молодь працює у своїх орґанізаціях, а нашої й мотузом не притягнеш до української орґанізації; тому жидівська молодь студіює по високих школах, а наша здебільша сидить дома, як є коло чого, або „битує фрейти" та йде до роботи на реліфові кемпи.

У Вінніпеґу і на периферіях живе около 25 тисяч українців. Коли б вони мали тут лише одну більшу фабрику, в якій працювало б, скажім, три сотні українських робітників, і лише один департаментовий склеп, в якім мало б заняття таке саме число молодих хлопців і дівчат, ви побачили б,

ПІДДЕРЖУЙТЕ УКРАЇНСЬКИХ ТОРГОВЦІВ!

САСКАЧЕВАН

В. БАЮС — Фовм Лейк, Саскачеван.
СКЛЕП МІШАНИХ ТОВАРІВ.
Добрий товар по низьких цінах.

БРАТТЯ ПАВЧУКИ — Врокстон, Саск.
Як хочете мати добрий крам і танший як в інших крамницях — зайдіть до нас і переконайтеся.

ВАСИЛЬ ҐАУК — Єлов Крік, Саск.
Склеп залізних товарів, будівляного матеріялу і мішаних товарів.

М. МІХАСІВ — Вонда, Саск. —
Продаємо авта, ґазоліну, оливу, тайри, тюби направу до авт і машинерію Мессі-Гаррис та Дж. І. Кейс.

В. РОМАНОВИЧ — Ростерн, Саск. —
СКЛЕП МІШАНИХ ТОВАРІВ.
Якість товарів найгарніша, обслуга найліпша, ціна найнища.

RED & WHITE STORE — Krydor, Sask.
Крамниця добірних товарів по умірковaних цінах. Доставляємо на замовлення. За чесну обслугу ручить З. ДРАҐАН. Тел. 25.

А. ЦІСЕЦЬКИЙ — Кридор, Саск. —
ВЛАСТИТЕЛЬ KRYDOR CAFE.
Продаємо ґросеріс, конфектуру, морожене і овочі.

О. КЛЮКЕВИЧ — Мічам, Саскачеван.
СКЛЕП ЗАЛІЗНОГО ТОВАРУ.
Продаємо ґазоліну, оливу, тайри, тюби, направу до авт, Шевролет авта, рільничі знаряди МекКормик-Дірінґ і Джан Дір.

Ф. І. ГАВРИШ — Алвена, Саскачеван.
СКЛЕП МІШАНИХ ТОВАРІВ.
Також аґенція ґазоліни, оливи і машинерії Как-шат.

В. НОСАРУК — Вакав, Саскачеван. —
Склеп одіння, меблів і залізних товарів.
За свій долар купите в нас більше.

С. ЛУЦЮК — Принс Алберт, Саск. —
СКЛЕП МІШАНИХ ТОВАРІВ.
123 Ривер Стріт Вест. — Телефон 3115

ГР. ШЕВЧУК — Вішарт, Саскачеван.
Властитель ґараджу і аґент фармерських знарядів. За скору солідну обслугу і вдоволення ручить властитель.

І. В. ПЕСКЛИВЕЦЬ — Геффорд, Саск.
Продаю і направляю годинники.
Також продаю радія.

І. І. КВАСНИЦЯ — Вакав, Саск. —
СКЛЕП МІШАНИХ ТОВАРІВ.
Добрий товар по низьких цінах.

Ґ. Ф. СТРАТІЙЧУК, — Канора, Саск.
Склеп одіння, меблів і залізних товарів.

яка українська громада у Вінніпеґу була б сильна. І праця в наших просвітних товариствах кипіла б. І молодь горнулася б до своїх товариств, працювала б, по українськи училася б боронила б українські справи, бо бачила б, що загальне добро українців це її власне добро.

2. Як ми повинні піддержувати українські підприємства?

Відповідь на це коротка й проста: ми повинні все і всюди купувати й продавати лише у своїх торговців там, де вони є, не зважаючи на те, чи це приватне одиничне підприємство чи кооперативне. Аби лише воно було українське. Всяке торговельне підприємство спирається на своїх покупців. Є більше число покупців, підприємство розвивається, росте, збільшує свою оборотову й грошеву силу. Коли ж число покупців мале, та й з них добра половина беруть товар на кредит, хоч багато з них могли б платити згори, бо мовляв, „це свій, нехай чекає", тоді підприємство нидіє, торговець журиться, не їсть, не пє, ночей не досипляє, врешті з клопоту виручує його ліквідатор, який, списавши рештки краму, засуває двері на колодку, а самий торговець в кращім випадку йде з родиною на реліф, в гіршім попадає в чахотку і йде до санаторії.

Коротко — ми повинні піддержувати українські підприємства так, як піддержують жиди свої підприємства. Коли засвоїмо собі таку солідарність на торговельно-промисловім полі, як мають жиди, тоді станемо сильним і багатим народом.

Та не тільки ми самі піддержуймо, але й дітей своїх виховуймо так, щоб вони мали собі за обовязок йти до української крамниці купувати кожну хоч би й найменшу дрібницю: книжку, зшиток, олівець, радирку, перо, морожене, содову воду, цукорок і інші предмети, нехай дитина купує в українській крамниці. Батьки повинні дитину кожній раз спитати, де вона купила нову річ, яку принесла до дому. Привикне купувати в свого змалку, буде купувати до останку. Так робить кожний шануючий себе нарід. Так мусимо робити й ми, коли хочемо бути сильним і багатим народом, а не жебраками й наймитами у других.

Та має свої обовязки також і український торговець. Нехай він собі не думає, що придбавши товар до склепу він має собі лише сісти за лядою, попакувати цигарничку та й чекати на українських покупців, здаючись на їх патріотичний обовязок. О, ні! Попри свою торговлю, яку мусить вести бодай не гірше від чужинців, він повинен бути українським громадянином в повнім значінні цього слова. В його домі повинна бути хоч би невеличка бібліотека, зложена з українських книжок; окремо повинен бути відділ торговельних книжок; він повинен передплачувати бодай один український часопис для старших і хоч би лише один часопис для дітей. Його поведінка й хатня обстановка повинні відразу переконати покупця, що він не лише дбає про торговлю, але є ще й в нього на увазі не менш важні культурні потреби. Своїм досвідом і порадою повинен радо служити кожному українцеві у своїй околиці, що його про те попросить. Як що на місці є українське товариство, він повинен помагати в праці як не самий ізза браку часу, то бодай своїх дітей посилати до помочі другим. Повинен учащати на вистави й концерти, які влаштовує

товариство. Він повинен дбати разом з другими, щоб при товаристві була ведена постійно наука української мови для дітей. Взагалі його обовязком є дбати не лише про своє особисте добро, але також про добро й поступ громади, з якою торгує, й помагати її у всьому по своїм силам. Нехай він завше памятає слова, що — не штука тільки брати, треба теж давати!

50 літ добігає від часу, як приїхали перші українські поселенці до Канади. Забрало багато часу, поки ми тут устаткувалися поки набули досвіду в провадженню своїх і громадських справ. Тепер приходить відповідна пора виступити на торговельно-промислове поле й заняти належне нам на ньому місце. Вступаймо ж на те поле й щиро піддержуймо всі наші починн, тоді станемо багатими.

Моя рада для українців:

Від жидів учімся торговельного хисту.

Від анґлійців учімся солідарности й державнотворчого хисту.

Від німців учімся точности у виконуванню своїх власних і громадських обовязків.

Живемо поруч цих народів в Канаді й маємо золоту нагоду перебрати від них ці прикмети безпосередно, з першої руки, й кріпко засвоїти їх. Коли ж змішаємо їх з нашими власними цінними прикметами, тоді рішуче прийде успіх не тільки на торговельно-економічному полі, але й на всіх інших ділянках нашого культурно-громадського життя.

М. Йосипів.

ЗНИЖЕНІ ЦІНИ — ВЕЛИКА ВИПРОДАЖ:

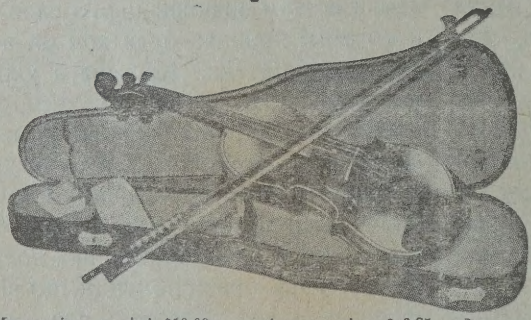

10% знижки — хто пришле з замовленням на інструменти цей купон.

ВЕЛИКИЙ ВИБІР: Ґрамофонових рекордів, Музичних інструментів, Старокрайових ниток „D.M.C.", — Канви та взорів до вишивання.

Мандоліна в ціні $10.00; спеціяльна ціна $ 6.85
Мандоліна в ціні 14 50; спеціяльна ціна 10.00
Футерало для мандоліни з замком — ціна 3.00
Ґітара в ціні .... 10.00; спеціяльна ціна 6.85
Ґітара в ціні .... *14.25;* спеціяльна ціна 10 00
Скрипка в ціні ..... 7.50; спеціяльна ціна 4.95
Скрипка в ціні .... 13.50; спеціяльна ціна 9.50
Футерало на пів футроване з гарним замком 3.00, тепер $2.50

Футерало з імітованої шкіри, гарно викінчене $7.50,, тепер $5.75
Смик з бразилійського дерева в ціні $1 25, тепер $1.00
Смик з червоного дерева, гарно викінчений в ціні $2.45, тепер $1.50
(Скрипки, футерала та смики для дітей ¾ величини в самій ціні).

УКРАЇНСЬКА КНИГАРНЯ В САСКАТУНІ МАЄ НА СКЛАДІ: Найновіші театральні книжки та прибори до характеризації, ноти для хорів, оповідання, повісти, романи та всі видання діточої бібліотеки „СВІТ ДИТИНИ", і шкільні книжки.

На бажання висилаємо наш катальоґ даром. Всякі замовлення адресуйте до:

Ukrainian Book Store

BARRY HOTEL, SASKATOON, SASK.

Коли чуєтеся зле, чи знаєте ДЛЯЧОГО?

Кілько разів не чулися ви сумними, нервовими і нещасливими? Чи не були ви в злім гуморі і так роздражнені, що навіть ваша власна родина дивувалася, що з вами сталося? Чи не бажали ви бути цілком самі, щоби ніхто вам не перешкаджав? **Запір** міг бути **правдивою причиною** цего. Перепони в травленню та виділюванню могли спричинити вашу **нервовість заворот голови і клопоти шлунка.** Коли це так, то чому не попробуєте фляшечки **д-ра Петра Ґомозо?** Тисячі а тисячі терплячих чоловіків і жінок уживали його з успіхом від 1869 року. Помагає діланню шлунка. Реґулює кишки. Побуджує діяльність нирок, спонукуючи в цей спосіб виділювання. Помагає і приспішує травлення. Купіть велику 14 унціеву пробну фляшину (звичайна вартість $1.20) тільки за $1.00, з оплаченою почтою.

Рівнож від поверх 50 літ, **д-ра Петра Олейо Лінімент** приносив скору і бажану поміч тисячам терплячих на **болі ревматичні і невральґічні, болі в крижах, звичайні болі голови, штивність і утомлення мязів, потовчення, синяки і звихнення.** Антисептичний. Не є липкий, ані не масний. Помагаючий. Розгріваючий. Економічний.

Не платиться мита в Канаді.

Спеціяльна оферта — замовляйте нині.
Dr. Peter Fahrney & Sons Co.
2501 Washington Blvd., Dept. DAC655
Chicago, Ill.

Прошу прислати мені пробне лікарство як слідує, оплаченою почтою, на котре залучаю.

[ ] $1.00 На одну достаточну $1.20 величини (14 унц.) пробну фляшку Дра. Петра Ґомозо.

[ ] $1.00 На дві звичайні 60ц. фляшки (3½ унцій кожна) Дра. Петра Олейо Лініменту.

[ ] $2.00 На одну пробну фляшку Дра. Петра Ґомозо і дві фляшки Дра. Петра Олейо Лініменту.

[ ] Прошу прислати лікарство С.О.Д.

Імя .....

Адреса .....

Почта .....

ОЦІНКА ПИСЬМЕННИХ ПРАЦЬ В КАЛЄНДАРІ.

На оголошений контест в „Українськім Голосі" п. н. „Пишіть!", до дня 31-го серпня 1938 р. наспіло 22 описи до цього календаря про початкові переживання українських поселенців в Канаді. В календарі вміщено лише 13 описів, бо на всі не стало місця. Деякі з тих описів, що остали, будуть вміщені в календарі на слідуючий рік.

Редакційний комітет прочитав цих 13 праць, що ввійшли до календаря, і видав слідуючу оцінку:

Перша нагорода книжками вартости 10 доларів: Іван Романюк, Мирнам, Алберта, за опис п. н. „Дещо з життя першої української оселі в Канаді".

Друга нагорода книжками вартости 8 доларів: Марія Адамовська, Мелвил, Саск., за опис п. н. „Піонірські гаразди в Канаді".

Третя нагорода книжками вартости 6 доларів: **Федько Ладубець**, Пелі, Саск., за опис п. н. „Історія трьох братів".

Четверта нагорода книжками вартости 4 долари: Михайло Пахолко, Виловбрук, Саск., за опис п. н. „Як я з дому вибирався".

Пята нагорода книжками вартости

2 долари: М. І. Косович, Лявалі, Онт., за опис родинної траґедії М. Стойка п. н. „Ніхто не пережив такого як я".

Автори нагороджених праць виберуть собі книжок з катальоґа „Українського Голосу", відповідно до висоти премії, надішлють цей вибір до адміністрації, і їм негайно вишлеться нагороди.

Одночасно запрошуємо наших старих поселенців писати про свої переживання в Канаді до календаря „Українського Голосу" на слідуючий рік. За найкращі описи будуть призначені такі самі нагороди, як і цього року.

Вінніпеґ, 1 вересня 1938.

Редакційний Комітет Календаря „Українського Голосу":

Мир. Стечишин,
О. Івах,
Мих. Кумка.

ВІЙНИ ВІД СВІТОВОЇ ВІЙНИ, ЩО МАЛА ПОКІНЧИТИ ВІЙНИ

В день 11-го листопада, 1918 року, утомлений світ з великою радістю приняв підписання перемиря, як кінець Світової Війни, що мала раз на все покінчити всі майбутні війни. Помимо цеї світлої історичної хвилі народи дальше проливають свою кров у взаїмній боротьбі. Ось кілька важніших міжнародніх зударів від закінчення Світової Війни.

1918—1919 — війна українців з поляками за контролю Східної Галичини.

1919 — большевики розгромлюють повстанські війська під проводом царських ґенералів.

1919—1921 — боротьба ірляндців з анґлійцями за незалежність.

1919—1922 — Еспанія втратила тисячі людей у боях з ріфами в Марокку.

1919—1926 — внутрішня боротьба в Арабії — Ібн Савд воює за здобуття трону.

1920 — большевики розгромлюють добровольчу армію під проводом Денікіна.

1920 — турки вчинили масакру над вірменами в Малій Азії.

1921—1922 — наїзд греків на Малу Азію до війни з турками.

1925 — революція в Сирії.

1925—1935 — Болівія воює з Параґваєм за країну Чако.

1931—1932 — наїзд ніпонців на Манчукуо.

1932 — бої ніпонців з китайцями в Шанґаю.

1935—1936 — Італія нападає й загарбує Етіопію.

1936 — початок цивільної війни в Еспанії.

1937 — „піратство" на Середземнім морі.

1937 — боротьба між турками й курдами.

1937 — наїзд ніпонців на північний Китай.

1938 — Німеччина загарбує Судетчину від Чехословаччини.

Враз з тим світ зброїться гарячково, щоб вчинити другу масову світову різню, ще більшу, як була в 1914 — 1918 рр.

КАЛЄНДАР ВАГІТНОСТИ ДОМАШНИХ ЗВІРЯТ

Початок вагітности	День оположення			
	клячи	корови	вівці або кози	свині
1 січня	6 грудня	12 жовтня	3 червня	30 квітня
8 "	13 "	19 "	10 "	7 травня
15 "	20 "	26 "	17 "	14 "
22 "	27 "	2 листоп.	24 "	21 "
29 "	3 січня	9 "	1 липня	28 "
5 лютого	10 "	16 "	8 "	4 червня
12 "	17 "	23 "	15 "	11 "
19 "	24 "	30 "	22 "	18 "
26 "	31 "	7 грудня	29 "	25 "
5 березня	7 лютого	14 "	5 серпня	2 липня
12 "	14 "	21 "	12 "	9 "
19 "	21 "	28 "	19 "	16 "
26 "	28 "	4 січня	26 "	23 "
2 квітня	7 березня	11 "	2 вересня	30 "
9 "	14 "	18 "	9 "	6 серпня
16 "	21 "	25 "	16 "	13 "
23 "	28 "	1 лютого	24 "	20 "
30 "	4 квітня	8 "	30 "	27 "
7 травня	11 "	15 "	7 жовтня	3 вересня
14 "	18 "	22 "	14 "	10 "
21 "	25 "	1 березня	21 "	17 "
28 "	2 травня	8 "	28 "	24 "
4 червня	9 "	15 "	4 листоп.	1 жовтня
11 "	16 "	22 "	11 "	8 "
18 "	23 "	29 "	18 "	15 "
25 "	30 "	5 квітня	25 "	22 "
2 липня	6 червня	12 "	2 грудня	29 "
9 "	13 "	19 "	9 "	5 листоп.
16 "	20 "	26 "	16 "	12 "
23 "	27 "	3 травня	23 "	19 "
30 "	4 липня	10 "	30 "	26 "
6 серпня	11 "	17 "	6 січня	3 грудня
13 "	18 "	24 "	13 "	10 "
20 "	25 "	31 "	20 "	17 "
27 "	1 серпня	7 червня	27 "	24 "
3 вересня	8 "	14 "	3 лютого	31 "
10 "	15 "	21 "	10 "	7 січня
17 "	22 "	28 "	17 "	14 "
24 "	29 "	5 липня	24 "	21 "
1 жовтня	5 вересня	12 "	3 березня	28 "
8 "	12 "	19 "	10 "	4 лютого
15 "	19 "	26 "	17 "	11 "
22 "	26 "	2 серпня	24 "	18 "
29 "	3 жовтня	9 "	31 "	25 "
5 листопада	10 "	16 "	7 квітня	4 березня
12 "	17 "	23 "	14 "	11 "
19 "	24 "	30 "	21 "	18 "
26 "	31 "	6 вересня	28 "	25 "
3 грудня	7 листоп.	13 "	5 травня	1 квітня
10 "	14 "	20 "	12 "	8 "
17 "	21 "	27 "	19 "	15 "
24 "	28 "	4 жовтня	26 "	22 "
31 "	5 грудня	11 "	2 червня	29 "

Український Інститут
ім. М. Грушевського
Едмонтон - Канада

ЗМІСТ:

Стор.

КАЛЄНДАРНА ЧАСТИНА: — Астрономічний календар на 1939 рік. — Церковний календар. — Публичні свята в Канаді ... 3—5
Календарій і записки на кожний місяць ... 6—29
М. Кумка: Дай же вам Боже! (поезія) ... 31
Степан Рудницький: Про наш український народ ... 33
В 125 роковини уродин Шевченка ... 48
Іван Франко: Історія кожуха ... 50
С. Васильченко: Московський гедзь ... 53
Іван Романюк: Дещо з життя першої української оселі в Канаді ... 60
Федько Ладубець: Історія трьох братів ... 66
Михайло Сташин: Гаразди українських піонірів в Канаді ... 75
О. Олесь: Ой була на світі (поезія) ... 79
Гриць Ґрамяк: Мої мрії сповнилися ... 81
Іван Візнюк: Мої переживання від 1897 року ... 85
Лука Іванчук: Незабутий скок ... 87
Матвій Романів: Ой, гірка була моя доріженька ... 91
Йосип Ясенчук: Як я вступив до канадійської армії в 1914 році ... 93
Марія Адамовська: Піонірські гаразди в Канаді ... 95
М. Косович: Ніхто не пережив такого, як я ... 105
Іван Микитюк: Спомини Василя Сидора з Мирнам, Алта. ... 109
І. А. П.: Тепер і колись ... 110
Михайло Пахолко: Як я з дому вибирався ... 112
Пилип Капельгородський: Брат (поезія) ... 118
Михайло Кумка: Згадки про родинне село ... 119
Т. Гуменюк: Закони відшкодувань робітникам в Канаді ... 135
Відділ СУМК. Що роблять сумківці ... 141
12 заповідей сумківця ... 145
Як повстала сноповязка ... 149
С. Білінський: Канадійська система ґрейдовання збіжжа ... 155
М. Йосипів: Чому і як ми повинні піддержувати українські підприємства? 159
Оцінка письменних праць в Календарі ... 165
Війни від світової війни, що мала покінчити війни ... 166
Календар вагітности домашніх звірят ... 167

EATON'S

СЛУЖИТЬ ЗАХОДОВІ ЗВИЖ 50 ЛІТ

ВЖЕ більше пятьдесяти літ ІТОНІВ Дім Поштових Замовлень спеціялізувався у всім, що потрібне для мешканців західних провінцій, для їхніх домів та й родин, стежучи з зацікавленням за їхнім поступом і, знаючи згори їхні потреби, все вміщував їх на сторінках своїх великих Катальоґів.

Завдяки фаховому наглядові нашого Дослідчого Відділу, що випробовує кожну річ та провірює кожну стрічку опису й кожну ілюстрацію, щоб не було неточностей, та завдяки знаменитій засаді ІТОНА у веденню Торговлі Готівкою, що запевняє умірковані ціни товарів покупець може числити на те, що дістане дійсно найліпшу вартість в кожному часі.

Побіч Купна за Готівку покупець з провінції має спромогу набути собі також багато річей з Катальоґу на сплати по Буджетовому Плянові ІТОНА, яким то чином дістається річи до вжитку як вони найбільш потрібні. Цей Плян стане Вам у пригоді, як будете обчисляти наперед свої розходи, бо потрібуєте скласти лише малий завдаток, а решту сплачуєте легкими місячними ратами.

Можете писати до ІТОНА в своїй рідній мові.

THE T. EATON Co LIMITED
WINNIPEG CANADA

EATON'S

B37445

ВАША АСЕКУРАЦІЯ Є НАЙПЕВНІША. КОЛИ ВИ МАЄТЕ ПОЛІСУ В

Springfield F[illegible] [illegible]nsurance Co.

ОБЕЗПЕЧУЄ ВІД В[illegible] [illegible]ОЖ АВТОМОБІЛІ.

МАЄТОК
цеї компанії
виносить поверх
$40,000,000

1849
Springfield
Fire and Marine
Insurance Company
SPRINGFIELD, MASS.

ОБЕЗПЕЧЕНЬ
виплатила компанія
поверх
$200,000,000

ГОЛОВНЕ БЮРО НА КАНАДУ — 460 St. John St., MONTREAL, Que.
F. L. HEBERLING, General Agent — 501 Paris Bldg., WINNIPEG, Man.
Ця Компанія виплачує відшкодовання ретельно й скоро
Має своїх представників по цілій Канаді.

УКРАЇНСЬКІ ПРЕДСТАВНИКИ:
UNION INSURANCE AGENCIES — 290 Garry St., — Winnipeg, Man.
В. Г. КОМАН. Phone 96 626 М. В. ГОРБАЙ.

ЦЕРКОВНІ РІЧИ

Дзвони, Ризи, Фани, Хоругви, Процесійні Образи, Хрести, Кивоти, Кадильниці, Чаші, Плащениці, Ліхтарі, Свічки та все, що потрібне до наших церков.

Купуйте в українській фірмі.

Перед купном — розвідайтесь про наші ціни.

Пишіть по катальог в рідній мові.

Понад 25 літ досвіду. — Скора і чесна обслуга.

В. Левицький, управитель.

WILLIAM GROSS & COMPANY
322 Main Street. Winnipeg, Man.